ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Εικόνα της Εγκληματικότητας στα ΜΜΕ: Πειραματική έρευνα για την απεικόνιση του εγκλήματος στα ελληνικά δελτία ειδήσεων και τις επιδράσεις στο κοινό

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Στεφανίδου Χρυσούλα

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή:

1. Σκαρπέλος Ιωάννης (επιβλέπων, αναπληρωτής καθηγητής)

2. Προδρομίτης Γεράσιμος (μέλος, αναπληρωτής καθηγητής)

3. Τσίγκανου Ιωάννα (μέλος, Διευθύντρια Ερευνών, Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών)

Αθήνα, Οκτώβριος 2013

Στους γονείς μου,

Δήμητρα και Δημήτρη

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα της διατριβής μου, Αναπληρωτή Καθηγητή κ. Γ. Σκαρπέλο, για την ευκαιρία που μου έδωσε να εκπονήσω την παρούσα διατριβή, για τις πολύτιμες επισημάνσεις του καθώς και για τη συνεχή υποστήριξη και ενθάρρυνσή του σε όλη την πορεία της έρευνας και συγγραφής.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω, επίσης, στον Αναπληρωτή Καθηγητή κ. Γ. Προδρομίτη, μέλος της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής, για την καταλυτική συμβολή του στη διεξαγωγή της πειραματικής έρευνας, τις πολύτιμες υποδείξεις και συμβουλές του, αλλά πάνω από όλα για την ουσιαστική του στήριξη, την προθυμία, και την ηθική συμπαράσταση.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω, ακόμη, στην κ. Ι. Τσίγκανου, Διευθύντρια Ερευνών, Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) και μέλος της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής, για το ενδιαφέρον που επέδειξε με τις πολύ εύστοχες και κατατοπιστικές παρατηρήσεις της.

Για τη συγκέντρωση του ερευνητικού υλικού, ευχαριστίες οφείλω στους φοιτητές του Παντείου Πανεπιστημίου και του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης που συμμετείχαν πρόθυμα στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου καθώς και στη δημοσιογράφο Τζίνα Γαβαλά-Βαρθακούρη, για την πολύτιμη βοήθειά της στην εύρεση και αξιοποίηση του τηλεοπτικού υλικού.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράσταση, την υπομονή και την κατανόηση που έδειξαν καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της διατριβής.

Περιεχόμενα

Περίληψη 1
Abstract 2
Εισαγωγή 3
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
Το έγκλημα στα ΜΜΕ – Ιστορική αναδρομή και θεωρητικό πλαίσιο
Κεφάλαιο 1. Σύντομη ιστορική αναδρομή της μιντιακής αναπαράστασης του εγκλήματος 7
Κεφάλαιο 2. Η παρουσίαση του εγκληματικού φαινομένου στα ΜΜΕ - Ανασκόπηση πειραματικών μελετών 15
Κεφάλαιο 3. Θεωρητικό Πλαίσιο 26
3.1 Η σχέση εγκληματολογίας και ΜΜΕ στη σύγχρονη εποχή 26
3.2 Μεταμοντερνισμός 29
3.3 Πολιτισμική Εγκληματολογία 31
3.4 Θεωρία πλαισίωσης 41
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
Το έγκλημα ως είδηση – Μεθοδολογία – Μελέτη περιπτώσεων
Κεφάλαιο 4. Έγκλημα για την είδηση ή είδηση για το έγκλημα; 47
4.1 Η είδηση και το πλαίσιο παρουσίασής της 47
4.2 Η επιλογή και η παρουσίαση των ειδήσεων για το έγκλημα 49
4.3 Το νομοθετικό-κανονιστικό πλαίσιο για την τηλεοπτική μετάδοση της δίκης 55
4.4 Ο ρόλος του κοινού 57
Κεφάλαιο 5. Μεθοδολογία 60
5.1 Μεθοδολογικά πλαίσια στην πολιτισμική εγκληματολογία 60
5.2 Μεθοδολογία ανάλυσης πλαισίων 62
5.3 Ανάλυση λόγου στα δελτία ειδήσεων 64
5.4 Πείραμα 71
Κεφάλαιο 6. Τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ και η επεξεργασία των ευρημάτων της ανάλυσης λόγου 78
6.1 Παρουσίαση των τηλεοπτικών ρεπορτάζ 78
6.2 Ευρήματα ανάλυσης λόγου 82
6.2.1 Η επιλογή τίτλων και υπότιτλων 82
6.2.2 Αλληλεπίδραση εικόνας - λόγου 85
6.2.3 Η συνέντευξη 113
6.3 Πλαίσια 119
6.3.1 Το πλαίσιο της Ενημερω-Ψυχαγωγίας (Infotainment) 120

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ ως πειραματικά ερεθίσματα

Κεφάλαιο 7. Πείραμα 125

7.1 Πειραματική Διαδικασία 130

7.1.1 Μέθοδος 130

7.1.2 Αποτελέσματα 144

7.1.3 Συζήτηση 170

Κεφάλαιο 8. Συμπεράσματα 191

Βιβλιογραφία i

Παράρτημα xlv

Περίληψη

Στο πλήθος των ειδήσεων που αφορούν την ανθρώπινη δραστηριότητα υπάρχει μία που ανέκαθεν προκαλούσε το ενδιαφέρον και μεταδιδόταν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σε όλες τις κοινωνίες. Το έγκλημα. Η αφαίρεση ανθρώπινης ζωής από άνθρωπο. Και κατά κύριο λόγο το ανεξήγητο με βάση τα εκάστοτε κοινωνικά στερεότυπα έγκλημα. Η ενασχόληση των ΜΜΕ με αυτό αποτελούσε πάντοτε τη βασική, αν όχι μοναδική, πηγή πληροφόρησης του κοινού για το εν λόγω θέμα. Ήδη από την εποχή της Βικτωριανής Αγγλίας, τα κείμενα στις εφημερίδες για τον Τζακ τον Αντεροβγάλτη αλλά και για άλλα «ειδεχθή» εγκλήματα καθώς και οι σκληρές λεπτομέρειες που συνόδευαν την περιγραφή τους τα καθιστούν αναπαραστάσεις, οι οποίες παρά τις διαφορές τους είναι σαφώς πρόδρομοι των σημερινών αναπαραστάσεων. Η επιθυμία των ανθρώπων να ενημερώνονται για τις ιστορίες αυτές ήταν και παραμένει μεγάλη, με αποτέλεσμα το μέσο μετάδοσης της είδησης, ο τρόπος που παρουσιάζεται η εγκληματική δραστηριότητα να αποκτά ξεχωριστή σημασία.

Συνεκτιμώντας τα πορίσματα προγενέστερων πειραματικών μελετών αναφορικά με την αναπαράσταση του εγκληματικού φαινομένου από τα ΜΜΕ και των επιδράσεων που ασκεί στην κοινωνία, θελήσαμε να διερευνήσουμε τον ρόλο των τηλεοπτικών μεταδόσεων εγκληματικών ενεργειών, τόσο στη διαμόρφωση στον πολίτη εκτιμήσεων και στάσεων απέναντι σε μία σειρά ζητημάτων για την κοινωνία και την ερμηνεία των παραμέτρων που προσεγγίζουν αιτιολογικά την εγκληματική συμπεριφορά, όσο και στον βαθμό πρόκλησης συναισθηματικών αντιδράσεων. Προκειμένου να το επιτύχουμε χρησιμοποιήσαμε ως μελέτη περίπτωσης (case study) πέντε ρεπορτάζ εγκληματικών ενεργειών που μεταδόθηκαν σε δελτίο ειδήσεων κεντρικού τηλεοπτικού σταθμού. Στόχος μας αποτέλεσε αφενός η εξέταση και ανάλυση του τρόπου με τον οποίο προβλήθηκαν τα υπό μελέτη τηλεοπτικά ρεπορτάζ και αφετέρου η ενδελεχής εξερεύνηση της σχέσης που αναπτύσσεται ανάμεσα στο μήνυμα και τον αποδέκτη, μέσα από τη διεξαγωγή ενός πειράματος. Η παρατήρηση συγκεκριμένων αιτιακών σχέσεων και η συνεπακόλουθη διατύπωση αλλά και ο έλεγχος των υποθέσεων, οδήγησε στα ενδιαφέροντα ευρήματα της παρούσας διδακτορικής διατριβής.

Abstract

Among all news headlines, crime is a topic that consistently peaks the interest of the public, and this reigns true throughout all societies. Mass media is the public's main source, if not its only source, of information pertaining to criminal activity. Since the Victorian period, newspaper articles recounting the illegal actions of Jack the Ripper, and other "heinous" criminals, often used horrific details and gruesome imagery to describe the events. The media's vivid portrayal of these stories illustrates the defining qualities of crime, and has in some ways influenced the method by which modern media covers crime-related stories today. The general population's vast and seemingly insatiable fascination with crime is a product of the media's thorough and vivid depiction of criminal activity throughout history.

Taking into account the results of earlier studies regarding the mass media's representation of crime and its effect on the society, the purpose of the research, presented herein, is to determine the key role that television plays in shaping both attitudes and perceptions over a range of crime-related issues, and the extent to which depictions of crime evoke emotional reactions in the viewers. In order to examine the issues at hand, a case study is conducted to examine five crimes, all of which have been covered on major Greek television news programmes. The goal of the case study is to examine and to analyse how each of the five crimes have been displayed in the media, and the relationship that ultimately develops between the media and the viewers. After observing certain causal relationships, the hypotheses are formed, and their validity tests lead us to some very interesting results.

Εισαγωγή

Στις πρώτες ανθρώπινες κοινωνίες η μετάδοση των ειδήσεων γινόταν με σήματα καπνού. Στην αρχαία Ελλάδα υπήρχαν οι αγγελιοφόροι. Με την ανακάλυψη της τυπογραφίας η εφημερίδα αποτέλεσε το πρώτο μέσο μαζικής ενημέρωσης. Το ραδιόφωνο έντυσε με φωνή την μετάδοση των γεγονότων. Η είσοδος της τηλεόρασης πρόσθεσε την εικόνα. Στις μέρες μας η απλή και αρχαιότατη έννοια της ενημέρωσης εκτελείται 24 ώρες το 24ωρο, με εκφωνητή, σκηνοθέτη, ενδυματολόγο, σκηνικό, μουσική, εικόνες, σχολιασμό. Συγκριτικά με το παρελθόν θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος ότι έχουμε την καλύτερη, ταχύτερη, ποιοτικότερη και πληρέστερη δυνατή ενημέρωση για τα τεκταινόμενα σε κάθε τομέα ανά τον πλανήτη.

Τα άξια μετάδοσης γεγονότα στις διάφορες εποχές μεταβάλλονταν ανάλογα με τις κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές συνθήκες. Στο πλήθος των ειδήσεων που αφορούν την ανθρώπινη δραστηριότητα υπάρχει μία που ανέκαθεν προκαλούσε το ενδιαφέρον και μεταδιδόταν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σε όλες τις κοινωνίες. Το έγκλημα. Η αφαίρεση ανθρώπινης ζωής από άνθρωπο. Και κατά κύριο λόγο το ανεξήγητο με βάση τα εκάστοτε κοινωνικά στερεότυπα έγκλημα. Σε περιόδους πολέμου ένας θάνατος από ανθρώπινο χέρι βρίσκει την εξήγησή του στο μυαλό και στη συνείδηση των αποδεκτών αυτής της είδησης. Το έγκλημα υποτάσσεται σε ανώτερο κατά την κυριαρχούσα κοινωνική αντίληψη σκοπό και εξ αυτού δικαιολογείται, καθαγιάζεται. Σε περιόδους όμως ειρήνης, κοινωνικής συνοχής και αποδεκτής έννομης τάξης το έγκλημα καθίσταται παράξενο, δυσεξήγητο και διεγείρει φοβικά σύνδρομα. Σε αυτή την περίπτωση το μέσο μετάδοσης της είδησης, ο τρόπος που παρουσιάζεται η εγκληματική δραστηριότητα αποκτούν άλλη σημασία, καθίστανται συνυπεύθυνοι της συναισθηματικής αντίδρασης του κοινού μαζί με το γεγονός αυτό καθεαυτό. Ποια είναι όμως τα όρια αυτής της συνυπευθυνότητας; Μήπως τελικά υπάρχει καθολική ευθύνη και όχι απλά συμμετοχή; Πρόκειται για συνέπεια απέναντι στο μέγεθος της είδησης ή μήπως τα σύγχρονα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπαίνουν στην επικίνδυνη περιοχή της χειραγώγησης του κοινού απέναντι στο έγκλημα;

Η είδηση ότι ένας μέσος άνθρωπος, εργαζόμενος, οικογενειάρχης σκότωσε, τεμάχισε και έθαψε την γυναίκα του δεν είναι σοκαριστική από μόνη της; Η πομπώδης μουσική που παραπέμπει σε χολιγουντιανό θρίλερ, το ζουμ στα πρόσωπα του δράματος, λέξεις όπως «αποτρόπαιο», «φρικιαστικό» ντυμένες και με το ανάλογο ύφος του δημοσιογράφου, τι παραπάνω προσφέρουν στην ενημέρωση του κοινού; Το θέαμα που συνοδεύει την παρουσίαση ενός εγκλήματος εντείνει την συναισθηματική αντίδραση του κοινού. Η

διακήρυξη ενοχής ή αθωότητας του δράστη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, από τα πρώτα λεπτά της σύλληψης, με λέξεις όπως «δολοφόνος», «τέρας», καταγράφει ως τέτοιο τον δράστη στη συνείδηση του κοινού. Όταν υπερπροβάλλεται η πρότερη φιλήσυχη ζωή του εγκληματία σε συνδυασμό με τον χαρακτηρισμό της πράξης του ως «φρικιαστικής» είναι προφανής η στόχευση στον ευάλωτο ψυχισμό του σύγχρονου τηλεθεατή. Ο φόβος. Η διέγερση όμως του φόβου στον άνθρωπο όσο εύκολα επιτυγχάνεται τόσο πιο δύσκολα ελέγχεται. Οι επεκτάσεις, οι συνέπειές του, οι μεταβολές στις καθημερινές συναναστροφές που μπορεί να προκαλέσει δεν αποτελούν αντικείμενο ενδιαφέροντος και διερεύνησης από τους ιθύνοντες των τηλεοπτικών ειδήσεων. Σημάδι άρνησης ευθύνης ή απλή άγνοια κινδύνου; Μια κοινωνία αποτελούμενη από εξαρτημένα από την επόμενη «αποτρόπαια» είδηση, καχύποπτα, καθοδηγούμενα, φοβισμένα άτομα, είναι μια κλειστή ανελεύθερη κοινωνία. Ο φόβος εγκλωβίζει, δημιουργεί προκαταλήψεις και περιορίζει τη σκέψη. Το έγκλημα υπήρχε πάντοτε ως εκδήλωση της βίαιης πλευράς της ανθρώπινης φύσης. Οι σημερινές όμως δυνατότητες ποδηγέτησης της αντίδρασης από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης απέναντι σε αυτό δεν υπήρχαν άλλοτε. Πόσο ορθή είναι η χρήση αυτών των δυνατοτήτων και ποιες οι συνέπειές της;

Η εργασία δομείται σε τρία μέρη. Στο πρώτο από αυτά, επιχειρείται -αρχικά- μία σύντομη ιστορική αναδρομή στη μιντιακή αναπαράσταση του εγκλήματος, η οποία εκτείνεται στην περίοδο από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, στη διάρκεια της Βικτωριανής περιόδου, φθάνοντας μέχρι και τον 20^{ο} αιώνα. Στόχος είναι η σκιαγράφηση των βασικών αξόνων που δύναται να διακριθούν, ιστορικά, στην παρουσίαση της εγκληματικής είδησης και η ερμηνευτική τους προσέγγιση ιδωμένη μέσα από την οπτική του Foucault. Στη συνέχεια καταγράφονται τα πορίσματα των κυριότερων ερευνών σχετικά με την αναπαράσταση του εγκλήματος από τα ΜΜΕ και των επιδράσεων που ασκεί στην κοινωνία και ακολουθεί ο σχολιασμός των βασικών θεωρητικών προσεγγίσεων που χρησιμοποιήθηκαν.

Στο δεύτερο μέρος, εξετάζονται οι λόγοι επιλογής και παρουσίασης των ειδήσεων για το έγκλημα και την εγκληματικότητα που αφορούν στους πυλωρούς των ειδήσεων, γίνεται αναφορά στο νομοθετικό-κανονιστικό πλαίσιο που διέπει την τηλεοπτική μετάδοση της δίκης και κατόπιν εξετάζεται ο ρόλος του κοινού στοιχειοθετώντας, συνάμα, την προβληματική στην οποία στηρίζεται η ερευνητική μας προσπάθεια και η οποία συνέχει το πείραμα που διενεργήθηκε. Ακολούθως, παρατίθεται η μεθοδολογία που αφορά κυρίως στην επιλογή εφαρμογής της ανάλυσης λόγου στα δελτία ειδήσεων και της διεξαγωγής πειραματικής έρευνας πεδίου. Στα επόμενα κεφάλαια, παρουσιάζονται τα ευρήματα της ανάλυσης λόγου, τα οποία συνοψίζονται στην επιλογή τίτλων και υπότιτλων, στην αλληλεπίδραση εικόνας-λόγου και στις συνεντεύξεις, η αξιοποίηση των οποίων οδηγεί στον εντοπισμό και την περαιτέρω ανάλυση του υπό διερεύνηση πλαισίου.

Τέλος, το τρίτο μέρος αφορά στο πείραμα και περιλαμβάνει την περιγραφή της πειραματικής διαδικασίας, τη διατύπωση και τον έλεγχο ερευνητικών υποθέσεων που στοχεύουν στην ανάδειξη του σημαντικού ρόλου των τηλεοπτικών μεταδόσεων εγκληματικών ενεργειών στη διαμόρφωση στον πολίτη των αντιλήψεων και στάσεων για μια σειρά κοινωνικών ζητημάτων, όπως π.χ. αιτιακές αποδόσεις εγκληματικών ενεργειών, κάλυψη των εγκληματικών ενεργειών από τα ΜΜΕ, αλλά και στην πρόκληση συναισθημάτων. Το τελευταίο κεφάλαιο, αυτό των συμπερασμάτων, φιλοξενεί τα κύρια ευρήματα που προέκυψαν από την επεξεργασία και ανάλυση των στοιχείων σε ό,τι αφορά την μετάδοση της εγκληματικής είδησης και τον ρόλο των ΜΜΕ, τις συνέπειες που καταγράφονται καθώς και τη σημασία που θεωρούμε ότι έχουν στην άσκηση της δημοσιογραφίας. Περιλαμβάνει, επίσης, κάποιες προτάσεις για περαιτέρω συνέχιση της έρευνας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Το έγκλημα στα ΜΜΕ – Ιστορική αναδρομή και θεωρητικό πλαίσιο

Κεφάλαιο 1. Σύντομη ιστορική αναδρομή της μιντιακής αναπαράστασης του εγκλήματος

Μέσα από μία γρήγορη ματιά στο πρόγραμμα της τηλεόρασης, ή στις ταινίες που προβάλλει ο κινηματογράφος ή ακόμη στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων μπορεί κανείς, εύκολα, να παρατηρήσει την μεγάλη και ακόρεστη επιθυμία του κόσμου για τις ιστορίες περί εγκλημάτων, αλλά και τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζουν τα ΜΜΕ στον τρόπο αναπαράστασης και περιγραφής όλων των πτυχών της εγκληματικής συμπεριφοράς. Κάποιες από τις ιστορίες αυτές έχουν συμβεί στην πραγματικότητα, άλλες αποτελούν προϊόν μυθοπλασίας, ενώ το ενδιαφέρον για την παρακολούθηση και των δύο παραμένει αμείωτο. Δημοφιλή τηλεοπτικά προγράμματα (όπως οι σαπουνόπερες) επιλέγουν πολύ συχνά να εμπλουτίζουν τα σενάριά τους με ιστορίες εγκλημάτων, τηλεοπτικά ντοκιμαντέρ, δελτία ειδήσεων καθώς και εφημερίδες φροντίζουν να ασχολούνται σε καθημερινή βάση με ανάλογα θέματα. Και μπορεί κανείς εύκολα να αντιληφθεί ότι η ενημέρωση που έχει ο κόσμος σχετικά με το έγκλημα βασίζεται, κατά το μεγαλύτερο μέρος, σε ό,τι έχει παρακολουθήσει ή ακούσει στα ποικίλα μέσα ενημέρωσης. Γενικότερα, είναι αδύνατον για κάποιον να γνωρίζει μέσα από την άμεση εμπειρία οτιδήποτε συμβαίνει στην κοινωνία του. Χαρακτηριστική είναι μία έρευνα που εξέτασε τα ρεπορτάζ για εγκληματικές ενέργειες στις ΗΠΑ και η οποία αποκάλυψε ότι πάνω από τα τρία τέταρτα (76%) του κοινού υποστήριξαν ότι οι απόψεις τους για το έγκλημα καθορίζονται από τα ρεπορτάζ που προβάλλονται στα δελτία ειδήσεων ή δημοσιεύονται στις εφημερίδες, σε αντίθεση με ένα αρκετά μικρότερο ποσοστό (22%) οι οποίοι δήλωσαν ότι οι πρωτογενείς πληροφορίες για εγκληματικές πράξεις προέρχονται από προσωπικά βιώματα (Dorfman, 2001).

Εάν γυρίσουμε το χρόνο πίσω θα διαπιστώσουμε ότι το καθολικό ενδιαφέρον για το εγκληματικό φαινόμενο δεν αφορά μόνο την εποχή μας. Αντίθετα, παρ'ότι τα ΜΜΕ εξελίχθηκαν στη διάρκεια των χρόνων, η ενασχόλησή τους με την αντίστοιχη θεματολογία ήταν πάντοτε προτεραιότητα. Μάλιστα, το έγκλημα και ο εγκληματίας θα αποτελέσουν αγαπημένο θέμα και της οπτικής πινακοθήκης, στα τέλη του 19ου αιώνα[1]. Χαρακτηριστικό

[1] Τη δεκαετία του 1890, σημειώνει ο Sekula, παρατηρείται «τεράστια διάδοση κειμένων στη Γαλλία και την Ιταλία, με φωτογραφίες βασικών εγκληματικών τύπων» (Sekula, 1996 σε Σκαρπέλος, 2011, σελ. 142). Κεντρική προσωπικότητα αυτής της περιόδου υπήρξε ο Ιταλός Cesare Lombroso, με το βιβλίο του *L'uomo delinquent*e (Σκαρπέλος, 2011, σελ. 142). Αξίζει να επισημανθεί πως «στο επιστημολογικό πλαίσιο του 19ου αιώνα, το οποίο κυριαρχείται από τον θετικισμό και συνδέει το κοινωνικό με ποικίλους τρόπους με το βιολογικό και τη φύση, σε τελική ανάλυση, όμως, όπως δείχνει ο Michel Foucault (1989) με την επιτήρηση και την εξουσία, η φωτογραφία παίζει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του προγράμματος μιας ποσοτικά αξιόπιστης κοινωνικής επιστήμης.

έργο θεωρείται η «πινακοθήκη των εγκληματιών», μια δημιουργία των φυσιογνωμιστών και των φρενολόγων που ασχολήθηκαν με την αναπαράσταση της εγκληματικής προσωπικότητας και τη φωτογραφία επιχειρώντας να ανακαλύψουν τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά των εγκληματιών, «είτε ως μέσο εντοπισμού και σύλληψης από την αστυνομία (Alphonse Bertillon, Thomas Byrnes), είτε ως προσπάθεια εντοπισμού των εξωτερικών γνωρισμάτων της υποτιθέμενης εγκληματικής προσωπικότητας» (σε Σκαρπέλος, 2011, σελ. 140). Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε μία σύντομη αναδρομή στην αναπαράσταση του εγκλήματος, έτσι όπως έχει καταγραφεί τα τελευταία περίπου διακόσια χρόνια, αναδεικνύοντας παράλληλα τον τρόπο που συγκεκριμένες υποθέσεις εγκληματικών ενεργειών είδαν το φως της δημοσιότητας.

Μολονότι η ιστορική θεώρηση του εγκλήματος συναντάται ακόμα πιο παλιά, στην παρούσα μελέτη θα επικεντρωθούμε στην περίοδο από τα τέλη του 1700 με αρχές του 1800, την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης στο δυτικό κόσμο και των κοινωνικών επαναστάσεων στη Γαλλία και τις ΗΠΑ. Πρόκειται για μία χρονική περίοδο που οδήγησε στην ανάπτυξη των κοινωνικών επιστημών (βλ. Nisbet, 1970) και τη «Γέννηση της φυλακής» (Foucault, 1977)[2] και, σε γενικές γραμμές, στην ανάδυση της «μοντέρνας κοινωνίας», έτσι όπως είχε ονομαστεί από τους θεωρητικούς των κοινωνικών επιστημών του 19ου αιώνα. Σε ό,τι αφορά τα ΜΜΕ, η περίοδος αυτή σηματοδοτεί για τον τύπο μία εποχή ραγδαίας ανάπτυξης και καθιέρωσής του ως μία από τις βασικότερες πηγές ενημέρωσης, κάτι που έρχεται να επιβεβαιώσει και η αναφορά του Sharpe (1999): «Ήδη από το 1760 μία διαφορετική μορφή συγγραφής ήρθε να συνεισφέρει στην προσπάθεια ενημέρωσης. Από τη δεκαετία αυτή είχε παρατηρηθεί το φαινόμενο, ακόμη και σε μία επαρχιακή πόλη, η είδηση ενός εγκλήματος να αποκτά τεράστιες διαστάσεις εξαιτίας του τρόπου μετάδοσής της. Το 1765, ο φόβος που προκάλεσε μία σειρά ληστειών στο Colchester αυξήθηκε σημαντικά,

---

Παράλληλα, όμως, συμμετέχει στη διαμόρφωση μιας νέας αντίληψης για την εξουσία, την οποία πλέον διαχειρίζονται νέοι θεσμοί πειθαρχίας, γνώσης και υγιεινής (νοσοκομεία, άσυλα, φυλακές)» (Σκαρπέλος, 2011, σελ.139).

[2] «Κατά τη διάρκεια των αιώνων της κλασικής εποχής, ένα ολόκληρο εγχείρημα για την καθυπόταξη των σωμάτων, για τον έλεγχο των ανθρώπινων πολλαπλοτήτων και την κατεργασία των δυνάμεών τους αναπτύχθηκε στα νοσοκομεία, τον στρατό, τα σχολεία, τα κολέγια ή τα εργαστήρια: η πειθαρχία. Ο 18ος αιώνας επινόησε ίσως τις ελευθερίες, τους προσέφερε όμως ένα βαθύ και στέρεο υπόβαθρο, την πειθαρχική κοινωνία στην οποία εξακολουθούμε να ανήκουμε. Η φυλακή πρέπει να συσχετιστεί με τη διαμόρφωση αυτής της κοινωνίας της επιτήρησης. Το νεότερο ποινικό σύστημα δεν τολμά πια να υποστηρίξει ότι τιμωρεί εγκλήματα. Διατείνεται ότι αναμορφώνει τους εγκληματίες. Αυτοί οι τοίχοι, αυτά τα μέτρα ασφαλείας, αυτά τα κελιά αντιπροσώπευαν ένα συνολικό εγχείρημα κοινωνικής ορθοπεδικής. Αν κλέψει κάποιος, μπαίνει φυλακή. Αν βιάσει, μπαίνει φυλακή. Αν σκοτώσει, μπαίνει φυλακή. Πρόκειται για ένα μυστήριο σχέδιο σωφρονιστικού εγκλεισμού που προωθούν οι ποινικοί Κώδικες της νεότερης εποχής.» (Foucault, 2011)

εξαιτίας της υπερβολής που χαρακτήριζε τις αναφορές για τα αδικήματα αυτά από την εφημερίδα της εποχής *The Chelmsford Chronicle*».

Το ενδιαφέρον μας, λοιπόν, στην παρούσα μελέτη εστιάζεται στην περίοδο από τα τέλη του 18ου αιώνα, στη διάρκεια της Βικτωριανής περιόδου, φθάνοντας μέχρι και τον 20ο αιώνα. Προτού προχωρήσουμε, ωστόσο, είναι σημαντικό να σταθούμε σε όσα επισήμανε στα κείμενά του για την ιστορία του τύπου ο Curran (1977) σχετικά με την κατάκτηση της ανεξαρτησίας και της ελευθερίας της έκφρασης στο βρετανικό τύπο κατά τον 19ο αιώνα. Υιοθετώντας την άποψη που έχει διατυπωθεί και από άλλους θεωρητικούς των μέσων (βλ. Chaney, 1972), σύμφωνα με την όποια η ελευθερία στον τύπο της Βρετανίας επιτεύχθηκε περίπου στα μέσα του 19ου αιώνα, υποστήριξε πως η προσπάθεια για αποδέσμευση του τύπου από τον κρατικό έλεγχο ευοδώθηκε κατά τη Βικτωριανή εποχή, με έναν ανεξάρτητο τύπο απαλλαγμένο από το νομικό και οικονομικό έλεγχο της κυβέρνησης να κάνει την εμφάνισή του. Ωστόσο, δεν παρέλειψε να εκφράσει και τις επιφυλάξεις του δεδομένου ότι, μολονότι ο τύπος επιτελούσε «μία δημοκρατική λειτουργία στην κοινωνία», εντούτοις αρκετοί ήταν και οι ισχυρισμοί ότι εξυπηρετούσε, παράλληλα, τα συμφέροντα των ισχυρών ομάδων λειτουργώντας συχνά ως εργαλείο κοινωνικού ελέγχου.

Θα ξεκινήσουμε την ανασκόπησή μας εξετάζοντας ορισμένα από τα πιο «δημοφιλή» εγκλήματα και τον τρόπο που παρουσιάστηκαν από τον τύπο της εποχής. Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι αναφορές μας θα επικεντρωθούν σε όσα παρουσιάστηκαν στις εφημερίδες, δεδομένου ότι αποτελούσαν την κυριότερη μορφή ενημέρωσης κατά τον 19ο καθώς και τον 20ο αιώνα. Η αναμετάδοση, το πρώτο ραδιόφωνο και κατόπιν η τηλεόραση εξελίχθηκαν και τελικά επικράτησαν μαζικά από τα μέσα του 20ου αιώνα. Από το σύνολο των εγκλημάτων που διεπράχθησαν στη διάρκεια της Βικτωριανής περιόδου, οι φόνοι που αποδόθηκαν στον κατά συρροή δολοφόνο Τζακ τον Αντεροβγάλτη ήταν αυτοί που σημάδεψαν την εποχή, προσελκύοντας μέχρι και σήμερα το ενδιαφέρον του κόσμου. Το 1888, πέντε (ή ίσως έξι) πόρνες σκοτώθηκαν και στη συνέχεια ακρωτηριάστηκαν στο Ανατολικό Λονδίνο από έναν αγνώστου ταυτότητας δολοφόνο, ο οποίος ουδέποτε συνελήφθη. Εφημερίδες, των οποίων η κυκλοφορία ήταν αυξημένη εκείνη την εποχή (Curtis, 2001), άρχισαν να αναφέρονται εκτενώς στην κακή φήμη του δολοφόνου, στην αγριότητα που χαρακτήριζε τις επιθέσεις όπως και στην αδυναμία της αστυνομίας να τον πιάσει. Ο πανικός, τροφοδοτούμενος και από την «φρενίτιδα των μέσων ενημέρωσης» (βλ. Creaton, 2003) δεν άργησε να εξαπλωθεί πολύ πέρα από τα σύνορα του Λονδίνου. Τέσσερις μήνες αργότερα οι επιθέσεις σταμάτησαν.

Το γεγονός ότι το όνομα «Τζακ ο Αντεροβγάλτης» παραμένει μέχρι και σήμερα ένα από τα πιο δημοφιλή στην ιστορία των εγκλημάτων οφείλεται σε πολλούς παράγοντες. Σίγουρα δεν ήταν ο πρώτος κατά συρροή δολοφόνος, υπήρξε, όμως, ο πρώτος που έκανε την εμφάνισή

του σε μία μητρόπολη, σε μία εποχή που η πλειοψηφία των κατοίκων ήταν εγγράμματη και ο τύπος αποτελούσε δύναμη κοινωνικής αλλαγής. Καθημερινά, οι εφημερίδες δεν παρέλειπαν να δημοσιεύουν από τις δραστηριότητες του Τζακ του Αντεροβγάλτη, τα αποτελέσματα των ερευνών και τις ενέργειες της αστυνομίας μέχρι και τα συναισθήματα αλλά και τις αντιδράσεις των κατοίκων του Ανατολικού Λονδίνου. Όλα αυτά έρχεται να επιβεβαιώσει μία έρευνα που εξέτασε τον ρόλο που έπαιξε ο βρετανικός τύπος, κατά τη διάρκεια αναζήτησης από την αστυνομία του δολοφόνου, και η οποία βασίστηκε σε 15 εφημερίδες του Λονδίνου (βλ. Curtis, 2001). Πράγματι, διαπιστώθηκε ο καθοριστικός ρόλος του τύπου στην αύξηση της ανησυχίας του κόσμου, μέσα από την παρουσίαση της συγκεκριμένης περιοχής ως ιδιαίτερα επικίνδυνης. Με έντονα τα στοιχεία της υπερβολής, έμφαση δίνονταν στη στερεοτυπική άποψη ότι το Ανατολικό Λονδίνο αποτελεί μία περιοχή «η οποία μαστίζεται από την εγκληματικότητα και τις ασθένειες, μία απολίτιστη ζούγκλα γεμάτη από ημι-βάρβαρους», ενώ υιοθετήθηκε και το όνομα Τζακ ο Αντεροβγάλτης (το οποίο άρχισε να χρησιμοποιείται όταν κάποιος έστειλε μία επιστολή στο κεντρικό γραφείο ειδήσεων του Λονδίνου μετά την τέταρτη δολοφονία, ισχυριζόμενος πως είναι ο δολοφόνος με αυτό το όνομα, πιθανότατα όμως ήταν απλά κάποιος απατεώνας). Κι ενώ μόνο πέντε από τις εννέα δολοφονίες που συνέβησαν στην περιοχή Whitechapel του Λονδίνου μεταξύ του 1887 και 1888 αποδόθηκαν τελικά στον Αντεροβγάλτη, οι εφημερίδες είχαν ήδη προεξοφλήσει την ενοχή του και για τις υπόλοιπες. Με μακροσκελή αφιερώματα και ρεπορτάζ στις κεντρικές τους σελίδες ασχολούνταν με τα εν λόγω εγκλήματα, τονίζοντας κυρίως τη βιαιότητα και αγριότητα των επιθέσεων παρά τον σεξουαλικό τους χαρακτήρα.

Επιπλέον, οι εφημερίδες διαφοροποιούνταν στον τρόπο κάλυψης της είδησης ανάλογα με τις πολιτικές τους κατευθύνσεις, με τους υποστηρικτές των Φιλελεύθερων και πιο ριζοσπαστικών απόψεων να κάνουν λόγο για ανικανότητα της αστυνομίας να προστατέψει την εργατική τάξη του Λονδίνου και όσους πρόσκειντο στη Συντηρητική κυβέρνηση να ερμηνεύουν τα εγκλήματα ως σημάδι μιας αυξανόμενης κατώτερης τάξης εγκληματιών. Η έρευνα δεν παραλείπει να επισημάνει και την ταχύτητα με την οποία δημοσιεύονταν οι ειδήσεις, για παράδειγμα, το κυριακάτικο φύλλο *Lloyds Weekly* πληροφορήθηκε τη δολοφονία της Catherine Eddowes στις 2:10 π.μ. την 30η Σεπτεμβρίου, 20 λεπτά αφότου βρέθηκε η σωρός της και στις 4:00 π.μ. κατάφερε να τυπώσει μία ειδική έκδοση, έτσι ώστε οι αναγνώστες να μπορέσουν να ενημερωθούν για το συμβάν κατά τη διάρκεια του πρωινού τους (εντυπωσιακό ακόμη και για τα σημερινά δεδομένα). Γίνεται, λοιπόν, φανερό, πως τόσο το γεγονός ότι ο Αντεροβγάλτης ουδέποτε συνελήφθη όσο και το μυστήριο που ακόμα καλύπτει την ταυτότητά του συνετέλεσαν στο να δημιουργηθούν διάφοροι μύθοι που περικύκλωναν τον ίδιο και τους φόνους, ενώ το όνομά του χρησιμοποιείται μέχρι και σήμερα σε εγκλήματα που μοιράζονται παρόμοια χαρακτηριστικά.

Επιπρόσθετα, όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως, η εμφάνιση και ραγδαία ανάπτυξη -κατά την ίδια χρονική περίοδο- ενός νέου είδους καθημερινής εφημερίδας που αντιμετωπίζει το έγκλημα ως είδηση και χύνει αρκετό μελάνι προκειμένου να φωτίσει εγκληματικές υποθέσεις, έρχεται να δώσει νέες διαστάσεις στο εγκληματικό φαινόμενο, καθιστώντας το ευρύτερα γνωστό στον κόσμο. Πράγματι, είναι γεγονός ότι μέχρι και τη δεκαετία του 1830 οι περισσότερες εφημερίδες θεωρούσαν ότι τα εν λόγω θέματα στερούνται ειδησεογραφικής αξίας ή ότι αφορούν μόνο μία μικρή μερίδα ανθρώπων και για το λόγο αυτό δεν επέλεγαν να τα φιλοξενήσουν στα φύλλα τους (Cohen, 1998). Από τα μέσα, ωστόσο, της δεκαετίας παρατηρήθηκε μία μετατόπιση του ενδιαφέροντος, ενώ μία ακόμη δημοφιλής πρακτική που έρχεται να προστεθεί στην ενασχόληση του τύπου με το έγκλημα, την περίοδο του 19ου αιώνα, αφορά στη δημοσίευση αντίγραφων δικαστικών υποθέσεων (Marsh & Melville, 2009). Οι εκδότες επέλεγαν δίκες που χειρίζονταν ιδιαίτερες, μυστηριώδεις, ακόμη και χιουμοριστικές υποθέσεις προκειμένου να κερδίσουν τους αναγνώστες τους.

Αξίζει, λοιπόν, να επισημάνουμε πως η επικίνδυνα παρεκκλίνουσα ή εγκληματική συμπεριφορά μπορεί να θεωρηθεί φαινόμενο διαχρονικό και μέρος αναπόσπαστο της ζωής μιας κοινωνίας. Η έκτασή της, ωστόσο, οι ιδιάζουσες μορφές της εκδήλωσής της καθώς και η αντίδραση που προκαλεί αποτελούν στοιχεία που μεταβάλλονται στο χρόνο. Χαρακτηριστική είναι μία μελέτη για την ιστορία του εγκλήματος στη Βρετανία, η οποία εξέτασε τον τρόπο που τα μέσα ενημέρωσης περιέγραφαν ειδήσεις που σχετίζονταν με το έγκλημα και τους εγκληματίες τα τελευταία διακόσια χρόνια (βλ. Pearson, 1983). Μέσα από την έρευνά του, ο Pearson διαπίστωσε πως τα ίδια προβλήματα και ανησυχίες διαχρονικά ταλανίζουν τους Βρετανούς, τονίζοντας, παράλληλα, τη σημασία του να αντιμετωπίζεται η εγκληματικότητα στις σύγχρονες κοινωνίες όχι ως ένα επικαιρικό ή μονοδιάστατο γεγονός αλλά ως ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο που μόνιμα και σταθερά συναντάται σε κάθε κοινωνία.

Ξεκινώντας απο τα πιο πρόσφατα γεγονότα, ο Pearson κατέγραψε αρχικά τις ανησυχίες σχετικά με ένα κύμα αναταραχών και επεισοδίων που παρατηρούνταν στο εσωτερικό της χώρας το 1980 και 1981 (περίοδος λίγο πριν εκδοθεί το βιβλίο του, το 1983) και την ερμηνεία που έδιναν τα μέσα ενημέρωσης κάνοντας λόγο για μία πρωτόγνωρη βία που μαστίζει τη Βρετανία. Ενδεικτικά, η εφημερίδα *The Daily Express* τον Ιούλιο του 1981 έγραφε: «Οι άνθρωποι είναι υποχρεωμένοι να αναρωτηθούν τι συμβαίνει στην ίδια τους τη χώρα ... όταν πρόκειται για μία από τις πιο νομοταγείς χώρες στον κόσμο -συνώνυμο σταθερότητας, τάξης και ευπρέπειας- αλλάζουμε σε κάτι άλλο;». Στο ίδιο κλίμα είχαν κινηθεί και οι άλλες εφημερίδες, εκφράζοντας με συνέπεια την άποψη πως στην ιστορία της Βρετανίας κυρίαρχο ρόλο κατείχε η σταθερότητα και η πειθαρχία και ότι ο μετριοπαθής «βρετανικός τρόπος ζωής» υπονομεύονταν από μία έξαρση της εγκληματικότητας.

Εντούτοις, και πριν από είκοσι χρόνια παρόμοια ήταν τα σχόλια που έβλεπαν το φως της δημοσιότητας, με τους οπαδούς της rock μουσικής στη Βρετανία του 1960 να αντιμετωπίζονται από τα μέσα ενημέρωσης ως απειλή για την «πολιτισμένη» βρετανική κοινωνία. Μάλιστα, η δαιμονοποίηση συγκεκριμένων υποπολιτισμικών ομάδων ή μιας περιθωριοποιημένης μειοψηφίας, από πλευράς κυρίως των ΜΜΕ, και η συνεπακόλουθη δημιουργία ενός κλίματος κοινωνικής ανασφάλειας οδήγησε τον Stanley Cohen (1972) στη διατύπωση του όρου «ηθικός πανικός» (moral panic).

Επιστρέφοντας στην ιστορική αναδρομή του Pearson, επόμενος σταθμός ήταν η προπολεμική Βρετανία του 1920 και 1930. Μολονότι, λοιπόν, σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη, η περίοδος μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο ήταν αυτή που σηματοδότησε για την Αγγλία μία ηθική και κοινωνική πτώση, τα δημοσιεύματα της προπολεμικής εποχής έρχονται να διαψεύσουν τον ισχυρισμό κάνοντας λόγο για εκφάνσεις χουλιγκανισμού σε αγώνες ποδοσφαίρου και αύξηση των κρουσμάτων βίας και εγκληματικότητας. Γίνεται φανερό πως το έγκλημα ήταν διαδεδομένο προτού ξεσπάσει ο πόλεμος, με την εφημερίδα *The Times* το 1937 να μιλά για τα ανησυχητικά επίπεδα διαφθοράς στους νέους. Προχωρώντας ακόμα πιο παλιά, στη Βικτωριανή περίοδο και τη δεκαετία του 1860, μία σειρά αιματηρών ληστειών δεν άφησε ασυγκίνητα τα μέσα ενημέρωσης, με πρωτοσέλιδα όπως: «Έχει γίνει πλέον επικίνδυνο για έναν άνδρα να διασχίσει συγκεκριμένους δρόμους του Λονδίνου τη νύχτα» να προκαλούν ανησυχία στους κατοίκους. Παρατηρώντας, λοιπόν, προσεκτικά την ιστορική καταγραφή του εγκλήματος και του τρόπου αναπαράστασής του από τον τύπο της εποχής, θα ήταν δύσκολο να πιστέψουμε ότι οι πόλεις της Μ. Βρετανίας είναι πιο επικίνδυνες σήμερα από ότι ήταν στο παρελθόν και ειδικότερα πριν την εκβιομηχάνιση της Αγγλίας.

Ακόμη, στο πλαίσιο της εξέλιξης του ποινικού συστήματος στην Ευρώπη, κατά τους τελευταίους δύο αιώνες, με την επικράτηση του σωφρονιστικού εγκλεισμού στις νεωτερικές κοινωνίες, που τόσο καίρια αναλύει ο Foucault στο βιβλίο του *Επιτήρηση και Τιμωρία: Η Γέννηση της Φυλακής* (1975), η αναπαράσταση του εγκλήματος από τα μέσα ενημέρωσης εξυπηρετεί την ανάγκη της εξουσίας να επιβληθεί και να κυριαρχήσει. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Γάλλο φιλόσοφο, ενώ ο βασικός στόχος της φυλακής θα έπρεπε να ήταν η μείωση της εγκληματικότητας μέσα από την τιμωρία του εγκληματία καθώς και η αποτροπή διάπραξης νέων εγκλημάτων, κάτι τέτοιο δεν επιτυγχάνεται: «Οι φυλακές δεν κατάφεραν να ελαττώσουν τα ποσοστά εγκληματικότητας, αντιθέτως, ο αριθμός των εγκλημάτων και των εγκληματιών παραμένει σταθερός ή ακόμη χειρότερα, αυξάνεται...» κι αυτό συμβαίνει διότι: «Η κράτηση προκαλεί υποτροπή. Όσοι αποφυλακίζονται έχουν περισσότερες πιθανότητες από πριν να ξανακυλήσουν, κάτι που αποδεικνύεται από το γεγονός ότι οι κατάδικοι είναι σε έναν μεγάλο βαθμό πρώην τρόφιμοι φυλακών, με το 38% των αποφυλακισθέντων να

καταδικάζονται και πάλι...» (Foucault, 1975, σελ. 265). Με άλλα λόγια, η φυλακή για τον Foucault αποτελεί έναν προνομιακό χώρο για την εφαρμογή των «πειθαρχικών μεθόδων», μία πολιτική που εξαπλώνεται ήδη από τον 18^{ο}-19^{ο} αιώνα και σε στρατόπεδα, νοσοκομεία, σχολεία με σκοπό τη διασφάλιση της υποταγής της κοινωνίας στην εξουσία και τη συμμόρφωσή της με τα προκαθορισμένα πρότυπα, στα πλαίσια μιας σύγχρονης «πειθαρχημένης κοινωνίας».

Ο Foucault, λοιπόν, υποστηρίζει ότι ο λόγος που ο ποινικός εγκλεισμός συνεχίζει και υφίσταται, παρά την αποτυχία του στην πρόληψη του εγκλήματος, είναι γιατί αυτό εξυπηρετεί την άρχουσα κοινωνική τάξη. Θεωρεί ότι η άρχουσα τάξη χρησιμοποιούσε την εγκληματικότητα προκειμένου να προλάβει τις συγκρούσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε επανάσταση. Πιο αναλυτικά, σημειώνει πως οι δυναμικές ομάδες των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων είναι αυτές που εγκληματούν. Με τη διάπραξη ποινικά κολάσιμων πράξεων, ουσιαστικά, ζητούσαν την αλλαγή του κοινωνικού συστήματος και επαναστατούσαν ενάντια στην κοινωνική ελίτ. Η άρχουσα τάξη χρησιμοποίησε το νόμο ως μέσο για να μειώσει τη δύναμη αυτών των εξεγέρσεων. «...Θα ήταν υποκριτικό ή αφελές να πιστεύει κανείς ότι είμαστε ίσοι απέναντι στο νόμο, ίσως θα ήταν πιο συνετό να αναγνωρίσουμε ότι ο νόμος δημιουργήθηκε για τους λίγους, ενώ δηλαδή ισχύει, κατά βάση, για όλους, στην πραγματικότητα απευθύνεται στις πολυάριθμες και λιγότερο προνομιούχες κοινωνικές ομάδες...» (Foucault, 1975, σελ. 276). Η άρχουσα τάξη, με τη συνδρομή του ισχύοντος νομικού συστήματος, επιδίωξε να απομονώσει τις πιο «επικίνδυνες» ομάδες από τις υπόλοιπες καταπιεσμένες μάζες, καθιστώντας τες πολιτικά ακίνδυνες και περιορίζοντας, συνάμα, την πιθανότητα να επηρεάσουν την κοινωνική συνοχή. «Προκειμένου να το επιτύγχει, θέλησε να επιβάλλει μία ορισμένη εικόνα για τους εγκληματίες, παρουσιάζοντάς τους ως άτομα απειλητικά για την κοινωνία που προκαλούν φόβο και πανικό στους κατοίκους.» (Foucault, 1975, σελ. 286). Τα μέσα ενημέρωσης αποτέλεσαν την καταλληλότερη επιλογή για την επίτευξη του σκοπού αυτού, καθώς μέσα από τη συνεχή παρουσίαση υποθέσεων εγκληματικής συμπεριφοράς με λεπτομερείς περιγραφές και μονοδιάστατες αναλύσεις, λειτούργησαν αποτελεσματικά προς αυτήν την κατεύθυνση.

Ολοκληρώνοντας, γίνεται αντιληπτό πως για τον Foucault ένα σωφρονιστικό συνεχές διαπερνά το σύνολο των ανθρωπίνων σχέσεων σαν ένα πλέγμα, οδηγώντας την εξουσία στο να βρίσκεται σε όλο και πιο εξατομικευμένο επίπεδο, κατασκευάζοντας και κανονικοποιώντας άτομα και εξοβελίζοντας τις αποκλίσεις. Όλα τα παραπάνω είναι συνδεδεμένα με την ακούσια και εκούσια εποπτεία (επιτήρηση, εφαρμογή των κανόνων μιας αποδεκτής συμπεριφοράς) ορισμένων ανθρώπων από άλλους, ενώ καθοριστική είναι και η συμβολή των μέσων ενημέρωσης διαπιστώνοντας, όπως άλλωστε αποτυπώθηκε με σαφήνεια και μέσα από την έρευνα του Pearson, πως η ενασχόληση με περιστατικά βίας και

ανομίας αποτελεί μέρος μιας μακρόχρονης παράδοσης και σε καμία περίπτωση δεν πρόκειται για ένα φαινόμενο που συναντάται αποκλειστικά στη σύγχρονη κοινωνία.

Κεφάλαιο 2. Η παρουσίαση του εγκληματικού φαινομένου στα ΜΜΕ - Ανασκόπηση πειραματικών μελετών

Η παρουσίαση και αναπαράσταση της εγκληματικότητας στα μέσα ενημέρωσης έχει αποτελέσει αντικείμενο ερευνών μέχρι και σήμερα, σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών παρουσιάζουν διαφορές, τόσο ως προς τις εξεταζόμενες χρονικές περιόδους, την έκταση πληροφόρησης που παρέχουν σχετικά με την εγκληματικότητα, τις επιμέρους μεταβλητές που επιλέγουν κάθε φορά να μελετήσουν, όσο και ως προς τις μεθόδους και έννοιες που χρησιμοποιούν. Πολλοί ερευνητές, ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του ’60, είχαν αναγνωρίσει τη στενή σχέση που συνδέει το έγκλημα με τον φόβο. Οι άνθρωποι απέδιδαν στο έγκλημα μεγαλύτερες διαστάσεις από τις πραγματικές, με συνέπεια να βιώνουν συναισθήματα φόβου σε βαθμό δυσανάλογο του υπαρκτού κινδύνου (Erskine, 1974, σελ. 131-145).

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αναγνωρίστηκαν ως πρωταρχικός παράγοντας (σε συνδυασμό με τις άμεσες και έμμεσες εμπειρίες των ατόμων) στη διαμόρφωση αντιλήψεων γύρω από την εγκληματική ενέργεια (Dominick, 1978; Quinney, 1970) και σημαντικός αριθμός ερευνητών εξέτασε την επίδραση που έχει στους αναγνώστες η παρουσίαση εγκλημάτων μέσω των εφημερίδων. Οι ερευνητές κατέγραψαν τον αριθμό των ειδήσεων με θέμα τα εγκλήματα που δημοσιεύονται στις εφημερίδες (Cirino, 1974; Quinney, 1970; Ryan & Owen, 1976), τον συνέκριναν με τα επίσημα ποσοστά εγκληματικότητας, έτσι όπως κατεγράφησαν στο Uniform Crime Reports (UCR) (Jones, 1976), και διερεύνησαν την επιρροή που είναι πιθανό να ασκείται στο σχηματισμό απόψεων γύρω από το έγκλημα (Baker, Nienstedt, Everett, & McCleary, 1983[3]; Gordon & Heath, 1981[4]).

[3] Σύμφωνα με τα αποτελέσματά τους, οι κοινωνικές ομάδες που θα περίμεναν να φοβούνται περισσότερο (π.χ. γυναίκες και ηλικιωμένοι) ήταν αυτοί που επηρεάστηκαν λιγότερο, ενώ απεναντίας αυτοί που αποδείχτηκαν οι πιο ευάλωτοι ήταν οι μορφωμένοι και λευκοί. Μάλιστα, η ανάλυσή τους έδειξε ότι η αντίληψη που υπάρχει σχετικά με τα ποσοστά εγκληματικότητας καθώς και η εμπιστοσύνη στην αστυνομία, αποτελούν αναπόσπαστα συστατικά του φόβου, ιδίως στο πλαίσιο του κύματος εγκληματικότητας.

[4] Η έρευνά τους αποκάλυψε πως όσοι αναγνώστες επιλέγουν εφημερίδες που προβάλλουν σε μεγάλη έκταση ειδήσεις για εγκληματικές υποθέσεις, σημειώνουν υψηλότερα επίπεδα φόβου σε σχέση με αυτούς που προτιμούν εφημερίδες που δεν φιλοξενούν με την ίδια συχνότητα αντίστοιχα θέματα. Παρομοίως, βρέθηκε ότι στην πρώτη περίπτωση πολλοί από τους αναγνώστες θεωρούν το έγκλημα ως το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η γειτονιά τους.

Χαρακτηριστική έρευνα γύρω από την παρουσίαση των εγκλημάτων στις εφημερίδες διεξήγαγε η Linda Heath[5] (1984) στο πανεπιστήμιο της Minnesota. Η Heath χρησιμοποίησε ως μεθοδολογικό εργαλείο την ανάλυση επιμέρους στοιχείων, η οποία βασίζεται στην υπόθεση πως η λεπτομέρεια και η ανάδειξη συγκεκριμένης κάθε φορά πλευράς της είδησης που συναντάται στα δημοσιεύματα που αφορούν σε εγκληματικές πράξεις, μπορεί να επηρεάσει το επίπεδο του φόβου των αναγνωστών. Αυτή η υπόθεση ελέγχεται στην έρευνά της με την ανάλυση τριών βασικών στοιχείων που αφορούν στην κάλυψη των εγκλημάτων μέσω των εφημερίδων: τη βιαιότητα, τη φαινομενικά τυχαία επιλογή θυμάτων και την τοποθεσία όπου διαπράττεται το έγκλημα. Τα τρία αυτά στοιχεία βασίζονται στην κοινωνιοψυχολογική θεώρηση που σχετίζεται με την απόδοση ελέγχου, την κανονιστικότητα και την προς τα κάτω σύγκριση (downward comparison).

Σύμφωνα με την απόδοση ελέγχου οι άνθρωποι έχουν μία γενικότερη τάση να προτιμούν να έχουν τον έλεγχο του περιβάλλοντός τους, αν και ο βαθμός αντίληψης του ελέγχου μπορεί να διαφοροποιείται από άνθρωπο σε άνθρωπο (Rotter, 1966). Βέβαια, τόσο η κατοχή όσο και η αντίληψη του ελέγχου προσαρμόζονται στη διανοητική (Glass & Singer, 1972) και συναισθηματική (Brown & Heath, 1984; Heath, 1980; Janoff-Bulman, 1979; Taylor, 1982) λειτουργία. Η Walster (1966) διατυπώνει την άποψη πως οι άνθρωποι ενεργοποιούν μηχανισμούς αυτοπροστασίας (self-protective attributions) για να πειστούν πως δεν θα υπάρξουν οι ίδιοι θύματα εγκληματικών ενεργειών. Στην πραγματικότητα, οι αναγνώστες αποδίδουν την ευθύνη ενός εγκλήματος σε ορισμένα χαρακτηριστικά ή πράξεις του θύματος. Στη συνέχεια πείθονται πως δεν έχουν ομοιότητες με τα θύματα ή πως δεν θα ενεργούσαν όπως εκείνα, και επομένως οι ίδιοι νιώθουν ασφαλείς. Οι εφημερίδες όμως δεν παρέχουν πάντα την ίδια ποσότητα πληροφόρησης σχετικά με τις συνθήκες κάτω από τις οποίες διεπράχθη ένα έγκλημα, γεγονός που προσδίδει ορισμένες φορές την αίσθηση του τυχαίου στην επιλογή των θυμάτων. Χωρίς πληροφορίες σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τις κινήσεις των θυμάτων, οι αναγνώστες δεν μπορούν να ενεργοποιήσουν τους μηχανισμούς αυτοπροστασίας κι αυτό συσχετίζεται με τη δημιουργία υψηλού φόβου στους αναγνώστες.

Από την άλλη, οι εγκληματικές πράξεις συνιστούν παραβίαση όχι μόνο για το νομικό μας κώδικα αλλά και για τον κανονιστικό που ρυθμίζει τη συμπεριφορά μας μέσα στην κοινωνία. Βέβαια, οι αξιόποινες πράξεις ποικίλλουν ανάλογα με τον αριθμό των κοινωνικών προτύπων που παραβιάζουν αλλά και τη σοβαρότητα των παραβιάσεων. Η παιδοκτονία για παράδειγμα, παραβιάζει τόσο τις νόρμες κατά του φόνου, αλλά και τις νόρμες που

[5] Η Heath (Heath, 1984) επιχείρησε να διερευνήσει τον αντίκτυπο που έχουν οι ειδήσεις που αφορούν σε εγκληματικές πράξεις και δημοσιεύονται σε εφημερίδες, στο φόβο των αναγνωστών για το ίδιο το έγκλημα. Στην έρευνά της χρησιμοποιεί δύο μεθοδολογικά εργαλεία, αρχικά τις τηλεφωνικές συνεντεύξεις σε τυχαίο δείγμα αναγνωστών και στη συνέχεια εργαστηριακό πείραμα σε φοιτητές.

υπαγορεύουν την προστασία και φροντίδα των νέων. Τα εγκλήματα πάθους είναι επίσης μη κανονιστικά με την έννοια ότι είναι ασυνήθιστα ή απρόσμενα και εξαιρετικά βίαια, χαρακτηριστικά που τα κάνουν να παραμένουν ανεξίτηλα στη μνήμη των ανθρώπων[6] (Hastie, 1981; Taylor & Crocker, 1981).

Τέλος, με βάση τη θεωρία της προς τα κάτω σύγκρισης (downward comparison) ο Wills (1981) υποστηρίζει πως η σύγκριση με άλλους ανθρώπους, παρόμοιου επιπέδου, που όμως λειτουργούν λιγότερο καλά σε παραπλήσιες περιστάσεις, μπορεί να οδηγήσει σε συμπεράσματα υπεροχής (downward comparison). Τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων που αφορούν σε υποθέσεις εγκλημάτων δίνουν την ευκαιρία για προς τα κάτω συγκρίσεις, κυρίως σχετικά με το αίσθημα θυματοποίησης. Ο λόγος είναι πως οι εφημερίδες δεν περιορίζονται μόνο σε αναφορές τοπικού χαρακτήρα, αλλά ασχολούνται συχνά και με εγκλήματα που συμβαίνουν έξω από την τοπική κοινότητα. Η αναλογία τοπικών και μη τοπικών ειδήσεων που θα φιλοξενήσει μία εφημερίδα, προκύπτει τις περισσότερες φορές από την απόφαση του εκδότη και όχι από τα πραγματικά επίπεδα εγκληματικότητας της περιοχής. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας πλασματικής εικόνας σχετικά με την επικινδυνότητα άλλων περιοχών, κάτι που βασίζεται όχι μόνο στον αριθμό των εγκλημάτων που δημοσιεύονται στην εφημερίδα αλλά και στον τύπο των εγκλημάτων. Περιοχές στιγματίζονται πιο εύκολα όταν εξιχνιάζεται ένα έγκλημα πάθους, ένα ιδιαιτέρως βίαιο ή αναπάντεχο έγκλημα. Σύμφωνα λοιπόν με τη θεωρία της προς τα κάτω σύγκρισης (downward comparison theory), όσο πιο απειλητικό παρουσιάζεται ένα μακρινό περιβάλλον, τόσο μεγαλώνει το αίσθημα ασφάλειας των αναγνωστών για την περιοχή που διαβιούν.

Η Heath (1984), βασισμένη στις τρεις αυτές παραμέτρους της κοινωνιοψυχολογικής θεώρησης (απόδοση ελέγχου, κανονιστικότητα, προς τα κάτω σύγκριση) κατέληξε σε δύο γενικά συμπεράσματα. Αρχικά, διαπίστωσε πως οι θεωρίες κοινωνικής ψυχολογίας βρίσκουν εφαρμογή και στον κόσμο των ΜΜΕ. Μάλιστα και τα τρία θεωρητικά πλαίσια που χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να ελεγχθούν οι υποθέσεις της, επιβεβαιώθηκαν από τα αποτελέσματα της έρευνας. Πράγματι, όταν οι άνθρωποι συγκρίνουν την κατάστασή τους με εκείνη κάποιου που βρίσκεται σε χειρότερη θέση, νιώθουν μεγαλύτερη ικανοποίηση. Όσο συχνότερα οι εφημερίδες δημοσιεύουν ιστορίες με εγκληματίες που επέλεξαν τυχαία τα θύματά τους, καταπάτησαν τους κοινωνικούς κανόνες και προκάλεσαν πανικό με το βίαιο έγκλημα που διέπραξαν αρκετά χιλιόμετρα μακριά, τόσο πιο ασφαλείς και καθησυχασμένοι νιώθουν οι αναγνώστες στο δικό τους περιβάλλον.

[6] Ωστόσο, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι αυτό δεν ισχύει σε παραδοσιακές κοινωνίες όπου η βεντέτα και τα εγκλήματα τιμής (ιδιαίτερη εκδοχή εγκλημάτων πάθους) βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη.

Ωστόσο, όταν ένα έγκλημα συμβαίνει μέσα στην τοπική κοινωνία τα πράγματα αλλάζουν δραματικά. Όπως είχε προβλεφθεί από τη θεωρία απόδοσης ελέγχου, οι αναγνώστες δεν μπορούν να δεχτούν τους εγκληματίες που επιλέγουν τα θύματά τους τυχαία (ή τουλάχιστον αν έτσι παρουσιάζεται από τα ΜΜΕ) και τρομάζουν με τα δημοσιεύματα που αφορούν σε εγκλήματα και στα οποία απουσιάζει η αιτία. Εάν το θύμα δεν έκανε τίποτα για να προκαλέσει το έγκλημα, τότε ο αναγνώστης αισθάνεται πως και ο ίδιος δε θα μπορεί να κάνει τίποτα για να το αποφύγει. Αν, από την άλλη πλευρά, το θύμα προκάλεσε με κάποιες κινήσεις του τον εγκληματία, τότε ο αναγνώστης θα νιώσει πως αποφεύγοντας κάποιες πράξεις μπορεί να παραμείνει ασφαλής.

Επιπλέον, οι υποθέσεις σχετικά με τη μη κανονιστική συμπεριφορά επιβεβαιώνονται, καθώς τα δημοσιεύματα για εγκλήματα με ιδιαιτέρως βίαιο και ειδεχθή χαρακτήρα, προκαλούν πράγματι τον πανικό όταν συμβαίνουν μέσα στην τοπική κοινωνία. Η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα πως ο φόβος που γεννιέται δεν οφείλεται στον τρόπο που περιγράφεται η είδηση, αλλά κυρίως στα χαρακτηριστικά του ίδιου του εγκλήματος. Τα απρόσμενα, βίαια, μισητά εγκλήματα αυξάνουν τον φόβο στους αναγνώστες, ακόμα και αν ο τρόπος που δημοσιεύεται η είδηση στερείται εκφράσεων και λέξεων που στοχεύουν στη συγκινησιακή φόρτιση του αναγνώστη.

Ένα δεύτερο γενικό συμπέρασμα είναι πως όλες οι αναφορές που γίνονται σε εγκλήματα δεν προκαλούν τον ίδιο φόβο, γεγονός που έχει διάφορες εννοιολογικές, μεθοδολογικές και πρακτικές διαστάσεις. Σύμφωνα με την Heath (1984), εννοιολογικά οι ερευνητές χρειάζεται να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή σε όλες τις πλευρές και τα στοιχεία που συνθέτουν την είδηση ενός εγκλήματος, από το να διαχειρίζονται το θέμα με τρόπο μονοδιάστατο. Μεθοδολογικά, είναι σημαντικό να γνωρίζουν ότι η απλή καταμέτρηση των αναφορών σε εγκλήματα είναι πιθανό να οδηγήσει στο λανθασμένο συμπέρασμα πως τα εγκλήματα που βλέπουν το φως της δημοσιότητας δεν επηρεάζουν τον φόβο απέναντι στο έγκλημα. Και τέλος, σε πρακτικό επίπεδο, προκειμένου να αποφευχθεί η παραπάνω σύγχυση, προτείνεται η ανάλυση των επιμέρους χαρακτηριστικών της εγκληματικής πράξης όπως η βιαιότητα, η τυχαία ή όχι επιλογή των θυμάτων καθώς και η τοποθεσία όπου συνέβη. Τα ερευνητικά αποτελέσματα της Heath (1984) θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη από τους δημοσιογράφους, τόσο ως προς τον αριθμό τοπικών και μη τοπικών εγκλημάτων που επιλέγουν να δημοσιεύσουν, όσο και ως προς τον τρόπο που διαχειρίζονται τα εγκλήματα πάθους που, όπως έχει ήδη αναφερθεί, εγείρουν τον μεγαλύτερο φόβο στους αναγνώστες.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, πως ήδη από την εποχή που οι εφημερίδες είχαν τον πρώτο λόγο στην ενημέρωση, η παρουσίαση των εγκληματικών πράξεων δεν άφηνε ανεπηρέαστη την κοινή γνώμη. Ωστόσο, η κυριαρχία της εικόνας στη σύγχρονη κοινωνία συνέτεινε αποφασιστικά στη διόγκωση του προβλήματος. Πολλές είναι οι έρευνες που είδαν το φως

της δημοσιότητας τα τελευταία χρόνια και στις οποίες η τηλεόραση ενοχοποιείται για πρόκληση αισθημάτων φόβου, ανησυχίας, έντονου άγχους, αλλά και απομόνωσης, ακόμη και βίαιης συμπεριφοράς. Αρκετά τηλεοπτικά προγράμματα και ταινίες μπήκαν στο μικροσκόπιο. Δύο αναδρομικές μελέτες που αφορούσαν στις λεπτομερείς αναμνήσεις ενηλίκων που είχαν φοβηθεί από ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα ή ταινία δημοσιεύτηκαν το 1999, η μια στο Kansas State University από τον Steven Hoekstra και τους συνεργάτες του και η άλλη στα πανεπιστήμια Michigan και Wisconsin από τους Kristen Harrison και Joanne Cantor. Οι ανεξάρτητες αυτές μελέτες προσέφεραν επιπλέον αποδείξεις για την ύπαρξη, σοβαρότητα και διάρκεια των φόβων που προκαλούνται από τα μέσα. Τα στοιχεία αποκάλυψαν ότι η παρουσία έντονων αναμνήσεων ενός διαρκούς φόβου (προερχόμενου από τα ΜΜΕ) ήταν σχεδόν καθολικός μεταξύ των προπτυχιακών φοιτητών. Και οι δύο μελέτες συμφωνούν πως η γενικευμένη ανησυχία, ο φόβος συγκεκριμένων πραγμάτων ή καταστάσεων και οι διαταραχές ύπνου αποτελούν κοινές συνέπειες της έκθεσης στα μέσα.

Εντούτοις, παρά το γεγονός ότι αρκετές έρευνες έχουν διαπιστώσει θετική σχέση ανάμεσα στα ΜΜΕ και τον φόβο του κοινού για το έγκλημα, δεν θα μπορούσαμε να αγνοήσουμε και όλες εκείνες που ισχυρίζονται το αντίθετο. Πράγματι, πολλοί κοινωνικοί επιστήμονες επισημαίνουν την απουσία πειστικής απόδειξης από την έρευνα, ότι η παρακολούθηση της τηλεόρασης οδηγεί στη δημιουργία φόβου, παρόλο που τα ποσοτικά δεδομένα αποκαλύπτουν την ύπαρξή του (π.χ. Eschholz, Chiricos, Gertz, 2003, σελ. 395-415). Παράλληλα, τονίζουν τις μεθοδολογικές δυσκολίες που εντοπίζονται κατά την προσπάθεια μέτρησης του φόβου μέσα από ερωτήματα που αφορούν στον κίνδυνο θυματοποίησης και στο αίσθημα ασφάλειας ή ανασφάλειας.[7] Μάλιστα, οι συγκεκριμένες ερωτήσεις είθισται να χρησιμοποιούνται για σειρά δεκαετιών, για μετρήσεις του φόβου του εγκλήματος «κατά παρέκκλιση των κλασικών ισχυρισμών του Garofalo περί της μη μετρήσιμης οντότητας του φόβου του εγκλήματος, καθώς αυτό που γνωρίσαμε ή γνωρίζουμε ως συναίσθημα δεν μπορεί να μεταφραστεί σε μετρήσιμο μέγεθος που να μπορεί να συσχετιστεί με ακρίβεια με θέσεις, στάσεις και συμπεριφορές» (Garofalo, 1981 σε Καφετζή, Μαλούτα, Τσίγκανου, 2007, σελ. 211). Ενώ, λοιπόν, ο Garofalo κατέδειξε τις δυσκολίες ενός τέτοιου εγχειρήματος, η άποψη ότι ο φόβος δημιουργείται μόνο υπό το κράτος της άμεσης φυσικής απειλής ή κινδύνου για το κοινωνικό υποκείμενο και συνεπώς η μέτρησή του καθίσταται δύσκολη, ειδικότερα με τους τρόπους που προτείνει το Crime/Victimization Survey –

[7] Βλ. Τσίγκανου (2007, σελ. 194-217) για μια αναλυτικότερη παρουσίαση.

συμπεριλαμβανομένου και του ESS[8], δεν φαίνεται να λαμβάνεται υπόψη από τους εγκληματολόγους (Τσίγκανου, 2007, σελ. 211).

Επομένως, η προσπάθεια που έχει γίνει μέχρι σήμερα να διερευνηθεί η ύπαρξη ή μη σχέσης ανάμεσα στα ΜΜΕ και τον φόβο του κοινού για το έγκλημα, δεν έχει εξάγει ενιαία συμπεράσματα για το εάν τα μέσα ενημέρωσης δημιουργούν νέο φόβο στα άτομα ή μοιράζονται τις δικές τους ανασφάλειες και αναπαράγουν τους φόβους που, ήδη, υπάρχουν, ως συνέπεια άλλων παραγόντων που ασκούν επιρροή στην ανάπτυξή τους (Gorelick, 1995, σελ. 27).

Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει η άρνηση ευθύνης από πλευράς των εκπροσώπων των μέσων επικοινωνίας ως προς την άσκηση επιρροής που ασκούν στο κοινό. Χαρακτηριστικές είναι κάποιες παλαιότερες μελέτες που διεξήχθησαν και οι οποίες δεν δέχονται τη δημιουργία φόβου του εγκλήματος από τα ΜΜΕ (Skogan & Maxfield, 1981; Killias, 1983). Συγκεκριμένα, οι εν λόγω έρευνες, μολονότι παραδέχονται ότι τα μέσα ενημέρωσης προβάλλουν τη βίαιη εγκληματικότητα και ότι ο φόβος του εγκλήματος είναι ευρέως διαδεδομένος στον πληθυσμό, ωστόσο αρνούνται τον ρόλο που αυτά διαδραματίζουν στην αιτιώδη σχέση τους με τον φόβο. Ισχυρίζονται ότι ο φόβος αυτός αναπτύσσεται μόνο μέσω της προσωπικής θυματοποίησης, της φυσικής και κοινωνικής ευαισθησίας προς την εγκληματική θυματοποίηση και των προσωπικών βιωμάτων και εμπειριών, χωρίς βέβαια να καταφέρνουν να ερμηνεύσουν τις αντιφάσεις που προκύπτουν από τα πορίσματα των ερευνών τους (Schneider, 1989, σελ. 108).

Πέρα από την ανίχνευση των αρνητικών συναισθημάτων που εκδηλώνονται ως απόρροια της παρακολούθησης συγκεκριμένων προγραμμάτων στην τηλεόραση, η προσοχή των μελετητών στράφηκε επίσης στον αντίκτυπο που ενδεχομένως να έχουν τα τελευταία στη διαμόρφωση αντιλήψεων σχετικά με την εικόνα της εγκληματικότητας, καθώς και αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του συστήματος δικαιοσύνης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα των καθηγητών Robert K. Goidel, Craig M. Freeman και Steven T. Procopio που είδε το φως της δημοσιότητας το Μάρτιο του 2006[9]. Στην εν λόγω έρευνα εξετάζεται η επιρροή που ασκεί

[8] «Το European Social Survey (ESS), ή αλλιώς η Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα (ΕΚΕ) αποτελεί ένα από τα ερευνητικά προγράμματα-ναυαρχίδες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το μόνο στο χώρο των κοινωνικών επιστημών που έχει πάρει το βραβείο Descartes. Πρόκειται για έρευνα με αντικείμενο τις αξίες και τις πολιτικο-κοινωνικές στάσεις και αντιλήψεις που εκφράζουν οι κάτοικοι των ευρωπαϊκών χωρών. Με τη μεγάλη και αυξανόμενη συμμετοχή χωρών -πλησιάζουν τις 30- η ΕΚΕ αποτελεί πλέον ένα σταθερό ερευνητικό δίκτυο, το οποίο συμβάλλει σημαντικά στην ενοποίηση του ευρωπαϊκού ερευνητικού -και όχι μόνο- χώρου.» (Μαλούτας, 2011 σε Παπλιάκου, Σταθοπούλου, Στρατουδάκη, 2011, σελ. 15)

[9] Τα δεδομένα της συγκεκριμένης μελέτης βασίστηκαν σε μία τηλεφωνική έρευνα η οποία διεξήχθη σε εθνικό επίπεδο, με το δείγμα της να αποτελούν 498 κάτοικοι της πολιτείας της Λουιζιάνα σε ηλικία ψήφου, που

η τηλεόραση στην αντίληψη που σχηματίζει ο κόσμος για τα ποσοστά νεανικής εγκληματικότητας, αλλά και για την αποτελεσματικότητα του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στους τηλεθεατές των ειδήσεων καθώς και των προγραμμάτων reality, όπως *Cops* και *America's Most Wanted*. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντική επίδραση των μέσων ενημέρωσης καθώς όσοι παρακολουθούσαν προγράμματα που είχαν ως κεντρικό τους θέμα το έγκλημα, ήταν πιο πιθανό να διαμορφώσουν μια λανθασμένη εικόνα της πραγματικότητας σχετικά με το νεανικό έγκλημα και το σύστημα δικαιοσύνης των ανηλίκων.

Ενώ τα εγκλήματα ενηλίκων κυριαρχούν στο τηλεοπτικό τοπίο, ο Yanich (1999) παρατήρησε πως σχεδόν το ένα τρίτο των εγκλημάτων που προβάλλονται αφορά σε παράνομες πράξεις που διεπράχθησαν από ανηλίκους, ότι η πλειοψηφία τους επικεντρώνεται σε βίαια εγκλήματα (κυρίως δολοφονίες), καθώς και ότι σχεδόν το 80% των εγκλημάτων αυτών αποτελεί πρώτο θέμα στις ειδήσεις. Σε μία ανασκόπησή τους, οι Dorfman και Schiraldi (2001) περιέγραψαν τέσσερα βασικά ευρήματα που σχετίζονται με την τηλεοπτική κάλυψη του εγκλήματος και τις επιπτώσεις της στο νεανικό έγκλημα: (α) Η παρουσίαση του εγκλήματος στις ειδήσεις δεν ανταποκρίνεται στα πραγματικά ποσοστά εγκληματικότητας, ενώ εμφανής είναι η προτίμηση σε φρικιαστικά εγκλήματα, (β) η παρουσίαση του εγκλήματος είναι μονοδιάστατη, εστιάζοντας σε μεμονωμένα συμβάντα τα οποία αντιμετωπίζονται απογυμνωμένα από τις πραγματικές τους αιτίες, (γ) στην παρουσίαση της είδησης χαρακτηριστική είναι η σύνδεση φυλής και εγκλήματος, ειδικότερα στα εγκλήματα βίας και ειδικότερα στην τηλεόραση, και (δ) η νεολαία φιλοξενείται σπάνια στις ειδήσεις, αλλά όταν συμβαίνει αφορά κυρίως σε περιστατικά βίας και επιθετικότητας.

Στην προσπάθειά τους να δώσουν απαντήσεις σε ερωτήματα που σχετίζονται με τον αντίκτυπο των προγραμμάτων αυτών στη διαμόρφωση αντιλήψεων ως προς τη βιαιότητα του νεανικού εγκλήματος, καθώς και ως προς την αποτελεσματικότητα των ποινών και την απονομή δικαιοσύνης, οι καθηγητές Robert K. Goidel, Craig M. Freeman και Steven T. Procopio εξέτασαν αρχικά τη θεωρία της καλλιέργειας (cultivation theory). Σύμφωνα με τις αρχές της θεωρίας αυτής, όσο περισσότερες ώρες τηλεόρασης παρακολουθεί κάποιος, τόσο πιθανότερο είναι, πρώτον να σχηματίσει μια εσφαλμένη εκτίμηση σχετικά με τις συνθήκες που επικρατούν στον «πραγματικό» κόσμο και δεύτερον να βιώσει το «σύνδρομο του κακού κόσμου» (mean world syndrome) που σε γενικές γραμμές ορίζεται ως ένας αυξανόμενος και

επιλέχθησαν τυχαία. Αξίζει να σημειωθεί πως η έρευνα πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια μιας προσπάθειας μεταρρύθμισης του συστήματος δικαιοσύνης των ανηλίκων στη Λουιζιάνα. Πριν από την προσπάθεια για μεταρρύθμιση (η οποία ακόμη βρίσκεται σε εξέλιξη), το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης που ίσχυε ήταν ανάμεσα στα πιο σκληρά του έθνους, χρησιμοποιώντας σε μεγάλο ποσοστό την ποινή της φυλάκισης, ακόμη και για τις μη βίαιες παραβάσεις.

υπερβάλλων φόβος απέναντι στο έγκλημα (Gerbner, 1990, 1998; Gerbner & Gross, 1976; Gerbner et al., 1978; Gerbner, Gross, Signorielli, Morgan, & Jackson-Beeck, 1979; Hawkins & Pingree, 1990; Hawkins, Pingree, & Adler, 1987; Morgan & Signorielli, 1990; Shrum, 1995; Signorielli, Gross, & Morgan, 1982).

Μολονότι η υπόθεση καλλιέργειας (cultivation hypothesis) δέχτηκε έντονη κριτική (Hirsch, 1980, 1981; Rubin, Perse, & Taylor, 1988), μια κριτική που στηρίχθηκε κυρίως στο επιχείρημα ότι η σχέση στην οποία αναφέρεται είναι σε μεγάλο βαθμό πλαστή (Hirsch, 1981; Potter & Chang, 1990), οι ερευνητές πρότειναν τρόπους προκειμένου να αποφευχθεί η σύγχυση. Για παράδειγμα, οι Potter και Chang (1990) πρότειναν τη χρήση μεταβλητών ελέγχου, οι οποίες θα παρέχουν ένα πλαίσιο προκειμένου να συγκριθεί η δυναμική των διαφόρων μέτρων έκθεσης. Επιπλέον, υποστήριξαν πως η παρακολούθηση συγκεκριμένων εκπομπών αποτελεί έναν πιο αξιόπιστο δείκτη πρόβλεψης της καλλιέργειας απ' ότι η εξέταση του συνόλου των προγραμμάτων. Μία επόμενη έρευνα έδωσε έμφαση στο περιεχόμενο των τηλεοπτικών προγραμμάτων, με τις ειδήσεις (και όχι τις ψυχαγωγικές εκπομπές) να ενοχοποιούνται για τον ολοένα και αυξανόμενο φόβο απέναντι στο έγκλημα (O'Keefe, 1984; Potter & Chang, 1990; Weaver & Wakshlag, 1986).

Στο σημείο αυτό, δεν θα πρέπει να παραλείψουμε τις έρευνες που φώτισαν το ψυχολογικό μηχανισμό μέσω του οποίου επιδρά η θεωρία της καλλιέργειας (cultivation theory). Στρέφοντας την προσοχή μας στις πληροφορίες που έχουν δημοσιευτεί, υπογραμμίζεται η χρήση των γνωστικών ευρετικών μεθόδων (cognitive heuristics) για τη διαχείριση και απλούστευση των εισερχόμενων πληροφοριών – οι οποίες συχνά είναι όχι μόνο σύνθετες στο περιεχόμενο αλλά και τεράστιες στην ποσότητα (Kahneman & Tversky, 1972, 1982; Shrum, 1995, 1996; Shrum & O'Guinn, 1993). Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για νοητικές συντομεύσεις, απλούς εμπειρικούς κανόνες που επιτρέπουν να προβαίνουμε σε κοινωνικά συμπεράσματα γρήγορα και χωρίς επιπλέον προσπάθεια, ακόμη κι αν υπάρχει μεγάλη αβεβαιότητα. Είναι γενικά χρήσιμες αλλά μπορεί να οδηγήσουν και σε συστηματικά λάθη. Η μέθοδος αυτή, σύμφωνα με τη θεωρία της καλλιέργειας (cultivation theory) ερμηνεύεται από το γεγονός ότι οι άνθρωποι στηρίζονται στις πιο εύκολα προσβάσιμες σε αυτούς πληροφορίες προκειμένου να εκτιμήσουν τον κίνδυνο και την πιθανότητα μιας εγκληματικής πράξης (Shrum, 2001; Shrum & Bischak, 2003), αλλά και να κατανοήσουν καλύτερα τα γεγονότα ή τις κοινωνικές δομές (Busselle, 2001; Busselle & Shrum, 2003). Πράγματι, για τους πολίτες που δεν έχουν άμεση εμπειρία με το σύστημα δικαιοσύνης των ανηλίκων, ο πιο εύκολος τρόπος για να πληροφορηθούν σχετικά με τη φύση και τις επιπτώσεις ενός εγκλήματος που διεπράχθη από έναν ανήλικο, προέρχεται από τις ειδήσεις και τις ενημερωτικές εκπομπές των τηλεοπτικών σταθμών.

Συνολικά, η έρευνα των Robert K. Goidel, Craig M. Freeman και Steven T. Procopio (2006) κατέληξε στο συμπέρασμα πως όσο περισσότερος είναι ο χρόνος που αφιερώνει κάποιος σε τηλεοπτικές ειδήσεις τόσο μεγαλύτερη είναι η ανησυχία του για το έγκλημα σαν μία κοινωνική απειλή και τόσο εντονότερος ο φόβος θυματοποίησης (Gilliam & Iyengar, 2000; Gross & Aday, 2003; Hawkins & Pingree, 1981; Potter & Chang, 1990; Tamborini et al., 1984). Αυτό στη συνέχεια, είναι πιθανό να οδηγήσει στην υποστήριξη υιοθέτησης σκληρότερων πρακτικών από πλευράς της ποινικής δικαιοσύνης (Taylor, Scheppele, & Stinchcombe, 1979). Για παράδειγμα, οι Holbert et al. (2004) βρήκαν πως η παρακολούθηση στην τηλεόραση ειδήσεων και reality προγραμμάτων που έχουν ως κεντρικό τους θέμα την αστυνομία και το έγκλημα, συνδέεται στενά με μία θερμότερη υποστήριξη της θανατικής ποινής, θετικότερη στάση απέναντι στην οπλοκατοχή και αυξημένες πιθανότητες κάποιος να αποκτήσει στην πραγματικότητα ένα περίστροφο.[10]

[10] «Τον Οκτώβριο του 2004 μεταδόθηκε από το BBC2 μια σειρά ντοκιμαντέρ με τίτλο *Η δύναμη των εφιαλτών: η άνοδος της πολιτικής του φόβου.* Ο Adam Curtis, συγγραφέας και παραγωγός της σειράς, και διακεκριμένος παραγωγός σοβαρών τηλεοπτικών προγραμμάτων στη Βρετανία, επισήμανε ότι, παρόλο που η παγκόσμια τρομοκρατία αποτελεί έναν τελείως χειροπιαστό κίνδυνο που αναπαράγεται συνεχώς στην "ακατοίκητη χώρα" της παγκόσμιας ερημιάς, μεγάλο, αν όχι το μεγαλύτερο, μέρος της επίσημα εκτιμώμενης απειλής της "είναι μια φαντασιοκοπία που έχει μεγαλοποιηθεί και διαστρεβλωθεί από τους πολιτικούς. Είναι μια σκοτεινή απάτη που έχει εξαπλωθεί ασυζητητί από κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο, από υπηρεσίες ασφαλείας και από τα διεθνή ΜΜΕ". Δεν θα ήταν και πολύ δύσκολο να βρούμε τους λόγους της ραγδαίας και θεαματικής σταδιοδρομίας αυτής της συγκεκριμένης απάτης: "Σε μια εποχή στην οποία όλες οι μεγάλες ιδέες έχουν χάσει την αξιοπιστία τους, ο φόβος ενός φασματικού εχθρού είναι ό,τι έχει απομείνει στους πολιτικούς για να διατηρούν την εξουσία τους".

Αναρίθμητα σημάδια της επικείμενης μεταστροφής στη νομιμοποίηση, από το κράτος ισχύος στο κράτος προσωπικής προστασίας, μπορούσαν να εντοπιστούν πολύ πριν την 11η Σεπτεμβρίου –έστω κι αν χρειάστηκε, όπως φαίνεται, να βλέπουν οι άνθρωποι σε αργή κίνηση τη συγκλονιστική εικόνα των καταρρεόντων πύργων του Μανχάταν επί μήνες και σε εκατομμύρια τηλεοπτικές οθόνες ώστε τα νέα να κατασταλάξουν και να απορροφηθούν και οι πολιτικοί να αξιοποιήσουν τις δημοφιλείς υπαρξιακές αγωνίες σε μια νέα πολιτική συνταγή. Δεν ήταν απλή σύμπτωση το γεγονός ότι (σύμφωνα με τον Hugues Lagrange) οι πιο θεαματικοί "πανικοί ασφαλείας" και οι πιο κραυγαλέοι συναγερμοί σχετικά με την ανερχόμενη εγκληματικότητα –οι οποίοι συνοδεύτηκαν από επιδεικτικά σκληρές αντιδράσεις των κυβερνήσεων και εκδηλώθηκαν, μεταξύ άλλων, στους ραγδαία αυξανόμενους πληθυσμούς των φυλακών ("αντικατάσταση του κοινωνικού κράτους με το κράτος φυλακής", κατά τη διατύπωση του Lagrange) –συνέβησαν, από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 και μετά, σε χώρες με ελάχιστα αναπτυγμένες κοινωνικές υπηρεσίες (όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία ή η Ελλάδα) και σε χώρες όπου η κοινωνική πρόνοια είχε αρχίσει να μειώνεται δραστικά (όπως στις Η.Π.Α. και τη Μεγάλη Βρετανία). Γενικά, η νέα εστίαση στο έγκλημα και στους κινδύνους που απειλούν τη σωματική ασφάλεια των ατόμων και την ιδιοκτησία τους έχει δειχθεί, πέραν κάθε εύλογης αμφιβολίας, ότι σχετίζεται στενά με το αυξανόμενο "αίσθημα κοινωνικής τρωτότητας" και ότι ακολουθεί εκ του σύνεγγυς το ρυθμό της οικονομικής απορρύθμισης και της σχετιζόμενης με αυτήν αντικατάστασης της κοινωνικής αλληλεγγύης από την ατομική αυτάρκεια.» (Bauman, 2007 σελ. 199-200).

Από την άλλη πλευρά βέβαια, η καθημερινή αναπαράσταση της βίας και του εγκλήματος από τα ΜΜΕ συμβάλλει εν μέρει και στην εξοικείωση μαζί του. Η τηλεόραση, μέσω της απεικόνισης του εγκλήματος, επιτρέπει στο άτομο να έρθει σε επαφή με τον εγκληματία, να γνωρίσει την προσωπική του ιστορία και να εξετάσει συστηματικά τις σκηνές της πράξης του. Και, μέσω αυτής της διαδικασίας, οι απωθημένες επιθυμίες και τα κατασταλμένα επιθετικά ή σεξουαλικά ένστικτα ενσαρκώνονται στο πρόσωπο ενός τρίτου, χωρίς τον κίνδυνο της καταπάτησης των ηθικών κοινωνικών κανόνων και την επιβολή καταδίκης (Βρύζας, 1986, σελ. 111.). Η ήσυχη καθημερινή ζωή των τηλεθεατών τρέφεται με σκηνές εγκληματικών πράξεων που παρουσιάζονται από τα ΜΜΕ. Η ήρεμη καθημερινότητα θα ήταν ανεπιβεβαίωτη χωρίς την αναφορά στη βία του εξωτερικού κόσμου, η οποία βέβαια καταναλώνεται σε συνθήκες ασφάλειας. Είναι χαρακτηριστικό πως ο κόσμος στις ώρες ανάπαυσής του παρακολουθεί στην τηλεόραση συμπλοκές, φόνους, πολέμους. Ζει δηλαδή μέσα σε ασφαλείς συνθήκες την εμπειρία της ανασφάλειας.

Ένα άλλο θέμα που φαίνεται να απασχόλησε τους ερευνητές αποτελεί η «τυχαία» αναφορά των δημοσιογράφων στη φυλετική καταγωγή του δράστη, κατά τη διάρκεια της τηλεοπτικής κάλυψης ενός εγκλήματος. Οι Dorfman και Schiraldi (2001) κατέγραψαν κάποιες σημαντικές πρακτικές που επιβεβαιώνουν την όχι και τόσο τυχαία αναφορά, κυρίως σχετικά με τη νεανική εγκληματικότητα, όπου (α) οι Αφροαμερικανοί προβάλλονται συχνότερα σε θέματα που αφορούν εγκληματικές πράξεις, (β) οι Αφροαμερικανοί παρουσιάζονται γενικότερα ως δράστες, και (γ) εγκλήματα που έχουν Μαύρο-δράστη και Λευκό-θύμα καλύπτονται με τρόπο δυσανάλογο των πραγματικών περιστατικών (Dixon & Linz, 2000; Entman, 1990, 1992; Entman & Rojecki, 2000; Gilliam & Iyengar, 2000; Gilliam et al., 1996; Sorenson, Manz, & Berk, 1998). Οι αναφορές αυτές διαστρεβλώνουν κατά πολύ την άποψη που διαμορφώνει ο κόσμος σχετικά με το έγκλημα, το θύτη, το θύμα και την τιμωρία. Χαρακτηριστική είναι η πειραματική έρευνα των Peffley, Shields, & Williams (1996) που υποστήριξε ότι τέτοιου είδους πρακτικές επιδρούν άμεσα στην αντίληψη των τηλεθεατών, διότι τα υποκείμενα που παρακολουθούν ανάλογες εικόνες τείνουν να πιστέψουν πιο εύκολα ότι ένας Αφροαμερικανός κατηγορούμενος είναι ένοχος, ότι του αξίζει η τιμωρία και ότι είναι πιο πιθανό να διαπράξει στο μέλλον άλλα εγκλήματα. Μία επιπλέον έρευνα ήρθε να προσθέσει πως τα φυλετικά στερεότυπα επηρεάζουν τις αποφάσεις σχετικά με το έγκλημα και την τιμωρία για τους Αφροαμερικανούς κατηγορούμενους (Hurwitz & Peffley, 1997; Peffley & Hurwitz, 1997).

Οι λανθασμένες εκτιμήσεις σχετικά με τη φυλετική καταγωγή του δράστη και τη συσχέτιση φυλής-εγκλήματος οδηγούν σε αμφιβολίες ακόμη και για την αμεροληψία, διαφάνεια, ανεξαρτησία και αντικειμενικότητα του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Τέτοιου είδους στερεότυπα είναι πολύ πιθανό να επηρεάσουν την αντίληψη του κόσμου ακόμη και προς την

κατεύθυνση χρησιμότητας σκληρότερων μέτρων για τη διαχείριση της όποιας εφηβικής παραβατικότητας, κάτι που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τον ουσιαστικό σωφρονισμό που μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη δημιουργία προνοιακών μονάδων για ανήλικους αλλά και ύπαρξης δομών κοινωνικής αποκατάστασης και μέριμνας. Μάλιστα, μία πρόσφατη έρευνα από τους Gilliam και Iyengar (2005) εστιάζοντας πιο συγκεκριμένα στις αξιόποινες πράξεις που διαπράττουν ανήλικοι, έρχεται να υποστηρίξει ότι η έκθεση σε τηλεοπτικές εικόνες που παρουσιάζουν Μαύρους-θύτες ή Λευκούς-θύματα ενισχύει την υιοθέτηση πιο αυστηρών ποινών. Βέβαια, προς αυτήν την κατεύθυνση λειτουργεί και η έλλειψη ενός θεματικού πλαισίου, όπως και η απουσία αναζήτησης των βαθύτερων αιτιών κατά την παρουσίαση μιας εγκληματικής πράξης, με αποτέλεσμα ο τηλεθεατής να αντιμετωπίζει τη νεανική εγκληματικότητα σαν ένα πρόβλημα το οποίο προκαλείται επειδή μεμονωμένοι έφηβοι παραβιάζουν το νόμο και όχι ως άρρηκτα συνδεδεμένο με τα ευρύτερα κοινωνικά προβλήματα, όπως η φτώχεια ή η έλλειψη εκπαίδευσης και οικονομικών ευκαιριών (Gilliam & Bales, 2003).

Ολοκληρώνοντας το παρόν κεφάλαιο, αξίζει να επισημάνουμε τη στενή σχέση που συνδέει το έγκλημα και τα ΜΜΕ, κάτι που αναδεικνύεται και μέσα από τις πολυάριθμες ερευνητικές προσπάθειες που είδαν το φως της δημοσιότητας σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι πειραματικές μελέτες που παρουσιάστηκαν, παρά τις διαφορές στις μεθόδους που εφάρμοσαν, στο μέσο μετάδοσης της είδησης, αλλά και στις επιμέρους μεταβλητές που εξέτασαν, συνηγορούν υπέρ μιας αιτιώδους συσχέτισης ανάμεσα στον τρόπο παρουσίασης του εγκλήματος και σε μια σειρά επιπτώσεων που καταγράφονται στον τηλεθεατή. Στη συνέχεια, θα ασχοληθούμε εκτενέστερα με την ιστορική διαδρομή που ακολούθησε η εμπλοκή της εγκληματολογίας με τα ΜΜΕ για να καταλήξει στη σχέση που αποτυπώνεται στη σύγχρονη εποχή.

Κεφάλαιο 3. Θεωρητικό Πλαίσιο

3.1 Η σχέση εγκληματολογίας και ΜΜΕ στη σύγχρονη εποχή

Η σχέση που συνδέει τα ΜΜΕ με το έγκλημα αποτέλεσε αντικείμενο διερεύνησης και ανάλυσης τόσο για τους θεωρητικούς της εγκληματολογίας όσο και των μέσων ενημέρωσης, για περισσότερο από έναν αιώνα. Είναι γεγονός, πως η εμπλοκή της εγκληματολογίας με τη διαμεσολαβημένη αναπαράσταση υπόκειται σε ένα γενικότερο πλαίσιο ζητημάτων που επικρατούσαν στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες. Το εν λόγω πλαίσιο προέρχεται από την ανάλυση της ιστορικής εμφάνισης και ανάπτυξης των ΜΜΕ στις σύγχρονες κοινωνίες, και τοποθετείται στην ευρύτερη δυναμική της διαδικασίας του μοντερνισμού (Thompson, 1995). Υπό αυτήν την έννοια, η δημιουργία και διάδοση της πολιτισμικής ομιλίας, μονοπωλείται σταδιακά από μία οργανωμένη θεσμική σφαίρα, η οποία εμφανίζεται από τον 18^{ο} αιώνα και μετά να καθοδηγείται από τεχνολογικούς, οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες (Gorman & McLean, 2009; Briggs & Burke, 2010, σελ. 5). Το σύνολο των συμβολικών κωδικοποιήσεων διαχειρίζεται και κατασκευάζεται σύμφωνα με το πρότυπο της μαζικής βιομηχανικής παραγωγής, και βρίσκεται κυρίως στα χέρια μιας ειδικής κατηγορίας ανθρώπων, των επαγγελματιών παραγωγών των μέσων ενημέρωσης (Durkheim, 1997).

Αυτή η εκδοχή της ιστορίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης, θεμελιώνει αυτό που έχουμε ονομάσει ως πρόδρομες μελέτες της μαζικής κουλτούρας και της μαζικής επικοινωνίας. Οι μελέτες αυτές εκτείνονται από τις συντηρητικές αφηγήσεις της «μαζικής κουλτούρας» που συνδέονται με τους Ortega y Gasset (1994 [1932]) και Dwight Macdonald (1953), μέχρι τη νεο-Μαρξιστική κριτική των «πολιτισμικών βιομηχανιών» και την «ιδεολογία του προηγμένου καπιταλισμού» που συνδέεται με τους στοχαστές της σχολής της Φρανκφούρτης, όπως οι Adorno (1991) και Marcuse (1964), αλλά και σε αυτούς που εντοπίζουν στα πλαίσια των σύγχρονων μέσων ενημέρωσης τις επιταγές που διαμορφώνουν τις σύγχρονες πολιτικές μορφές συλλογικότητας (Anderson, 1983) και την αστική δημόσια σφαίρα που συνδέεται με αυτές (Habermas, 1992). Παρά τις κατά τα άλλα σημαντικές τους διαφορές, οι εν λόγω μελέτες μοιράζονται μια κοινή κοινωνική οντολογία και συναφείς επεξηγηματικές δεσμεύσεις στην καθιέρωση σχέσεων αιτιότητας μεταξύ των μέσων ενημέρωσης και της κοινωνίας των πολιτών.

Αρχικά, είναι σημαντικό να σταθούμε στην οντολογική διάκριση μεταξύ των «μέσων ενημέρωσης» από τη μία πλευρά και της «κοινωνίας» ή των άλλων θεσμικών φορέων από

την άλλη. Αυτή η διάκριση βασίζεται σε μία κοινωνιολογική ανάλυση που κατανοεί τις σύγχρονες κοινωνίες, όπως αυτές διαμορφώνονται από τις διαδικασίες της στοιχειώδους διαφοροποίησης. Ως εκ τούτου, η κοινωνία γίνεται στην πραγματικότητα ένα σύνολο διακριτών και οντολογικών αυτοσυντηρούμενων συστημάτων, καθένα από τα οποία ταξινομείται σύμφωνα με τη δική του λογική ή με θεσμοθετημένους κανόνες (Parsons, 1991 [1951]). Συνεπώς, με τη διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων και υποθέσεων, γίνεται μια οργανωμένη προσπάθεια για τον εντοπισμό αλληλεπιδράσεων μεταξύ των μέσων ενημέρωσης και των άλλων κοινωνικών σφαιρών, περιλαμβάνοντας κυρίως ερωτήσεις γύρω από τις επιπτώσεις, δηλαδή ερωτήσεις που αφορούν στο πώς τα μέσα ενημέρωσης αλληλεπιδρούν ή διαμορφώνουν άλλους κοινωνικούς τομείς, όπως η πολιτική, η νομοθεσία, η οικονομία, η οικογένεια κλπ. (Luhmann, 2000). Με άλλα λόγια, γίνεται σαφές πως τα μέσα ενημέρωσης παράγουν και μεταδίδουν νοήματα (αναπαραστάσεις, κώδικες, αφηγήσεις, εικόνες) και το κοινό που βρίσκεται αλλού, τα λαμβάνει και τα ερμηνεύει ποικιλοτρόπως, με συνέπειες για το πώς οι κοινωνικοί φορείς κατασκευάζουν την πραγματικότητα στην οποία ζουν.

Ακολουθώντας τις προαναφερθείσες οντολογικές και αναλυτικές προϋποθέσεις, η εγκληματολογική εμπλοκή με τα μέσα ενημέρωσης αναπτύχθηκε κυρίως με επίκεντρο τον προσδιορισμό, την κατανόηση και την αξιολόγηση του τρόπου με τον οποίο οι διαμεσολαβημένες αναπαραστάσεις διαμορφώνουν με διάφορους τρόπους την εγκληματολογική συμπεριφορά του υποκειμένου, τις διαθέσεις του και τις απόψεις για τον κόσμο. Πιο άμεσα, φυσικά, αυτή η αναζήτηση της αιτιώδους συνάφειας ανάμεσα στα ΜΜΕ και την κοινωνία, έχει οδηγήσει στις μελέτες «επιδράσεων» που επιδιώκουν να εντοπίσουν τους τρόπους με τους οποίους η έκθεση σε αναπαραστάσεις εγκλημάτων, επηρεάζει τις διαθέσεις και τη συμπεριφορά του κοινού (Bandura, Ross & Ross, 1961; Huesmann & Eron, 1986; Bushman & Anderson, 2002). Ωστόσο, τέτοιες μελέτες έχουν επικριθεί τόσο από ερευνητές των μέσων ενημέρωσης όσο και από εγκληματολόγους, κυρίως αναφορικά με την αναγωγή όλων των θεμάτων σε ψυχολογικές παραμέτρους, αλλά και για τη μεθοδολογική ανεπάρκεια και την άρνηση για το κοινωνικό υποκείμενο (Gauntlett, 1998; Doyle, 2006).

Εξαιτίας της κριτικής που δέχτηκαν, οι εγκληματολογικές μελέτες για τα ΜΜΕ μετατόπισαν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον προς ένα ευρύτερο σύνολο κοινωνικο-πολιτισμικών θεμάτων, εξετάζοντας τους τρόπους με τους οποίους η διαμεσολαβημένη αναπαράσταση και οι αφηγήσεις για το έγκλημα, την εγκληματικότητα και τη θυματοποίηση, σχηματίζουν κοινωνικές αντιλήψεις και πολιτικές απαντήσεις (Brown, 2011). Τα πλαίσια λόγου των θεμάτων που συνδέονται με το έγκλημα, μπορούν να γίνουν αντιληπτά ως «ιδεολογίες», «ρητορική», «γνωστικά πλαίσια» (Yar, 2010), ενώ το ζητούμενο αυτών των ερευνών από τους εγκληματολόγους δεν αποτελεί, πλέον, ο πραγματικός ή εν δυνάμει δράστης, οι

συμπεριφορικές προδιαθέσεις του οποίου έχουν καθοριστεί από τις συνέπειες της προτροπής των ΜΜΕ για παραβίαση των κανόνων και βία. Αντιθέτως, το υποκείμενο αντιμετωπίζεται ως ένας πολίτης ή μέλος της κοινωνίας, του οποίου οι αντιλήψεις γύρω από το έγκλημα, την εγκληματικότητα και τον κίνδυνο έχουν διαμορφωθεί από τις συμβατικές κωδικοποιήσεις των πραγματικών και φανταστικών αναπαραστάσεων των μέσων ενημέρωσης. Υπό το πρίσμα αυτής της προσέγγισης, οι συνέπειες των αναπαραστάσεων του εγκλήματος αναλύονται στο πλαίσιο της ανησυχίας και του φόβου που βιώνουν τα κοινωνικά υποκείμενα για συγκεκριμένα εγκλήματα, για συγκεκριμένους «άλλους» που υποτίθεται ότι απειλούν την ομαλότητα της καθημερινής ζωής, καθώς και στο πλαίσιο της υιοθέτησης αυστηρότερων ποινών προκειμένου να αποκατασταθεί ο «νόμος και η τάξη» και να επικρατήσει η ασφάλεια[11].

Ο αναπροσανατολισμός της εγκληματολογικής έρευνας, μακριά από τις «επιδράσεις» και πλησιέστερα σε μια ευρύτερη κοινωνική, πολιτική και οικονομική ανάλυση των αναπαραστάσεων, αποτελεί ένα σημαντικό βήμα στη σχέση του εγκλήματος με τα μέσα ενημέρωσης.[12] Σημαντικά μαθήματα έχουν αντληθεί από την ερμηνευτική θεωρία, τη σημειωτική και τη συνακόλουθη ανάπτυξη της πρόσληψης και της μελέτης κοινού. Το κοινό δεν θεωρείται πλέον ως δέκτης που εσωτερικεύει παθητικά προκαθορισμένες έννοιες, αλλά συμμετέχει ενεργά στην ερμηνεία και, συνεπώς, συν-δημιουργεί σε έναν βαθμό την έννοια των αναπαραστάσεων (Hall, 1973; Morley, 1980; Fiske, 1989). Αυτή η διαφοροποιημένη θεώρηση αναδείχθηκε από το μοντέλο των Du Gay et al. (1997) «κύκλοι πολιτισμού», και από τους Abercrombie και Longhurst (1998) στην ανάλυσή τους για το μιντιακό «θέαμα-παράσταση». Ακόμη, η έμφαση στη δημιουργική ερμηνεία της διαμεσολαβημένης αναπαράστασης έλαβε μεγαλύτερη αναγνώριση μέσα από τη θεωρητική προσέγγιση της πολιτισμικής εγκληματολογίας (Ferrell, 1995; Ferrell, Hayward and Young, 2008). Πρόκειται για το πιο πρόσφατο έργο ορισμένων θεωρητικών και εγκληματολόγων (στην ιστορία της έρευνας σχετικά με τα ΜΜΕ), οι οποίοι επιχείρησαν να εξετάσουν τις σημαντικές πτυχές της εξίσωσης μέσου-εγκλήματος υπό το πρίσμα μιας ευρύτερης πολιτισμικής οπτικής, οικοδομώντας έτσι τη θεωρητική προσέγγιση του μεταμοντερνισμού και της πολιτισμικής εγκληματολογίας.

---

[11] Βλ. για παράδειγμα, Cohen (1972); Hall, Critcher, Jefferson, Clarke & Roberts (1978); Sparks (1992); Garland (2001); Mason (2003); Greer (2003); Rafter (2006)

[12] Ωστόσο, το κρίσιμο ζήτημα σήμερα είναι το κατά πόσο οι μελέτες αυτές, παρά την επιστημονικότητα που τις διακρίνει, θα συνεχίσουν να λειτουργούν μέσα στη δυαδική οντολογία που χωρίζει τους παραγωγούς των αναπαραστάσεων από τους αποδέκτες ή το κοινό, όταν πρόκειται για τα νέα μέσα και τις νέες τεχνολογίες στο χώρο των μέσων, στις οποίες τα κοινωνικά υποκείμενα μετατρέπονται τα ίδια σε παραγωγούς των αναπαραστάσεων. Βλ. σχετικά Yar (2012)

3.2 Μεταμοντερνισμός

Η κοινωνία αποτελούσε και αποτελεί πάντα πεδίο διαρκών ζυμώσεων και αλλαγών. Είναι γεγονός ότι ήδη από το τελευταίο μέρος του 20ου αιώνα αλλά και στην εποχή που διανύουμε έχουν παρατηρηθεί αξιοσημείωτες μεταβολές σε σημαντικούς τομείς της ζωής, σε κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό και οικονομικό επίπεδο. Πράγματι, η έκταση και η ταχύτητα των αλλαγών αυτών οδήγησε τους θεωρητικούς στη διατύπωση της άποψης πως οι σύγχρονες δυτικές κοινωνίες έχουν φθάσει σε μία κατάσταση «μεταμοντερνισμού». Πρόκειται, ουσιαστικά, για μία προσεγγιστική απόπειρα να περιγραφεί μία κατάσταση, status quo ή απλώς οι αλλαγές που υφίστανται οι θεσμοί και τα συστήματα (Giddens, 1990), αλλαγές που αντικατέστησαν τις, μέχρι πρότινος, παγιωμένες κοινωνικές δομές που συνδέονταν με τις «μοντέρνες» κοινωνίες, όπως ο ταξικός διαχωρισμός, ο καπιταλισμός και η έννοια του έθνους-κράτους. Ο μοντερνισμός (ο οποίος θεωρήθηκε από τους θεωρητικούς του μεταμοντερνισμού ως το κίνημα που προηγήθηκε της μεταμοντέρνας κοινωνίας) συνδέθηκε στενά με την ανάπτυξη της βιομηχανικής κοινωνίας και των κλασικών θεωρητικών ερμηνειών που πολλαπλασιάστηκαν στα τέλη του 20ου αιώνα και, σε γενικές γραμμές, χαρακτηρίζεται από έναν ορισμένο βαθμό ηθικής βεβαιότητας αλλά και την πεποίθηση ότι η θεωρητική σκέψη θα ήταν σε θέση να εξηγήσει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα (Marsh & Melville, 2009, σελ. 37).

Από την άλλη πλευρά, ο μεταμοντερνισμός δίνει έμφαση στην ηθική αμφισημία καθώς και στην πίστη ότι δεν υπάρχει μόνο μία αλήθεια αλλά πολλές, οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και να γίνουν αποδεκτές σε διαφορετικές στιγμές και για διαφορετικούς ανθρώπους (Marsh & Melville, 2009, σελ. 38). Συνεπώς, ο μεταμοντερνισμός τείνει να αναφέρεται σε μία πολιτισμική, πνευματική ή δημιουργική κατάσταση η οποία χαρακτηρίζεται από έλλειψη ιεραρχίας και οργανωμένης δομής. Η έκφανσή της συνίσταται σε εξαιρετική περιπλοκότητα, αντίφαση, ασάφεια, ποικιλομορφία τόσο των θεωρητικών ερμηνειών όσο και των πολιτισμικών μορφών και ιδιαιτέρως των μέσων μαζικής ενημέρωσης, με συνεπακόλουθο την επιρροή που ασκείται στην εγκληματολογική θεωρία και σκέψη.

Γίνεται, λοιπόν, φανερό, πως ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης καθώς και η επίδραση που ασκούν αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της μεταμοντέρνας κοινωνίας. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του Strinati (1992) στην κυριαρχία της εικόνας στις μεταμοντέρνες κοινωνίες, επισημαίνοντας πως ο ολοένα και αυξανόμενος αριθμός εικόνων από την τηλεόραση, το διαδίκτυο, τα βιντεοπαιχνίδια, τα dvd που απεικονίζουν τον καθημερινό κόσμο, οδηγεί στην αλλοίωση της πραγματικότητας. Δεν παραλείπει να εκφράσει την ανησυχία του για την εξέλιξη αυτή καθώς θεωρεί ότι οι εικόνες που προβάλλουν τα μέσα ενημέρωσης

ενθαρρύνουν: «το επιφανειακό και όχι την ουσία, τον κυνισμό παρά την πίστη, τη δίψα για συνεχή αλλαγή παρά την ασφάλεια και τη σταθερότητα της παράδοσης, τη στιγμιαία επιθυμία και όχι τις αλήθειες που προσφέρει η ιστορία» (Strinati, 1992, σελ. 7). Στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκε και η διαπίστωση του Osborne (2002), υποστηρίζοντας ότι τα μίντια σε συνδυασμό με την κατάρρευση των αξιών έχουν προάγει έναν πολιτισμό που έχει ως επίκεντρο την αλόγιστη κατανάλωση και τον εντυπωσιασμό, χωρίς να δίνεται έμφαση στην εις βάθος ανάλυση των πραγμάτων. Είναι το αποσπασματικό, το εφήμερο και το αμφιλεγόμενο αυτά που βλέπουν το φως της δημοσιότητας, ενώ η απόλαυση, το θέαμα, η διακωμώδηση και η ειρωνεία αποτελούν τα κύρια συστατικά των μεταμοντέρνων μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η ευθύνη τους περιορίζεται πλέον στην κατασκευή σπάνιων, εντυπωσιακών, θεαματικών ειδήσεων προς τέρψιν και ικανοποίηση του αδημονούντος κοινού.

Επιπρόσθετα, η έμφαση που δίνεται τόσο στη διασκέδαση (παρά στην ουσιαστική ενημέρωση) όσο και στην πρόκληση συναισθημάτων στο κοινό μπορούν να χρησιμοποιηθούν από ποικίλες πολιτικές και άλλες ομάδες με αμφιλεγόμενο σκοπό. Ο Jewkes (2004) χρησιμοποίησε το παράδειγμα των τρομοκρατών, οι οποίοι εκμεταλλεύτηκαν το συναισθηματικό αντίκτυπο που μπορεί να έχουν τα μέσα ενημέρωσης προς ίδιον όφελος και με ολέθριες επιπτώσεις. Το πιο χαρακτηριστικό και τρομακτικό παράδειγμα που ενισχύει τη θεωρητική προσέγγιση των μεταμοντερνιστών, όπως το θέτει ο Jewkes (2004), συνέβη στις 11 Σεπτεμβρίου 2001. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στους Δίδυμους Πύργους του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου εκδηλώθηκαν την ώρα που εκατομμύρια Αμερικανοί θα παρακολουθούσαν τα πρωινά ενημερωτικά προγράμματα. Οι επιθέσεις είχαν συντονιστεί κατά τέτοιον τρόπο ώστε όσοι τηλεθεατές δεν είδαν την πρώτη σύγκρουση στον βόρειο πύργο, είχαν τον χρόνο να παρακολουθήσουν σε ζωντανή μετάδοση το δεύτερο αεροσκάφος να προσκρούει στον νότιο πύργο 16 λεπτά αργότερα. Οι τηλεοπτικές εικόνες από εκείνη τη μέρα -οι οποίες μεταδόθηκαν άμεσα σε όλη την υφήλιο- αποτέλεσαν αναμφισβήτητα τις πιο σοκαριστικές σκηνές στην μέχρι τότε ιστορία των δελτίων ειδήσεων, μένοντας ανεξίτηλες στις μνήμες των ανθρώπων. Το γεγονός που συγκλόνισε τον κόσμο, αποτελώντας κομβικό σημείο της παγκόσμιας ιστορίας, είχε καθοριστική επίδραση εξαιτίας της αμεσότητας και της δραματικότητας των ζωντανών αναμεταδόσεων. Πρόκειται πραγματικά για ένα θέαμα των αρχών του μεταμοντερνισμού.

Στο σημείο αυτό, είναι σημαντικό να επισημάνουμε πως οι τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίων αθώων πολιτών ισχυροποιούν την άποψη των μεταμοντερνιστών ότι είμαστε όλοι εν δυνάμει θύματα. Ο μεταμοντερνισμός (Jewkes, 2004) απορρίπτει παραδοσιακές υποθέσεις της εγκληματολογίας σχετικά με τις αιτίες του εγκλήματος και τις συνέπειές του, καταδεικνύοντας από την άλλη τη διάλυση των κοινωνιών, τον φόβο που παραλύει πολλές κοινότητες, την

«τυφλή» βία που απειλεί όλα τα κοινωνικά στρώματα και την ανικανότητα των κυβερνήσεων ως προς την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών. Επιπλέον, οι μεταμοντερνιστές συνδέουν τον φόβο θυματοποίησης με την ανικανότητα ή απροθυμία των μέσων μαζικής ενημέρωσης να διαχωρίσουν το συνηθισμένο από το μη συνηθισμένο, το καθημερινό από το σπάνιο. Οι τηλεθεατές παρακολουθούν στους δέκτες τους κινηματογραφικές αναπαραστάσεις σπάνιων εγκλημάτων, όπως κατά συρροή δολοφονίες και απαγωγές παιδιών από αγνώστους. Η γενίκευση μεμονωμένων περιστατικών αποσκοπεί στην έξαρση του φόβου αλλά και στον αποπροσανατολισμό του κόσμου από τα καθημερινά αδικήματα.

Συμπερασματικά, η ανάλυση του μεταμοντερνισμού εστιάζει πρωτίστως στα μέσα ενημέρωσης και στον πολιτισμό. Στο πλαίσιο αυτό, οι έννοιες του εγκλήματος και του ελέγχου του κατέληξαν, μέσα από τη δύναμη της εικόνας και της παγίδας των ΜΜΕ, να αποτελούν συγκοινωνούντα δοχεία (Ferrell, 2001). Με άλλα λόγια, η διάρρηξη ενός σπιτιού με υποβλητική παρουσίαση και γενικεύσεις, οδηγεί σε κάμερες παρακολούθησης και αύξηση των περιπολιών στις συνοικίες.

3.3 Πολιτισμική Εγκληματολογία

Η πολιτισμική εγκληματολογία αγκαλιάζει τις ιδέες του μεταμοντερνισμού εμπλουτίζοντάς τες με «ριζοσπαστικότερες» απόψεις, δανειζόμενη κυρίως από το έργο των Βρετανών μελετητών των πολιτισμικών σπουδών και της βρετανικής «νέας εγκληματολογίας» (Taylor κ.ά., 1973) σχετικά με τις υποκουλτούρες και τις μορφές κοινωνικού ελέγχου κατά τη δεκαετία του 1970. Επιπλέον, το έργο των Hebdige (1979, 1988), Hall & Jefferson (1976), Clarke (1976), McRobbie (1980), Willis (1977, 1990) και άλλων εισήγαγε τους πολιτισμικούς εγκληματολόγους στη δυναμική του εγκλήματος και της αποκλίνουσας συμπεριφοράς ως υποπολιτισμικής δραστηριότητας, καθώς και στη σημασία του συμβολισμού και του πλαισίου στη διαμόρφωση της έννοιας και της ταυτότητας της υποκουλτούρας. Ομοίως, οι μελέτες των Cohen (1972/1980), Cohen & Young (1973), Hall κ.ά. (1978) και σημαντικών ακόμη θεωρητικών έχουν επηρεάσει τη σύγχρονη αντίληψη αναφορικά με τον ρόλο που διαδραματίζουν τα μέσα ενημέρωσης στη διαμόρφωση της πραγματικότητας του εγκλήματος και της παρέκκλισης, αλλά και στη δημιουργία νέων μορφών κοινωνικού και νομικού ελέγχου.

Πιο ειδικά, θα πρέπει να σημειώσουμε πως η πολιτισμική εγκληματολογία δεν θεμελιώθηκε απλά στη βάση της ενσωμάτωσης των βρετανικών πολιτισμικών σπουδών της δεκαετίας του 1970 στη σύγχρονη αμερικανική εγκληματολογία. Σίγουρα, οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι

συνεχίζουν να αντλούν από τις ιδέες των πολιτισμικών σπουδών ως ενός αναπτυσσόμενου επιστημονικού πεδίου, καθώς και από τις τρέχουσες πολιτισμικές εξερευνήσεις της ταυτότητας, της σεξουαλικότητας και του κοινωνικού χώρου (During, 1993; Grossberg et al 1992). Επιπλέον, με την έμφαση που δίνεται στην αναπαράσταση, στην εικόνα και στο νόημα, η πολιτισμική εγκληματολογία συνεκτιμά όχι μόνο τις γνώσεις που προσφέρονται από την πολιτισμική ανάλυση και σκέψη αλλά και τις λογικές που πρεσβεύει ο μεταμοντερνισμός, επιχειρώντας να τις ενοποιήσει στις εργασίες της. Υπό αυτή την οπτική, το κατάλληλο θέμα μελέτης στην εγκληματολογία υπερβαίνει τις παραδοσιακές αντιλήψεις γύρω από την απλή εξέταση μεμονωμένων εγκληματιών και εγκληματικών γεγονότων, ακόμη και την απλή διερεύνηση της κάλυψης των εγκλημάτων από τα ΜΜΕ ώστε να περιλάβει ένα ταξίδι στο θέαμα του εγκλήματος, μία διαδρομή στην αίθουσα με τους αναπαραστατικούς καθρέφτες όπου οι εικόνες δημιουργούνται και καταναλώνονται από εγκληματίες, εγκληματικές υποκουλτούρες, παράγοντες ελέγχου, ειδησεογραφικούς οργανισμούς και από το κοινό (Ferrell, 1999, σελ. 397).

Την ίδια στιγμή που το πεδίο των πολιτισμικών σπουδών και του μεταμοντερνισμού συνθέτουν το θεωρητικό της πλαίσιο, η πολιτισμική εγκληματολογία βρίσκεται βαθιά ριζωμένη στις κοινωνιολογικές αντιλήψεις. Ίσως εξαιτίας της ανάδυσής της από την εγκληματολογία της κοινωνιολογικής κατεύθυνσης, μολονότι έχει αντλήσει λιγότερα από την κοινωνιολογία του πολιτισμού από ό,τι έχει από άλλες κατευθύνσεις που συνδέονται στενότερα, ιστορικά, με την εγκληματικότητα. Κεντρική θέση μεταξύ αυτών κατέχει η έννοια της διαντίδρασης στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης και της εγκληματικότητας (Becker, 1963; Pfuhl, 1986). Προκειμένου να διερευνήσουν τα διαμεσολαβημένα δίκτυα και τις συνδέσεις του λόγου, οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι επιχειρούν να εντοπίσουν τις πολλαπλές αλληλεπιδράσεις μέσω των οποίων οι εγκληματίες, οι παράγοντες ελέγχου, οι παραγωγοί των μέσων ενημέρωσης και άλλοι κατασκευάζουν, συλλογικά, την έννοια του εγκλήματος. Για να το επιτύχουν εργάζονται επάνω στο «συμβολικό», στη συμβολική αλληλεπίδραση, αναδεικνύοντας κατασκευές του εγκλήματος και της εγκληματικής συμπεριφοράς που προέρχονται από τον λαϊκό πολιτισμό (popular culture) και μεγαλύτερα συμβολικά πεδία εντός των οποίων το έγκλημα αποκτά πολιτική σημασία (Ferrell, 1999). Η κατανόηση του εγκλήματος και του ελέγχου του ως κοινωνικής και πολιτικής κατασκευής καθώς και η προσπάθεια να διαλευκανθούν οι διαμεσολαβημένες διαδικασίες μέσω των οποίων η κατασκευή αυτή εμφανίζεται βασίζεται, επίσης, στις πιο πρόσφατες αρχές που προσδιορίζουν τον κονστρουκτιβισμό στην κοινωνιολογία (Best, 1995).

Τέλος, η πολιτισμική εγκληματολογία αναδύθηκε από μία περισσότερο περίπλοκη σύγκλιση των κριτικών παραδόσεων στην κοινωνιολογία, εγκληματολογία και στις πολιτισμικές σπουδές, εισάγοντας την κριτική θεωρία στην πρόσληψη του εγκλήματος και των πολιτικών

ελέγχου του. Στον βαθμό που ενσωματώνει προσεγγίσεις της κοινωνιολογίας, όπως η συμβολική αλληλόδραση, ο κονστρουκτιβισμός και η κριτική θεωρία, η πολιτισμική εγκληματολογία αναλαμβάνει να αναπτύξει αυτό που ο Cohen (1988, σελ. 68) είχε ονομάσει «μία δομικά και πολιτικά ενημερωμένη εκδοχή της θεωρίας της ετικέτας». Με άλλα λόγια, η πολιτισμική εγκληματολογία ακολουθεί την κλασική εντολή του Becker (1963, σελ. 183, 199) ότι «εξετάζουμε όλα τα άτομα που εμπλέκονται σε κάθε επεισόδιο υποτιθέμενης αποκλίνουσας συμπεριφοράς...όλες τις πλευρές μίας κατάστασης καθώς και τις σχέσεις τους» και περιλαμβάνει σε αυτήν τη συλλογική εξέταση εκείνες τις πολιτισμικές σχέσεις, τα νοήματα και τις αντιλήψεις στις οποίες όλα τα μέρη έχουν εμπλακεί. Συνεπώς, δεδομένου ότι η παρέκκλιση ορίζεται -σύμφωνα με τον Becker- ως η παραβίαση κανόνων από κάποιο άτομο που οι κοινωνικές ομάδες έχουν χαρακτηρίσει ως «ένοχο», η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά είναι η συμπεριφορά που έχει χαρακτηριστεί ως τέτοια από τους ανθρώπους. Δεν πρόκειται, δηλαδή, για ιδιότητα που βρίσκεται στην ίδια τη συμπεριφορά αλλά στην αλληλεπίδραση ανάμεσα στα άτομα που διαπράττουν μια ενέργεια και σε αυτά που αντιδρούν σε αυτήν την ενέργεια.

Σε μία σύνοψη, λοιπόν, των ιστορικών και θεωρητικών καταβολών, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η πολιτισμική εγκληματολογία ενσωματώνει τόσο τις παραδοσιακές κοινωνιολογικές αναφορές όσο και τις πιο πρόσφατα αναδυόμενες πολιτισμικές σπουδές και τις μεταμοντέρνες προσεγγίσεις, ενώ δεν παραλείπει να υιοθετήσει ακόμη και τη δημιουργική ένταση που πολύ συχνά τις χαρακτηρίζει (Becker & McCall, 1990; Denzin, 1992; Pfohl, 1992).

Με τον ίδιο τρόπο που το θεωρητικό πλαίσιο της πολιτισμικής εγκληματολογίας βρίσκεται στο πεδίο διαφορετικών σχολών, ανάλογα και οι μέθοδοι που ακολουθεί βασίζονται σε μια ποικιλία διαφορετικών κατευθύνσεων. Στη διερεύνηση της σύνδεσης του πολιτισμού και του εγκλήματος, οι ερευνητές χρησιμοποιούν εθνογραφικά μοντέλα προερχόμενα από την κοινωνιολογία, την εγκληματολογία, τις πολιτισμικές σπουδές και την ανθρωπολογία καθώς και τροποποιήσεις αυτών των μοντέλων, όπως έχουν προταθεί από τις πρόσφατες εξελίξεις στη φεμινιστική, μεταμοντέρνα και υπαρξιακή σκέψη. Παράλληλα, οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι χρησιμοποιούν μία ποικιλία μεθόδων προσανατολισμένη προς τα μέσα ενημέρωσης και την κειμενική ανάλυση. Μολονότι ο διαχωρισμός μεταξύ εθνογραφικών και κειμενικών αναλύσεων χαρακτηρίζει μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας για την πολιτισμική εγκληματολογία, μία σειρά από μελετητές έχουν ήδη αρχίσει να παράγουν έργα που ενσωματώνουν με γόνιμο τρόπο αυτές τις δύο μεθοδολογικές κατευθύνσεις (βλ. Chermak, 1995, 1997, 1998; Kane, 1998b, σελ. 8, 1998a; Hamm, 1993, 1995; Ferrell, 1996). Σε έναν σύγχρονο κόσμο που είναι φτιαγμένος από την ατέρμονη κυκλοφορία εικόνων και συμβόλων, η εφαρμογή αυτών των μεθόδων (είτε μενονωμένα είτε σε συνδυασμό)

παρουσιάζει στην καλύτερη περίπτωση ερμηνευτικές αναλύσεις περιπτώσεων (case studies), οι οποίες αναδεικνύουν τον πρωτεύοντα ρόλο της πολιτισμικής διαδικασίας στην κατασκευή του εγκλήματος και των πολιτικών και πρακτικών ελέγχου του εγκλήματος.

Συνεπώς, η πολιτισμική εγκληματολογία προσδιορίζεται στο πλαίσιο μιας θεωρητικής, μεθοδολογικής και παρεμβατικής προσέγγισης για τη μελέτη της εγκληματικότητας και της παραβατικότητας, η οποία τοποθετεί την εγκληματικότητα και τον έλεγχο αυτής στο πλαίσιο ενός πολιτισμού (culture). Με άλλα λόγια, βλέπει τόσο την εγκληματικότητα όσο και τους θεσμούς ελέγχου της σαν πολιτισμικά προϊόντα, σαν δημιουργικές κατασκευές. Επιπλέον, υπογραμμίζεται η αλληλεπίδραση ανάμεσα σε δυο βασικά στοιχεία: τη σχέση μεταξύ των πολιτισμικών κατασκευών προς τα πάνω και τη σχέση μεταξύ των πολιτισμικών κατασκευών προς τα κάτω. Η εστίασή της είναι συνεχώς στραμμένη σε αυτήν την αλληλεπίδραση και στο νόημα που αυτή αποκτά αναλόγως με την περίσταση, «κανόνες που έχουν δημιουργηθεί, κανόνες που έχουν παραβιαστεί, μια συνεχής αλληλεπίδραση της ηθικής επιχειρηματικότητας, της πολιτικής καινοτομίας και της υπέρβασης» (Ferrell, Hayward &Young, 2008).

Τα τελευταία χρόνια το κύριο ερευνητικό ενδιαφέρον των πολιτισμικών εγκληματολόγων έχει στραφεί σε τέσσερις βασικούς τομείς (βλ. Ferrell, 1999). Οι δύο πρώτοι θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν από έναν υπερβολικά απλό αλλά ίσως αρκετά ενημερωτικό διαχωρισμό ανάμεσα στο «έγκλημα ως πολιτισμός» και στον «πολιτισμό ως έγκλημα». Ο τρίτος ευρύτερος τομέας ενσωματώνει τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους τα ΜΜΕ κατασκευάζουν την πραγματικότητα του εγκλήματος και τον έλεγχό του, ενώ ο τέταρτος διερευνά τις κοινωνικές πολιτικές του εγκλήματος και του πολιτισμού καθώς και τις πνευματικές διαστάσεις της πολιτισμικής εγκληματολογίας.

Έγκλημα ως πολιτισμός

Το να μιλήσει κανείς για το έγκλημα ως πολιτισμός προϋποθέτει, τουλάχιστον, την αναγνώριση ότι πολλά από αυτά που ονομάζουμε εγκληματική συμπεριφορά αποτελούν την ίδια στιγμή υποπολιτισμική συμπεριφορά. Πρόκειται, με άλλα λόγια, για την αποδοχή της υποκουλτούρας ως βασικού σημείου της εγκληματολογικής ανάλυσης. Η πολιτισμική εγκληματολογία ανέπτυξε τη γενική αυτή άποψη μεταφέροντας μία μεταμοντέρνα ευαισθησία στην κατανόηση της παρεκκλίνουσας και εγκληματικής υποκουλτούρας. Υποστήριξε ότι αυτού του είδους οι υποπολιτισμικές ομάδες υιοθετούν -πράγματι καθορίζονται από- περίτεχνες συμβάσεις στον τρόπο ομιλίας, στην εμφάνιση, στην αισθητική και σε μία στυλιζαρισμένη παρουσίαση του εαυτού τους, με τη μορφή να σχηματίζει το περιεχόμενο και την εικόνα να πλαισιώνει την ταυτότητα (βλ. Ferrell, 1999).

Σύμφωνα με την Κουκουτσάκη (2005), «βασικό αντικείμενο μελέτης της πολιτισμικής εγκληματολογίας αποτελεί το έγκλημα ως υποπολιτισμική δραστηριότητα ή η υποπολιτισμική δραστηριότητα ως έγκλημα. Το κοινό έδαφος, κατά συνέπεια, μεταξύ κουλτούρας και εγκληματικών πρακτικών ή, με άλλα λόγια, η εγκληματοποίηση συλλογικών συμπεριφορών και οι συνακόλουθες, κατασταλτικές πολιτικές και ηθικές εκστρατείες που ενεργοποιούνται απέναντι σε αυτές τις συμπεριφορές». Το ενδιαφέρον, δηλαδή, όπως σημειώνει η Κουκουτσάκη (2005), μετατίθεται από την «πραγματικότητα» της υποπολιτισμικής δραστηριότητας και τους παράγοντες που την προκαλούν, στους ίδιους τους «ορισμούς της κατάστασης» που διαμορφώνονται τόσο στο πλαίσιο αυτού του ίδιου του εναλλακτικού κέντρου ενσωμάτωσης (υποκουλτούρες), όσο και στο πλαίσιο της συμβατικής κοινωνίας.

Μια σημαντική, λοιπόν, έννοια η οποία αναδύεται υπό το πρίσμα αυτής της προσέγγισης είναι αυτή του «ορισμού της κατάστασης». Με άλλα λόγια, αντλώντας η πολιτισμική εγκληματολογία επιχειρήματα από τον ευρύτερο χώρο των θεωριών της κοινωνικής κατασκευής της πραγματικότητας, θέτει το ζήτημα ότι το νόημα το οποίο αποδίδεται στα διάφορα γεγονότα και στις καταστάσεις που μας περιβάλλουν δεν είναι δεδομένο, αυτονόητο, αλλά κατασκευάζεται. Έπεται, κατά συνέπεια, ότι μπορεί να δοθούν διαφορετικά είδη νοήματος στα ίδια γεγονότα, ενώ η αξιοπιστία και η νομιμοποίηση αυτού το οποίο θα καταστεί το κυρίαρχο νόημα συνεπάγεται την περιθωριοποίηση και την απονομιμοποίηση των εναλλακτικών κατασκευών (Χωλ, 1989, σελ. 108).

Πολιτισμός ως έγκλημα

Η έννοια του «πολιτισμού ως έγκλημα» υποδηλώνει τον επανακαθορισμό της πολιτισμικής δραστηριότητας ως εγκληματική προσπάθεια, π.χ. μέσα από τον δημόσιο χαρακτηρισμό δημοφιλών πολιτισμικών προϊόντων ως παραγόντων εγκληματογένεσης ή την ποινικοποίηση των πολιτισμικών παραγωγών από τα μέσα ενημέρωσης ή μέσω της νομικής οδού. Πολλές είναι οι περιπτώσεις εκείνες, όπως π.χ. των φωτογράφων τέχνης Robert Mapplethorpe και Jock Sturges που αντιμετώπισαν μία πλήρως ενορχηστρωμένη εκστρατεία διάδοσης κατηγοριών για παραγωγή άσεμνων ή πορνογραφικών εικόνων (Dubin, 1992). Παρομοίως, ερμηνευτές, παραγωγοί και διανεμητές της ραπ μουσικής συνελήφθησαν και καταδικάστηκαν με την κατηγορία της βωμολοχίας ενώ ακολούθησε η κατάσχεση των μουσικών τους άλμπουμ, το μποϊκοτάζ, οι ακροάσεις που οργανώνονταν από πολιτικά πρόσωπα και αξιωματούχους της αστυνομίας, καθώς και οι συνεχιζόμενες διαμαρτυρίες και εκστρατείες από τα μέσα ενημέρωσης κατηγορώντας τους ότι προωθούν (προκαλούν) το έγκλημα και την παραβατικότητα (Hamm & Ferrell, 1994). Γενικότερα, μία ποικιλία τηλεοπτικών προγραμμάτων, ταινιών και κινουμένων σχεδίων βρέθηκε στο στόχαστρο

δημόσιων διαμαρτυριών με τον ισχυρισμό ότι υποκινούν την παραβατικότητα, αποτελούν πηγή έμπνευσης για τη διάπραξη νέων εγκλημάτων και, με άλλα λόγια, χρησιμεύουν ως εγκληματογόνες κοινωνικές δυνάμεις (Ferrell, 1998; Nyberg, 1998).

Γίνεται φανερό πως όλες οι παραπάνω περιπτώσεις εμπίπτουν στο πεδίο ενδιαφέροντος της πολιτισμικής εγκληματολογίας, δεδομένου ότι η στοχοποίηση και εγκληματοποίηση των συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων -φωτογράφοι, μουσικοί, τηλεοπτικοί συγγραφείς και τα προϊόντα τους- αφορά ένα κομμάτι του πολιτισμού. Την ίδια στιγμή, βέβαια, η ίδια η εγκληματοποίηση ξεδιπλώνεται ως μία πολιτισμική διαδικασία. Όταν προσωπικότητες του πολιτισμού και τα έργα τους ποινικοποιούνται αυτό συμβαίνει πρωτίστως μέσα από τα ΜΜΕ, μέσα από την παράσταση και ανα-παράστασή τους ως εγκληματιών στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων, στις σοκαριστικές εικόνες και στις συνεντεύξεις τύπου. Επομένως, ένας από τους βασικούς άξονες στους οποίους δομεί το περιεχόμενό της η πολιτισμική εγκληματολογία αποτελεί η μελέτη των αναπαραστάσεων του υποπολιτισμικού φαινομένου, με το ενδιαφέρον να εστιάζεται πρωτίστως στην ανάλυση του λόγου πολιτισμικών προϊόντων και κυρίως των ΜΜΕ.

Προς αυτήν την κατεύθυνση κινήθηκαν και οι σχετικές μελέτες που είδαν το φως της δημοσιότητας, αναδεικνύοντας τη «διαμεσολαβημένη φύση» της πραγματικότητας αλλά και τον κεντρικό ρόλο των ΜΜΕ στη διαμόρφωση των σημείων τομής κουλτούρας και εγκλήματος. Βέβαια, ο ρόλος αυτός δεν εξαντλείται στον τρόπο με τον οποίο αναφέρονται τα ΜΜΕ στα εγκληματικά συμβάντα ή στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζουν τις υπο-κουλτούρες. Σύμφωνα με τους Ferrell & Sanders (1995b, σελ. 14), «πρόκειται μάλλον για το ότι τα εγκληματικά συμβάντα, οι ταυτότητες και τα στυλ ζωντανεύουν μέσα σ' ένα περιβάλλον διαποτισμένο από τα ΜΜΕ και, ως εκ τούτου, εξαρχής υπάρχουν ως μια στιγμή σ' ένα διαμεσολαβητικό σπιράλ παρουσίασης και αναπαράστασης. Τα ΜΜΕ κατασκευάζουν μάλλον τα εγκληματικά συμβάντα και τις προσλήψεις της εγκληματικότητας, παρά αναφέρονται σ' αυτά [...] Σε κάθε περίπτωση, οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι μελετούν όχι μόνον εικόνες αλλά εικόνες των εικόνων, έναν απέραντο χώρο διαμεσολαβητικών κατόπτρων».

Παράλληλα, οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι έχουν αρχίσει να διευρύνουν την έννοια της «εγκληματοποίησης» προκειμένου να συμπεριλάβουν περισσότερα από την απλή εφαρμογή των κανόνων και αρχών του ποινικού δικαίου. Ολοένα και περισσότερο επιχειρούν να εξερευνήσουν την ευρύτερη διαδικασία της «πολιτισμικής εγκληματοποίησης» (Ferrell, 1998, σελ. 80-82), τη διαμεσολαβημένη ανακατασκευή της έννοιας και της αντίληψης γύρω από ζητήματα που σχετίζονται με τον πολιτισμό και το έγκλημα. Μάλιστα, σε ορισμένες περιπτώσεις η πολιτισμική εγκληματοποίηση λειτουργεί ως αυτοσκοπός, επιτυγχάνοντας να υποβαθμίσει και να απονομιμοποιήσει όσους έχει βάλει στο στόχαστρο, μολονότι είναι

πιθανόν καμία επίσημη κατηγορία να μην έχει απαγγελθεί εναντίον τους. Σε άλλες περιπτώσεις, η πολιτισμική εγκληματοποίηση βοηθά στην κατασκευή ενός πλαισίου αντίληψης, σύμφωνα με το οποίο η άμεση άσκηση ποινικής δίωξης μπορεί πιο εύκολα να ακολουθήσει. Πάντως, σε κάθε περίπτωση, η δύναμη των μέσων ενημέρωσης είναι αυτή που κατευθύνει και καθορίζει την εγκληματοποίηση του πολιτισμού (βλ. Ferrell, 1999).

Κατασκευή της έννοιας του εγκλήματος και του ελέγχου του από τα ΜΜΕ

Οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι τονίζουν πως στα πλαίσια κατασκευής της πραγματικότητας του εγκλήματος και του ελέγχου του ως κοινωνική αναταραχή και πολιτική αντιπαράθεση, τα ΜΜΕ επιλέγουν να συνδέσουν τις έννοιες αυτές και με όρους ψυχαγωγίας. Επανεξετάζοντας τις κλασικές πολιτισμικές σπουδές/νέα εγκληματολογία, η έννοια της «αστυνόμευσης της κρίσης» (Hall κ.ά., 1978; Sparks, 1995, 1992), για παράδειγμα, χαρακτηρίζει την κατανόηση και την αντίληψη για το έγκλημα και την αστυνόμευση -έτσι όπως προβάλλεται μέσα από τις εικόνες των τηλεοπτικών προγραμμάτων- ως μία διαδικασία «διασκέδασης της κρίσης». Συνυφασμένη, λοιπόν, με τον ηθικό πανικό και τα κύματα εγκληματικότητας, τον ενισχυμένο φόβο για το έγκλημα στους δρόμους και τη βία από αγνώστους, καθώς και την πολιτική ανησυχία για το κακό που υφίστανται τα θύματα της εγκληματικότητας είναι και η ευχαρίστηση που εντοπίζεται στην κατανάλωση των εικόνων βίας. Συνεπώς, στον βαθμό που τα μέσα ενημέρωσης κατασκευάζουν το έγκλημα ως ψυχαγωγία, προσφέρουν στους τηλεθεατές όχι μόνο επιλεκτικές εικόνες από τα θέματα της ημερήσιας διάταξης αλλά, συνάμα, και τον μηχανισμό για να διασκεδάζουν τους εαυτούς τους μέχρι θανάτου (Postman, 1986) μέσω του δικού τους συλλογικού πόνου, δυστυχίας και φόβου.

Με βάση το δεδομένο αυτό, η σύγχρονη έρευνα για τα μέσα ενημέρωσης στην πολιτισμική εγκληματολογία εστιάζει τόσο σε δημοφιλείς ταινίες, μουσικές και τηλεοπτικά ψυχαγωγικά προγράμματα όσο και στη διαμεσολαβημένη παραγωγή των ειδήσεων και των πληροφοριών, επιδιώκοντας να διερευνήσει τα δυσδιάκριτα όρια ανάμεσα σε αυτές τις κατηγορίες. Το ενδιαφέρον των ερευνητών εντοπίζεται, πιο πρόσφατα, στα δημοφιλή reality προγράμματα με θέμα το έγκλημα (Fishman & Cavender, 1998), όπως *C.O.P.S.* και *L.A.P.D.*, τα οποία μαζί με τις ενημερωτικές εκπομπές και τις ειδήσεις που ασχολούνται πρωτίστως με την εγκληματικότητα και την αποκλίνουσα συμπεριφορά συνθέτουν την περίπλοκη πραγματικότητα του εγκλήματος, των ειδήσεων για το έγκλημα και του εγκλήματος ως ψυχαγωγία, υποδηλώνοντας ότι καθώς οι διαμεσολαβημένες κατασκευές για το έγκλημα ορίζονται ως πραγματικές «είναι πραγματικές στις συνέπειές τους» (Thomas, 1966, σελ. 301).

Οι πολιτικές του πολιτισμού, του εγκλήματος και της πολιτισμικής εγκληματολογίας

Είναι σαφές πως ένα κοινό νήμα συνδέει τα πολλά πεδία στα οποία η πολιτισμική εγκληματολογία ζητά απαντήσεις: η παρουσία των σχέσεων εξουσίας και η ανάδειξη του κοινωνικού ελέγχου, στις διασταυρώσεις του πολιτισμού και του εγκλήματος. Η διαδικασία κατασκευής της πραγματικότητας του εγκλήματος και των πολιτικών ελέγχου του εγκλήματος από τα μέσα ενημέρωσης, προκύπτει από μία συμμαχία ανάμεσα στα θεσμικά όργανα των ΜΜΕ και στις υπηρεσίες της ποινικής δικαιοσύνης, εξυπηρετώντας την προώθηση και νομιμοποίηση της ευρύτερης πολιτικής ατζέντας σχετικά με τον έλεγχο της εγκληματικότητας, κάτι που καταλήγει τόσο στον ευτελισμό όσο και στη δραματοποίηση του εγκλήματος (Ferrell, 1999). Ολοένα και περισσότερα, εν προκειμένω, είναι τα τηλεοπτικά προγράμματα και οι ταινίες με θέμα το έγκλημα, τα νυχτερινά δελτία ειδήσεων και τα πρωινά πρωτοσέλιδα των εφημερίδων, οι επαναλαμβανόμενες εκστρατείες εναντίον των πραγματικών και φανταστικών εγκλημάτων που στερούνται πολιτικών δικαιωμάτων, τα οποία συνθέτουν «τα εκατοντάδες μικροσκοπικά θέατρα της τιμωρίας» του Φουκώ (σε Cohen, 1979, σελ. 339) – θέατρα στα οποία νέοι άνθρωποι, εθνικές μειονότητες, ομοφυλόφιλοι και λεσβίες, και άλλοι παίζουν τους κακοποιούς που αξίζουν την τιμωρία και τη δημόσια κατακραυγή.

Την ίδια στιγμή, οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι κατευθύνουν την προσοχή τους στη διερεύνηση των ποικίλων μορφών που μπορεί να πάρει η αντίσταση σε αυτό το σύνθετο πλέγμα του κοινωνικού ελέγχου. Όπως ο Sparks (1992, 1995) και άλλοι θεωρητικοί έχουν υποστηρίξει πως το κοινό στο οποίο απευθύνονται τα μέσα ενημέρωσης με την κατασκευή του εγκλήματος είναι διαφορετικό τόσο στη σύνθεσή του όσο και στις αναγνώσεις του για το έγκλημα, καθώς τείνει να ανασκευάζει, να αναδιαμορφώνει, ακόμη και να αντιστρέφει τα νοήματα των μέσων ενημέρωσης όσο τα ενσωματώνει στην καθημερινή του ζωή και στις καθημερινές του αλληλεπιδράσεις. Επιπλέον, η ίδια η πολιτισμική εγκληματολογία λειτουργεί ως ένα είδος πνευματικής αντίστασης, ως μία διαφορετική αντι-ανάγνωση και αντι-συζήτηση, αλλά και ως κρίσιμη «παρέμβαση» (Pfohl & Gordon, 1986, σελ. 94) στις συμβατικές κατασκευές του εγκλήματος. Στην προσπάθειά τους να αποδομήσουν τις στιγμές πανικού που ακολουθούν ένα έγκλημα, οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι επιχειρούν να εκθέσουν τις πολιτικές διεργασίες πίσω από τις φαινομενικά αυθόρμητες κοινωνικές ανησυχίες και να διαλύσουν την επαναλαμβανόμενη χρήση (μεταφορικά) της ασθένειας, της εισβολής και της αποσύνθεσης πάνω στις οποίες είναι χτισμένοι οι πανικοί για το έγκλημα (Brownstein, 1995, 1996; Reinarman, 1994; Reinarman & Duskin, 1992; Murji, 1999). Πέρα από αυτό, ο Barak (1988, 1994a) συνηγορεί υπέρ της επονομαζόμενης «εγκληματολογίας της ειδησεογραφίας» (newsmaking criminology) στην οποία οι εγκληματολόγοι εντάσσονται σε αυτή τη συνεχιζόμενη διαμεσολαβημένη κατασκευή του εγκλήματος, αναπτύσσουν ως μέρος του

ρόλου τους σε αυτή τη διαδικασία εναλλακτικές εικόνες και νοήματα γύρω από την εγκληματικότητα και με τον τρόπο αυτό παράγουν αυτό που πολύ χαρακτηριστικά λέγεται (Henry & Milovanovic, 1991; Barak, 1995) έναν «διαφορετικό λόγο» γύρω από το έγκλημα και τον έλεγχό του.

Αξίζει, λοιπόν, να επισημάνουμε πως το επιστημονικό εγχείρημα το οποίο ορίζεται ως πολιτισμική εγκληματολογία αφορά, αναμφισβήτητα, μία από τις μακροβιότερες τάσεις των κριτικών προσεγγίσεων στη μελέτη του εγκληματικού φαινομένου. Αναμφίβολα, αποτελεί μία ενδιαφέρουσα ενναλακτική πρόταση για τη μελέτη του εγκλήματος διαδραματίζοντας, συνάμα, καταλυτικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο έχουν διαμορφωθεί οι σχέσεις μεταξύ εγκλήματος, μέσων μαζικής ενημέρωσης και πολιτισμού. Αντιπαρατίθεται στην παραδοσιακή, θετικιστική εγκληματολογία, η οποία συγκροτεί τον κυρίαρχο εγκληματολογικό λόγο, απορρίπτοντας τόσο την ενοχοποίηση της προσωπικότητας και του κοινωνικού υποστρώματος των δραστών όσο και την ανάδειξη δομικών παραγόντων που συναρτώνται με την εγκληματική δραστηριότητα. Απεναντίας, επιλέγει να φωτίσει την πολιτισμική διάσταση της εγκληματικής πράξης και να την αντιμετωπίσει ως «κοινωνική δραστηριότητα» που εδράζεται στην κουλτούρα: «το έγκλημα δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια ανθρώπινη δραστηριότητα, κάτι το ανθρώπινο, πολιτισμικό στη φύση του και παραγόμενο από την κοινωνική τάξη στην οποία ζούμε σε κάθε συγκεκριμένη ιστορική στιγμή […] Είναι προϊόν άνισων σχέσεων εξουσίας και εκδηλώνεται ως αντίδραση στις δραστηριότητες άλλων, βρίσκοντας έκφραση στην κουλτούρα της καθημερινής ζωής» (Presdee, 2004, σελ. 276).

Γενικότερα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Young (2004), η συμβολή της πολιτισμικής εγκληματολογίας στην εγκληματολογική σκέψη είναι σημαντική γιατί καταφέρνει να συλλάβει την πραγματικότητα του εγκλήματος – την ένταση από την αύξηση της αδρεναλίνης, την απόλαυση, τον φόβο και τον πανικό, τη διέγερση, τον θυμό, την οργή, την ταπείνωση, την απελπισία και την ακρότητα που κλείνει μέσα του το έγκλημα. Εν αντιθέσει, λοιπόν, με τις θετικιστικές θεωρίες οι οποίες προσδιορίζουν, οριοθετούν και προβληματοποιούν την κατηγορία «εγκληματική δραστηριότητα», ανάγοντάς την σε εξειδικευμένο αντικείμενο μελέτης, η πολιτισμική εγκληματολογία ενδιαφέρεται για τη θεαματική διάσταση που μπορεί να λάβει ένα έγκλημα. Για την ακρίβεια, η δημιουργία αισθημάτων θυμού, φόβου, αδικίας αλλά και κάθαρσης αποτελούν παραδείγματα των επιπτώσεων της θεαματικής προβολής εγκληματικών ενεργειών τα οποία, όμως, «μοιάζει να μην ρέουν απλώς διαμέσου της εμπειρίας της εγκληματικής δραστηριότητας, αλλά διαμέσου των πολλών τριχοειδών αγγείων που συνδέουν το έγκλημα, τη θυματοποίηση από το έγκλημα και την ποινική δικαιοσύνη. Και καθώς αυτοί οι φόβοι και οι απολαύσεις κυκλοφορούν, διαμορφώνουν ένα βιωματικό και συγκινησιακό ρεύμα το οποίο φωτίζει τα καθημερινά νοήματα του εγκλήματος και του ελέγχου του» (Ferrell & Hamm, 1998, σελ. 38). Επιχειρείται, με άλλα λόγια, μία

περισσότερο νατουραλιστική και βιωματική προσέγγιση, με την αποκάλυψη του ανθρώπινου νοήματος (νοηματοδότηση) να καθίσταται μία αναγκαιότητα σε κάθε προσπάθεια εξήγησης της ανθρώπινης δραστηριότητας, εγκληματικής και μη (Young, 2004). Άλλωστε η πολιτισμική εγκληματολογία στη σύγχρονη εποχή δεν συλλαμβάνει μόνο την πραγματικότητα του εγκλήματος, αλλά είναι την ίδια στιγμή περισσότερο συγχρονισμένη με την πραγματικότητα της καθημερινής ζωής.

Με τις αρχές της να εμφορούνται από ποικίλες σχολές η πολιτισμική εγκληματολογία, όπως αναφέραμε και προηγουμένως, επιχείρησε να ενώσει αυτές τις διαφορετικές κατευθύνσεις σε μία σημαντική και πολύπλευρη εξερεύνηση του πολιτισμού και του εγκλήματος. Πριν από περίπου τρεις δεκαετίες, ο Cohen (1988, σελ. 68, 1971, σελ. 19) είχε γράψει για την «προσθήκη στην ατζέντα» μιας πολιτισμικά ενημερωμένης εγκληματολογίας ζητημάτων για το «υποκειμενικό νόημα», την αποκλίνουσα συμπεριφορά και το έγκλημα ως «σημαντική πράξη». Πράγματι, η πολιτισμική εγκληματολογία αγκαλιάζει και επεκτείνει αυτήν την ατζέντα διερευνώντας τη σύνθετη κατασκευή και απόδοση του νοήματος που προκύπτει από την αλληλεπίδραση ανάμεσα στα μέσα ενημέρωσης και τους πολιτικούς σχηματισμούς, τις παράνομες υποπολιτισμικές ομάδες, και το κοινό, γύρω από θέματα που αφορούν στο έγκλημα και τις πολιτικές ελέγχου του. Με τον τρόπο αυτό η πολιτισμική εγκληματολογία δεν θα μπορούσε να μην δώσει έμφαση στο αναπόφευκτο της εικόνας. Διαβάζοντας ένα άρθρο στην εφημερίδα για την εγκληματικότητα ή παρακολουθώντας ένα δελτίο ειδήσεων ή ακόμη περιεργάζοντας ένα αρχείο της αστυνομίας, μεταξύ του πανικού και της ευχαρίστησης για το έγκλημα, «δεν υπάρχει άλλη επιλογή από την αναπαράσταση» (Hall, 1993, σελ.111).

Όλα τα παραπάνω στοιχεία, αποτέλεσαν σημεία επεξεργασίας και ανάλυσης στη συγκεκριμένη μελέτη. Το θεωρητικό πλαίσιο που ακολουθεί στη συνέχεια καθώς και η επεξεργασία των ευρημάτων της πειραματικής έρευνας στα επόμενα κεφάλαια της διδακτορικής διατριβής, έχουν ως στόχο αφενός να αναδείξουν το πλαίσιο βάσει του οποίου οι δημοσιογράφοι μετουσιώνουν ένα εγκληματικό συμβάν ως είδηση άξια δημοσίευσης και αφετέρου να συμβάλλουν στην κατανόηση του πώς οι κοινωνικές ομάδες αντιλαμβάνονται, αισθάνονται και ερμηνεύουν το περιεχόμενο ενός ρεπορτάζ που αναφέρεται στο έγκλημα και την παρέκκλιση, ως συνάρτηση του ρόλου που επιτελεί η τηλεοπτική του αναμετάδοση.

3.4 Θεωρία πλαισίωσης

Η θεωρία πλαισίωσης έχει αναδειχθεί σε μία από τις δημοφιλέστερες θεωρίες του 21ου αιώνα και ένα πολύτιμο εργαλείο στην προσπάθεια να κατανοήσουμε και να ερμηνεύσουμε το περιεχόμενο των ΜΜΕ. Μολονότι υπάρχουν στη βιβλιογραφία ποικίλοι ορισμοί, γενικότερα ορίζεται από τον Tankard ως «η κεντρική ιδέα για την οργάνωση του περιεχομένου των ειδήσεων, η οποία παρέχει ένα πλαίσιο και αναδεικνύει ένα θέμα μέσα από τη διαδικασία της επιλογής, της έμφασης, του αποκλεισμού και της επεξεργασίας» (Griffin, 2000, σελ. 366). Με άλλα λόγια, όταν οι δημοσιογράφοι παρουσιάζουν μία ιστορία επιλέγουν ποιες λεπτομέρειες που συνδέονται με το συγκεκριμένο γεγονός θα συμπεριλάβουν, ποιες θα αποφύγουν και σε ποιες θα δώσουν ιδιαίτερη έμφαση, αξιολογώντας ποιες όψεις του θέματος είναι πιο σημαντικές και άξιες δημοσίευσης (Griffin, 2000, σελ. 366). Με αυτήν την πρακτική οργάνωσης των πληροφοριών διαμορφώνεται το περιεχόμενο της είδησης για τον τηλεθεατή (Price & Tewksbury, 1997). Οι Price & Tewksbury (1997) επισημαίνουν, επίσης, ότι ένα συγκεκριμένο γεγονός δεν πλαισιώνεται μόνο από τους δημοσιογράφους, αλλά και από τους συντάκτες, καθώς οι τελευταίοι πρέπει να επιλέξουν πώς θα παρουσιάσουν μία είδηση με βάση τη χρονική της διάρκεια και τη θέση της στη ροή του προγράμματος ειδήσεων.

Συνεπώς, η θεωρία πλαισίωσης εξετάζει την τακτική που ακολουθούν οι δημοσιογράφοι και οι συντάκτες προκειμένου να αναπαραστήσουν ένα γεγονός, ενσωματώνοντάς το σε ένα πλαίσιο που θα του δώσει συνοχή, φωτίζοντας κάποια σημεία και αγνοώντας κάποια άλλα, έτσι ώστε να έχει νόημα και να κεντρίσει το ενδιαφέρον των τηλεθεατών (Kosicki, 1993). Οι Price & Tewksbury (1997) εξηγούν, ωστόσο, ότι η τακτική της πλαισίωσης με την εμφατικοποίηση συγκεκριμένων όψεων της πραγματικότητας δεν μπορεί παρά να επηρεάζει το κοινό κατά τη διαδικασία νοηματοδότησης αυτού που ακούει και βλέπει, καθοδηγώντας τόσο την πρόσληψη όσο και την ερμηνεία και αξιολόγηση του γεγονότος.

Προκειμένου να το επιτύχουν αυτό οι δημοσιογράφοι φροντίζουν να επιλέγουν οικεία πλαίσια αναφοράς κατά τη διαμόρφωση του περιεχομένου των ειδήσεων. Υπάρχει, δηλαδή, ένα κοινό ρεπερτόριο πλαισίων στην κοινωνία το οποίο λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος ανάμεσα στην παραγωγή και την κατανάλωση των ειδήσεων (Van Gorp, 2007, σελ. 61). Βέβαια, το αν το κοινό θα υιοθετήσει τα προβαλλόμενα πλαίσια εξαρτάται, πρωτίστως, από το κατά πόσο ενεργοποιούν προϋπάρχοντα γνωστικά σχήματα στη μνήμη του, επιβεβαιώνοντας έτσι τη σημασία της διάδρασης και της ενεργού συμμετοχής των χρηστών των ΜΜΕ στη διαμόρφωση γνώμης (Hwang, et al. 2007, σελ. 44). Πιο συγκεκριμένα, σε κάθε νέα πληροφορία που καλούνται να επεξεργαστούν τα άτομα, χρησιμοποιούν ερμηνευτικά σχήματα με σκοπό να την κατηγοριοποιήσουν και στη συνέχεια να την

ερμηνεύσουν (Goffman, 1974, σελ. 24). Στην περίπτωση που το πλαίσιο συνδέεται λογικά με ήδη υπάρχοντα σχήματα και με τις πληροφορίες που είναι αποθηκευμένες, παρουσιάζει περισσότερες πιθανότητες να ενεργοποιηθεί και να είναι προσβάσιμο για μελλοντικές κρίσεις (Higgins, 1996, σε Hwang et al., 2007, σελ. 44). Μάλιστα, υπάρχει η άποψη ότι ένα πλαίσιο κατασκευάζεται με γνώμονα κυρίως τις προτιμήσεις του κοινού (όπως αναμενόμενη αντίδραση και πεποιθήσεις) (Kinder, 2007, σελ. 156). Οι Chong & Druckman (2007, σελ. 104) υποστήριξαν ότι η επιρροή ενός πλαισίου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πόσο «δυνατό» είναι, ορίζοντας το «δυνατό» πλαίσιο ως ένα πλαίσιο που προέρχεται από αξιόπιστη πηγή, συμφωνεί με τις αξίες της γενικής συναίνεσης (consensus) και τέλος, δεν αντικρούει προϋπάρχουσες παγιωμένες αντιλήψεις.

Η θεωρία πλαισίωσης διακρίνεται σε δύο κυρίαρχες προσεγγίσεις, την επεισοδιακή (episodic) και τη θεματική (thematic) (Iyengar, 1991). Η επεισοδιακή πλαισίωση στα ΜΜΕ παρέχει μια επιφανειακή, περιορισμένη, καθημερινή κάλυψη αντιμετωπίζοντας τα ζητήματα ως ξεχωριστά και ασύνδετα γεγονότα. Προβάλλει απομονωμένα, τυχαία και εξειδικευμένα συμβάντα που παρέχουν γνώση μόνο όσον αφορά τα στιγμιότυπα ενός υπαρκτού και γενικότερου προβλήματος, αποφεύγοντας όμως να συνδέσει τα στιγμιότυπα αυτά σε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Από την άλλη, η θεματική πλαισίωση των ειδήσεων παρουσιάζει ένα γεγονός υπό το πρίσμα μιας ευρύτερης αντίληψης «συνοδευόμενο από το συναφές περιβάλλον μιας είδησης, όπως ιστορικό, γεωγραφικό ή κάτι άλλο» (Iyengar, 1996). Με άλλα λόγια, τα αναφερόμενα γεγονότα συνδέονται με ένα ευρύτερο φάσμα άλλων συγγενικών γεγονότων, παρουσιάζοντας τις τωρινές επιδράσεις αλλά και όσες είναι πιθανό να εμφανιστούν στο μέλλον, προκειμένου το κοινό να μαθαίνει σε βάθος τα αίτια και τις συνέπειες των προβλημάτων. Γενικότερα, μέσα από την έρευνά του ο Iyengar έδειξε ότι η τηλεοπτική κάλυψη ενός θέματος είναι πιθανότερο να ακολουθήσει την επεισοδιακή παρά τη θεματική πλαισίωση, κυρίως εξαιτίας «της οπτικής φύσης του μέσου που δίνει μεγάλη αξία στην προσωποποίηση και την ανάδειξη μεμονωμένων περιστατικών» (Iyengar, 1996).

Χαρακτηριστική είναι η έρευνα κοινής γνώμης που διεξήγαγαν οι Iyengar and Simon κατά τη διάρκεια του πολέμου στον Περσικό Κόλπο, με τα ευρήματα να επιβεβαιώνουν ότι στα βραδινά δελτία ειδήσεων του ABC News κυριαρχούσε «η επεισοδιακή πλαισίωση και η μονοδιάστατη προβολή των γεγονότων» (1993). Μάλιστα, η καθημερινή κάλυψη είχε τα στοιχεία «ενός ακόμη επεισοδίου στην αυξανόμενη αντιπαράθεση των Ηνωμένων Πολιτειών (και των συμμάχων τους) με το Ιράκ» (Iyengar & Simon, 1993). Πιο πρόσφατη έρευνα, η οποία επιχείρησε να αναλύσει τη στάση που κράτησαν τα ΜΜΕ κατά τα πρώτα στάδια του πολέμου στο Ιράκ, συνηγορεί υπέρ της θεωρίας του Iyengar υποστηρίζοντας ότι τα μέσα ενημέρωσης υιοθετούν τις περισσότερες φορές την επεισοδιακή πλαισίωση προκειμένου να

καλύψουν ένα θέμα, δημοσιεύοντας ελάχιστες πληροφορίες για τη συνολικότερη κατάσταση (Pfau, et al., 2004).

Επιπλέον, είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι οι διαφορετικές αξιολογήσεις αλλά και αντιδράσεις του κόσμου απέναντι σε ένα θέμα που βλέπει το φως της δημοσιότητας, οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στο είδος πλαισίου που έχει χρησιμοποιηθεί από τα μέσα ενημέρωσης (Trasciatti, 2003). Πιο συγκεκριμένα, το κοινό τείνει να παραμένει αμέτοχο σε θέματα που έχουν πλαισιωθεί με επεισοδιακό τρόπο, δηλαδή «με όρους εξατομίκευσης και έμφαση σε μεμονωμένα γεγονότα» (Trasciatti, 2003, σελ. 417). Αυτό συμβαίνει διότι το κοινό έχει την τάση να πιστεύει ότι η ευθύνη για τα προβλήματα που παρουσιάζονται στα δελτία ειδήσεων με επεισοδιακή πλαισίωση, περιορίζεται είτε σε ατομικό επίπεδο είτε σε επίπεδο τυχαίου γεγονότος και ως εκ τούτου δεν αφορά το σύνολο της κοινωνίας (Trasciatti, 2003; Iyengar, 1991). Απεναντίας, η θεματική πλαισίωση, δηλαδή η παρουσίαση μιας είδησης υπό το πρίσμα ενός ευρύτερου κοινωνικού ή ιστορικού πλαισίου, ενθαρρύνει την κοινωνική δράση και αυτό γιατί το κοινό θεωρεί πλέον ότι στο πρόβλημα «υπάρχουν κοινωνικές συνέπειες» και συνεπώς στηρίζει τις λύσεις σε κοινωνικό επίπεδο (Trasciatti, 2003, σελ. 417; Iyengar, 1991).

Ακόμη, ο τρόπος διάδοσης μιας πληροφορίας από τα ΜΜΕ θα μπορούσε να αναλυθεί και σύμφωνα με το αρνητικό ή θετικό πλαίσιο (Pfau, et al., 2004). Πράγματι, με την παράλειψη ορισμένων πτυχών ενός ζητήματος και την έμφαση σε κάποιες άλλες, ένα πλαίσιο μπορεί να λειτουργήσει θετικά ή αρνητικά για ένα θέμα. Για παράδειγμα, στον πόλεμο του Κόλπου η χρήση ευνοϊκής για τις Ηνωμένες Πολιτείες πλαισίωσης θα αναπαριστούσε τον στρατό τους ως μια ηρωική, απελευθερωτική δύναμη Ιρακινών αμάχων. Παρομοίως, μία φιλική προς τις ΗΠΑ πλαισίωση θα παρουσίαζε τους στρατιώτες τους ικανούς να νικήσουν. Πάντως, σε ό,τι αφορά την κάλυψη του πολέμου στο Ιράκ, οι προειδοποιήσεις από τον ίδιο τον τύπο για αναμετάδοση που βρίθει πατριωτικών και εθνικιστικών στοιχείων υποδηλώνει ότι η κάλυψη πραγματοποιήθηκε με θετική για τις ΗΠΑ πλαισίωση (Sanger, 2003; Stanley, 2003; Steinberg 2004; Rich, 2003; Griscom, 2003; Harding & Nicholson, 2003). Επιπλέον, σε μία άλλη έρευνα (Heider, 2000 σε Downing & Husband, 2005, σελ. 36) διαπιστώθηκε ότι τα θέματα εθνοτήτων παρουσιάζονταν στους τοπικούς τηλεοπτικούς σταθμούς των ΗΠΑ υπό το πρίσμα δύο κυρίως πλαισίων, της ιστορίας εγκλήματος και του εθνικού πολιτιστικού φεστιβάλ, περιορίζοντάς τα έτσι σε μια αρνητική ή θετική διάσταση και αποκρύπτοντας κάθε άλλη πλευρά της ζωής των εθνοτικών κοινοτήτων.

Δεν θα μπορούσαμε να μην αναφερθούμε και στις εικόνες, οι οποίες αποτελούν σημαντικά εργαλεία πλαισίωσης, εξίσου σημαντικά όπως και οι λέξεις, με δικά τους εργαλεία και τεχνικές προκειμένου να πλαισιώσουν οπτικά ένα θέμα. Η «πράξη της επιλογής» συνιστά μια τεχνική οπτικής πλαισίωσης (Scheufele, 1999, σελ. 109). Πράγματι, η διαδικασία της

επιλογής που αφορά τόσο στην επιλογή του θέματος και στον τρόπο που θα βιντεοσκοπηθεί όσο και στην τελική επεξεργασία και σύνδεση των εικόνων με την προτίμηση και χρήση κάποιων πλάνων και την απόρριψη άλλων (διαδικασία που ονομάζεται μοντάζ στην κινούμενη τηλεοπτική εικόνα), αποτελεί στοιχείο αναπόφευκτο κατά τη δημιουργία και παρουσίαση ενός τηλεοπτικού ρεπορτάζ με σαφείς επιρροές στην προτιμώμενη «ανάγνωση» της τελικής εικόνας.

Ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα στο οποίο η επιλεκτική «φωτογράφηση» στοιχείων ενός γεγονότος διαφοροποίησε κατά πολύ την απεικόνισή του, ήταν η εικόνα της καταστροφής του αγάλματος του Σαντάμ Χουσεΐν μετά την τελευταία αμερικανική εισβολή στο Ιράκ (Μπάτζιου, 2009). Σύμφωνα με την επίσημη αμερικανική, τηλεοπτική εκδοχή επρόκειτο για ένα «πανηγυρικό» γεγονός με τον Ιρακινό λαό να συμμετέχει με ενθουσιασμό, ενώ σύμφωνα με τους αυτόπτες μάρτυρες ο κόσμος ήταν λιγοστός και δεν ανταποκρίθηκε με την ίδια χαρά σε σχέση με ό,τι προσπάθησαν να παρουσιάσουν στην επίσημη τηλεοπτική εκδοχή του γεγονότος.

Γίνεται, λοιπόν, σαφές πως οι διαφορετικοί τρόποι σύνθεσης των εικόνων δημιουργούν διαφορετικές εντυπώσεις και κατ' επέκταση διαφορετικές ερμηνείες από τον κόσμο. Η απόσταση λήψης ή το πλησίασμα του φακού (ζουμάρισμα) αποτελεί ένα πολύ σημαντικό στοιχείο επιτρέποντας την ανάπτυξη κοινωνικής σχέσης με τον τηλεθεατή με ποικίλες διαβαθμίσεις (Μπάτζιου, 2009). Όπως στις διαπροσωπικές μας σχέσεις έτσι και στις εικόνες, η εγγύτητα προς το προβαλλόμενο πρόσωπο, δηλαδή η λήψη από κοντά ή το πλησίασμα (ζουμ) του φακού θεωρείται η απόσταση της προσωπικής σχέσης δημιουργώντας ένα αίσθημα οικειότητας. Αντίθετα, η λήψη από μακριά, δείχνει το πρόσωπο απόμακρο, διαφορετικό και ξένο δημιουργώντας μια απρόσωπη σχέση με τον τηλεθεατή καθώς τονίζεται η ετερότητα του «άλλου». Όπως έχει υποστηριχθεί από τον Fiske (1987, σελ. 4-5), η απόσταση λήψης αναφέρεται σε έναν τεχνικό κώδικα που χρησιμοποιείται για να ξεχωρίσει «εμάς» από τους «άλλους». Θεωρεί ως συνηθέστερη απόσταση παρουσίασης την μεσαία και την κοντινή που ευνοούν τη δημιουργία μιας προσωπικής σχέσης με τον τηλεθεατή, ενώ χαρακτηρίζει την υπερβολικά κοντινή απόσταση ως «κώδικα του Κακού» (Fiske, 1987).

Επιπρόσθετα, εξίσου σημαντικά στοιχεία στην ανάπτυξη μιας φανταστικής επαφής ανάμεσα στον τηλεθεατή και στην εικόνα αποτελεί το βλέμμα του προβαλλόμενου προσώπου αλλά και η ύπαρξη συναισθημάτων. Όταν το πρόσωπο που πρωταγωνιστεί σε ένα ρεπορτάζ κοιτάζει προς τον τηλεθεατή και όταν αφήνει να φανούν τα συναισθήματά του «εξανθρωπίζεται», μοιάζει πιο οικείο και αναγνωρίσιμο, πιο κοντά στον τηλεθεατή που μπορεί πιο εύκολα να το κατανοήσει, ακόμη και να συμπάσχει ή να ταυτιστεί μαζί του. Από την άλλη πλευρά, η μη εκδήλωση συναισθημάτων εμποδίζει το πλησίασμα, ενισχύοντας τη διαφορετικότητα του «άλλου» (βλ. Fahmy, 2004, σελ. 94).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η θεωρία πλαισίωσης αποδεικνύεται ένα χρήσιμο εργαλείο ιδιαίτερα σε έρευνες που μελετούν τις απεικονίσεις στα ΜΜΕ. Πράγματι, ο τρόπος με τον οποίο τα ΜΜΕ πλαισιώνουν οπτικά και λεκτικά ένα θέμα έχει μεγάλη σημασία, ειδικότερα όταν αυτό το θέμα μπορεί να έχει σημαντικές κοινωνικές συνέπειες, όπως στην παρούσα μελέτη που ασχολούμαστε με την αναπαράσταση του εγκλήματος. Τα πλαίσια των ΜΜΕ έχουν τη δύναμη να επηρεάζουν τη νομιμοποίηση ή όχι διαφόρων κοινωνικών ομάδων καθώς και τη δικαιολόγηση ή την αποδοκιμασία συμπεριφορών, μέσα από τον τρόπο παρουσίασης των θεμάτων (βλ. Hardin et al., 2002, σελ. 344). Η εν λόγω θεωρητική προσέγγιση έχει ως στόχο να μας βοηθήσει να εντοπίσουμε το πλαίσιο ή τα πλαίσια της είδησης, βάσει των οποίων μετουσιώνεται σε γεγονός άξιο δημοσίευσης και αναφέρεται στο έγκλημα και την παρέκκλιση και, ακολούθως, να εξετάσουμε την επίδραση αυτών των πλαισίων στη διαμόρφωση των αντιλήψεων, των ερμηνειών και των συναισθημάτων των υποκειμένων.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Το έγκλημα ως είδηση – Μεθοδολογία – Μελέτη περιπτώσεων

Κεφάλαιο 4. Έγκλημα για την είδηση ή είδηση για το έγκλημα;

4.1 Η είδηση και το πλαίσιο παρουσίασής της

Η είδηση ορίζεται ως η πληροφορία ή το σύνολο των πληροφοριών για ένα θέμα της τρέχουσας επικαιρότητας, η οποία ικανοποιεί την ανάγκη του κοινού για ενημέρωση και απόκτηση άμεσης αντίληψης για όσα διαδραματίζονται γύρω του. Συνήθως, για να μετατραπεί ένα γεγονός σε είδηση και μάλιστα άξια δημοσίευσης θα πρέπει να συντρέχουν ορισμένοι παράγοντες, δηλαδή να υπάρχει «μία αξιόλογη, ουδέτερη, πραγματική, πρόσφατη και τεκμηριωμένη πληροφορία, η οποία να είναι σημαντική και χρήσιμη για τους πολίτες της δημοκρατίας» και η οποία να παρουσιάζεται «σε τακτά χρονικά διαστήματα» (Ekström, 2002, σελ. 274). Με άλλα λόγια, είδηση είναι μία υπόθεση δημοσίου ενδιαφέροντος ή ένα θέμα στο οποίο επικεντρώνεται η κοινή γνώμη (McCombs, Einsiedel & Weaver, 1996, σελ. 23).

Το θέμα ή το γεγονός εντοπίζεται, αξιολογείται και μεταδίδεται ενταγμένο πάντα μέσα σε ένα δημοσιογραφικό πλαίσιο. Έτσι, είδηση δεν αποτελεί το αξιομνημόνευτο γεγονός καθαυτό, παρά η αξιολόγηση και η περιγραφή ενός γεγονότος ως τέτοιου, κάτι που έρχεται να ενισχύσει την αντίληψη πως η πρακτική της ειδησεογραφίας είναι σύμφυτη με μία επιλεκτική και χρονικά δομημένη καταγραφή των γεγονότων (Κακαβούλια, 2001, σελ. 74).

Όπως χαρακτηριστικά έχει ειπωθεί, τα μέσα ενημέρωσης λειτουργούν με τέτοιο τρόπο ώστε να αποδίδουν ένα συγκεκριμένο status στα γεγονότα τα οποία μεταδίδουν (status conferral function) και ακολούθως να δίνουν συγκεκριμένους ορισμούς σε μία κατάσταση (Simonson, 1999). Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η λειτουργία απόδοσης status καθιστά τα κοινωνικά γεγονότα άξια δημοσίευσης και κατ' επέκταση άξια της εμπιστοσύνης του κόσμου. Η εμπιστοσύνη αναφέρεται σε μία κοινή διαδικασία, μία «από κοινού πίστη» (faith-together). Μολονότι τα μέσα ενημέρωσης συνήθως κατηγορούνται για την ενθάρρυνση του κυνισμού, έχουν συνάμα μία πρωτογενή δύναμη παραγωγής εμπιστοσύνης στο κοινό, μίας δημόσιας πίστης. Βέβαια, η εμπιστοσύνη αυτή μπορεί εύκολα να κλονιστεί όταν υπάρχει υπερπροβολή (over exposure) καταστάσεων ή προσώπων από τα μέσα, καθώς και όταν οι δημοσιογράφοι δεν τηρούν τους κώδικες δεοντολογίας με αποτέλεσμα να εκθέτουν τη λειτουργία των μέσων και η αξιοπιστία τους να τίθεται υπό αμφισβήτηση.[13]

Όλα τα παραπάνω στοιχειοθετούν την αυξημένη ευθύνη που βαρύνει τα ΜΜΕ ως προς τον τρόπο παρουσίασης και αντιμετώπισης γεγονότων και καταστάσεων, δεδομένης της εκ

[13] Simonson (1999, σελ. 109 -122)

προοιμίου καλής πίστης από πλευράς της κοινής γνώμης. Ωστόσο, φαίνεται πως η αίσθηση της αυξημένης ευθύνης δεν είναι πάντοτε παρούσα στα κεντρικά τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων της ελληνικής τηλεόρασης (Ναυρίδης, Πάνος, Νίκα, 2002). Βασικό στοιχείο της φυσιογνωμίας των σύγχρονων μαζικών μέσων επικοινωνίας είναι ο χαρακτήρας τους ως επιχειρήσεων, δηλαδή η επιχειρησιακή τους οργάνωση. Πρόκειται για δημιουργήματα της βιομηχανίας του πολιτισμού και υπόκεινται στους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης, με άλλα λόγια σε καθαρά εμπορευματικά πρότυπα. Έτσι λοιπόν, ο επιχειρησιακός και κερδοσκοπικός τους χαρακτήρας έχει ως άμεση συνέπεια την εξάρτησή τους από το καταναλωτικό κοινό, το οποίο θα πρέπει με κάθε τρόπο να μένει ικανοποιημένο από το περιεχόμενο των μηνυμάτων. Υπό το πρίσμα αυτό, τα ΜΜΕ επιλέγουν τις πληροφορίες που παρουσιάζουν στο κοινό με συγκεκριμένο τρόπο και χρησιμοποιώντας ειδικά κριτήρια, σύμφωνα με τα οποία διαμορφώνονται αυτές οι πληροφορίες και προβάλλονται ως ειδήσεις. Οι δημοσιογράφοι, λειτουργώντας υπό την πίεση των αυξημένων απαιτήσεων κερδοφορίας που υπαγορεύει η λογική της ιδιοκτησίας, επιδίδονται στην αναζήτηση με κάθε τρόπο του δυνάμει πιο εντυπωσιακού και ελκυστικού θεάματος.

Γίνεται σαφές πως η ανάγκη εμπορευματοποίησης σε συνδυασμό με την τάση για οπτικοποίηση των γεγονότων αλλά και τις συνθήκες έντονου ανταγωνισμού που διαμορφώθηκαν στο νέο τηλεοπτικό σκηνικό, άμεση συνέπεια της τηλεοπτικής απορρύθμισης η οποία στην περίπτωση της Ελλάδας πραγματοποιήθηκε το 1989[14], καθιέρωσαν μια νέα κατηγορία προγράμματος, την ενημερω-ψυχαγωγία (infotainment) (Ναυρίδης, Πάνος, Νίκα, 2002). Κύρια χαρακτηριστικά της αποτελούν η παρόρμηση, ο ερεθισμός, ο μύθος και το επιμύθιο, η αίσθηση του τρομοκρατικού, του σπάνιου, του μοναδικού. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται πλέον σε ασυνήθιστα και αμφιλεγόμενα γεγονότα ενώ ιδιαίτερη βαρύτητα έχουν και ειδήσεις που συγκεντρώνουν στοιχεία δραματικά και ψυχαγωγικά.

Επιπλέον, πολλοί είναι οι θεωρητικοί που συνέδεσαν το περιεχόμενο των ΜΜΕ με τη μορφή μιας ιστορίας. Σύμφωνα με το Darnton (1975, σελ. 175-194), η αντίληψη για τις ειδήσεις προέρχεται «από τους αρχαίους τρόπους εξιστόρησης». Οι αναφορές των ειδήσεων ακολουθούν τον αφηγηματικό τρόπο, με αρχή, μέση και τέλος, με συνδεδεμένες ακολουθίες, με δραματοποιήσεις και επανάληψη γνωστών σεναρίων. Ο Bell (1991, σελ. 169) με τη σειρά του, τονίζει: «Ένα κείμενο ειδήσεων συνήθως αποτελείται από μια αφαιρετική ερμηνεία και την κατάλληλη ιστορία. Μια ιστορία αποτελείται από ένα ή περισσότερα επεισόδια, τα οποία με τη σειρά τους αποτελούνται από περισσότερα γεγονότα. Τα γεγονότα πρέπει να

[14] Για λεπτομέρειες αναφορικά με την απορρύθμιση της ελληνικής τηλεόρασης, βλ. Παπαθανασόπουλος (1993, σελ. 237-286).

περιέχουν δρώντα πρόσωπα και δράση, συνήθως εκφράζουν ένα σκηνικό και μπορούν να έχουν σαφή απόδοση, καθώς και εκείνα τα στοιχεία που παρουσιάζουν την κεντρική ιστορία. Αναγνωρίζουμε τρεις πρόσθετες κατηγορίες που μπορούν να συνεισφέρουν σε ένα γεγονός: η συνέχεια, ο σχολιασμός και η πλαισίωσή του».

Μάλιστα, τα χαρακτηριστικά εκείνα που δίνουν αξία σε ένα γεγονός ώστε να αποτελέσει είδηση και να παρουσιαστεί στο κοινό είχαν ήδη προσδιοριστεί από τον Lippmann, το 1922, ως news values. Οι δημοσιογράφοι ακολουθούν ένα σύστημα αξιολόγησης προκειμένου να προσδώσουν στην είδηση μια συγκεκριμένη αξία, χρησιμοποιώντας κυρίως κριτήρια ανθρωπολογικού και πολιτισμικού χαρακτήρα[15]. Συνοπτικά, τα κριτήρια επιλογής των ειδήσεων είναι ο αιφνιδιασμός, η έκπληξη, οι κοινωνικές συγκρούσεις, η ποσότητα των πληροφοριών, η γεωγραφική, πολιτική και πολιτιστική εγγύτητα του γεγονότος, η παρουσίαση παραβάσεων των κοινωνικών κανόνων και συγκεκριμένα η ατομοκεντρική αιτιολόγηση περιπτώσεων παραβίασης κανόνων, η επικαιρότητα του συμβάντος και η προβολή ηθικών αξιολογήσεων[16]. Στις σύγχρονες κοινωνίες, όπου πρωταρχική απαίτηση της τηλεοπτικής μετάδοσης μιας είδησης είναι να ενδιαφέρει ένα συγκεκριμένο κοινό, το κριτήριο της σημαντικότητας μπορεί να ασθενήσει μπροστά στο ελκυστικό κριτήριο της «μιντιακής» της ποιότητας. Η ύπαρξη των χαρακτηριστικών που μόλις περιγράψαμε έχει σημασία, διαμορφώνοντας στην ουσία το πλαίσιο των ειδήσεων.

4.2 Η επιλογή και η παρουσίαση των ειδήσεων για το έγκλημα

Προηγουμένως, κάναμε λόγο για τα εμπορικά -κυρίως- κριτήρια που υπαγορεύουν την αρχική επιλογή της είδησης, καθιστώντας ορατή τη διάκριση μεταξύ υπαρκτής πραγματικότητας και της πραγματικότητας των μέσων[17]. Υπό την έννοια αυτή, η διαδικασία παραγωγής της είδησης, μελετάται ως διαδικασία κατασκευής της πραγματικότητας από τα ΜΜΕ. Στα πλαίσια της διαδικασίας επιλογής για την παραγωγή των ειδήσεων, γίνεται φανερό ότι οι δημοσιογράφοι -επιθυμώντας να διεγείρουν το κοινό- καταφεύγουν σε διάφορες τεχνικές προσέλκυσης της προσοχής του. Η παρουσίαση εξαιρετικών και ασυνήθιστων ειδήσεων αποτελεί μία από αυτές. Άλλωστε, η προβολή του θεαματικού, του

[15]Σχετικά με τα κριτήρια αξιολόγησης, βλ., Galtung & Ruge (1965, σελ. 64-91). Πρβ. Σεραφετινίδου (1991, σελ. 303), Χατζόγλου (1998, σελ. 296-297)

[16] Λαμπροπούλου (1999, σελ. 33-39)

[17] Για τη διάκριση μεταξύ real and media reality βλ. σχετικά, Lippmann (1965)

σπάνιου ή ακόμη και καταστροφικού γεγονότος ανάγεται σε υπέρτατη πολιτισμική αξία στη σύγχρονη καταναλωτική κοινωνία (Βρύζας, 1986, σελ. 107). Κύριο χαρακτηριστικό των εντυπωσιακών ειδήσεων, όπως προαναφέραμε, αποτελεί η εκτροπή, η εξαίρεση και η παρέκκλιση από την κοινωνική νόρμα, από τους καθιερωμένους κανόνες που ρυθμίζουν τις θεμελιώδεις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους αλλά και με την κοινωνία. Οι περισσότερες από τις ειδήσεις αυτές διακρίνονται για τον ανθρωπολογικό τους χαρακτήρα, τα συγκινησιακά τους στοιχεία αλλά και την κοινωνιολογική τους αξία, αποκαλύπτοντας πέρα από τα ατομικά χαρακτηριστικά και θεσμικές διαδικασίες. Η διάπραξη ενός εγκλήματος διαθέτει όλα εκείνα τα στοιχεία που το καθιστούν εντυπωσιακό ως είδηση, ενώ η προβολή του από τα μέσα ενημέρωσης οργανώνεται μ' έναν τρόπο σχεδόν μυθιστορηματικό. Εξάλλου, η αξία της εντυπωσιακής είδησης συνδέεται άρρηκτα με τον τρόπο που το μέσο μαζικής επικοινωνίας επιλέγει να διαπραγματευτεί και να αφηγηθεί ένα γεγονός (Bourdieu, 1998, σελ. 102).

Εύκολα, λοιπόν, μπορεί κανείς να ερμηνεύσει την προτίμηση των ΜΜΕ σε θέματα που σχετίζονται με το έγκλημα και την εγκληματικότητα, αναγνωρίζοντας πως η δομή των δελτίων ειδήσεων, όχι μόνο περικλείει, αλλά τελικά προϋποθέτει αυτού του είδους τις ειδήσεις. Πρόκειται για ένα κοινωνικό φαινόμενο με αρνητικό χαρακτήρα και επιπτώσεις στο κοινωνικό σύνολο, ενώ το στοιχείο της δραματικότητας εμπεριέχεται σχεδόν πάντα. Η τέλεση ενός εγκλήματος είναι μια πράξη απρόοπτη, ξαφνική και αιφνίδια, ενεργοποιεί πρωτόγονα αντανακλαστικά στον άνθρωπο και γίνεται να προσωποποιηθεί, εστιάζοντας στο πρόσωπο του δράστη ή του θύματος. Επιπλέον, το έγκλημα ως είδηση ξεχωρίζει για το συνοπτικό και βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα του (Μοσχοπούλου, 2005, σελ. 152-153), ενώ το στοιχείο της κοινωνικής σύγκρουσης και παραβίασης των κανόνων εντείνει το ενδιαφέρον του κοινού. Αναμφίβολα, τα εγκλήματα βίας και ιδιαίτερα το έγκλημα της ανθρωποκτονίας συνδυάζει όλες αυτές τις ειδησεογραφικές αξίες που μόλις περιγράψαμε, με αποτέλεσμα να γίνεται αντικείμενο συχνής και εκτεταμένης κάλυψης.

Σύμφωνα με τον Reiner (1997, σελ. 208), τα βασικά στοιχεία των crime news προσδιορίζονται ως εξής: αμεσότητα καθώς η είδηση παρουσιάζεται σε πραγματικό χρόνο, δραματοποίηση καθώς το δράμα και η σύγκρουση αιχμαλωτίζουν το ενδιαφέρον του κοινού[18], προσωποποίηση καθώς η εστίαση γίνεται κυρίως σε πρόσωπα παρά σε καταστάσεις, διέγερση της φαντασίας προκειμένου να τραβήξουν την προσοχή του κοινού και τέλος, καινοτομία καθώς θα πρέπει να προσφέρουν πρωτογενή πληροφόρηση και συνεχή ροή. Συμπερασματικά, ο Reiner (1997, σελ. 210) υποστηρίζει πως οι ειδήσεις για το έγκλημα είναι προεξέχουσες σε όλα τα μέσα. Οι δημοσιογράφοι επικεντρώνονται πρωτίστως

[18] Ενδεικτικά βλ. Gebner, Gross, Jackson-Beeck, Jeffries-Fox & Signiorelli (1978, σελ. 176-207)

στα βίαια εγκλήματα, όπως οι ανθρωποκτονίες από πρόθεση και τα εγκλήματα πάθους. Πολύ συχνά, η ειδησεογραφική απεικόνιση των κινήτρων που οδήγησαν στη διάπραξη του εγκλήματος διαφέρει από τις επίσημες στατιστικές που βλέπουν το φως της δημοσιότητας[19]. Επιπρόσθετα, παρατηρείται η ταξινόμηση των συμβάντων σε θεματικές κατηγορίες γεγονός που δημιουργεί ένα νέο τύπο εγκλήματος[20], ο οποίος αναμένεται να απασχολήσει για μεγάλο χρονικό διάστημα τα ΜΜΕ αποτελώντας, με άλλα λόγια, «κύμα εγκληματικότητας[21]». Σε γενικές γραμμές, διαπιστώνεται μία μυθιστορηματική απεικόνιση και μία υπεραπλούστευση του εγκλήματος μέσα από ελαφρές ψυχαγωγικές αφηγήσεις που δεν συμβάλλουν σε καμία περίπτωση στην εκπλήρωση του βασικού σκοπού των ΜΜΕ[22] που είναι η ανάλυση των αιτιών του εγκλήματος και ο έλεγχος της δικαιοδοσίας της αστυνομίας.

Με βάση τα παραπάνω, έχει γίνει κατανοητό ότι το εγκληματικό φαινόμενο και οι πολύπλευρες πτυχές του αποτελούν ένα από τα πιο συχνά προβεβλημένα θέματα των ΜΜΕ και ειδικότερα της τηλεόρασης, η οποία συνιστά την κυριότερη πηγή πληροφόρησης για το έγκλημα και την ποινική δικαιοσύνη. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει και η εθνική έρευνα για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην Ελλάδα - 2007 που διεξήγαγε το Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων (Φεβρουάριος, 2008), σύμφωνα με την οποία η τηλεόραση αποτελεί το προτιμώμενο μέσο για ενημέρωση τόσο τις καθημερινές με ποσοστό 69% όσο και κατά τη διάρκεια του σαββατοκύριακου με 67%. Ακολουθούν οι εφημερίδες με 7% και 11% αντίστοιχα, το ραδιόφωνο με 9% και 6% και το ίντερνετ με 3%, ενώ τα δελτία ειδήσεων αποτελούν με ποσοστό 17% την εκπομπή που επιλέγουν να παρακολουθήσουν πιο συχνά οι τηλεθεατές. Η ενημέρωση, ωστόσο, που μας παρέχουν τα δελτία ειδήσεων απέχει πολύ από την απλή καταγραφή των γεγονότων. Όπως αναφέραμε και προηγουμένως, υπακούοντας στη λογική του εντυπωσιασμού που είναι το κύριο γνώρισμά της, η τηλεόραση παρουσιάζει με δραματοποιημένο, επιφανειακό και επαναλαμβανόμενο τρόπο συγκεκριμένες κατηγορίες εγκλημάτων, δηλαδή κατά κύριο λόγο εγκλημάτων βίας. Χαρακτηριστική είναι μια ελληνική έρευνα[23] που είδε πρόσφατα το φως της δημοσιότητας και στην οποία καταγράφονταν η τηλεόραση ως η κυρίαρχη πηγή πληροφόρησης για το εγκληματικό φαινόμενο (με ποσοστό 50% περίπου), ακολουθούσαν οι εφημερίδες με 20% και το ραδιόφωνο με 14%, ενώ 15% περίπου ανέφεραν ως πηγή τους τον κοινωνικό περίγυρο. Παρ'όλα αυτά, η πλειονότητα του δείγματος αμφισβητούσε την αντικειμενικότητα

[19] Βλ. σχετ., Λαμπροπούλου (1997, σελ. 39-40), όπως και Surette (1998, σελ. 39), Howitt & Cumberbatch (1975)

[20] Βλ. Fishman (1981, σελ. 371-394) και Κωνσταντινίδου (2001, σελ. 23)

[21] Βλ. σχετ., Fishman (1978, σελ. 531-543)

[22] Βλ. σχετ., Schneider (1979b, σελ. 121-160)

[23] Ζαραφωνίτου (2006, σελ. 1035)

των ΜΜΕ και το 63,2% πίστευε πως η παρουσίαση του εγκληματικού φαινομένου είναι λίγο έως καθόλου αντικειμενική. Το ποσοστό αυτό ήταν μικρότερο μεταξύ όσων αισθάνονταν ανασφάλεια (54,7%) γεγονός που φανερώνει, άλλωστε, και τη μεγαλύτερη σύνδεση των ΜΜΕ με τον φόβο του εγκλήματος.

Συνεπώς, ο ρόλος των μέσων μαζικής επικοινωνίας στη μετάδοση γνώσης για το εγκληματικό φαινόμενο, δεδομένου ότι αποτελούν τη βασική, αν όχι μοναδική, πηγή πληροφόρησης του κοινού για το εν λόγω θέμα, φαίνεται σήμερα πιο κρίσιμος από ποτέ. Η αύξηση της εγκληματικότητας στους ενήλικες, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τις επίσημες εγκληματολογικές στατιστικές, όπως και οι πολύ συχνές διαμαρτυρίες για παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την τηλεοπτική κάλυψη ειδήσεων που αφορούν σε εγκληματικές πράξεις, επιτείνουν την ανάγκη για τήρηση των κριτηρίων της αντικειμενικότητας[24] και της δικαιοσύνης, βασικά στοιχεία του δημοσιογραφικού προτύπου στην ειδησεογραφία. Παρομοίως, επιβεβλημένη κρίνεται η ανάγκη για χειρισμό ορισμένων περιπτώσεων (πχ. ανήλικες[25], άτομα με ψυχικές διαταραχές) με την απαραίτητη ευαισθησία και σοβαρότητα[26].

---

[24] Βλ. σχετικά με την έννοια της αντικειμενικότητας και την αντικειμενικότητα στις ειδήσεις McQuail (1994, σελ. 230-234 και σελ. 388-390)

[25] Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία παραβατικότητας της Ελληνικής Αστυνομίας παρατηρείται σημαντική αύξηση του αριθμού των εγκλημάτων από ανηλίκους τα τελευταία χρόνια, με το 2009 να χαρακτηρίζεται από τους αξιωματικούς της ΕΛ.ΑΣ. ως το έτος «έκρηξης» της νεανικής εγκληματικότητας

[26] Εντούτοις, θα λέγαμε ότι τα ΜΜΕ και κυρίως η τηλεόραση διαχειρίζονται τις υποθέσεις εγκλημάτων με πρωταγωνιστές ανηλίκους με τρόπο που σε καμία περίπτωση δεν συνάδει με τη διακριτικότητα, την ευαισθησία και τη σοβαρότητα που οι περιπτώσεις αυτές απαιτούν. Προς επίρρωσιν αυτών, χαρακτηριστική είναι η υπόθεση δολοφονίας του 11χρονου Άλεξ Μεσχισβίλι στη Βέροια το 2006. Μετά από 4 μήνες που θεωρείτο εξαφανισμένος, ανήλικος ομολογεί στις ανακριτικές αρχές της Βέροιας την τέλεση ανθρωποκτονίας, υποδεικνύοντας το χώρο όπου έθαψε τον Άλεξ μαζί με 4 ακόμα ανηλίκους. Το πτώμα του δεν βρέθηκε ποτέ. Το δικαστήριο όμως καταδίκασε τους 5 ανηλίκους ως δράστες μιας δολοφονίας με πολλά αναπάντητα ερωτήματα. Τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ εμπλουτίσθηκαν με λεπτομερειακές αναφορές από την προσωπική και οικογενειακή κατάσταση του ίδιου του Άλεξ αλλά και των ανηλίκων που ομολόγησαν (και αργότερα ανακάλεσαν) την τέλεση της ανθρωποκτονίας. Σχόλια και κρίσεις για τη συμπεριφορά και την προσωπικότητα των ανηλίκων που παρουσιάστηκαν ανεπιφύλακτα ως ένοχοι, για τα κίνητρα που τους οδήγησαν στην πράξη και συγκρίσεις με ενήλικους καταδικασθέντες για ανθρωποκτονία συμπλήρωσαν την ειδησεογραφική κάλυψη της υπόθεσης. Στοιχεία της προδικασίας για τη βεβαίωση του εγκλήματος, όπως και οι έρευνες για την ηθική, τη διανοητική κατάσταση, τις οικογενειακές συνθήκες, την προηγούμενη ζωή και το περιβάλλον των ανηλίκων διέρρευσαν και δημοσιεύτηκαν παρά την εξωτερική μυστικότητα της ανάκρισης που επιβάλλει η ποινική δικονομία.

Ολόκληρη η τοπική κοινωνία της Βέροιας «ενοχοποιήθηκε» από τον τρόπο που μερίδα των ΜΜΕ παρουσίασε το γεγονός για συγκάλυψη παραβατικών και αντικοινωνικών συμπεριφορών και για ρατσιστικές διαθέσεις εξαιτίας της γεωργιανής καταγωγής του Άλεξ Μεσχισβίλι. Η εικόνα της πόλης που κρύβει επιμελώς ένοχα μυστικά και στην οποία επικρατεί ο νόμος της σιωπής ώθησε τους κατοίκους της στην αγωνιώδη προσπάθεια να

Ωστόσο, στην «κοινωνία των θεατών[27]» κατά τον Mathiesen (1997, 1987, σελ. 59-76), τα μέσα ενημέρωσης έχουν καταφέρει να συλλέξουν (ακόμη και με αδιάκριτο τρόπο) όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για το ποινικό παρελθόν, την οικογενειακή κατάσταση και τις κοινωνικές σχέσεις του φερόμενου ή ένοχου δράστη. Τη στάση τους αυτή δικαιολογούν στη συνέχεια με το επιχείρημα ότι παρέχουν στο κοινό την επιτακτική και αναγκαία προστασία και γνώση, επιδιώκοντας την άρση της ανασφάλειας των πολιτών.

Σύμφωνα με μία έρευνα των Lichter et al (1989, σελ. 2)[28] αναφορικά με τη θεματολογία και τη γλώσσα που επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν τα ΜΜΕ προκειμένου να προβάλλουν το εγκληματικό επεισόδιο, έγινε φανερό ότι τα μέσα αδυνατούν να καλύψουν με συστηματικό τρόπο όλες τις εκφάνσεις και τις μορφές του εγκλήματος και της ποινικής δίωξης. Το

απομακρύνουν από πάνω τους οποιοδήποτε στίγμα (δεδομένης και της πρόσφατης αποκάλυψης της δολοφονίας της 20χρονης Κικής Κούσογλου). Ο τρόπος που τα ΜΜΕ (κυρίως τα τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων) κάλυψαν το θέμα καθώς και οι συνεντεύξεις ανηλίκων (κατά παράβαση του νόμου) ανάγκασαν την ΕΣΗΕΑ και τον Συνήγορο του Πολίτη να παρέμβουν χαρακτηρίζοντας, η μεν, απαράδεκτη την υποκατάσταση της αστυνομίας από δημοσιογράφους επικαλούμενη τον κώδικα δεοντολογίας και υπογραμμίζοντας, ο δε, το ελλιπές προνοιακό πλαίσιο και την απουσία ειδικευμένων επαγγελματιών στο εκπαιδευτικό σύστημα. Γίνεται, λοιπόν, σαφές πως τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης όχι μόνο δεν κρατήθηκαν στο ύψος των περιστάσεων αλλά απέδειξαν ότι είναι και τα ίδια μέρος του προβλήματος.

Παρόμοια ήταν η στάση των ΜΜΕ και στην κάλυψη ενός άλλου εγκλήματος, της δολοφονίας του Αλέξη Γρηγορόπουλου, το Δεκέμβριο του 2008. Σ' αυτήν την περίπτωση το θύμα ήταν ένας ανήλικος μαθητής ενώ ο θύτης ένας ενήλικος αστυνομικός. Για μια ακόμη φορά η δημοσιογραφία παρουσίασε το άσχημο πρόσωπό της μέσα από εκτεταμένες συζητήσεις, αναλύσεις και ρεπορτάζ που έβριθαν αφορισμών, συμψηφισμών και τρομολαγνείας. Ωστόσο, αυτό που ξεπέρασε κάθε όριο ήταν η μετάδοση των απόψεων του συνηγόρου υπεράσπισης του καταδικασθέντος πλέον για τη δολοφονία του νεαρού μαθητή, ο οποίος προκατάλαβε την κατάληξη της βαλλιστικής έρευνας (εξοστρακισμός, παρεξήγηση), διατεινόμενος μάλιστα ότι το δικαστήριο θα αποφασίσει αν έπρεπε το παιδί να ζήσει. Καίρια ήταν η τοποθέτηση του Γρηγόρη Μπέκου, φοιτητή του Τμήματος Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού του Παντείου Πανεπιστημίου, με αφορμή τα όσα συνέβησαν την περίοδο εκείνη: «Η προσπάθεια ενοχοποίησης και δαιμονοποίησης στην οποία συμμετείχαν, έστω και διά της τεθλασμένης, τα ΜΜΕ αλλά και η ''φαντασμαγορία'' που πλημμύρισε τις οθόνες όλων, με τις φλόγες και τις καταστροφές δεν είχαν άλλο στόχο από την ώθηση της κοινωνίας σε φοβικά σύνδρομα. Η καλλιέργεια του φόβου, η έμμεση πλην σαφής κατήχηση, ''κλειδωθείτε στα σπίτια σας'', και η τρομολαγνεία για τον ίλιγγο του πραγματικού, όπως το έθεσε κάποτε ο Jean Baudrillard, είναι μια προφανής αιτία. Οι τηλεθεατές βίωναν το πραγματικό, είτε αναδρομικά είτε προληπτικά και πάντα μέσα από εικόνες μιας διαθλασμένης κόλασης. Το χειρότερο από όλα στην υπόθεση αυτή δεν είναι αν τα ΜΜΕ λένε αλήθεια ή ψέματα, αποπροσανατολίζουν ή όχι, αλλά το γεγονός ότι σχηματοποιούν την εμπειρία και κατά συνέπεια τη μνήμη μας.» (Μπακουνάκης, 2008).

[27]Στα πλαίσια της κοινωνίας των θεατών, οι «πολλοί» -αναγνώστες/τηλεθεατές- μπορούν να εξετάζουν τις δραστηριότητες των «λίγων» -ενόχων/θυμάτων- ως μία θεμελιώδη πτυχή της σύγχρονης κοινωνίας.

[28] Ομοίως βλ. Barak (1994, σελ. 30-31)

ενδιαφέρον εστιάζεται πρωτίστως στις ιστορικά προκατειλημμένες και φυλετικά μειωτικές ή στερεοτυπημένες απεικονίσεις των δραστών και των θυμάτων. Η κυρίαρχη πολιτική ομάδα μιας κοινωνίας[29] είναι αυτή που θα καθορίσει αν μία συμπεριφορά είναι εγκληματική, σύμφωνα με την επιβαλλόμενη ηθική και κατ' επέκταση δικαιϊκή αντίληψή της και ο εγκληματίας θα κατασκευαστεί μέσα από τη διαδικασία του στιγματισμού και της επικόλλησης της ετικέτας ως επικίνδυνου. Σε αυτά τα πλαίσια, η διαπόμπευση του φερόμενου ως δράστη έρχεται να ικανοποιήσει τα άγρια πάθη του πλήθους, της κοινωνίας που «επιλέγει» τους εγκληματίες της (Πανούσης, 1989, σελ. 74-76). Φυσικά, η επιχειρηματολογία για την υιοθετούμενη τακτική κάλυψης του εγκλήματος προέρχεται από τη μεσολάβηση της ακροαματικότητας, την υποταγή με άλλα λόγια της δημοσιογραφίας στον καταναγκασμό του οικονομικού πεδίου (Bourdieu, 1980, σελ. 78).

Φαίνεται πως η άποψη του διάσημου αμερικανού κοινωνιολόγου Neil Postman πως η τηλεόραση μετατρέπει τον πολιτισμό σε μια τεράστια αρένα για το θέαμα, είναι σήμερα πιο επίκαιρη από ποτέ. Στο περίφημο βιβλίο του *Amusing ourselves to death*, ο Postman (1985) υποστήριξε πως η τηλεόραση έχει αλλάξει ριζικά τον δημόσιο διάλογο με την τεράστια έμφαση που δίνει στην εικόνα, στην οικονομία της εικόνας και στο ψυχαγωγικό κομμάτι της επικοινωνίας. Η τηλεόραση μεταδίδει εικόνες και πληροφορίες χωρίς κανένα πλαίσιο αναφοράς και χωρίς καμία απολύτως λογική συνέχεια. Τα δελτία ειδήσεων, για παράδειγμα, σχεδιάζονται και οργανώνονται με τον ίδιο τρόπο που θα προετοιμαζόταν ένα ψυχαγωγικό πρόγραμμα με ποικιλία θεαμάτων. Έχουν μουσική επένδυση και προβάλλουν τις οπτικά πιο εντυπωσιακές εικόνες, ανεξάρτητα από το αν έχουν ειδησεογραφική σημασία. Η φράση «και τώρα ας αλλάξουμε θέμα» είναι, σύμφωνα με τον συγγραφέα, η πιο πειστική απόδειξη ότι οι πληροφορίες που μεταδίδει η τηλεόραση είναι εντελώς στερημένες ιδιαίτερου νοήματος για τον τηλεθεατή.

Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι η εμπορική τηλεόραση χρησιμοποιεί την ψυχαγωγία ως «πυξίδα» για την αναπαράσταση κάθε μορφής της πραγματικότητας (Comstock, 1989, σελ. 159-160 και Postman, 1985, σελ. 92), ενώ ο Cashmore (1994, σελ. 185-186) θεωρεί ότι η «περιπτωσιολογική λεπτομέρεια» αποτελεί το κέντρο βάρους της τηλεοπτικής ενημέρωσης εις βάρος των υπολοίπων θεμάτων. Το έγκλημα σε αυτές τις ενημερωτικές ζώνες «παρουσιάζεται ως αντιπροσωπευτικό αποκορύφωμα της διαδικασίας: εικόνα-κατασκευή», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Surette (σε Barak, 1994, σελ. 135). Στην αναπαράσταση του εγκληματία προσδίδεται μία μυθιστορηματική υπόσταση[30], επιτείνοντας με τον τρόπο αυτό τη ψυχαγωγική διάσταση των ειδήσεων. Μάλιστα, δεν είναι λίγες οι φορές που τα μέσα

[29] Βλ. σχετ., Tannenbaum (1951, σελ. 22)

[30] Βλ. Gerbner & Gross (1976, σελ. 173-199)

ενημέρωσης αποδίδουν συγκεκριμένα στερεότυπα χαρακτηριστικά στους πρωταγωνιστές ενός εγκληματικού επεισοδίου, με τον κατηγορούμενο να παρουσιάζεται ως ο στυγερός, μανιακός ενδεχομένως δολοφόνος, ενώ το θύμα, ο αθώος, ανυπεράσπιστος και ανυποψίαστος πολίτης[31].

4.3 Το νομοθετικό-κανονιστικό πλαίσιο για την τηλεοπτική μετάδοση της δίκης

Για την εισαγωγή της αρχής της δημοσιότητας της δίκης καθοριστικός παράγοντας υπήρξε η κατοχύρωση της εμπιστοσύνης των πολιτών στην αμερόληπτη απονομή της δικαιοσύνης. Μέσα από τη δημοσιογραφική κάλυψη της ποινικής δίκης δίνεται η ευκαιρία στους πολίτες να παρακολουθούν αλλά και να ελέγχουν τη διαδικασία έκδοσης των δικαστικών αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων. Η επιταγή για δημοσιότητα των δικών κατοχυρώνεται με συνταγματικές διατάξεις και θεωρείται απαραίτητη αρχή του Κράτους δικαίου. Το ελληνικό Σύνταγμα κατά το άρθρο 93 παρ. 2 επιτρέπει ελεύθερα την τηλεοπτική μετάδοση της δίκης, με ειδικότερους περιορισμούς στη δημοσιότητα της διαδικασίας «αν το δικαστήριο κρίνει με απόφασή του ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων».

Τίθεται, όμως, το ζήτημα εάν η αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων των δικαστηρίων, όπως κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα και τις ειδικότερες νομοθετικές διατάξεις, αφορά μόνο την άμεση δημοσιότητα, δηλαδή την αυτοπρόσωπη παρουσία του κοινού στην αίθουσα του δικαστηρίου κατά την εκδίκαση κάποιας υποθέσεως, ή τόσο την άμεση όσο και την έμμεση δημοσιότητα, δηλαδή όχι μόνο την ύπαρξη κοινού κατά τη συνεδρίαση του δικαστηρίου αλλά και την παρουσία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.

Το άρθρο 93 παρ. 2 του Συντάγματος κατοχυρώνει τη δημοσιότητα με την παραδεδομένη της έννοια, την οποία ασπάσθηκε η Ε' Αναθεωρητική Βουλή που ψήφισε το Σύνταγμα του 1975, δηλαδή η φυσική παρουσία κοινού στη δικαστική αίθουσα (η λεγόμενη «άμεση δημοσιότητα») (Δαγτόγλου, 2004). Για το λόγο αυτό, άλλωστε, διαμόρφωσε την αρχή της δημοσιότητας ως επιταγή, η οποία κάμπτεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Η έννοια αυτή της δημοσιότητας των δικαστικών συνεδριάσεων στο ελληνικό Σύνταγμα συμπορεύεται πλήρως με το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πλαγιαννάκος, 2002).

[31] Βλ. Surette (1992, σελ. 30)

Το σχετικό νομοθετικό καθεστώς στη χώρα μας υπέστη συχνές μεταβολές, ενδεικτικό του έντονου προβληματισμού. Πρόσφατα ο νομοθέτης θέσπισε το Ν 3090/2002, που εισάγει ως κανόνα την απαγόρευση τηλεοπτικής μετάδοσης της δίκης. Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 8 «απαγορεύεται η ολική ή μερική μετάδοση από την τηλεόραση ή το ραδιόφωνο καθώς και η κινηματογράφηση και μαγνητοσκόπηση της δίκης ενώπιον ποινικού, πολιτικού ή διοικητικού δικαστηρίου, επιτρέπεται δε κατ' εξαίρεση αυτή εφόσον συναινούν εισαγγελέας και διάδικοι και συντρέχει ουσιώδες δημόσιο συμφέρον». Ομοίως, στην παράγραφο 2 «απαγορεύεται η μετάδοση από την τηλεόραση ή η κινηματογράφηση ή μαγνητοσκόπηση ή φωτογράφηση των προσώπων που οδηγούνται ενώπιον των δικαστικών ή εισαγγελικών ή αστυνομικών αρχών». Ανάλογη ρύθμιση υιοθετούν και τα περισσότερα κράτη. Τα επιχειρήματα είναι κυρίως ουσιαστικά: πιθανότητα επίδρασης στο έργο των δικαστών, των ενόρκων, αλλά και στην αντικειμενικότητα των μαρτύρων, προσβολή της προσωπικότητας και της αξίας του κατηγορουμένου, καταπάτηση του τεκμηρίου αθωότητας, παραβίαση του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου του και του δικαιώματος σε πληροφορική αυτοδιάθεση. Συμπερασματικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η δημοσιότητα της δίκης είναι σημαντικό και αναγκαίο να διακρίνεται τόσο από την ισόρροπη εφαρμογή των αρχών της πληροφόρησης και της δημοσιότητας, όσο και από την αρχή του σεβασμού στην αξία του ανθρώπου, τις αρχές της δίκαιης δίκης και του τεκμηρίου αθωότητας του κατηγορουμένου (Δημάκης, 2007, σελ. 241-255, Μπακογιάννης, 2007, σελ. 279-281).

Αξίζει να σημειώσουμε ότι από τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα μελέτη, μόνο τα δύο που αφορούσαν στις εγκληματικές πράξεις του Φραντζή (1987) και της Γιαννακοπούλου (1997) πραγματοποιήθηκαν με τις τηλεοπτικές κάμερες μέσα στις αίθουσες του δικαστηρίου, υιοθετώντας την ευρεία ερμηνεία του όρου της δημοσιότητας κατά το άρθρο 93 παρ. 2 του Συντάγματος. Στα υπόλοιπα ρεπορτάζ δεν παρουσιάστηκε κάποιο πλάνο μέσα από το δικαστήριο, ενώ το πρόσωπο του κατηγορουμένου είτε καλύπτονταν με μωσαϊκό (έγκλημα Πατροκτονίας) είτε αποφεύγονταν γενικώς η δημοσίευση της εικόνας του (έγκλημα Σαντορίνης), ακολουθώντας τη διάταξη του άρθρου 8 Ν 3090/2002. Εξαίρεση αποτελεί το ρεπορτάζ για το έγκλημα του Μουρατίδη στη διάρκεια του οποίου προβάλλεται η μεταγωγή του δράστη στις εισαγγελικές αρχές, χωρίς ωστόσο να διακρίνονται τα χαρακτηριστικά του.

4.4 Ο ρόλος του κοινού

Οι ειδήσεις που αφορούν το έγκλημα και την εγκληματικότητα ξεχωρίζουν για τη δημοφιλία τους και αποτελούν, αναμφισβήτητα, προτεραιότητα πληροφοριών. Το κοινό επιλέγει να τις παρακολουθήσει με ιδιαίτερο ζήλο και ένταση[32] καθώς παρουσιάζουν απρόσμενες, δυσάρεστες πληροφορίες που έχουν μεγάλο αντίκτυπο στην κοινωνία, αυξάνοντας την ανησυχία του αλλά και την επιθυμία του για διαρκή ενημέρωση (Gans, 1968, σελ. 81).

Το αίσθημα ανασφάλειας και τρόμου που γεννούν οι εικόνες και οι αναπαραστάσεις των εγκληματικών επεισοδίων, αναζητά σίγουρα ένα αντίδοτο. Μέσα από τις ειδήσεις και τις εκπομπές αντίστοιχου περιεχομένου, οι πολίτες γίνονται θεατές σε πραγματικό χρόνο μιας εγκληματικής πράξης, ενημερώνονται για κάθε καινούριο βήμα προς τη σύλληψη, την απόδοση ευθυνών και την επιβολή ποινής και ακολουθώντας αυτή τη δημοσιογραφική διαδρομή φαίνεται να ικανοποιείται εν μέρει μια δική τους ανάγκη, η οποία δεν είναι άλλη από την επικράτηση του «καλού» (νόμος/τάξη) επάνω στο κακό (έγκλημα), δηλαδή την κάθαρση[33].

Ενδιαφέρουσα είναι και η προσέγγιση των αναλυτών, οι οποίοι αποδίδουν το δημοφιλές έγκλημα στη ψυχοδυναμική διαδικασία της μετατόπισης και της προβολής (βλ. Gordon, 1990; Scheingold, 1991). Πιο συγκεκριμένα, οι άνθρωποι των οποίων η υλική ευημερία επιδεινώνεται ή που εξισώνουν την κοινωνική αλλαγή με την απαξίωση των σημαντικών κοινωνικών αξιών ή που αισθάνονται ότι οι φωνές τους δεν ακούγονται σε σημαντικές δημόσιες συζητήσεις, είναι πιθανόν να μετατοπίσουν το θυμό και την απογοήτευσή τους στους «ανάξιους», ανεξάρτητα από τον ορισμό και ειδικότερα στους εγκληματίες (Gordon, 1990, σελ. 161). Τα μέσα ενημέρωσης, με τις καθορισμένες εκπομπές και ειδήσεις που προβάλλουν και που έχουν ως περιεχόμενο το έγκλημα, τις κοινωνικές αναταραχές, την αδικία, τη σύγκρουση φαίνεται να αποτελούν την ιδανική διέξοδο, δίνοντας τη δυνατότητα στα άτομα να μετατοπίσουν τα δυσάρεστα συναισθήματα σε αυτές, βοηθώντας τα με τον τρόπο αυτό να νιώσουν καλύτερα για τις δυσκολίες που βιώνουν. Πολύ δε περισσότερο, μοιάζει σαν να ενεργοποιούν στο κοινό ένα συναίσθημα ικανοποίησης που απορρέει από τη συνειδητοποίηση της διαφοροποίησης από τον εγκληματία.

Οι προαναφερθείσες θεωρητικές προσεγγίσεις επιχείρησαν να ερμηνεύσουν την επιθυμία των ανθρώπων να παρακολουθούν ειδήσεις που αφορούν στο έγκλημα. Είναι γεγονός πως ο τρόπος με τον οποίο το κοινό κατανοεί, προσλαμβάνει το περιεχόμενο των ΜΜΕ καθώς και η επίδραση που ασκεί έχουν αποτελέσει πεδίο έντονου προβληματισμού και αναζήτησης

[32] Βλ. Gade (2004) και Barnett (2003)

[33] Βλ. σχετ. με την κάθαρση, Αριστοτέλης (1991:1341b) καθώς και Αριστοτέλης (1995:1449b)

σχεδόν από τις αρχές του αιώνα για τους πολιτικούς, τους εκπαιδευτικούς, την κοινή γνώμη αλλά και τους μελετητές της μαζικής επικοινωνίας. Αφού κατεδείχθη ότι η εικόνα του κοινού ως μία «μάζα» απομονωμένων ατόμων, χωρίς κοινή συνείδηση, έρμαια της παντοδυναμίας των ΜΜΕ (Blumer, 1946) είναι ανεπαρκής (βλ. Swingewood, 1977), τίθεται το ζήτημα της διαφοροποίησης του κοινού, των διαφορετικών χαρακτηριστικών αλλά και του βαθμού ενεργητικότητας με τον οποίο εμπλέκονται με τα ΜΜΕ. Η πραγματική τομή στην ανάλυση των επιδράσεων των ΜΜΕ έρχεται με την ανάπτυξη των προσεγγίσεων των «χρήσεων και ικανοποιήσεων» (uses and gratifications approach) (McQuail, 1997, σελ. 483, Σεραφετινίδου, 1987, σελ. 347-351, Κωνσταντινίδου, 2002). Η εν λόγω προσέγγιση στηρίζεται στην παραδοχή ότι η «χρήση των ΜΜΕ αποτελεί περισσότερο μια αλληλοδραστική διαδικασία που συνδυάζει το περιεχόμενο των μέσων, τις προσωπικές ανάγκες, τις αντιλήψεις, τους ρόλους, τις αξίες και το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο βρίσκεται και λειτουργεί ένα άτομο»[34]. Η προσέγγιση των «χρήσεων και ικανοποιήσεων» μαζί με την επιρροή της κοινωνικής νόησης[35] στο χώρο των επιδράσεων των μέσων πριμοδότησε την έννοια του ενεργού κοινού (Γαρδικιώτης, 2005, σελ. 611). Έτσι, τα μέλη του κοινού δεν θεωρούνται πλέον παθητικοί δέκτες των μηνυμάτων των ΜΜΕ αλλά «είναι σε διάφορους βαθμούς ενεργοί συμμετέχοντες στη χρήση των μέσων» (Perry, 1996, σελ. 47).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε πως στη μελέτη των ΜΜΕ, η έρευνα έχει διακριθεί στην παραδοσιακή (στην οποία εντάσσεται και η έρευνα των επιδράσεων) και στην κριτική (Lazarsfeld, 1941; Livingstone, 1996; McLeod et al., 1991). Οι δύο αυτοί όροι εμπεριέχουν μία σειρά προσεγγίσεων και μοντέλων, τα οποία όμως συνέχει ένα κοινό σύνολο μεταθεωρητικών παραδοχών[36]. Πιο συγκεκριμένα, η παραδοσιακή σχολή προσανατολίστηκε στο κοινό των ΜΜΕ, μελετώντας τις διαδικασίες διαμόρφωσης της κοινής γνώμης και της πειθούς, ενώ η κριτική σχολή εστίασε το ενδιαφέρον της στο περιεχόμενο των ΜΜΕ, αντλώντας υλικό από τους χώρους της σημειωτικής, της μαρξιστικής κοινωνιολογίας και της κριτικής θεωρίας (Livingstone, 1990; Delia, 1987). Έτσι, η παραδοσιακή σχολή έρευνας ασχολήθηκε πρωτίστως με το τηλεοπτικό περιεχόμενο (βίαια ή στερεοτυπικά προγράμματα) και τις επιδράσεις που αυτό ασκεί, είτε αφορά σε αλλαγή είτε σε ενίσχυση σε συμπεριφορικό, γνωστικό ή συναισθηματικό επίπεδο, εφαρμόζοντας την εμπειρική-θετικιστική μεθοδολογία (βλ. McLeod et al., 1991; McQuail, 2000). Από την άλλη, η κριτική σχολή αντιλαμβάνονταν ως αντικείμενο μελέτης την κοινωνική διαδικασία

[34] (McQuail, 1997, σελ. 483 σε Κωνσταντινίδου, 2002)

[35] Πρόκειται για την προσέγγιση που ασχολείται με «όλους τους παράγοντες που επηρεάζουν την απόκτηση, την αναπαράσταση και την ανάκτηση πληροφοριών, καθώς και τη σχέση αυτών των διαδικασιών με τις κρίσεις που κάνει το άτομο» (Hamilton, 1981, σελ. 136).

[36] Βλ. Γαρδικιώτης (2005, σελ. 614)

παραγωγής νοήματος και επικεντρώθηκε στη μελέτη της γλώσσας και της κατανόησης του κοινωνικού και πολιτισμικού πλαισίου (Hall et al., 1980).

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω προσεγγίσεων, βασικός σκοπός της παρούσας διδακτορικής διατριβής αποτέλεσε αφενός η μελέτη του περιεχομένου των ΜΜΕ μέσα από την ανάλυση του λόγου και των πλαισίων και αφετέρου η διερεύνηση των επιδράσεων στο άτομο, ακολουθώντας τη μεθοδολογία της πειραματικής έρευνας. Αναγνωρίζοντας τον ρόλο του κοινωνικού υποκειμένου στην πολιτισμική διαδικασία παραγωγής του νοήματος[37], επιχειρήσαμε να εξετάσουμε τις επιδράσεις των τηλεοπτικών μηνυμάτων που συνδέονται τόσο με τη διαμόρφωση (αλλαγή ή ενίσχυση) εκτιμήσεων και στάσεων απέναντι σε σημαντικά κοινωνικά ζητήματα όσο και με τον βαθμό βίωσης συναισθηματικών αντιδράσεων από πλευράς των υποκειμένων. Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη προγενέστερες ελλείψεις και παραβλέψεις, επιδιώξαμε το πείραμά μας να ενσωματώσει παραμέτρους όπως, η κατεύθυνση της αιτιότητας στις επιδράσεις και η ομάδα ελέγχου προκειμένου να εξασφαλιστεί μια ασφαλέστερη σύγκριση[38], καθώς και οι διαδικασίες αιτιακής απόδοσης που θα βοηθήσουν στην κατανόηση της ερμηνείας του περιεχομένου από το κοινό στις περιπτώσεις που προσπαθεί να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά των πρωταγωνιστών ή πέφτει σε στρεβλώσεις απόδοσης (βλ. Livingstone, 1990).

[37] Αξίζει να σημειώσουμε ότι η κριτική που δέχτηκε η κριτική σχολή αφορά στην παραγωγή του νοήματος ελλείψει του κοινωνικού υποκειμένου, με το νόημα του περιεχομένου των ΜΜΕ να «ανακαλύπτεται» από τον ερευνητή (McQuail, 2000) και να κυριαρχεί πάνω στο κοινό του (Fejes, 1984).

[38] βλ. Livingstone (1996) σχετικά με την κριτική που ασκήθηκε στην παραδοσιακή σχολή

Κεφάλαιο 5. Μεθοδολογία

5.1 Μεθοδολογικά πλαίσια στην πολιτισμική εγκληματολογία

Οι ποικίλες επιρροές και κατευθύνσεις της πολιτισμικής εγκληματολογίας φαίνεται να επιβεβαιώνονται και στο επίπεδο των μεθοδολογιών που εφαρμόζει. Η επιλογή της εθνογραφικής έρευνας αντανακλά τη μεγάλη προσοχή που αποδίδουν οι ερευνητές των πολιτισμικών σπουδών σε συγκεκριμένα νοήματα εντός του ιδιαίτερου πολιτισμικού περιβάλλοντος στο οποίο διαμορφώνονται. Για παράδειγμα, ο Willis (1977, σελ. 3) σημειώνει πως η απόφασή του να χρησιμοποιήσει τεχνικές της εθνογραφίας «υπαγορεύτηκε από τη φύση του ενδιαφέροντός του για τον πολιτισμό. Οι τεχνικές αυτές είναι κατάλληλες για να καταγράψουν αυτό το επίπεδο και να έχουν μια ευαισθησία σε νοήματα και αξίες...». Την ίδια στιγμή, η εθνογραφική έρευνα στην πολιτισμική εγκληματολογία αντικατοπτρίζει την κοινωνιολογική και εγκληματολογική μελέτη των παραγόντων δημιουργίας υποπολιτισμικών ομάδων, στο πλαίσιο των οποίων υποθάλπεται και οργανώνεται η εγκληματική συμπεριφορά (Adler, 1985; Becker, 1963; Humphreys, 1975). Επιπρόσθετα, η πρακτική της έρευνας πεδίου στα πλαίσια της πολιτισμικής εγκληματολογίας ενσωματώνει πρόσφατες αναθεωρήσεις στον τομέα αυτό μεταξύ κοινωνιολόγων, εγκληματολόγων και ανθρωπολόγων (Burawoy et al, 1991; Ferrell & Hamm, 1998; Van Maanen, 1995a), όπως και ανάμεσα σε φεμινιστές, μεταμοντερνιστές και υπαρξιστές (Fonow & Cook, 1991; Clough, 1992; Denzin, 1997; Sanders, 1995; Adler & Adler, 1987) μέσα και έξω από αυτούς τους κλάδους. Μαζί, τα έργα αυτά δείχνουν πως η έρευνα πεδίου λειτουργεί ως μία προσωπική και πολιτική προσπάθεια, εμπλέκοντας βαθιά τους ερευνητές με τις καταστάσεις και τα αντικείμενα της μελέτης.

Εναλλακτικά, ένα μεγάλο κομμάτι ερευνών ασχολήθηκε εκτενώς με τις ποικίλες αναπαραστάσεις του εγκλήματος στα ΜΜΕ. Πρόκειται για μία αξιοσημείωτη προσπάθεια διερεύνησης τόσο ιστορικών όσο και σύγχρονων κειμένων, εξετάζοντας τις απεικονίσεις του εγκλήματος στις εφημερίδες τοπικής και εθνικής κυκλοφορίας (Brownstein, 1995; Websdale & Alvarez, 1998; Perrone & Chesney-Lind, 1997; Howe, 1997), στον κινηματογράφο (Newman, 1998; Cheatwood, 1998; Niesel, 1998), στην τηλεόραση (Tunnell, 1998; Fishman & Cavender, 1998), στη μουσική (Tunnell, 1995), στα κόμικς και τη σχέση τους με τη νεανική παραβατικότητα (Nyberg, 1998; Williams, 1998), στον κυβερνοχώρο (Greek, 1996), αλλά και σε όλα τα δημοφιλή πολιτιστικά κείμενα επιχειρώντας να αξιολογηθεί η ευρύτερη παρουσία εικόνων για το έγκλημα και τον έλεγχό του (Barak, 1995; Marx, 1995; Surette, 1998; Kidd-Hewitt & Osborne, 1995; Kooistra, 1989). Αρκετές από τις μελέτες αυτές επέλεξαν να

χρησιμοποιήσουν τις παραδοσιακές τεχνικές της ανάλυσης περιεχομένου προκειμένου να μετρηθεί ο βαθμός της κάλυψης του εγκλήματος, η κατανομή του σχετικού υλικού ή η αντίστοιχη παρουσία εικόνων που αφορούν σε εγκληματικές πράξεις. Άλλες ενσωμάτωσαν τεχνικές της ανάλυσης λόγου ή προχώρησαν σε συγκρίσεις περιπτώσεων μεταξύ κειμένων που παρουσιάστηκαν στα ΜΜΕ.

Ο διαχωρισμός αυτός μεταξύ εθνογραφικών και κειμενικών/μιντιακών αναλύσεων συναντάται σε ένα μεγάλο κομμάτι της βιβλιογραφίας για την πολιτισμική εγκληματολογία. Πρόκειται για ένα μεθοδολογικό διαχωρισμό ο οποίος, με μια πρώτη ματιά, φαίνεται να δικαιολογείται από έναν παράλληλο διαχωρισμό σε θέματα περιεχομένου, δεδομένου ότι η εθνογραφία ταιριάζει καλύτερα στην εξερεύνηση εγκληματικών υποπολιτισμικών ομάδων και καταστάσεων και η κειμενική ανάλυση στη διερεύνηση των κατασκευών του εγκλήματος και του ελέγχου του από τα μέσα ενημέρωσης. Εντούτοις, όπως η σύγχρονη έρευνα αρχίζει να εμφανίζει, τα θέματα αυτά δεν είναι ποτέ τόσο ευδιάκριτα όσο αρχικά δείχνουν. Τα ΜΜΕ και οι συναφείς με αυτά βιομηχανίες του πολιτισμού παρουσιάζουν, αναμφισβήτητα, έναν καταιγισμό εικόνων και κειμένων που αφορούν στο έγκλημα. Ωστόσο, το κοινό των μέσων ενημέρωσης, οι παρεκκλίνουσες και εγκληματικές υποκουλτούρες, οι υπηρεσίες ελέγχου και άλλοι ακολούθως οικειοποιούνται αυτά τα κείμενα και τις εικόνες και εν μέρει ανακατασκευάζουν το νόημά τους καθώς τα χρησιμοποιούν σε συγκεκριμένες κοινωνικές περιστάσεις (Ferrell, 1999). Γίνεται, λοιπόν, φανερό πως ούτε οι εγκληματικές υποκουλτούρες ούτε οι μιντιακές κατασκευές του εγκλήματος δεν τραβούν την προσοχή των πολιτισμικών εγκληματολόγων, αλλά μάλλον η συμβολή των κατηγοριών αυτών στην καθημερινή ζωή. Σε αυτόν τον κόσμο των διαρκών συμβολισμών και των ρευστών νοημάτων, ούτε η παραδοσιακή εθνογραφία ούτε η κειμενική ανάλυση μοιάζει να αρκούν, αλλά αντίθετα ένας συνδυασμός μεθόδων που θα μπορούσε να τοποθετήσει τον ερευνητή στη σύνθετη δίνη του πολιτισμού και του εγκλήματος.

Υπό αυτήν την έννοια, η εθνογραφία και η μιντιακή/κειμενική ανάλυση, είτε εφαρμόζονται μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό, παρουσιάζουν στην καλύτερη περίπτωση ερμηνευτικές αναλύσεις περιπτώσεων (case studies), αναδεικνύοντας τον πρωτεύοντα ρόλο της πολιτισμικής διαδικασίας στην κατασκευή του εγκλήματος και των πολιτικών και πρακτικών ελέγχου του εγκλήματος. Χαρακτηριστικοί είναι οι ισχυρισμοί των Ferrell & Sanders (1995, σελ. 304-8), σύμφωνα με τους οποίους η λεπτότητα και η πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει αυτές τις δυναμικές είναι τέτοια ώστε η πολιτισμική εγκληματολογία εξυπηρετείται καλύτερα από την εις βάθος ανάλυση περιπτώσεων, παρά από πιο ρηχές δειγματοληπτικές έρευνες ή πιο αφηρημένες στατιστικές αναλύσεις.

Στην παρούσα έρευνα, η αναπαράσταση του εγκλήματος προσεγγίζεται μέσα από την επιλογή πέντε τηλεοπτικών ρεπορτάζ (case studies) που παρουσιάζουν το καθένα από ένα

διαφορετικό έγκλημα με στόχο να διερευνηθούν τα κοινωνικά και πολιτισμικά στοιχεία, οι κοινωνικές αντιλήψεις και στάσεις που ενσωματώνονται αλλά και εκπέμπονται. Παράλληλα, η κατανάλωση αυτών των ρεπορτάζ (τα οποία συνδυάζουν την είδηση με την ψυχαγωγία) από το κοινό και η συνεπακόλουθη διαμόρφωση και αναδιαμόρφωση του νοήματος για την έννοια του εγκλήματος, αλλά και για μια σειρά ευρύτερων κοινωνικών ζητημάτων θα αποτελέσει πεδίο έρευνας και συζήτησης.

5.2 Μεθοδολογία ανάλυσης πλαισίων

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον που παρουσιάζεται για την έρευνα πλαισίων, σε μια προσπάθεια να κατανοηθεί και να ερμηνευτεί το περιεχόμενο των ΜΜΕ, έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση μίας ποικιλίας μεθόδων για την ανίχνευση και ανάλυση των πλαισίων[39]. Τα πλαίσια σε θέματα δημόσιας συζήτησης έχουν αναλυθεί μέσα από άρθρα ειδήσεων (π.χ. Papacharissi & Oliveira, 2008; Semetko & Valkenburg, 2000), η επιρροή στο κοινό ερευνήθηκε (π.χ. Chong & Druckman, 2007; Valkenburg, Semetko & de Vreese, 1999) καθώς και οι διαδικασίες πλαισίωσης σε προσπάθειες δημόσιας υπεράσπισης (π.χ. Payne, 2001). Ένα μεγάλο κομμάτι της βιβλιογραφίας που αφορά στα πλαίσια εξετάζει το περιεχόμενο των ειδήσεων (Altheide, 2007; Christie, 2006; Lee, Maslog, & Kim, 2006) και μολονότι η φύση των κειμένων των μέσων ενημέρωσης είναι η ίδια, οι προσεγγίσεις που υιοθετούνται για την ανάλυση των πλαισίων ποικίλουν.

Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό πως υπάρχουν πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις προκειμένου οι ερευνητές να αντλήσουν ένα σύνολο πλαισίων, όταν ένα συγκεκριμένο θέμα δίνεται προς εξέταση. Οι προσεγγίσεις αυτές αναπτύχθηκαν, εν μέρει, εξαιτίας των ερωτημάτων που συνεχίζουν και τίθενται σχετικά με την εγκυρότητα και αξιοπιστία των διαφορετικών τεχνικών ανάλυσης πλαισίων στα ΜΜΕ (βλ. Matthes & Kohring, 2008; Scheufele & Scheufele, 2010, για μία επισκόπηση). Οι τεχνικές της ανάλυσης περιεχομένου και ανάλυσης λόγου είναι αυτές που κυρίως επιλέγονται προκειμένου να εντοπιστούν και να αναγνωριστούν τα πλαίσια στις ειδήσεις (D' Angelo, 2002, σελ. 881). Οι αναλύσεις περιεχομένου, εν προκειμένω, κυμαίνονται από εντελώς ποιοτικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις έως καθαρά αυτοματοποιημένες μεθόδους, όπως οι σημασιολογικές αναλύσεις δικτύων (Scheufele & Scheufele, 2010).

[39] Για επισκόπηση βλ. Matthes & Kohring, 2008.

Οι ποιοτικές αναλύσεις των κειμένων λειτουργούν, συνήθως, σε ένα μικρό δείγμα, όπου επιχειρείται η εις βάθος ανάλυση και ερμηνεία προκειμένου να εντοπιστούν και να περιγραφούν τα πλαίσια που χρησιμοποιούν τα ΜΜΕ για να παρουσιάσουν ένα θέμα (π.χ. Tucker, 1998; Hoerl et al., 2009). Βέβαια, η διαδικασία μέσω της οποίας τα πλαίσια αναδύονται από την ανάγνωση των κειμένων δεν είναι σε μεγάλο βαθμό ξεκάθαρη (Scheufele & Scheufele, 2010). Εξετάζονται στοιχεία των κειμένων και γίνονται ερμηνευτικές αναλύσεις με βάση τις απεικονίσεις του ευρύτερου πολιτισμικού πλαισίου εντός του οποίου λαμβάνει χώρα η παρουσίαση (Matthes & Kohring, 2008). Οι γλωσσικές προσεγγίσεις διαφέρουν μεθοδολογικά αναγνωρίζοντας, επιπλέον, την ύπαρξη δομικών χαρακτηριστικών σε ένα πλαίσιο, τα οποία προέρχονται από παραμέτρους όπως η σύνταξη, το σενάριο, το θέμα και η ρητορική (Matthes & Kohring, 2008; Pan & Kosicki, 1993). Ένα πλεονέκτημα των εν λόγω μεθόδων εντοπίζεται στο γεγονός ότι η προσεκτική ανάγνωση των κειμένων μπορεί να αποκαλύψει πολύ σημαντικά στοιχεία που συνδέονται με τα πλαίσια και που είναι πιθανόν να αγνοηθούν εντελώς από άλλες αυτοματοποιημένες προσεγγίσεις. Ωστόσο, στα μειονεκτήματα συγκαταλέγεται η αδυναμία εφαρμογής τους σε μεγάλα δείγματα με αποτέλεσμα την αδυναμία παραγωγής δεδομένων που να επιβεβαιώνουν πόσο ισχυρά είναι ορισμένα πλαίσια καθώς και με ποιον τρόπο εμφανίζονται, για παράδειγμα, στα διάφορα είδη μετάδοσης των ειδήσεων ή στις διαφορετικές χρονικές περιόδους (David et al., 2011, σελ. 331).

Από την άλλη πλευρά βρίσκονται οι (υποβοηθούμενες συνήθως από υπολογιστές) προσεγγίσεις, οι οποίες στηρίζονται στην ανάλυση του πόσο συχνά χρησιμοποιούνται ορισμένες λέξεις και ποιες από αυτές εμφανίζονται τακτικά μαζί. Πρόκειται για σχεδόν αυτοματοποιημένες μεθόδους που είναι απολύτως αξιόπιστες δεδομένου ότι το αποτέλεσμα για τις «δομές της λέξης» προέρχεται μαθηματικά μέσα από συστάδα αλγορίθμων (Miller, 1997). Βασίζονται στην κεντρική ιδέα ότι τα πλαίσια κατασκευάζονται μέσα από τη στρατηγική χρήση ή παράλειψη συγκεκριμένων λέξεων και φράσεων (Entman, 1993). Σύμφωνα, λοιπόν, με τη μέθοδο αυτή τα πλαίσια «χαρτογραφούνται» χρησιμοποιώντας συχνότητες και συνυπάρξεις λέξεων έτσι ώστε να σχεδιαστεί ένα δίκτυο λέξεων που παραπέμπουν σε πλαίσια· μία καθαρά αντικειμενική ανάλυση του κειμένου (Murphy, 2001) στην οποία η ερμηνεία του ερευνητή βρίσκει χώρο μόνο όταν διατυπώνει το επιχείρημα για το πώς μια ομαδοποίηση λέξεων σχηματίζει ένα πλαίσιο. Είναι γεγονός ότι η ανάλυση που μόλις περιγράψαμε κερδίζει έδαφος την τελευταία δεκαετία και εφαρμόζεται στην ανίχνευση πλαισίων για μια ποικιλία θεμάτων (π.χ. Baden, 2010; Murphy, 2001). Εντούτοις, ούτε αυτή η μέθοδος στερήθηκε κριτικής για έλλειψη εγκυρότητας (Hertog & McLeod, 2001; Matthes & Kohring, 2008; Scheufele & Scheufele, 2010), κυρίως εξαιτίας της αδυναμίας της να αναγνωρίσει λέξεις που συνδέονται με πλαίσια αλλά δεν εμφανίζονται συχνά. Για το λόγο

αυτό επιχειρήθηκε μία σειρά καινοτομιών με σκοπό την απόκτηση ενός περισσότερο «ανθρώπινου» χαρακτήρα κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων μέσα από την εισαγωγή μέτρων, όπως την ύπαρξη ερευνητή που θα καθορίζει τις λέξεις που υποδηλώνουν τα πλαίσια (π.χ. Shah et al., 2002).

Όπως γίνεται φανερό δεν υπάρχουν σαφείς κατευθύνσεις ως προς τις μεθόδους που θα χρησιμοποιηθούν στην αναγνώριση και ανάλυση των πλαισίων. Το πεδίο είναι ανοιχτό και προσφέρεται για την εφαρμογή διαφόρων μεθοδολογιών και προσεγγίσεων οι οποίες, μάλιστα, συνοδεύονται από επιχειρήματα σχετικά με τα πλεονεκτήματα, την αξιοπιστία και την εγκυρότητα της καθεμίας. Στην παρούσα έρευνα επιλέξαμε να εφαρμόσουμε την ανάλυση λόγου στα ΜΜΕ και ειδικότερα στα δελτία ειδήσεων. Στόχος της επιλεχθείσας ανάλυσης είναι η ανάδειξη των πλαισίων μέσα από τη διερεύνηση της δομής της ομιλίας κατά την αναμετάδοση των ειδήσεων. Πρόκειται, σαφώς, για μία σύνθετη διαδικασία καθώς συνεπάγεται πολλά περισσότερα από την εξέταση της ομιλίας ως τρόπου κατασκευής της πραγματικότητας και αναπαράστασης του κόσμου. Προϋποθέτει την αναγνώριση της πλήρους επικοινωνιακής δυναμικής της στην αλληλεπίδραση με το κοινό, την ίδια στιγμή που απεικονίζει ή κατασκευάζει την πραγματικότητα.

5.3 Ανάλυση λόγου στα δελτία ειδήσεων

Εδώ και είκοσι περίπου χρόνια ένα σημαντικό κομμάτι μελετών επιχείρησε να αναδείξει την ιδιαιτερότητα των προφορικών (συνομιλιακών) ειδών δημοσιογραφικού λόγου, όπως και της προφορικής αλληλεπίδρασης. Προεξέχουσα σε αυτό το πεδίο υπήρξε η δουλειά των Clayman & Heritage (2002) σχετικά με συμβάντα λόγου του τύπου της συνέντευξης στις ειδήσεις, ενώ εξίσου εποικοδομητικές και χρήσιμες ήταν και οι συνεισφορές των Livingstone & Lunt (1994) και Fairclough (1995b). Στόχος της ανάλυσης της ομιλίας στην αναμετάδοση των ειδήσεων αποτελεί η παρουσίαση της επικοινωνιακής της δυναμικής, η οποία εμπεριέχει μια σειρά διαδικασιών πολύ πιο σύνθετων από την αυθόρμητη ομιλία, δεδομένου ότι είναι δύσκολο να καθοριστούν τα όρια για το κοινό, οι τεχνικές δυνατότητες καταγραφής και μετάδοσης της πληροφορίας έχουν ενισχυθεί σε μεγάλο βαθμό και με ταχύτατους ρυθμούς, ενώ ο ρόλος των γραφικών και οπτικών στοιχείων είναι πλέον καθοριστικός. Συνεπώς, η πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει την εν λόγω ανάλυση απαιτεί μια πιο σφαιρική προσέγγιση, λαμβάνοντας υπόψη ιδέες και αναφορές από τους κυριότερους επιστημονικούς

κλάδους ή ερευνητικές παραδόσεις[40]. Πάντως, γίνεται πλέον σαφές πως η λειτουργία της ομιλίας -γλώσσα που χρησιμοποιείται (Cameron 2001)- δεν περιορίζεται μόνο στη χαρτογράφηση της πραγματικότητας και στη μετάδοση της πληροφορίας. Ένα κοινό στοιχείο το οποίο μοιράζονται οι επιμέρους ερευνητικές προσεγγίσεις αποτελεί η αντιμετώπιση της ομιλίας αφενός ως τρόπου αλληλεπίδρασης, μία γέφυρα ανάμεσα στον εαυτό και τον άλλο, και αφετέρου ως τρόπου αναπαράστασης.

Εδώ, δεν θα προχωρήσουμε στην αναλυτική παρουσίαση των διαφορετικών επιστημονικών μελετών που έχουν δημοσιευτεί για το εν λόγω θέμα. Δεν αποτελεί, άλλωστε, αντικείμενο έρευνας της παρούσας διατριβής. Θα περιοριστούμε στην εξέταση της ομιλίας ενός ξεχωριστού είδους που εντάσσεται στα δελτία ειδήσεων και αφορά το ρεπορτάζ. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να επισημάνουμε πως τα δελτία ειδήσεων δομούνται και οργανώνονται στο πλαίσιο μιας αυστηρής ακολουθίας ειδών, όπου τίποτα δεν μπορεί να συμβεί έξω από την καθορισμένη σειρά, όπως επισημαίνουν μέσα από το έργο τους και οι van Dijk (1988a,b) και Haarman (1999). Με άλλα λόγια, η ομιλία στη μετάδοση των ειδήσεων θεωρείται ως ένα δομημένο σύνολο μονάδων λόγου στο οποίο μικρότερες μονάδες, όπως πράξεις λόγου, ενσωματώνονται σε μεγαλύτερες, όπως ολοκληρωμένες ειδήσεις. Έτσι, το δελτίο ειδήσεων θα μπορούσε να περιγραφεί από τη σκοπιά των πράξεων λόγου (όπως ένας τίτλος) που συνενώνονται για να σχηματίσουν την παρουσίαση μιας είδησης ή ενός ρεπορτάζ, και αυτά με τη σειρά τους θα μπορούσαν να περιγραφούν ως μονάδες που συνενώνονται με άλλες για να αποτελέσουν το πρόγραμμα του δελτίου ειδήσεων (Montgomery, 2007, σελ. 25). Πρόκειται για μία αντίληψη οικεία και αναγνωρίσιμη από τους παραγωγούς των ειδήσεων και το κοινό, αλλά και αναγκαία για τη διασφάλιση της συνοχής του δελτίου. Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε, ειδικότερα, το ρεπορτάζ μέσα από τη διερεύνηση τριών κύριων χαρακτηριστικών που συνθέτουν τη δομή του: τους τίτλους και υπότιτλους, την ύπαρξη αφηγηματικού ή σχολιαστικού λόγου εστιάζοντας στην αλληλεπίδραση εικόνας-λόγου και τέλος τη συνέντευξη. Πιο συγκεκριμένα:

[40] Κύρια πεδία έρευνας στο συγκεκριμένο τομέα είναι: κοινωνιογλωσσολογία (ομιλία, είδος και πραγματιστική ανάλυση) (Sinclair & Coulthard, 1975; Coulthard & Montgomery, 1981; Labov & Fanshel, 1977; Van Dijk, 1988a,b; Cameron, 2001; Levinson, 1983; Eggins & Martin, 1997; Eggins & Slade, 1997), κοινωνιολογία (ανάλυση συνομιλίας και αλληλεπίδρασης) (Drew & Heritage, 1992; Boden & Zimmerman, 1991; Clayman & Heritage, 2002; Hutchby & Woofit, 1998; Hutchby, 2006), media studies (μελέτη της ομιλίας στα πλαίσια της αναμετάδοσης) [Tolson (Ed. 2001), 2006; Matheson, 2005], κριτική ανάλυση λόγου (Fairclough, 1992, 1995b; Chouliaraki & Fairclough, 1999; Wodak & Meyer, 2001).

1. Η επιλογή τίτλων και υπότιτλων

Η λειτουργία τους έγκειται κατά βάση στην εισαγωγή του τηλεθεατή στο περιεχόμενο του εκάστοτε ρεπορτάζ. Παρουσιάζουν, με άλλα λόγια, μια περίληψη ή ανακεφαλαίωση του θέματος, προϊδεάζοντας για το τι θα επακολουθήσει, με σκοπό να προσελκύσουν άμεσα το ενδιαφέρον του κοινού. Συνεπώς, οι λέξεις και φράσεις που επιλέγονται για να αποτυπώσουν την είδηση υπακούουν σε συγκεκριμένους κανονισμούς και περιέχουν τα στοιχεία εκείνα που τους καθιστούν ελκυστικούς, προκειμένου να πετύχουν τον σκοπό τους και να καθηλώσουν τους τηλεθεατές στην οθόνη. Βασικά χαρακτηριστικά είναι (Montgomery, 2007, σελ. 78-82):

1.1 Συνήθως, όταν οι τίτλοι αναφέρονται σε κάποιο πρόσωπο, προτιμάται να γίνεται αναφορά στο πρόσωπο αυτό όχι εξατομικευμένα, αλλά ως μέλος μιας ευρύτερης ομάδας, εύκολα αναγνωρίσιμης. Μόνο σε περιπτώσεις όπου το πρόσωπο είναι αξιοσημείωτα γνωστό επιλέγεται να γίνεται αναφορά απευθείας σε αυτό.

1.2 Το περιεχόμενο των τίτλων πρέπει να περιλαμβάνει στοιχεία για συμπεριφορές και γεγονότα που να αναδεικνύουν μία αντίθεση, κάτι το μη αναμενόμενο.

1.3 Συχνά οι τίτλοι αναφέρουν τον τόπο όπου τελείται ένα γεγονός. Η είδηση δεν αναφέρεται σε κάτι που συμβαίνει κάπου «εκεί έξω» αλλά σε ένα συγκεκριμένο μέρος που μπορεί να είναι στη γειτονιά μας, στην πόλη, στη χώρα μας.

1.4 Οι τίτλοι ακολουθούν ένα συγκεκριμένο τύπο σύνταξης, όπου οι ολοκληρωμένες προτάσεις συνήθως λείπουν. Αποφεύγεται η χρήση ρημάτων με αποτέλεσμα να απουσιάζουν οι πληροφορίες εκείνες σχετικά με τον χρόνο και τη διάρκεια ενός γεγονότος, ενώ το νόημα συμπυκνώνεται κυρίως σε γενικότερες κατηγορίες ονομάτων όπως «κρίση/καταστροφή». Ωστόσο, με την τακτική αυτή δεν δίνονται οι πληροφορίες εκείνες για να περιγραφεί συνοπτικά αλλά ουσιαστικά μια είδηση. Έτσι, ενώ στο πρώτο άκουσμά τους οι τίτλοι μπορεί να μοιάζουν ξεκάθαροι και επαρκείς, στη συνέχεια γεννιούνται ερωτήματα στους τηλεθεατές σχετικά με το πότε συνέβη, πόσο διήρκησε, ποιους επηρέασε το γεγονός κτλ. κεντρίζοντας έτσι το ενδιαφέρον τους για να παρακολουθήσουν τη συνέχεια του ρεπορτάζ. Είναι χαρακτηριστικό πως ακόμη κι όταν γίνεται αναφορά στον χρόνο, αυτό συμβαίνει σε ένα άχρονο παρόν χωρίς καμία αίσθηση χρονικής ακολουθίας των γεγονότων, κάτι που έχει ως συνέπεια οι κρίσιμες αιτιώδεις σχέσεις να χάνονται.

2. Αφηγηματικός ή σχολιαστικός λόγος;

Σύμφωνα με τους Labov και Waletsky (1967) η αφήγηση επιτελεί δύο βασικές λειτουργίες: ανασυγκρότηση της εμπειρίας μέσα από μία χρονική διάταξη φράσεων, η οποία ακολουθεί κατά κανόνα τη σειρά γεγονότων όπως διαδραματίστηκαν στην πραγματικότητα και αξιολογική, στην οποία παρεισφρέουν ζητήματα παρουσίασης, οπτικής γωνίας και υποκειμενικότητας του αφηγητή. Ο αφηγηματικός χαρακτήρας των ειδήσεων και η περιγραφή τους υπό μορφή «ιστοριών» αποτελεί μία ευρέως διαδεδομένη αντίληψη, την οποία μοιράζονται από κοινού αναλυτές, παραγωγοί και καταναλωτές των ειδήσεων. Μάλιστα, η συχνή χρήση αφηγηματικών τρόπων ή και αυτοτελών αφηγήσεων στην ειδησεογραφική πρακτική των μέσων δικαιολογείται εφ' όσον η ίδια η λειτουργία της καταγραφής και σύνταξης των ειδήσεων ενέχεται στην ανασκόπηση, επιλογή, ερμηνεία και αξιολόγηση παρελθόντων γεγονότων υπό συγκεκριμένο πρίσμα (Labov, 1972; Fairclough, 1995b, σελ. 91). Ο Bell (1994, σελ. 100) σε ένα άρθρο του για την έντυπη δημοσιογραφία με τίτλο *Αφήγηση ιστοριών*, αναφέρει: «Οι δημοσιογράφοι δεν γράφουν άρθρα. Γράφουν ιστορίες». Η ανάλυσή του υπήρξε, πράγματι, διαφωτιστική εστιάζοντας όχι μόνο στις αλλαγές που έχουν παρατηρηθεί στις μορφές αφήγησης των ειδήσεων, αλλά και στον τρόπο που οι επαγγελματικές πιέσεις συνέβαλαν στον σχηματισμό και ανα-σχηματισμό των συγκεκριμένων εκδοχών της αφήγησης που κυριαρχούν στον τύπο. Η άποψή του αυτή βρίσκει κοινά στοιχεία με τα όσα έχουν υποστηρίξει οι Caldas-Coulthard (1997) και Van Dijk (1988a,b), οι οποίοι κατά τον προσδιορισμό της δομής του λόγου στις ειδήσεις βασίστηκαν σε σχήματα καθώς, επίσης, στην περίπτωση της Caldas-Coulthard, στο έργο του Labov για τη «φυσική αφήγηση» (Labov, 1972; Labov & Waletsky, 1967) προκειμένου να ερμηνεύσει τη συνοχή που παρουσιάζει ο λόγος στις ειδήσεις.

Μολονότι, στο πλαίσιο των τηλεοπτικών ειδήσεων, η ανάλυση του λόγου φαίνεται να απασχόλησε πολύ λιγότερο απ' ότι στην έντυπη δημοσιογραφία, η καθιερωμένη θεώρηση της αφηγηματικής μορφής των ειδήσεων εξακολουθεί να αποτελεί ένα κυρίαρχο μοντέλο (βλ. για παράδειγμα, Hartley, 1982; Fiske, 1987; Graddol, 1994). Η τηλεόραση διηγείται ιστορίες για τον κόσμο και η δημοφιλέστερη αφηγηματική τεχνική για να το πετύχει ονομάζεται ρεαλισμός. Πρωτοεμφανίστηκε ως λογοτεχνική σύμβαση την οποία στη συνέχεια ο κινηματογράφος υιοθέτησε και προσάρμοσε στις ανάγκες του (Graddol, 1994, σελ. 140, 141). Μάλιστα, φαίνεται πως οι προϋπάρχοντες κινηματογραφικοί κώδικες έχουν καθορίσει μία αφηγηματική τάση στον τηλεοπτικό λόγο των ειδήσεων.

Ωστόσο, με μία προσεκτικότερη ματιά, γίνεται φανερό πως όταν οι έννοιες της αφήγησης εφαρμόζονται στις τηλεοπτικές ειδήσεις ανακύπτουν διάφορα προβλήματα. Κατ' αρχάς, αναφορικά με την ομοιότητα που παρουσιάζεται με τις αφηγηματικές μορφές των

κινηματογραφικών ταινιών, μπορεί κανείς εύκολα να διαπιστώσει πως η βασική αρχή των τελευταίων είναι να ξεδιπλώσουν τον χαρακτήρα του πρωταγωνιστή και να εξελίξουν τη δράση μέσα από μία αφήγηση που θα οδηγήσει στη λύση-κάθαρση (Kuhn, 1985; Bordwell & Thompson, 1979; Bordwell, 1985). Από την άλλη, η αφήγηση στην τηλεόραση εμφανίζεται πιο αποσπασματική, πιο επεισοδιακή και επαναληπτική απ' ότι στον κινηματογράφο (Ellis, 1982), κάτι που διαφαίνεται καλύτερα και πιο ξεκάθαρα στις ειδήσεις. Ακόμα και σε ένα είδος στο οποίο πραγματοποιούνται συχνά συγκρίσεις, δηλαδή στην απεικόνιση του πολέμου, η τηλεοπτική ειδησεογραφική κάλυψη στερείται εμφανώς της αφηγηματικής συνοχής που χαρακτηρίζει τις πολεμικές ταινίες του Χόλιγουντ (ακόμη και αυτές που ακολούθησαν ένα ρεαλισμό που τείνει περισσότερο στο ντοκιμαντέρ) (Montgomery, 2007, σελ. 91).

Σύμφωνα με τον Montgomery (2007, σελ. 91), μία δεύτερη και πιο σοβαρή δυσκολία έγκειται στο γεγονός ότι πολλά τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων στην κειμενική τους μορφή δεν καταφέρνουν να εμφανίσουν τα χαρακτηριστικά της αφήγησης. Αντίθετα, η έμφαση δίνεται στην πειστική χρήση των εικόνων και, από την άποψη αυτή, η αφήγηση μοιάζει μόνο με περιστασιακή πηγή λόγου, ακόμη κι όταν η έννοια ενός γεγονότος ή ενός συμβάντος συνιστά σημαντικό στοιχείο στην πληρέστερη κάλυψη της είδησης.

Προτού αποφανθούμε, λοιπόν, για την ύπαρξη αφηγηματικού ή σχολιαστικού λόγου στα τηλεοπτικά ρεπορτάζ είναι σημαντικό να εξετάσουμε την αλληλεπίδραση ανάμεσα στις εικόνες και στον λόγο.

Αλληλεπίδραση εικόνας - λόγου

Η σχέση ανάμεσα στις λεκτικές και οπτικές συνιστώσες σε ένα δελτίο ειδήσεων αποδεικνύεται ιδιαίτερα άνιση και ακανόνιστη. Η Meinhof (1994), για παράδειγμα, σημειώνει τρία κύρια είδη αλληλεξάρτησης, τα οποία περιγράφει ως «επικάλυψη», «μετατόπιση» και «διχοτόμηση». Η επικάλυψη συμβαίνει όταν το οπτικό υλικό και το λεκτικό κείμενο μοιράζονται τα ίδια στοιχεία δράσης. Η μετατόπιση συμβαίνει όταν η εικόνα και ο λόγος αναπαριστούν διαφορετικά στοιχεία δράσης (π.χ. το αποτέλεσμα μιας καταστροφής αποτυπώνεται στην εικόνα, με την αιτία της να περιγράφεται με λόγια). Η διχοτόμηση συμβαίνει όταν το βίντεο και το κείμενο αποτελούν συστατικά δράσης διαφορετικών γεγονότων. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως διαφορετικά είδη αλληλεπίδρασης εικόνας και λόγου είναι πιθανόν να παρατηρηθούν σε διαφορετικές χρονικές στιγμές κατά τη διάρκεια του ίδιου ρεπορτάζ. Ωστόσο, παρά τη δυνατότητα αλλαγής και διαφοροποίησης, μια πρωταρχική αρχή της κατανόησης του λόγου των τηλεοπτικών ειδήσεων μπορεί να διατυπωθεί ως εξής (Montgomery, 2007, σελ. 97-98): 1η Αρχή: Για οποιαδήποτε αναφορά στο κομμάτι της λεκτικής επικοινωνίας θα πρέπει να

αναζητούμε την αντίστοιχη αναφορά στο κομμάτι της οπτικής. Αντιστρόφως, ωστόσο, μία δευτερεύουσα και συμπληρωματική αρχή θα μπορούσε να διατυπωθεί ως εξής, 2η Αρχή: Θα πρέπει να θεωρούμε κάθε στοιχείο που απεικονίζεται σε μια εικόνα κατά την οπτική επικοινωνία ως μια πιθανή αναφορά σε μια αντίστοιχη έκφραση της λεκτικής επικοινωνίας.

Πρόκειται, λοιπόν, για τη λειτουργία αυτών των δύο κανόνων ερμηνείας (ή αρχών κατανόησης) που επιτυγχάνουν μία σύνδεση μεταξύ του τι μπορούμε να δούμε και τι μπορούμε να ακούσουμε στα πλαίσια ενός τηλεοπτικού δελτίου ειδήσεων, κάτι που θα μπορούσε να ονομαστεί «η επίδραση της ταυτόχρονης (λεκτικής και οπτικής) αναφοράς» (Montgomery, 2007, σελ. 98). Σημαντικός παράγοντας ενίσχυσης αυτής της σχέσης ανάμεσα στον λόγο και την εικόνα αποτελεί ο συγχρονισμός (Montgomery, 2007, σελ. 98) κατά τον οποίο η μετάβαση από το ένα πλάνο στο άλλο συμπίπτει με τη χρήση εναρκτήριων και καταληκτικών λέξεων και προτάσεων, μολονότι ο βαθμός συγχρονισμού διαφέρει. Σε περιπτώσεις επίτευξης υψηλού συγχρονισμού περίπου τα 2/3 των εναλλαγών από το ένα πλάνο στο άλλο -μέσα στο ίδιο ρεπορτάζ- θα πραγματοποιηθούν με εναρκτήριες και καταληκτικές προτάσεις. Σπάνια παρατηρείται λιγότερη από το 1/3 αντιστοιχία ανάμεσα στα πλάνα και τις λέξεις που τα συνοδεύουν, με τον μέσο όρο να κυμαίνεται στο 50%.

3. Η συνέντευξη στις ειδήσεις

Η δημοσιογραφία έχει παίξει καθοριστικό ρόλο στην ιστορική εξέλιξη της συνέντευξης, από την αρχική της έννοια ως «συνάντηση ατόμων πρόσωπο με πρόσωπο ειδικά για το σκοπό της επίσημης διάσκεψης»[41] στη σύγχρονη πρακτική και στα χαρακτηριστικά εκείνα που διαμορφώνουν πλέον τη λειτουργία της. Μολονότι η χρήση των συνεντεύξεων παρατηρείται σε μία ποικιλία διαφορετικών πεδίων, είναι ο δημοσιογραφικός τομέας αυτός στον οποίο έγινε για πρώτη φορά μία συγκεκριμένη αναφορά του όρου. Γύρω στη δεκαετία του 1860 η «συνέντευξη» εμφανίζεται ως η λέξη για «τη συνάντηση μεταξύ ενός εκπροσώπου του τύπου και ενός ανθρώπου από τον οποίο επιδιώκεται να εξασφαλιστούν δηλώσεις προς δημοσίευση» (Montgomery, 2007, σελ. 145). Επίσης, γύρω στα μέσα του 19ου αιώνα αρχίζει να διαφαίνεται ο διαχωρισμός ρόλων στα πλαίσια της συνέντευξης, με άλλα λόγια η διάκριση ανάμεσα στον συνεντευξιαστή και τον συνεντευξιαζόμενο. Έκτοτε, ιδιαίτερα κατά το τελευταίο μισό του 20ου αιώνα, οι συνεντεύξεις χρησιμοποιούνται ευρέως και ενσωματώνονται σε όλα τα τηλεοπτικά προγράμματα (όχι μόνο στις ειδήσεις) αλλά και σε τομείς όπως η ψυχαγωγία (βλ. Bell & Van Leeuwen, 1994).

[41] Σύμφωνα με το Αγγλικό Λεξικό της Οξφόρδης.

Βασικό χαρακτηριστικό των συνεντεύξεων στα ΜΜΕ είναι ότι οι συζητήσεις απευθύνονται στο κοινό, σχεδιάζονται δηλαδή για δημόσια κατανάλωση κάτι που τις διαφοροποιεί από μία καθημερινή συνομιλία που γίνεται μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων. Επιπλέον, αξίζει να σημειώσουμε πως σχετικά με την προαναφερθείσα κατανομή ρόλων ανάμεσα στον ομιλητή που θέτει τις ερωτήσεις και στο άτομο που απαντά, αυτή πραγματοποιείται σε ένα προκαθορισμένο πλαίσιο και υπόκειται σε συγκεκριμένους κανόνες. Ο συνεντευξιαστής ρωτά με βάση τη θεσμική θέση στην οποία βρίσκεται, έχοντας την ευθύνη για την κατάρτιση της ημερήσιας διάταξης και ελέγχοντας τους όρους, το θέμα, ακόμη και τη διάρκεια της συνάντησης. Από την άλλη μεριά, ο συνεντευξιαζόμενος δεν βρέθηκε τυχαία σε αυτή τη θέση αλλά με κάποιο τρόπο κέρδισε το «επικοινωνιακό του δικαίωμα» ώστε να συμπεριληφθεί ως υλικό σε κάποιο ντοκιμαντέρ, να χρησιμοποιηθεί ως μάρτυρας ή ως διάσημος (Montgomery, 2007, σελ. 146).

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά τις συνεντεύξεις στα δελτία ειδήσεων μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις κύριες υποκατηγορίες: 1) συνεντεύξεις με ανταποκριτές (ρεπόρτερ και σχολιαστές), 2) συνεντεύξεις με καθημερινούς ανθρώπους που επηρεάστηκαν από ένα γεγονός, ήταν οι ίδιοι πρωταγωνιστές ή υπήρξαν αυτόπτες μάρτυρες (μαρτυρίες, αντιδράσεις και διατύπωση απόψεων), 3) συνεντεύξεις με εμπειρογνώμονες και ειδικούς (ενημέρωση και διευκρινίσεις), και τέλος, 4) συνεντεύξεις με σημαντικά δημόσια πρόσωπα τα οποία κατέχουν έναν υπεύθυνο ρόλο σε σχέση με την είδηση (απολογισμός, ευθύνες) (Montgomery, 2007, σελ. 146). Οι διαφορετικοί αυτοί τύποι συνεντεύξεων προκύπτουν από την ανάγκη να καλυφθεί δημοσιογραφικά ένα συμβάν ή θέμα και εισάγονται στο πρόγραμμα ενός δελτίου ειδήσεων προκειμένου να φωτίσουν ή να συμπληρώσουν όλες τις πτυχές του ρεπορτάζ. Συνήθως επιλέγονται να προβληθούν συγκεκριμένα αποσπάσματα παρά η συνέντευξη στο σύνολό της, συνοψίζοντας τις πληροφορίες για το υπό εξέταση γεγονός και τραβώντας την προσοχή του τηλεθεατή (βλ. Ekström, 2001).

Στην παρούσα μελέτη θα μας απασχολήσει, σαφώς, η βιωματική συνέντευξη η οποία συνδέεται με προσωπικές αντιδράσεις και συναισθήματα για ένα συμβάν. Στην προκειμένη περίπτωση, ο συνεντευξιαζόμενος παρουσιάζεται στον ρόλο του παρατηρητή, γείτονα, φίλου ή συγγενή, θύματος ή ακόμη και επιζώντα (έστω και κάποια λιγότερο στενή σχέση με ένα γεγονός θα μπορούσε να είναι αρκετή για να δικαιολογήσει μία συνέντευξη), ενώ οι ερωτήσεις που του απευθύνονται στοχεύουν σε μια πιο συναισθηματική και υποκειμενική προσέγγιση της είδησης. Μάλιστα, οι απαντήσεις που δίνονται στα πλαίσια αυτού του είδους της συνέντευξης αντιμετωπίζονται ως αδιαμφισβήτητες, με άλλα λόγια δεν υπάρχει καμία υποψία ότι όσα υποστηρίζονται μπορεί να μην είναι ακριβώς έτσι. Αυτό συμβαίνει διότι το κοινό ταυτίζεται με το άτομο που δίνει τη συνέντευξη, παρακολουθεί μία εκδοχή από ό,τι είναι πιθανόν να σκεφτόταν, να ένιωθε ή να έβλεπε και το ίδιο αν βρισκόταν στην ίδια ή σε

παρόμοια κατάσταση. Ξεχωριστή θέση στη βιωματική συνέντευξη κατέχουν οι μαρτυρίες των αυτοπτών μαρτύρων, των ανθρώπων δηλαδή που έζησαν από κοντά ένα γεγονός, και αφορούν ως επί το πλείστον αρνητικές ειδήσεις όπως ατυχήματα, καταστροφές, εγκλήματα. Τα τελευταία θα αποτελέσουν το αντικείμενο ενδιαφέροντός μας και πιο συγκεκριμένα ο τρόπος μετάδοσής τους, εξετάζοντας μεταξύ άλλων τις συνεντεύξεις που φιλοξενήθηκαν στα διερευνούμενα ρεπορτάζ.

5.4 Πείραμα

Προηγουμένως μιλήσαμε για τα μεθοδολογικά εργαλεία που θα χρησιμοποιήσουμε προκειμένου να εξετάσουμε τον τρόπο αναπαράστασης του εγκλήματος, έχοντας ως μελέτη περίπτωσης πέντε τηλεοπτικά ρεπορτάζ που μεταδίδουν ειδήσεις για εγκληματικές ενέργειες. Ωστόσο, οι έννοιες (αναπαραστάσεις, αφηγήσεις, εικόνες) που παράγουν τα ΜΜΕ απευθύνονται πάντοτε σε ένα κοινό, το οποίο με τη σειρά του θα επεξεργαστεί, αφομοιώσει και επηρεαστεί από το περιεχόμενο και τα νοήματα των ΜΜΕ. Την επιρροή αυτή -η οποία μπορεί να συνίσταται σε αλλαγή ή ενίσχυση στάσεων, εκτιμήσεων και συναισθημάτων- θα διερευνήσουμε στη συνέχεια και για τον σκοπό αυτόν προχωρήσαμε στη διεξαγωγή ενός πειράματος.

Το πείραμα αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο και αποτελεσματικό εργαλείο έρευνας για τον καθορισμό της σχέσης αιτίας-αποτελέσματος και συνιστά, αναμφισβήτητα, μία μεθοδολογικά διαφορετική προσέγγιση στις έρευνες κοινού αναφορικά με ζητήματα που σχετίζονται με την επίδραση που ασκούν τα ΜΜΕ. Μελετά τη σχέση μεταξύ μεταβλητών πρόβλεψης (ανεξάρτητη μεταβλητή/ές – αιτία) και μεταβλητών αποτελέσματος (εξαρτημένη μεταβλητή) σε συνθήκες ελέγχου, προσπαθώντας δηλαδή να ελέγξει την επίδραση άλλων εξωτερικών μεταβλητών[42]. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τους Μαντόγλου & Προδρομίτη (σε Παπαστάμου, 2008, σελ. 493): «Η πειραματική μέθοδος συμβάλλει στην οικοδόμηση πειραματικών κοινωνιοψυχολογικών συνθηκών, δηλαδή στην οικοδόμηση κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Πρόκειται για καταστάσεις-σενάρια που κατασκευάζονται με τέτοιον τρόπο

[42] Είναι γεγονός πως η οργάνωση ενός πειράματος ενέχει πολλές δυσκολίες για έναν ερευνητή. Η παρεμβολή παρασιτικών μεταβλητών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε λανθασμένα συμπεράσματα απαιτεί προσεκτικούς χειρισμούς. «Η επιλογή του πειραματικού έργου, η παρουσίασή του, η συμπεριφορά του ερευνητή, ο χώρος διεξαγωγής του πειράματος (αίθουσα, θόρυβος...) είναι σημαντικό να ελέγχονται κατάλληλα από τον ερευνητή και να διατηρούνται σταθερά σε όλες τις συνθήκες» (Μαντόγλου & Προδρομίτης σε Παπαστάμου, 2008, σελ. 496).

ώστε να ενεργοποιούνται στα πειραματικά υποκείμενα κοινωνικές αναπαραστάσεις που αντιστοιχούν στις ζητούμενες κοινωνιοψυχολογικές διαδικασίες. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι ο μεσολαβητής μέσω του οποίου εγχειρηματοποιείται η πειραματική συνθήκη». Ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να διατυπώσει και να ελέγξει σαφείς αιτιακές σχέσεις και για να το επιτύχει καταφεύγει στον χειρισμό συγκεκριμένων κάθε φορά παραγόντων, στα πλαίσια ενός αφαιρετικού μοντέλου εξήγησης που ο ίδιος διαμορφώνει προκειμένου να ερμηνεύσει τα φαινόμενα που τον ενδιαφέρουν (ό.π.). Εξάλλου, είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως ο κάθε πειραματιστής γνωρίζει ότι αναδομεί μέρος μόνο της πραγματικότητας και ότι αποδίδει ένα απόσπασμα των διασυνδέσεων ανάμεσα στους όρους ύπαρξης και λειτουργίας ενός φαινομένου. Με άλλα λόγια, γίνεται αντιληπτή η περιορισμένη σημασία των αποτελεσμάτων, τα οποία χρησιμοποιούνται αποκλειστικά και μόνο για τους προβλεπόμενους σκοπούς.

Με βάση τα παραπάνω, η εφαρμογή της πειραματικής μεθόδου είτε διεξάγεται στο εργαστήριο[43] είτε εντός πεδίου, θέτει ζητήματα εγκυρότητάς της, η οποία διακρίνεται κυρίως σε εσωτερική και εξωτερική. Η εσωτερική εγκυρότητα αναφέρεται στην εγκυρότητα ενός πειράματος εντός των ορίων του πλαισίου στο οποίο πραγματοποιείται. Συνδέεται με την εμπιστοσύνη με την οποία διατυπώνονται αιτιακές σχέσεις, όπως και με τον βαθμό βεβαιότητας ότι τα παρατηρούμενα αποτελέσματα στην επίδοση και τη συμπεριφορά των υποκειμένων οφείλονται στους χειρισμούς του πειραματιστή και όχι σε κάποια άλλη αιτία, όπως είναι οι ατομικές διαφορές μεταξύ των υποκειμένων και γενικά το κοινωνικό και ψυχολογικό τους υπόβαθρο[44] ή κάποιες από τις συνθήκες διεξαγωγής του πειράματος (Μαντόγλου & Προδρομίτης σε Παπαστάμου, 2008, σελ. 502). Η εσωτερική εγκυρότητα είναι αναμφισβήτητα κεντρικής σημασίας, καθώς «αν μία μελέτη έχει χαμηλή εσωτερική εγκυρότητα – αν δεν αποδεικνύει με σαφή τρόπο μία αιτιώδη σχέση μεταξύ των ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών – τότε δεν υπάρχει τίποτα προς γενίκευση» (Anderson & Bushman, 1997, σελ. 21; βλ. επίσης McDermott, 2002, σελ. 334-335).

Από την άλλη, μολονότι η εσωτερική εγκυρότητα αποτελεί την αναγκαία sine qua non προϋπόθεση των πειραμάτων, οι περισσότεροι ερευνητές χρησιμοποιούν τα πειράματα

[43] Βλ. Mitchell (2012) για μια ενδιαφέρουσα μετα-ανάλυση των ευρημάτων των Anderson, Lindsay, and Bushman (1999) σχετικά με την εξωτερική εγκυρότητα της πειραματικής έρευνας που διεξάγεται στο ψυχολογικό εργαστήριο.

[44] Αναφορικά με την επίδραση των ατομικών διαφορών, η τυχαία κατανομή των υποκειμένων στις διάφορες πειραματικές συνθήκες, καθώς και η μέτρηση κατά το προκαταρκτικό τεστ διαφόρων ψυχολογικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών που ενδέχεται να επιδρούν στα αποτελέσματα επιτρέπει τον έλεγχο και την εξουδετέρωσή τους ή την αξιοποίησή τους στη συμπλήρωση της ερμηνείας των ευρημάτων, κάτι που εφαρμόσαμε και στο παρόν πείραμα.

προκειμένου να καθορίσουν αιτιώδεις σχέσεις και να εξάγουν γενικεύσιμα συμπεράσματα (Shadish et al., 2002, σελ. 18-20). Η εξωτερική εγκυρότητα αναφέρεται στην εγκυρότητα ενός πειράματος έξω από τα στενά όρια της ερευνητικής διαδικασίας. Πρόκειται για «τη δυνατότητα γενίκευσης των ευρημάτων ενός συγκεκριμένου πειράματος -το οποίο διενεργείται υπό δεδομένες κάθε φορά συνθήκες και χρησιμοποιεί συγκεκριμένο πληθυσμό- σε άλλα κοινωνικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα» (Μαντόγλου & Προδρομίτης σε Παπαστάμου, 2008, σελ. 503). Βέβαια, θα πρέπει να σημειώσουμε πως η εξωτερική εγκυρότητα δεν παραπέμπει απλώς στο αν μία συγκεκριμένη μελέτη, εάν πραγματοποιηθεί σε ένα διαφορετικό δείγμα, θα παρέχει τα ίδια αποτελέσματα. Αναφέρεται, γενικότερα, στο κατά πόσο «εννοιολογικά ισοδύναμες» (Anderson & Bushman, 1997) σχέσεις μπορούν να ανιχνευθούν σε ανθρώπους, τόπους, χρόνους και λειτουργίες.

Είναι γεγονός πως μία ευρέως διαδεδομένη παραδοχή στο πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών είναι ότι τα αυστηρά όρια της πειραματικής έρευνας λειτουργούν εις βάρος της γενίκευσης των αποτελεσμάτων (Black, 1955; Locke, 1986; Wilson, Aronson, & Carlsmith, 2010). Ωστόσο, η εξωτερική εγκυρότητα μίας μεμονωμένης πειραματικής μελέτης θα πρέπει να αξιολογείται πάντα υπό το φως μίας ευρύτερης ερευνητικής ατζέντας και υπό το πρίσμα του στόχου που έχει θέσει η μελέτη (βλ. Druckman & Kam, 2011). Πρόκειται για μία ανοιχτή διαδικασία που συνίσταται στον πολυσταδιακό και βήμα προς βήμα έλεγχο θεωρητικών μοντέλων μέσα από την εκτέλεση αλληλοδιαδοχικών πειραμάτων. Η υποστήριξη και επιβεβαίωση ενός πειραματικού ευρήματος από διαφορετικούς ερευνητές μέσω της διενέργειας πειραμάτων σε διαφορετικά πολιτιστικά και κοινωνικά πλαίσια συμβάλλει στη μεγιστοποίηση της εξωτερικής εγκυρότητας (Μαντόγλου & Προδρομίτης σε Παπαστάμου, 2008, σελ. 530-531). Επιπλέον, η επιβεβαίωση των ευρημάτων μέσω εφαρμογών σε πεδία και φαινόμενα της πραγματικής ζωής αποτελεί δοκιμή της εξηγητικής τους εμβέλειας και εχέγγυα γενίκευσής τους σε θεωρητικό επίπεδο (ό.π.). Στην ίδια προβληματική, στην ανάγκη δηλαδή για μεγιστοποίηση της γενικευσιμότητας των πειραματικών αποτελεσμάτων βρίσκεται και η διάσταση που σχετίζεται με την εγχειρηματοποίηση των μεταβλητών. Η εφαρμογή διαφόρων τρόπων μέτρησης της ίδιας εξαρτημένης μεταβλητής, η χρήση διαφορετικών πειραματικών υποδειγμάτων και υλικού καθώς και η διεύρυνση της γκάμας των εγχειρηματοποιήσεων των ανεξάρτητων μεταβλητών συντείνουν στον εννοιολογικό εμπλουτισμό των στοιχείων του μοντέλου και στη συνεχή ανανέωση της θεωρίας (ό.π.).

Στην παρούσα μελέτη επιλέξαμε να προσεγγίσουμε τα ερευνητικά μας ερωτήματα χρησιμοποιώντας ως μέθοδο την πειραματική έρευνα πεδίου[45]. Η επιλογή μας αυτή υπαγορεύτηκε από τη φιλοδοξία διατύπωσης και ελέγχου υποθέσεων σχετικά με την ύπαρξη αιτιωδών σχέσεων, ανάμεσα σε μία σειρά μεταβλητών που υπεισέρχονται κατά την πρόσληψη και ερμηνεία του περιεχομένου των τηλεοπτικών μεταδόσεων εγκληματικών ενεργειών από τα υποκείμενα.

Στο πείραμα που θα παρουσιαστεί στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες ήταν φοιτητές που καλούνταν να εκφράσουν εκτιμήσεις, στάσεις και συναισθήματα μετά την προβολή των τηλεοπτικών ρεπορτάζ που αφορούσαν σε κάποιο έγκλημα και που αποτέλεσαν τις ανεξάρτητες μεταβλητές μας, ενώ υπήρχε και μία ομάδα ελέγχου (control group) στην οποία δεν έγινε κανένας πειραματικός χειρισμός κάποιας ανεξάρτητης μεταβλητής, χρησιμεύοντας ως βάση σύγκρισης.

Στα πλαίσια του τέταρτου γύρου της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας[46] για τη χρήση των ΜΜΕ, διαπιστώθηκε η κυριαρχία της τηλεόρασης σε σύγκριση με τα άλλα Μέσα, τόσο στη χώρα μας όσο και στο ευρωπαϊκό περιβάλλον.[47] Ωστόσο, φαίνεται πως στην Ελλάδα όπου η τηλεόραση είναι η πρώτη προτίμηση του κοινού των ΜΜΕ, ο δείκτης εμπιστοσύνης προς αυτά εμφανίζει πτωτικές τάσεις ενώ καταγράφεται γενικότερα δυσπιστία για τα ΜΜΕ.[48] Μάλιστα, όσον αφορά στην τηλεόραση, η Ελλάδα συγκαταλέγεται στη μειονότητα των χωρών που εμφανίζουν υψηλά ποσοστά δυσπιστίας (συγκεκριμένα το 72% των Ελλήνων δηλώνει ότι δεν εμπιστεύεται την τηλεόραση)[49]. Από την άλλη, κεντρικό θέμα στην ατζέντα των μέσων ενημέρωσης έχει καταστεί τις τελευταίες δεκαετίες η εγκληματικότητα.

---

[45] «Σε μια πειραματική έρευνα πεδίου, τα υποκείμενα παραμένουν στο φυσικό τους περιβάλλον και η πειραματική περίσταση εκμεταλλεύεται την καθημερινή τους δραστηριότητα και τη δομή των σχέσεων που αυτά συγκροτούν. Οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται ως ανεξάρτητες αναφέρονται στην κοινωνική ένταξη των υποκειμένων, στις διάφορες μορφές αλληλεπίδρασής τους, καθώς και στη γνωστική και ιδεολογική επεξεργασία του πεδίου ζωής τους. Τα πειραματικά ερεθίσματα εμπλέκουν κοινωνικά τα υποκείμενα μέσω της κοινωνικής ταυτότητας και της ιδεολογίας τους, οι δε μετρήσεις αφορούν ζητήματα με κοινωνική σημασία και είτε καλύπτουν τη συμπεριφορά, η οποία έχει πραγματικές συνέπειες, είτε αναφέρονται σε αξίες, τοποθετήσεις και επιχειρήματα, τα οποία αποτελούν το υλικό μιας κοινωνικής διαμάχης που η πειραματική περίσταση έρχεται να προσομοιώσει συμβολικά» (Μαντόγλου & Προδρομίτης σε Παπαστάμου, 2008, σελ. 500-501).

[46] Σημειώνουμε ότι η έρευνα πεδίου διεξήχθη 8-11/2008.

[47] Για μια αναλυτικότερη παρουσίαση βλέπε Φραγκίσκου, 2011, «Χρήσεις των μέσων στην Ελλάδα και στην Ευρώπη: μια ανάλυση των ευρημάτων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας για τη χρήση των ΜΜΕ».

[48] Αυτή η ανορθολογική συνύπαρξη δυσπιστίας και χρήσης φαίνεται από το συνδυασμό των δεδομένων του 4ου γύρου της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας με εκείνα ειδικής έρευνας σχετικά με την εμπιστοσύνη του κοινού στα Μέσα (Eurobarometer, 69, 11/2008) σε Φραγκίσκου, 2011 ό.π.

[49] Φραγκίσκου (2011) ό.π.

Ουσιαστικά, η καταγεγραμμένη στις στατιστικές «πραγματική» εγκληματικότητα δεν έχει νόημα για τους πολίτες, ακόμη και αν έχουν πρόσβαση στις στατιστικές αυτές. Αυτό που διαμορφώνει τις στάσεις και συμπροσδιορίζει την πολιτική συμπεριφορά είναι η προσλαμβανόμενη εγκληματικότητα και η ερμηνεία της τόσο στους δημόσιους λόγους (πολιτικοί, ΜΜΕ), όσο και από τα ίδια τα άτομα (Στρατουδάκη, 2011, σελ. 116). Όπως γίνεται φανερό, ο τρόπος παρουσίασης και αναπαράστασης του εγκληματικού φαινομένου από τα μέσα ενημέρωσης βρέθηκε στο μικροσκόπιο των ερευνητών, επιχειρώντας να ανιχνεύσουν τον ρόλο που αυτά διαδραματίζουν στη διαμόρφωση αντιλήψεων και στάσεων καθώς και στην πρόκληση αρνητικών συναισθημάτων.

Από μεθοδολογική σκοπιά, η προσέγγιση θεμάτων που αφορούν στην εγκληματικότητα καθώς και ο τρόπος προβολής τους από τα ΜΜΕ εξετάζεται από τους περισσότερους ερευνητές με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου των ειδήσεων και πληροφοριών που παρουσιάζονται στο κοινό. Η μέθοδος αυτή συνιστά ένα σύστημα τεχνικών, οι οποίες επιτρέπουν την ανάλυση των μέσων ενημέρωσης και συγκεκριμένα την ερμηνεία των στοιχείων που περιλαμβάνονται στο υλικό που αναλύεται (Σακαλάκη, 1984, σελ. 61). Τις ποιοτικές αναλύσεις περιεχομένου άρθρων και ειδήσεων συνοδεύουν, αρκετά συχνά, ερωτήματα που απευθύνονται στους ίδιους τους τηλεθεατές[50] και στα οποία δίνονται απαντήσεις είτε μέσα από ερωτηματολόγια που μοιράζονται στο υπό εξέταση δείγμα, είτε μέσα από τηλεφωνικές συνεντεύξεις (π.χ. Heath, 1984; Goidel, Freeman και Procopio, 2006). Μέσα από τα ερωτήματα αυτά επιδιώκεται, κυρίως, η ποσοτική καταγραφή χρήσης των Μέσων (π.χ. Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα για τη χρήση των ΜΜΕ[51]) καθώς και η ανίχνευση της επίδρασης που ασκεί η παρουσίαση του εγκλήματος από τα μέσα ενημέρωσης σε παράγοντες, όπως: αντίληψη για το έγκλημα (π.χ. Baker, Nienstedt, Everett, & McCleary, 1983; Gordon & Heath, 1981), αίσθημα ασφάλειας και αντιλαμβανόμενος κίνδυνος, πρόκληση φόβου και άλλων δυσάρεστων συναισθημάτων (π.χ. Heath, 1984; Hoekstra et al, 1999; Harrison & Cantor, 1999). Επιπλέον, ένας εναλλακτικός τρόπος μελέτης της επίδρασης της προβολής του εγκλήματος από τα ΜΜΕ συνίσταται στη χρήση σεναρίων που αναφέρονται σε εγκληματικές πράξεις, παρέχοντας στους συμμετέχοντες την οδηγία να τα διαβάσουν και να προχωρήσουν κατόπιν στη συμπλήρωση μιας σειράς

[50]Το ζήτημα της αποπαθητικοποίησης και της ενεργητικής συμμετοχής του κοινού στη διαμόρφωση του νοήματος του περιεχομένου των ΜΜΕ υπαγόρευσε την ανάγκη για νέες έρευνες κοινού. Σ' αυτό το πλαίσιο, οι ερευνητές χρησιμοποιούν πολύ συχνά ποιοτικές εθνογραφικές μεθόδους σε μικρότερη κλίμακα προκειμένου να μελετήσουν την πρόσληψη ενός τηλεοπτικού προγράμματος (π.χ. Radway, 1987; Ang, 1985; Lewis, 1996; Livingstone, 1988; Morley, 1980).

[51] Φραγκίσκου (2011) ό.π.

ερωτήσεων, χωρίς ωστόσο να τους δίνεται η πληροφορία ότι πρόκειται για κατασκευασμένες ιστορίες (βλ. Heath, 1984).

Στο πείραμά μας υιοθετήθηκε μία διαφορετική προσέγγιση. Επηρεασμένοι από το μοντέλο επικοινωνίας του McGuire (1989)[52], το οποίο περιγράφει τις βασικές ανεξάρτητες και εξαρτημένες μεταβλητές που εμπλέκονται στη μελέτη των επιδράσεων για την κατανόηση της αλλαγής των στάσεων και στοχεύοντας στη μελέτη του ρόλου των τηλεοπτικών μεταδόσεων εγκληματικών ενεργειών, τόσο στη διαμόρφωση εκτιμήσεων και στάσεων απέναντι σε μία σειρά ζητημάτων όσο και στον βαθμό πρόκλησης συναισθηματικών αντιδράσεων, καλέσαμε τους συμμετέχοντες να παρακολουθήσουν πέντε διαφορετικά τηλεοπτικά ρεπορτάζ δελτίου ειδήσεων που αφορούσαν σε εγκληματικές ενέργειες. Η εγχειρηματοποίηση των ανεξάρτητων μεταβλητών με τη βοήθεια τηλεοπτικών ρεπορτάζ και η διερεύνηση σημαντικών θεμάτων γύρω από την εγκληματικότητα (όπως π.χ. αιτιακές αποδόσεις εγκληματικών ενεργειών, συναισθηματικές αντιδράσεις, κάλυψη των εγκληματικών ενεργειών από τα ΜΜΕ) χρησιμοποιώντας ως δείγμα φοιτητές, θεωρήσαμε ότι ήταν η καλύτερη δυνατή μεθοδολογική επιλογή. Λόγω της πειραματικής φύσης της μελέτης, η διεξαγωγή της διαδικασίας κάτω από ελεγχόμενες συνθήκες κάθως και η λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων (έλεγχος συνθηκών, σύνθεση ομάδων, χειρισμός ανεξάρτητων μεταβλητών) ήταν αναγκαία για τη διασφάλιση της εσωτερικής εγκυρότητας. Έτσι, λοιπόν, ο έλεγχος τυχαιοθέτησης που πραγματοποιήθηκε κατά το στάδιο της προμέτρησης και η συγκρότηση συγκρίσιμων πειραματικών ομάδων δεν καθιστούσε υποχρεωτική την ύπαρξη αντιπροσωπευτικών δειγμάτων. Επιπλέον, είναι σημαντικό να τονίσουμε πως η ανάγκη μας για ένα δείγμα το οποίο να συμπυκνώνει τις τάσεις του γενικότερου πληθυσμού πάνω στο αντικείμενο που αποφασίσαμε να μελετήσουμε, να αντικατοπτρίζει με άλλα λόγια την ευρύτερη «κοινή γνώμη» αλλά συνάμα να είναι ιδιαίτερα «ευαίσθητο»[53] σε όλες τις παραμέτρους που υπεισέρχονται κατά την προβολή του εγκλήματος από τα ΜΜΕ, κατέστησε αναπόφευκτη την επιστράτευση φοιτητών.[54]

---

[52] Πρόκειται για το μοντέλο επεξεργασίας πληροφοριών της κοινωνικής ψυχολογίας το οποίο χρησιμοποιείται στη μελέτη της πειθούς των ΜΜΕ. Ακολουθώντας το κλασικό ερώτημα του Lasswell («ποιος/λέει τι/σε ποιον/πότε/πώς;», 1964), αναπαριστά την επικοινωνιακή διαδικασία ορίζοντας ως ανεξάρτητες μεταβλητές την πηγή, το μήνυμα, το δέκτη, το κανάλι και το πλαίσιο (Γαρδικιώτης, 2005, σελ. 608). Κάθε ανεξάρτητη μεταβλητή μπορεί να επιδρά στις εξαρτημένες μεταβλητές: έκθεση, προσοχή, κατανόηση, απόκτηση, ενδοτικότητα, μνήμη, ανάκτηση και δράση (ό.π.).

[53] Σύμφωνα με τους Παπαστάμου, Προδρομίτη (2010, σελ. 167) οι φοιτητές αποτελούν ένα δείγμα νέων ανθρώπων, με σχετικά υψηλό μορφωτικό επίπεδο, με κοινωνικές ευαισθησίες και μία ακόμα εύπλαστη κοινωνιοψυχολογική ταυτότητα.

[54] Βλ. Παπαστάμου, Προδρομίτης (2010, σελ. 167) για την πλήρη ταύτιση ποσοστών σε ό,τι αφορά τις αντιδράσεις των «νέων» με αυτές του γενικότερου πληθυσμού σε θέματα επίκαιρου κοινωνικού και πολιτικού

Αναγνωρίζοντας την πρωτοκαθεδρία της τηλεόρασης στη σύγχρονη εποχή αλλά και την έλλειψη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ χρήσης της τηλεόρασης και εμπιστοσύνης προς αυτήν (όπως χαρακτηριστικά αποτυπώθηκε στην ανάλυση των ευρημάτων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας για τη χρήση των ΜΜΕ)[55], θεωρήσαμε ενδιαφέρον να μελετήσουμε τις εκτιμήσεις, τις στάσεις και τις συναισθηματικές αντιδράσεις των υποκειμένων (δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ενεργητική συμμετοχή τους στη σχέση τους με τα ΜΜΕ), έτσι όπως διαμορφώθηκαν μετά την παρακολούθηση των συγκεκριμένων τηλεοπτικών ρεπορτάζ εγκληματικών ενεργειών, υπό την έννοια της προτροπής του Κατζ «να διερευνούμε τι κάνουν οι άνθρωποι με τα Μέσα»[56].

ενδιαφέροντος. Για τη συμμετοχή φοιτητών σε πειραματικές έρευνες βλ. επίσης Kam (2005), Kam et al. (2007), καθώς και Druckman & Kam (2011) για μια αναλυτική παρουσίαση των επιχειρημάτων υπέρ της αυξημένης χρήσης και αποδοχής των φοιτητών ως υποκειμένων σε πειράματα, τοποθετώντας παράλληλα τον ρόλο των πειραματικών δειγμάτων μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο σχετικά με το πώς θα μπορούσε κανείς να εκτιμήσει τη γενικευσιμότητα μίας πειραματικής έρευνας.

[55] Φραγκίσκου (2011) ό.π.

[56] Η συλλογιστική της θεωρητικής προσέγγισης των χρήσεων και ικανοποιήσεων προτείνει: 1) τον εντοπισμό των κοινωνικών και ψυχολογικών καταβολών 2) των αναγκών που προκαλούν 3) προσδοκίες από τα ΜΜΕ καθώς και άλλες πηγές 4) που οδηγούν σε διαφορετικά σχήματα στην έκθεση των ΜΜΕ με αποτέλεσμα 5) την ανάγκη ικανοποιήσεων αλλά 6) και συνεπειών, συχνά μη επιδιωκόμενων (Katz, Blumler and Gurevitch, 1974 σε Παπλιάκου, Σταθοπούλου, Στρατουδάκη, 2011, σελ.147).

Κεφάλαιο 6. Τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ και η επεξεργασία των ευρημάτων της ανάλυσης λόγου

6.1 Παρουσίαση των τηλεοπτικών ρεπορτάζ

Τα πέντε ρεπορτάζ που αποτέλεσαν το αντικείμενο της ανάλυσής μας αφορούν πέντε εγκληματικές ενέργειες, πέντε ανθρωποκτονίες, η κάθε μία με τα δικά της ιδιότυπα χαρακτηριστικά και τη δική της ιστορία, που απασχόλησαν την κοινή γνώμη τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι τα εν λόγω ρεπορτάζ προήλθαν από το δελτίο ειδήσεων του τηλεοπτικού σταθμού ΜΕGA. Η επιλογή μας αυτή βασίστηκε αφενός στο γεγονός ότι πρόκειται για έναν μεγάλο ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό, πανελλαδικής εμβέλειας και υψηλής τηλεθέασης και αφετέρου διότι δεν θεωρούμε ότι υπάρχουν μείζονες ιδεολογικές αποκλίσεις στον τρόπο παρουσίασης ειδήσεων αντίστοιχου περιεχομένου, σε σχέση με τους υπόλοιπους ιδιωτικούς τηλεοπτικούς σταθμούς. Άλλωστε στις μέρες μας οι ειδήσεις εμφανίζουν αξιοσημείωτη ομοιογένεια, η οποία είναι εμφανής στον τρόπο με τον οποίο αυτές παρουσιάζονται, όπως και στην κατεύθυνση την οποία ακολουθούν (Epstein, 1973, σελ. 259), καθώς οι δημοσιογράφοι και τα ειδησεογραφικά Μέσα υιοθετούν πανομοιότυπα τυποποιημένα σχήματα κατά τη διαδικασία συλλογής και παραγωγής της είδησης καθώς και στον τρόπο με τον οποίο τη διαχειρίζονται (McCombs, Einsiedel & Weaver, 1996, σελ. 45 και 47). Παρόμοια είναι και η θέση του Barak (1994, σελ. 10) που σημειώνει ότι, «τα μέσα ενημέρωσης, αντί της μεγαλύτερης ποικιλομορφίας, συνεχίζουν να παρέχουν την ομογενοποιημένη επικρατούσα τάση και την ομοιόμορφη έκδοση της πραγματικότητας». Συνεπώς, δεδομένου ότι οι πανελλαδικής εμβέλειας τηλεοπτικοί σταθμοί χαρακτηρίζονται, σε γενικές γραμμές, από έναν σταθερό τρόπο αναπαράστασης και μια ομοιόμορφη αντιμετώπιση για ομοειδή θέματα, το ενδιαφέρον μας προσανατολίστηκε στον τρόπο παρουσίασης των εν λόγω ειδήσεων και ακολούθως στη σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στο μήνυμα και τον αποδέκτη (κάτι που θα εξετάσουμε στη συνέχεια με τη διεξαγωγή του πειράματος).

<u>Έγκλημα Φραντζή</u>

Το ρεπορτάζ αφορά στην πρώτη αίτηση για αποφυλάκιση του ισοβίτη Παναγιώτη Φραντζή που υποβλήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2003 στο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Πειραιά.

Τον Ιούνιο του 1987, ο Παναγιώτης Φραντζής σκότωσε και τεμάχισε τη 18χρονη γυναίκα του Ζωή Γαρμάνη. Ο δολοφόνος και φοιτητής της ΑΣΟΕΕ παραδόθηκε στις Αρχές, ενώ το

κίνητρο είχε αποδοθεί στην παθολογική του ζήλια. Στην αστυνομία ισχυρίστηκε πως η 18χρονη χτύπησε θανάσιμα όταν την έσπρωξε, ενώ ο φόβος του για τις μετέπειτα συνέπειες τον ανάγκασαν να θέλει να την εξαφανίσει, γι' αυτό και την τεμάχισε. Ωστόσο, οι ιατροδικαστές τότε υποστήριζαν ότι υπήρχαν ίχνη στραγγαλισμού και τον Οκτώβριο του 1988 ο Παναγιώτης Φραντζής καταδικάζεται σε ισόβια κάθειρξη.

Έχοντας εκτίσει 16 χρόνια, από τα οποία τα 5 εργαζόμενος στις φυλακές και εκμεταλλευόμενος τη νομοθετική ρύθμιση περί εκπαιδευτικών αδειών των κρατουμένων, ο ισοβίτης συνεχίζει και παρακολουθεί μαθήματα στην ΑΣΟΕΕ για να ολοκληρώσει τις σπουδές του στα οικονομικά και να πάρει πτυχίο.

Τον Σεπτέμβριο του 2003 ασκεί έφεση, όμως το αρμόδιο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών εκδίδει απορριπτική απόφαση. Το ίδιο συμβαίνει και στις επόμενες εφέσεις που θα ασκήσει το 2004 και 2005.

Το ρεπορτάζ περιλαμβάνει πλάνα μέσα από την αίθουσα του δικαστηρίου και με το πρόσωπο του δράστη να εμφανίζεται στην οθόνη χωρίς να καλύπτεται από μωσαϊκό.

Έγκλημα Γιαννακοπούλου

Το ρεπορτάζ αφορά στην εκδίκαση της έφεσης που ασκήθηκε το 2001 από την πλευρά της Κάτιας Γιαννακοπούλου, κατά της πρωτόδικης απόφασης για ποινή κάθειρξης 20 ετών (18 χρόνια για ανθρωποκτονία και 2ετή φυλάκιση για τα αδικήματα της οπλοφορίας και της οπλοχρησίας). Πρωτοδίκως το δικαστήριο της είχε αναγνωρίσει δύο ελαφρυντικά, αυτό της ανάρμοστης συμπεριφοράς του θύματος και του πρότερου έντιμου βίου.

Στις 22 Ιουλίου του 1997 η 42χρονη Κάτια Γιαννακοπούλου, παντρεμένη και μητέρα ενός 16χρονου αγοριού, εκτέλεσε με 8 σφαίρες έξω από το σπίτι του στη Ν. Σμύρνη τον 60χρονο αρχιμανδρίτη Άνθιμο Ελευθεριάδη, με τον οποίο διατηρούσε ερωτικό δεσμό για μεγάλο χρονικό διάστημα. Όταν αργότερα συλλαμβάνεται, ομολογεί ότι δολοφόνησε τον αρχιμανδρίτη τυφλωμένη από το πάθος της. Τον κατηγορεί πως την εκμεταλλεύτηκε και στη συνέχεια την εγκατέλειψε.

Τέσσερα χρόνια μετά την αρχική δίκη, ο αδερφός του θύματος την κατηγορεί ως στυγνή δολοφόνο, ενώ τόσο ο πατέρας της όσο και ο σύζυγός της αλλά και ο γιος της βρίσκονται στο πλευρό της. Κατά τη διάρκεια του ρεπορτάζ μιλούν και οι δικηγόροι υπεράσπισης και κατηγορίας.

Το Μικτό Ορκωτό Εφετείο θα απορρίψει τελικά κάθε υπερασπιστικό ισχυρισμό και η Κάτια Γιαννακοπούλου θα καταδικαστεί σε ισόβια, χωρίς κανένα ελαφρυντικό, για δολοφονία από πρόθεση που τέλεσε σε ήρεμη ψυχική κατάσταση.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι και στο συγκεκριμένο ρεπορτάζ επιτρεπόντουσαν οι τηλεοπτικές κάμερες εντός της δικαστικής αίθουσας καθώς και η προβολή των προσώπων των πρωταγωνιστών της ιστορίας.

Έγκλημα Μουρατίδη

Το βράδυ της 11ης Απριλίου του 2005, ο 23χρονος Δάνος Μουρατίδης σκότωσε την 20χρονη Κική Κούσογλου, με την οποία διατηρούσε δεσμό τα τελευταία χρόνια, και την επόμενη μέρα έθαψε το πτώμα με τη συνδρομή συγγενή του. Ο δράστης ομολόγησε την πράξη του τέσσερις μήνες μετά τη δήλωση εξαφάνισης του θύματος. Το κίνητρο της δολοφονίας εκτιμάται πως ήταν το ερωτικό πάθος, καθώς η κοπέλα φέρεται λίγο πριν από τη δολοφονία να ζήτησε από το νεαρό να διακόψουν τη σχέση τους.

Από τις 11 Απριλίου έως τις 11 Αυγούστου του 2005 κράτησε η σιωπή του δράστη. Επί τέσσερις μήνες οι έρευνες των αστυνομικών αρχών παρέμεναν άκαρπες, παρότι κινούνταν και προς την πλευρά του 23χρονου, χωρίς όμως να υπάρχουν βάσιμα στοιχεία που να τον ενοχοποιούν και να επιτρέπουν την εις βάρος του άσκηση διώξεων. Μάλιστα, ο ίδιος ο δράστης εμφανιζόταν σε τηλεοπτικές εκπομπές και δήλωνε ότι δεν γνώριζε τίποτα.

Το ρεπορτάζ προβάλλεται με αφορμή την αναπαράσταση του φόνου της Κικής Κούσογλου στο σπίτι του δράστη, τρεις μήνες μετά την εξιχνίαση της υπόθεσης από τους αστυνομικούς. Στη διάρκεια του ρεπορτάζ προβάλλονται τα πρόσωπα των συγγενών και οι φωτογραφίες του θύματος ενώ δεν φαίνεται το πρόσωπο του δράστη, ο οποίος αναφέρεται κυρίως με το όνομά του και σε μερικές περιπτώσεις προσδιορίζεται ηλικιακά («ο 23χρονος»).

Ο Δαμιανός Μουρατίδης καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη και ποινή φυλάκισης δύο ετών, ενώ σε ποινή φυλάκισης τεσσάρων ετών καταδικάστηκε ο ξάδελφός του, Παναγιώτης Κανέλλης, ο οποίος βοήθησε στην ταφή του πτώματος.

Έγκλημα στη Νίκαια

Στις 23 Φεβρουαρίου 2007 ένας 19χρονος νεαρός σκότωσε τον 54χρονο πατέρα του με τέσσερις μαχαιριές, μέσα στο σπίτι του στη Νίκαια. Στο εν λόγω ρεπορτάζ δεν ακούγεται το όνομα του δράστη και το πρόσωπό του είναι καλυμμένο με μωσαϊκό, ενώ ο κατηγορούμενος αναφέρεται μόνο με ηλικιακό προσδιορισμό της ταυτότητάς του («ο 19χρονος»).

Το μοιραίο βράδυ, ο 19χρονος είχε πάει στο σπίτι όπου διέμενε ο πατέρας του στην οδό Εθνικής Αντιστάσεως 70 στη Νίκαια. Το θύμα ζούσε χωριστά από την οικογένειά του. Πατέρας και γιος λογομάχησαν και ο 19χρονος που τον θεωρούσε υπεύθυνο για τον

πρόσφατο θάνατο της 49χρονης μητέρας του, αλλά και για την κακοποίηση τόσο του ιδίου όσο και του ανήλικου αδελφού του, τον σκότωσε. Λίγο αργότερα, ο ίδιος τηλεφώνησε στην αστυνομία και ομολόγησε. Οι αστυνομικοί τον βρήκαν να κάθεται στην είσοδο του σπιτιού και να κλαίει.

Ο 19χρονος προφυλακίστηκε με την κατηγορία της ανθρωποκτονίας από πρόθεση και στην απολογία του υποστήριξε ότι ο πατέρας του συμπεριφερόταν βίαια τόσο στον ίδιο όσο και στη μητέρα του.

Τον Οκτώβριο του 2007 αποφυλακίζεται υπό όρους, με βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Πειραιώς. Σύμφωνα με το βούλευμα, ο νεαρός θα πρέπει κάθε μήνα να εμφανίζεται στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής του ενώ του απαγορεύθηκε και η έξοδος από τη χώρα.

Έγκλημα στη Σαντορίνη

Το ρεπορτάζ μεταδίδεται λίγες ώρες αφότου έγινε γνωστή η είδηση της δολοφονίας μίας 25χρονης από τον σύζυγό της στο σπίτι τους στο χωριό Βουρβούλος της Σαντορίνης. Ο δράστης προσδιορίζεται μόνο ηλικιακά («ο 30χρονος»), ενώ σε κανένα σημείο δεν ακούγεται το όνομά του ούτε παρουσιάζεται το πρόσωπό του.

Στις 3 Αυγούστου 2008, ο 30χρονος, ύστερα από έντονο διαπληκτισμό με τη σύζυγό του, την αποκεφάλισε και κυκλοφορούσε στους δρόμους της Σαντορίνης με το κεφάλι της άτυχης κοπέλας στο ένα χέρι και το μαχαίρι του εγκλήματος στο άλλο.

Μόλις εντοπίστηκε από περιπολικό, προσποιήθηκε ότι θέλει να παραδοθεί. Ωστόσο, όταν ο αστυνομικός προσπάθησε να του περάσει τις χειροπέδες του επιτέθηκε με το μαχαίρι και τον τραυμάτισε στο πρόσωπο. Ένα ακόμα περιπολικό έφτασε στο σημείο στο οποίο επέβαιναν τρεις δόκιμοι αστυφύλακες (δεν έφεραν όπλο), οι οποίοι όμως δεν κατάφεραν να αντιδράσουν, λόγω πανικού, όταν ο δράστης πέταξε το κεφάλι της άτυχης κοπέλας μέσα από το ανοιχτό παράθυρο του περιπολικού.

Εκμεταλλευόμενος την αναστάτωση, ο δράστης μπήκε στο πρώτο περιπολικό και τράπηκε σε φυγή. Λίγο προτού ακινητοποιηθεί από τα αστυνομικά οχήματα που τον καταδίωκαν, πέρασε στο αντίθετο ρεύμα του δρόμου και παρέσυρε μηχανάκι στο οποίο επέβαιναν δύο νεαρές ιατροί που εργάζονταν στο νησί, οι οποίες τραυματίστηκαν σοβαρά στα άκρα. Το περιπολικό κατέληξε στο στηθαίο, ενώ στη συνέχεια ο 30χρονος υποκρίθηκε ότι ήταν λιπόθυμος και προσπάθησε να αφαιρέσει το όπλο από τον αστυνομικό που τον πλησίασε. Ο αστυνομικός πυροβόλησε πέντε φορές τραυματίζοντας τον δράστη. Η μία από τις σφαίρες

εξοστρακίστηκε στο στηθαίο τραυματίζοντας ελαφριά μια 21χρονη που έκανε διακοπές στο νησί. Ο δράστης τελικά συνελήφθη μετά από τραυματισμό τεσσάρων ατόμων.

Ο 30χρονος καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη για τη δολοφονία της συζύγου του, σε κάθειρξη 25 ετών κατά συγχώνευση για απόπειρα ανθρωποκτονίας ενός αστυνομικού και δύο γιατρών και σε φυλάκιση δέκα ετών για τις υπόλοιπες κατηγορίες μεταξύ των οποίων οπλοφορία, οπλοχρησία, περιύβριση νεκρού, διατάραξη των συγκοινωνιών κλπ. Ο δράστης δέχτηκε την απόφαση απαθής, ενώ δεν δήλωσε μετανιωμένος για τις πράξεις του.

6.2 Ευρήματα ανάλυσης λόγου

6.2.1 Η επιλογή τίτλων και υπότιτλων

Αναφορικά με τους τίτλους και υπότιτλους, όπως έχουμε ήδη σχολιάσει, πρόκειται ουσιαστικά για μια περίληψη ή ανακεφαλαίωση ενός θέματος με σκοπό να εισάγει τον τηλεθεατή στο περιεχόμενο της προβαλλόμενης είδησης, αλλά και να κρατήσει αμείωτο το ενδιαφέρον του. Από την άλλη, η συνηθέστερη τακτική που αυτόματα και ασυνείδητα αναπτύσσει το τηλεοπτικό (όπως και το αναγνωστικό) κοινό είναι μια προσπάθεια αντίληψης και κατανόησης του γενικότερου νοήματος ή αλλιώς της περίληψης μιας είδησης. Ο ευκολότερος, λοιπόν, τρόπος για την επίτευξη αυτής της τακτικής αποτελεί η εστίαση στους τίτλους και υπότιτλους που συχνά συνοδεύουν μια εικόνα ή ένα κείμενο. Μέσω αυτών τα άτομα προβαίνουν στους δικούς τους συνειρμούς και στην πραγματικότητα τοποθετούν τις νέες πληροφορίες στα ήδη υπάρχοντα γνωστικά κεφάλαια που διαθέτουν. Βέβαια, με τη διαδικασία αυτή ενυπάρχει ο κίνδυνος σταθερά επαναλαμβανόμενα μοτίβα ειδήσεων ή επαναλαμβανόμενες απόψεις για το ίδιο θέμα να οδηγούν στην παγίωση ορισμένων στάσεων και αντιλήψεων από πλευράς των τηλεθεατών.

Εξετάζοντας τα πέντε τηλεοπτικά ρεπορτάζ της παρούσας μελέτης, διαπιστώθηκε ότι τα τρία από αυτά συνόδευαν την εικόνα και το κείμενό τους με τίτλους και υπότιτλους. Την οπτική προβολή των τίτλων ακολουθούσε η προφορική αφήγηση, η οποία γίνονταν από έναν αφανή αφηγητή/ρεπόρτερ, η φωνή του οποίου συνόδευε τα πλάνα που παρουσιάζονταν. Στη συνέχεια θα παραθέσουμε, με τη μορφή λίστας, το σύνολο των προτάσεων που χρησιμοποιήθηκαν σε καθένα από τα τρία ρεπορτάζ καθώς και το εάν εμφανίζονταν στην αρχή ή κατά τη διάρκειά του.

Έγκλημα Γιαννακοπούλου: 05’:15’’ «Δεν μπορούσα να διανοηθώ ότι ο ιερέας θα ήταν ο δήμιος της οικογένειάς μου» Γιώργος Γιαννακόπουλος, σύζυγος κατηγορουμένης.

Έγκλημα στη Νίκαια: 01’:24’’ «Φροντίστε τον αδελφό μου», 01’:36’’ Το σημείωμα του 19χρονου «Δεν θέλω άλλο τη ζωή. Υπεύθυνος για τον θάνατο της μητέρας μου είναι ο πατέρας μου. Πρέπει να φύγει από τη μέση. Φροντίστε τον αδελφό μου.».

Έγκλημα στη Σαντορίνη: 00’:01’’ «Φρίκη στη Σαντορίνη. Σοκ στο πανελλήνιο από το πρωτοφανές έγκλημα», 00’:20’’ «Φρίκη στη Σαντορίνη. 31χρονος αποκεφάλισε τη σύζυγό του και τραυμάτισε τρεις ανθρώπους», 00’:37’’ «Φρίκη στη Σαντορίνη. Ο δράστης επιτέθηκε με μαχαίρι και στους αστυνομικούς», 01’:07’’ «Φρίκη στη Σαντορίνη. Ο δράστης άρπαξε το περιπολικό από τους αστυνομικούς», 01’:49’’ «Φρίκη στη Σαντορίνη. Με το κλεμμένο περιπολικό τραυμάτισε δύο γυναίκες-γιατρούς».

Στην πρώτη περίπτωση, ο υπότιτλος αποτελεί ουσιαστικά τη δήλωση ενός εκ των πρωταγωνιστών της ιστορίας που επιλέγεται να φιλοξενηθεί με εισαγωγικά δίπλα στη φωτογραφία του, λίγο πριν ολοκληρωθεί το ρεπορτάζ. Βλέπουμε ότι επιλέχθηκε μία δήλωση η οποία αναφέρεται σε ένα κεντρικό πρόσωπο της ιστορίας -αυτό του θύματος- όχι όμως με το όνομά του αλλά με την ιδιότητά του, αυτήν του ιερέα. Παρουσιάζεται δηλαδή ως μέλος μιας ευρύτερης ομάδας που έχει μια ιδιαίτερη και ξεχωριστή θέση στην κοινωνία. Το περιεχόμενο της δήλωσης, η οποία εν προκειμένω διαθέτει τα στοιχεία μιας ολοκληρωμένης πρότασης, περιέχει μία αντίφαση καθώς ο ιερέας χαρακτηρίζεται ως «δήμιος» της οικογένειας. Συνεπώς, η δήλωση που συμπεριλήφθηκε στο ρεπορτάζ έχει έντονο συγκρουσιακό χαρακτήρα καθώς περιγράφεται μία συμπεριφορά που δεν συνάδει με τον ρόλο και την εικόνα ενός ιερέα.

Στη δεύτερη περίπτωση, καταγράψαμε περίπου στη μέση του ρεπορτάζ την πρόταση «Φροντίστε τον αδελφό μου», σε προστακτικό χρόνο και β’πληθυντικό πρόσωπο, προσδίδοντας με τον τρόπο αυτό αμεσότητα (μοιάζει σαν να απευθύνεται ο ίδιος ο πρωταγωνιστής στο τηλεοπτικό κοινό) και λειτουργώντας, θα λέγαμε, ως σύνοψη ή κεντρική ιδέα προετοιμάζοντας τον τηλεθεατή για αυτό που θα επακολουθήσει. Κατόπιν, με διαφορά 12 δευτερολέπτων και υπότιτλο «Το σημείωμα του 19χρονου», το ρεπορτάζ παραθέτει αυτούσια τα λεγόμενά του. Για μια ακόμη φορά παρατηρούμε πως αποφεύγεται η αναφορά στο όνομα του δράστη αλλά αντίθετα επιλέγεται η ένταξή του σε μια κατηγοριοποιημένη ομάδα, αυτή τη φορά με βάση την ηλικία του, ενώ πρόκειται και πάλι για μία ολοκληρωμένη πρόταση.

Στην τρίτη περίπτωση και σε αντίθεση με τις δύο προηγούμενες, τίτλοι και υπότιτλοι εναλλάσσονται συνεχώς καθ’ όλη τη διάρκεια του ρεπορτάζ. Το πρώτο πλάνο συνοδεύεται

από τον τίτλο «Φρίκη στη Σαντορίνη» και υπότιτλο «Σοκ στο πανελλήνιο από το πρωτοφανές έγκλημα» προϊδεάζοντας τον τηλεθεατή σχετικά με το περιεχόμενο της είδησης. Εδώ ο τίτλος μας ενημερώνει συγκεκριμένα για την τοποθεσία που διεπράχθη το έγκλημα, χωρίς όμως να δίνονται περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με το πότε συνέβη, πόσο διήρκησε και τι ακριβώς προκάλεσε τη φρίκη. Ο επόμενος τίτλος είναι σίγουρα πιο περιγραφικός, εισάγοντας το τηλεοπτικό κοινό στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της είδησης. Ο δράστης κατηγοριοποιείται και πάλι με βάση την ηλικία του «Φρίκη στη Σαντορίνη. 31χρονος αποκεφάλισε τη σύζυγό του και τραυμάτισε τρεις ανθρώπους». Κατόπιν, ενώ διατηρείται πάντα ο ίδιος συνοπτικός και κεντρικός τίτλος «Φρίκη στη Σαντορίνη», ακολουθούν τρεις διαφορετικοί υπότιτλοι καθένας παρέχοντας και μία επιπλέον πληροφορία για τις εγκληματικές πράξεις του δράστη. Οι υπόλοιποι εμπλεκόμενοι στην ιστορία προσδιορίζονται, όχι με το όνομά τους, αλλά με την ιδιότητά τους «αστυνομικοί/ δύο γυναίκες-γιατροί».

Παρά το ότι επιλέξαμε να αποφύγουμε την ακριβή μορφή εμφάνισης των ανωτέρω προτάσεων (τονισμένη γραμματοσειρά, κεφαλαία) θεωρούμε, εντούτοις, ότι αποσαφηνίστηκε ο ρόλος τους στα εν λόγω ρεπορτάζ. Γίνεται σαφές πως στην περίπτωση της Γιαννακοπούλου πρόκειται κατ'ουσίαν για μία μεταφορά των λεγομένων του συζύγου της, χωρίς να υπάρχει προσθήκη κάποιου υποκειμενικού σχολίου από πλευράς του δημοσιογράφου. Από την άλλη, στην περίπτωση του εγκλήματος στη Νίκαια η επιλογή ενός τόσο άμεσου και συναισθηματικού τίτλου κατά τη διάρκεια του ρεπορτάζ μπορεί να προκαταβάλλει την παρακολούθηση της συνέχειας, κατευθύνοντας την προσοχή και το ενδιαφέρον προς την «προτεινόμενη» πλευρά. Τέλος, η περίπτωση της Σαντορίνης αποτελεί την πλέον αντιπροσωπευτική του ρόλου που επιτελούν τίτλοι και υπότιτλοι. Με τον τίτλο να παραμένει συνεχώς στις οθόνες και τους υπότιτλους (καθένας και με μια καινούρια πληροφορία) να διαδέχονται ο ένας τον άλλο, διατηρείται αμείωτη η αγωνία του τηλεοπτικού κοινού ενώ, παράλληλα, υπάρχει πάντοτε μία περίληψη της είδησης για όποιον δεν καταφέρει να παρακολουθήσει ολόκληρο το ρεπορτάζ. Βέβαια, όπως μπορεί κανείς εύκολα να συμπεράνει, η επιλογή των λέξεων που συνθέτουν τις προτάσεις των τίτλων και των υπότιτλων (π.χ. φρίκη, σοκ) βασίζεται κυρίως στη συναισθηματική φόρτιση και την υπερβολή που χαρακτηρίζει τις λέξεις αυτές, οι οποίες μοιάζουν μάλλον με ετικέτες απλούστευσης του περιεχομένου ενός πολυσύνθετου κοινωνικού προβλήματος.

6.2.2 Αλληλεπίδραση εικόνας - λόγου

Παρακάτω θα εξετάσουμε την αλληλεπίδραση εικόνας και λόγου, έτσι όπως καταγράφηκε στα πέντε ρεπορτάζ της έρευνάς μας και πιο συγκεκριμένα αν πρόκειται για επικάλυψη, μετατόπιση ή διχοτόμηση.

Για την καλύτερη κατανόηση της ανάλυσής μας χρησιμοποιήσαμε το σύμβολο ▶ το οποίο σηματοδοτεί κάθε καινούρια εικόνα που προβάλλεται μαζί με το κείμενο που τη συνοδεύει. Το απομαγνητοφωνημένο κείμενο παριστάνεται με το σύμβολο (/), όταν επαναλαμβάνεται δύο φορές (//) σημαίνει πως πρόκειται για επικάλυψη, ενώ όταν αυτό συμβαίνει αμέσως μετά την εναλλαγή της εικόνας τότε πρόκειται για επικάλυψη με τέλειο συγχρονισμό. Τέλος, θα πρέπει να σημειώσουμε πως η ανάλυσή μας δεν κάλυψε όλη τη διάρκεια των ρεπορτάζ αλλά συμπεριέλαβε αρκετά μεγάλα αποσπάσματα, τα οποία είναι αντιπροσωπευτικά της δομής του υπό εξέταση δείγματος.

Φραντζής

1) ▶ // Ο ισοβίτης Παναγιώτης Φραντζής υπέβαλλε την αίτησή του στο συμβούλιο

// πλημμελειοδικών Πειραιά

// με την οποία ζητά την αποφυλάκισή του

2) // Η δίκη που ακολούθησε ήταν επεισοδιακή

// Οι συγγενείς της άτυχης Ζωής ζητούσαν την

// εις θάνατον καταδίκη του Φραντζή

/ και ο πατέρας της επιχείρησε

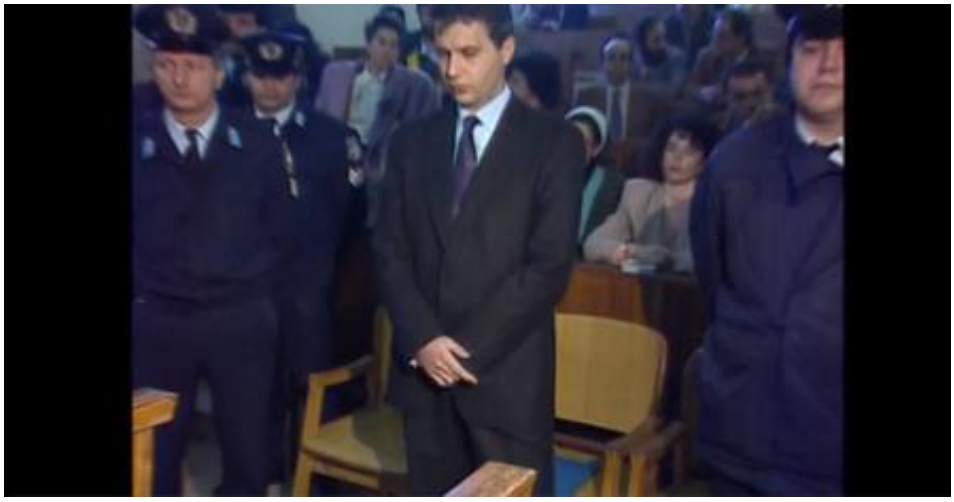

/ να τον λιντσάρει

3) // Στη φυλακή ο Φραντζής έδειξε καλή διαγωγή

/ και μάλιστα του επετράπη να παρακολουθεί μαθήματα στο οικονομικό πανεπιστήμιο. // Κάθε πρωί έβγαινε από τη φυλακή και με

// μια μηχανή μεγάλου κυβισμού πήγαινε στο πανεπιστήμιο.

Γιαννακοπούλου

1) ▶ // Ντυμένη στα μαύρα, αδυνατισμένη και φορώντας ένα χρυσό σταυρό στο λαιμό της, με τρεμάμενα βήματα η Κάτια Γιαννακοπούλου

▶ // οδηγείται στο εδώλιο του εφετείου

2) // Λίγα λεπτά πριν αρχίσει η δίκη της δέχεται το φιλί του πατέρα της

3) / Η 46χρονη Κάτια Γιαννακοπούλου, παντρεμένη και μητέρα ενός

/ 20χρονου νεαρού, ζητά συγχώρεση

// από όλους και κυρίως από την οικογένειά της

4) ▶ // Τέσσερα χρόνια μετά από τη δολοφονία του αρχιμανδρίτη με τον οποίο είχε θυελλώδη ερωτικό δεσμό

▶ // σήμερα τον κατηγορεί ότι την εκμεταλλεύτηκε

5) ▶ / Λίγο αργότερα δεν αρνείται ότι πυροβόλησε 8 φορές

▶ / και σκότωσε τον 60χρονο αρχιμανδρίτη

6) // Παρά τα όσα έγιναν, θερμός συμπαραστάτης της Κάτιας Γιαννακοπούλου είναι από την πρώτη στιγμή της σύλληψής της, ο σύζυγός της

// Ο Γιώργος Γιαννακόπουλος καταθέτοντας, είπε ότι με τον

// αρχιμανδρίτη είχαν οικογενειακές σχέσεις και συμπλήρωσε:

// «Δεν μπορούσα να διανοηθώ ότι ο ιερέας θα ήταν ο δήμιος της οικογένειάς μου»

Μουρατίδης

1) ▶ // Δρακόντεια ήταν τα μέτρα ασφαλείας καθώς η παρουσία του προκαλεί ανεξέλεγκτες αντιδράσεις

2) ▶ // «Δολοφόνε…Να πεθάνεις ρε»

3) ▶ / «Μόλις μου είπε να χωρίσουμε θόλωσα»

▶ / «Την έπιασα από το λαιμό»

/ «Δεν αντέδρασε και πριν συνειδητοποιήσω τι έκανα ήταν νεκρή» λέει ο 23χρονος

4) / Μάλιστα οι αστυνομικοί χρησιμοποίησαν σχοινιά για να φτάσουν στο σημείο όπου

// ισχυρίζεται ότι την κουβάλησε χωρίς τη βοήθεια κανενός

Πατροκτονία

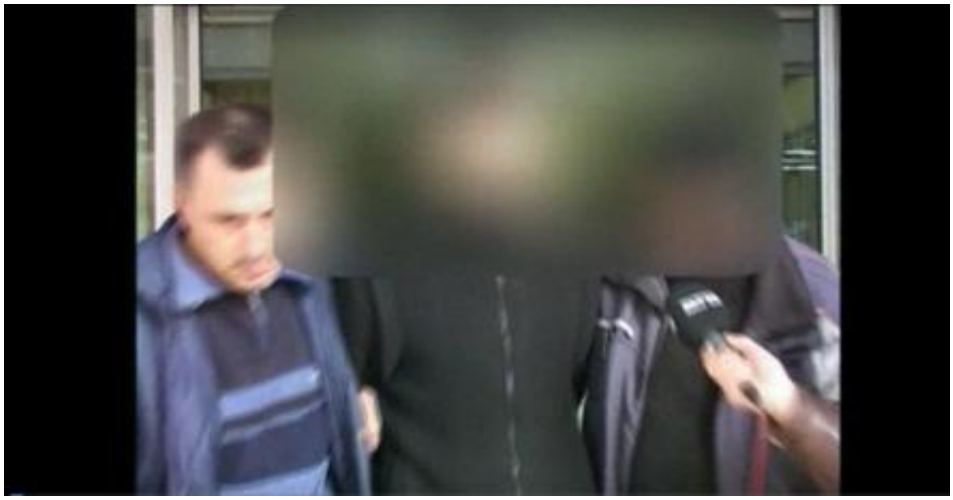

1) // Ήρεμος, με βλέμμα όμως που φανερώνει θλίψη αλλά και θυμό ο 19χρονος, βγαίνοντας από το γραφείο του εισαγγελέα, επαναλαμβάνει στους δημοσιογράφους ότι έφτασε στο έγκλημα, γιατί δεν άντεχε άλλο τη βίαιη συμπεριφορά του πατέρα του

2) ▶ / Λίγο πριν τα μεσάνυχτα ο 19χρονος πηγαίνει //στο σπίτι του πατέρα του. Το τελευταίο διάστημα

▶ / ζούσε σε άλλο σπίτι με το μικρό του αδερφό

/ και την 50χρονη μητέρα τους η οποία πέθανε πριν από μία εβδομάδα

3) / Η μία κουβέντα φέρνει την άλλη. Ο γιος κατηγορεί τον πατέρα ότι η μητέρα του πέθανε μην αντέχοντας τη χρόνια κακομεταχείριση εκείνης και των παιδιών

/ Αρπάζει ένα κουζινομάχαιρο και τον χτυπά στο στήθος

/ Με άλλα τρία μαχαιρώνει τον πατέρα του στο στήθος και τον λαιμό με τέτοια δύναμη που σπάνε οι λάμες

4) // Φίλοι και γνωστοί δεν δείχνουν να εκπλήσσονται πραγματικά. Όλοι λένε ότι το μικρό σπίτι έκρυβε ένα μεγάλο οικογενειακό δράμα

/ Κάποιοι κάνουν λόγο για λύτρωση

// Χωρίς δεύτερη σκέψη οι γείτονες μάζεψαν υπογραφές συμπαράστασης στον 19χρονο

Σαντορίνη

1) // Μακελειό στη Σαντορίνη μεταφέρονται με ασθενοφόρο στο νοσοκομείο

/ Λίγη ώρα νωρίτερα ένας 30χρονος αποκεφάλισε την 25χρονη σύζυγό του και περιφερόταν στο νησί κρατώντας

/ το κεφάλι της κοπέλας στο ένα χέρι και το μαχαίρι στο άλλο

2) ▶ / Μόλις έφτασαν τα πρώτα περιπολικά, κάλεσαν τον νεαρό άνδρα που ήταν σε κατάσταση αμόκ να παραδοθεί. Εκείνος για μια στιγμή φάνηκε ότι θα αφήσει από τα χέρια του το μαχαίρι

▶ / Όμως όταν πλησίασε τους αστυνομικούς

/ επιτέθηκε σε έναν από αυτούς και μάλιστα προσπάθησε να αποκεφαλίσει και τον αστυνομικό, ο οποίος την τελευταία στιγμή απέφυγε το μαχαίρι και τραυματίστηκε ελαφρά στο κάτω χείλος

3) / Ο αστυνομικός πυροβόλησε στον αέρα μία φορά και τρεις φορές εναντίον του δράστη. Εκείνος έπεσε στο έδαφος προσποιούμενος τον νεκρό και μόλις οι αστυνομικοί απομακρύνθηκαν λίγο από τα περιπολικά ο δράστης σηκώθηκε, πέταξε το κεφάλι της κοπέλας μέσα στο περιπολικό για να σοκάρει τους αστυνομικούς, άρπαξε το όχημα και εξαφανίστηκε

4) / Με C-130 οι τραυματίες και ο δράστης μεταφέρονται στην Αθήνα

Με βάση την ανάλυση που μόλις προηγήθηκε διαπιστώνουμε, αρχικά, πως σε όλα τα ρεπορτάζ υπάρχει επικάλυψη (δηλαδή το οπτικό υλικό και το λεκτικό κείμενο μοιράζονται τα ίδια στοιχεία δράσης), σε διαφορετικό όμως βαθμό. Σε πολλές περιπτώσεις κυριαρχεί η επικάλυψη με πολύ καλό συγχρονισμό, ο οποίος βοηθάει στην καθιέρωση ενός είδους αλληλεξάρτησης ανάμεσα στην εικόνα και το λεκτικό κείμενο. Με άλλα λόγια, γίνεται φανερό πως δεν είναι μόνο το κείμενο που μας εισάγει στην εικόνα, αλλά και η εικόνα έχει υποστεί επεξεργασία για να ταιριάζει με το κείμενο. Χαρακτηριστικό είναι το ρεπορτάζ του Φραντζή όπου καθόλη τη διάρκεια του πρώτου και του τρίτου μέρους, η εικόνα εναλλάσσεται συνεχώς και ακολουθεί κατά λέξη τις αναφορές του δημοσιογράφου. Έτσι, το κοινό αναγνωρίζει αμέσως το πρόσωπο του δολοφόνου, τους ανθρώπους που κάθονται στο έδρανο, ενώ στο τρίτο μέρος μπορεί εύκολα να συμπεράνει πως το κτίριο που παρακολουθεί στο πλάνο είναι η φυλακή που κρατείται ο Φραντζής και πως η μηχανή του είναι μεγάλου κυβισμού.

Πολλά είναι τα παραδείγματα επικάλυψης που συναντούμε και στο έγκλημα της Γιαννακοπούλου (1^{ο},2^{ο},4^{ο},5^{ο}και6^{ο}μέρος). Η πρωταγωνίστρια περιγράφεται ως αδυνατισμένη, να περπατά με τρεμάμμενα βήματα την ώρα που η κάμερα τη δείχνει να ανεβαίνει στο εδώλιο. Το κοινό πληροφορείται ότι ο άνθρωπος που τη φιλάει είναι ο πατέρας της,

αναγνωρίζει τον αρχιμανδρίτη από τη φωτογραφία που προβάλλεται την ώρα που η δημοσιογράφος αναφέρεται σε αυτόν, ενώ στη συνέχεια ο χαρακτηρισμός «θερμός συμπαραστάτης της» συνοδεύει το πλάνο του συζύγου της κατηγορουμένης. Αξίζει να σημειώσουμε πως στο 5^{ο} μέρος, ενώ πρόκειται για επικάλυψη δεν υπάρχει καλός συγχρονισμός καθώς κατά την αναφορά της δημοσιογράφου «Λίγο αργότερα δεν αρνείται ότι πυροβόλησε 8 φορές» η εικόνα που παρουσιάζεται δείχνει το σημείο με το πτώμα του αρχιμανδρίτη, ενώ η πρόταση συνεχίζεται «και σκότωσε τον 60χρονο αρχιμανδρίτη» με την εικόνα να μας δείχνει τώρα τους κάλυκες από τις σφαίρες (αντιστροφή).

Στα υπόλοιπα τρία εγκλήματα ενώ εξακολουθεί να γίνεται χρήση της επικάλυψης (Πατροκτονία μέρος 1^{ο} «ήρεμος, με βλέμμα όμως που φανερώνει θλίψη αλλά και θυμό» και μέρος 4^{ο} «Φίλοι και γνωστοί δεν δείχνουν να εκπλήσσονται πραγματικά», Μουρατίδης μέρος 1^{ο} «Δρακόντεια ήταν τα μέτρα ασφαλείας καθώς η παρουσία του προκαλεί ανεξέλεγκτες αντιδράσεις» και μέρος 2^{ο} «Δολοφόνε…Να πεθάνεις ρε», Σαντορίνη μέρος 1^{ο} «Μακελειό στη Σαντορίνη») αρχίζει να κάνει πιο έντονη την εμφάνισή της η μετατόπιση (η εικόνα και ο λόγος αναπαριστούν διαφορετικά στοιχεία δράσης). Αυτό συμβαίνει διότι ένα μεγάλο κομμάτι των ρεπορτάζ είναι αφιερωμένο στην περιγραφή των εγκληματικών ενεργειών (Μουρατίδης μέρος 3^{ο}, Πατροκτονία μέρος 2^{ο}και3^{ο}, Σαντορίνη μέρος 1^{ο},2^{ο}και3^{ο}), κατά τη διάρκεια της οποίας, όπως είναι αναμενόμενο, οι εικόνες που προβάλλονται δεν θα μπορούσαν να δείχνουν την πράξη αυτή καθ'αυτή. Έτσι, στην περίπτωση του Μουρατίδη και της Σαντορίνης η περιγραφή του εγκλήματος συνοδεύεται κυρίως με εικόνες αστυνομικών, ενώ στην Πατροκτονία παρουσιάζονται κυρίως εικόνες από το σπίτι και τη γειτονιά όπου διεπράχθη το έγκλημα. Εντούτοις, διαπιστώνουμε πως ακόμα και σε αυτές τις περιπτώσεις επιχειρείται η χρήση της επικάλυψης από τα ρεπορτάζ, όπου αυτό είναι εφικτό. Χαρακτηριστικό είναι το στιγμιότυπο, κατά την περιγραφή της δολοφονίας στο έγκλημα του Μουρατίδη, όπου προβάλλεται το σημείο στο οποίο ο δράστης ισχυρίζεται ότι κουβάλησε το πτώμα της κοπέλας, ενώ στην Πατροκτονία όταν η δημοσιογράφος αναφέρει πως «Φίλοι και γνωστοί δεν δείχνουν να εκπλήσσονται πραγματικά» και «Χωρίς δεύτερη σκέψη οι γείτονες μάζεψαν υπογραφές συμπαράστασης στον 19χρονο», οι εικόνες που μεταδίδονται με τα πρόσωπα των ανθρώπων είναι -όπως συμπεραίνουμε- των φίλων και γειτόνων.

Συνεπώς, φαίνεται να επιβεβαιώνεται η αμοιβαία σχέση ανάμεσα στον λόγο και την εικόνα, έτσι όπως έχει οριστεί από τις δύο αρχές του Montgomery (2007, σελ. 97-98) που έχουμε αναφέρει νωρίτερα. Επιπρόσθετα, γίνεται φανερό πως αυτό που είναι ορατό στην εικόνα έχει τη μορφή ντοκιμαντέρ. Οι εικόνες είναι πραγματικές και συνοδεύουν τον λόγο, δεν σκηνοθετούνται για χάρη του ρεπορτάζ. Ακόμα και στις περιπτώσεις που οι εικόνες επιλέγονται ως αντιπροσωπευτικές μιας είδησης (πχ. αστυνομικοί από το σημείο του εγκλήματος που δεν προβαίνουν όμως στην ενέργεια που περιγράφεται -Μουρατίδης μέρος

4° εικόνα1), οι εικόνες είναι αληθινές και όχι ψεύτικες. Σύμφωνα με τον Tolson «ο επεξηγηματικός ρόλος της εικόνας είναι ένας τρόπος με τον οποίο τα δελτία ειδήσεων δημιουργούν την εντύπωση του γεγονότος» (Tolson, 1996, σελ. 18). Δεν χρειάζεται κάποιος να είναι εύπιστος -ή λιγότερο δύσπιστος- για να δεχτεί αυτό που βλέπει, καθώς φαίνεται πως τα ρεπορτάζ (τουλάχιστον των εγκληματικών ενεργειών) παρουσιάζουν μία πραγματικότητα που θεωρείται εκ των προτέρων δεδομένη (παρά το γεγονός πως ό,τι παρακολουθούμε μπορεί να μας κινήσει την περιέργεια, να μας τρομάξει, να μας φοβίσει, να μας ενθαρρύνει ή ακόμη και να μας διασκεδάσει).

Επιστρέφοντας στον αρχικό μας προβληματισμό για τον αφηγηματικό ή σχολιαστικό λόγο στα τηλεοπτικά ρεπορτάζ, θα πρέπει αρχικά να επισημάνουμε τις δύο αντίρροπες δυνάμεις που φαίνεται να ελέγχουν την εκφορά του τηλεοπτικού ειδησεογραφικού λόγου. Πρόκειται αφ' ενός για την αξιοπιστία, εγκυρότητα και υπευθυνότητα που θα πρέπει να χαρακτηρίζει ένα δελτίο ειδήσεων και η οποία υπηρετείται από διάφορα τεχνάσματα της ρητορικής της γεγονοτικότητας (factuality), όπως η απόδοση δηλώσεων από αξιόπιστες πηγές, συνεντεύξεις, ρεπορτάζ[57]. Αφ' ετέρου, το αίτημα της ψυχαγωγίας οδηγεί τη λιτή αφήγηση σε μια αφηγηματοποιητική διαδικασία (Tolson, 1996, σελ. 42). Είναι ευρέως αποδεκτό ότι οι ειδήσεις μας μεταφέρουν πληροφορίες και γεγονότα. Ωστόσο, τα τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων δεν περιορίζονται σε αυτό αλλά μας δείχνουν, επιπλέον, πού τελέστηκαν τα γεγονότα και ποιοι είναι οι πρωταγωνιστές, βασίζονται δηλαδή σχεδόν πάντα στην εικόνα. Είναι ένα είδος μίμησης αλλά και διήγησης (Montgomery, 2007, σελ. 108). Προσφέρει τα γνώριμα εκείνα στοιχεία ενός κόσμου που θεωρείται δεδομένος, με τον οποίο όμως σπάνια - αν όχι ποτέ- ερχόμαστε σε άμεση επαφή, και στη συνέχεια τα εμπλουτίζει με εικόνες προσώπων (πχ. αρχιμανδρίτης) ή τοποθεσίες (πχ. Σαντορίνη) που γίνονται εμβληματικές.

Στην περίπτωσή μας πρόκειται για πέντε ρεπορτάζ εγκληματικών ενεργειών που παρουσιάζουν συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες. Διαφοροποιούνται, εν μέρει, από τα ρεπορτάζ που ασχολούνται με θέματα δημόσιου ενδιαφέροντος (π.χ. εκπαίδευση, απεργίες, υγεία) τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας των τηλεθεατών, προκαλώντας έντονη ανησυχία και προβληματισμό. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ο λόγος των δημοσιογράφων είναι πρωτίστως σχολιαστικός παρά αφηγηματικός, με τις συμπληρωματικές πληροφορίες (εικόνες, πλάνα, σχολιασμοί) να ολοκληρώνουν σχεδόν πάντα την είδηση. Ωστόσο, στην παρούσα έρευνα ασχολούμαστε με εγκληματικές ενέργειες και με περιγραφές συγκεκριμένων (απρόσμενων και μοναδικών) γεγονότων που έχουν συμβεί. Επομένως, θα ήταν εύλογο να συμπεράνουμε πως αποτελούν από τη φύση τους αφηγηματικά ρεπορτάζ εφόσον διηγούνται ουσιαστικά μία

[57] Βλ. Almeida, 1992 σε Κακαβούλια, 2001, σελ. 88

ιστορία και μια σειρά γεγονότων, υπηρετώντας τη βασική συστατική συνθήκη του αφηγήματος, δηλαδή την «αναπαράσταση παλαιών βιωμάτων και εμπειριών» (Toolan, 1988, σελ. 6). Εντούτοις, ο σχολιασμός, οι ερμηνευτικές αναφορές και η εστίαση σε κάποιες λεπτομέρειες δεν απουσιάζουν σε πολλές περιπτώσεις[58], εμπλουτίζοντας την απλή καταγραφή των γεγονότων, των συναισθημάτων και των αντιδράσεων των πρωταγωνιστών. Γίνεται, λοιπόν, σαφές πως μολονότι συγκεκριμένα είδη ειδήσεων (όπως εν προκειμένω οι εγκληματικές ενέργειες) ευνοούν μία αφηγηματική εξιστόρηση, τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ γενικότερα δεν μπορούν να απεκδυθούν τον σχολιαστικό ή ερμηνευτικό τους χαρακτήρα.

6.2.3 Η συνέντευξη

Μιλήσαμε και προηγουμένως για τη βιωματική συνέντευξη που σκοπό έχει την προβολή των προσωπικών αντιδράσεων των ατόμων σχετικά με ένα γεγονός, προσδίδοντας μία έντονη συναισθηματική χροιά στο ρεπορτάζ. Στα πλαίσια αυτού του είδους συνεντεύξεων παρατηρείται διακριτός διαχωρισμός ρόλων, με τον δημοσιογράφο να θέτει τις ερωτήσεις και τον συνεντευξιαζόμενο να απαντά. Ο τελευταίος δεν απολογείται, αλλά καλείται να καταθέσει την προσωπική του άποψη, η οποία έχει βαρύνουσα σημασία, είτε γιατί πρόκειται για μάρτυρα του συμβάντος, είτε γιατί συνδέεται στενά με το υπό εξέταση γεγονός.

Στις συνεντεύξεις που εξετάσαμε, ενώ γίνεται εύκολα κατανοητό από το ρεπορτάζ ότι ακολουθήθηκε η παραπάνω μέθοδος συνέντευξης, οι ερωτήσεις του δημοσιογράφου τις περισσότερες φορές απουσιάζουν, έχουν «κοπεί» με άλλα λόγια στο μοντάζ, προφανώς για εξοικονόμηση τηλεοπτικού χρόνου.

<u>Μουρατίδης</u>

Συγγενής θύματος: «Ακούσατε εσείς να είπε δεύτερο άτομο;»

Δημοσιογράφος: «Υπάρχει δεύτερο άτομο τι λέτε εσείς;»

Συγγενής θύματος: «Και τρίτο και τέταρτο. Δεν μπορεί να την έκανε μόνος του. Είναι δυνατόν τώρα εγώ να σε πνίξω εσένα κι αυτός να είναι δίπλα εδώ και να μην καταλάβει

[58] π.χ. «άτυχη Ζωή» Φραντζής, «αδυνατισμένη», «θερμός συμπαραστάτης», «θυελλώδη ερωτικό δεσμό» Γιαννακοπούλου, «ήρεμος, με βλέμμα όμως που φανερώνει θλίψη αλλά και θυμό» Πατροκτονία, «μακελειό στη Σαντορίνη»

τίποτα; Να μην άκουσε τίποτα; Αδερφός του, ξάδερφός του, πατέρας του, όλοι εκεί ήτανε αυτοί»

Μέσα από την εν λόγω συνέντευξη δίνεται η δυνατότητα στον ερωτώμενο (ο οποίος παρουσιάζεται με την ιδιότητα του συγγενή του θύματος) να εκφράσει την προσωπική του άποψη σχετικά με την εγκληματική ενέργεια που διεπράχθη. Δεν πρόκειται για κάποιον αυτόπτη μάρτυρα, εντούτοις η γνώμη του είναι πολύ σημαντική καθώς συνδέεται και επηρεάζεται άμεσα από το γεγονός. Η ερώτηση της δημοσιογράφου σχετικά με το αν πιστεύει ότι υπήρχαν συνεργοί στο έγκλημα, δίνει βήμα στον συνεντευξιαζόμενο προκειμένου να αποδώσει κατηγορίες στους συγγενείς του δολοφόνου. Η δημοσιογράφος δεν επιδιώκει τον διάλογο, καθώς σκοπός της συνέντευξης δεν είναι η διενέργεια μιας συζήτησης γύρω από το έγκλημα αλλά η επιθυμία να φιλοξενηθούν και να ακουστούν οι απόψεις των συγγενών.

Μητέρα θύματος: «Αν όχι ένας, υπάρχουν κι άλλοι συνεργοί μαζί του, γι'αυτό θέλαμε να γίνει η αναπαράσταση»

«Φορούσε μάσκα, άλλο πρόσωπο είχε όταν τον γνώρισα και άλλο πρόσωπο έδειξε μετά. Δυστυχώς αυτό είναι που με ξεγέλασε»

Το τηλεοπτικό ρεπορτάζ συμπεριέλαβε, κατόπιν, τη συνέντευξη της μητέρας του θύματος, χωρίς βέβαια να ακούγονται οι ερωτήσεις του δημοσιογράφου. Ωστόσο καταλαβαίνουμε από τις απαντήσεις της ότι αναφέρεται σε δύο διαφορετικά γεγονότα για τα οποία, προφανώς, ο δημοσιογράφος της ζήτησε να τοποθετηθεί. Αρχικά, με τη δήλωσή της έρχεται να ενισχύσει την άποψη που έχει ήδη παρουσιαστεί αναφορικά με την ύπαρξη συνεργών στην τέλεση του φόνου, ενώ στη συνέχεια σχολιάζει το πρόσωπο του δολοφόνου. Η μητέρα, μέσα από την προσωπική της επαφή με τον άνθρωπο που δολοφόνησε την κόρη της, τονίζει τον διπρόσωπο χαρακτήρα του και μοιράζεται με τον κόσμο τη θλίψη και τον πόνο της για την απώλεια του παιδιού της. Η άποψή της, η οποία εκφράζεται μέσα σε έντονη συναισθηματική φόρτιση, γίνεται δεκτή ως αδιαμφισβήτητη.

Πατροκτονία

Πρώτος Γείτονας: «Δεν πρέπει να καταδικαστεί το παιδί, από μικρό το ξέρουμε, ο πατέρας ήταν ένας μεθύστακας, τους κλείδωνε όλη νύχτα έξω, τους χτύπαγε, μαζεύανε από τα σκουπίδια και τρώγανε. Θα είμαστε δίπλα του, όλη η γειτονιά»

Δεύτερος Γείτονας: «Μέθυσος. Εκείνος μπαινόβγαινε τώρα τελευταία στα νοσοκομεία γιατί το ποτό τον είχε πειράξει. Η μάνα πριν 10 μέρες πέθανε από νευρική ανορεξία από τη στεναχώρια της, 49 χρονών γυναίκα»

Στις δύο παραπάνω συνεντεύξεις οι ερωτήσεις του δημοσιογράφου παραλείπονται από το ρεπορτάζ, ωστόσο από τις καταθέσεις των γειτόνων συμπεραίνουμε πως τους ζητήθηκε να μοιραστούν τις εμπειρίες τους σχετικά με την προσωπικότητα του θύτη και του θύματος, αλλά και να περιγράψουν στοιχεία της καθημερινότητας της οικογένειας, έτσι ώστε να κατανοήσουν οι τηλεθεατές ποια ήταν τα κίνητρα της δολοφονίας. Οι περιγραφές και στις δύο περιπτώσεις είναι λεπτομερείς, παραστατικές και δραματικές, ενώ ο ρόλος του δημοσιογράφου περιορισμένος χωρίς να διακόπτει ή να προβάλλει αντεπιχειρήματα. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα αισθητό στην πρώτη περίπτωση όπου ο ερωτώμενος τάσσεται κατηγορηματικά υπέρ της αθώωσης του δράστη, με τον δημοσιογράφο ουσιαστικά να «αποδέχεται» το σκεπτικό του καθώς δεν αντιπαραθέτει το αυτονόητο (ως ένοχος για τις πράξεις του δεν θα έπρεπε να καταδικαστεί;) υπονομεύοντας την εικόνα ενός «δίκαιου» φόνου. Γίνεται, λοιπόν, φανερό στην περίπτωση αυτή πως το ρεπορτάζ (μέσα από τις συνεντεύξεις που φιλοξενεί, τα συγκινησιακά φορτισμένα σχόλια των συνεντευξιαζόμενων και την απουσία της αντίθετης άποψης) τάσσεται υπέρ της αθώωσης του δράστη, έστω και με έμμεσο τρόπο.

Συνεντεύξεις με αυτόπτες μάρτυρες

Μία ξεχωριστή περίπτωση βιωματικών συνεντεύξεων αποτελούν εκείνες οι οποίες βασίζονται σε αυτόπτες μάρτυρες ενός γεγονότος. Αυτές αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα όταν σχετίζονται με δυσάρεστες ειδήσεις, όπως ατυχήματα ή εγκληματικές ενέργειες. Η εισβολή του αναπάντεχου στην καθημερινότητα, ειδικά όταν συνδέεται με τον θάνατο, καθιστά εξέχουσας σημασίας τις συνεντεύξεις με ανθρώπους που είτε βίωσαν οι ίδιοι ένα τραγικό συμβάν και επέζησαν είτε το είδαν να εκτυλίσσεται μπροστά τους. Τις συνεντεύξεις που περιλαμβάνονται στο τηλεοπτικό ρεπορτάζ της Σαντορίνης θα επιχειρήσουμε να τις

αναλύσουμε ακολουθώντας την περιγραφή του Labov για τις αφηγήσεις προσωπικών εμπειριών (Labov, 1972b; Labov & Fanshel, 1977; Labov & Waletsky, 1967). Πιο συγκεκριμένα, η δομή της ανάλυσης του Labov στηρίζεται σε πέντε κύρια στάδια: προσανατολισμός, επιπλοκή, αξιολόγηση, επίλυση και επαναφορά.

Στον προσανατολισμό γίνεται μια πρώτη περιγραφή της κατάστασης που επικρατούσε πριν τελεστούν τα γεγονότα. Ενημερωνόμαστε για τον χρόνο, τον τόπο και τις γενικότερες συνθήκες που επικρατούσαν πριν από το συμβάν. Μέσω αυτών των πληροφοριών ο τηλεθεατής προετοιμάζεται για τη μετάβαση από το συνηθισμένο, το καθημερινό, στο ασυνήθιστο και απίθανο που θα ακολουθήσει. Αξιοσημείωτο είναι ότι στο στάδιο αυτό δίνεται έμφαση στην αμεσότητα της εμπειρίας, όπου ουσιαστικά οι συνεντευξιαζόμενοι βρίσκουν την ευκαιρία να ξαναζήσουν τα γεγονότα και να μεταφέρουν με γνήσιο τρόπο την ένταση και τα συναισθήματα που ένιωσαν, χωρίς να συνδυάζουν στοιχεία και λεπτομέρειες που τώρα είναι ευρέως γνωστά, εκείνες τις στιγμές όμως δεν γνώριζε κανείς τους.

Η επιπλοκή αποτελεί το στάδιο της ανατροπής της καθημερινότητας. Αφορά τις καταστάσεις και τα γεγονότα που έζησαν οι αφηγητές, τα οποία τάραξαν την ομαλή ζωή τους και τα οποία ανάγονται σε κεντρικό σημείο της αφήγησης. Παρόλο που τα στοιχεία αυτά είναι απολύτως απαραίτητα για τη δομή της αφήγησης, ο χρόνος που τους αφιερώνεται είναι περιορισμένος, καθώς δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στο επόμενο στάδιο, αυτό της αξιολόγησης.

Κατά την αξιολόγηση γίνεται προσπάθεια να κατανοηθεί πλήρως τι συνέβη, πώς επηρεάζονται οι ίδιοι οι αυτόπτες μάρτυρες από το συμβάν αλλά και οι άλλοι γύρω τους. Δίνεται έμφαση στην υποκειμενική βίωση των γεγονότων, στην καταγραφή των προσωπικών σκέψεων και συναισθημάτων (σε όσα το κοινό δεν θα μπορούσε να γνωρίζει), παρά σε όσα είναι ήδη γνωστά. Πρόκειται ουσιαστικά για τις πρώτες αντιδράσεις τους μετά την επιπλοκή και τοποθετείται ανάμεσα σε αυτήν και την επίλυση.

Στην επίλυση οι αφηγητές βρίσκουν τη σωτηρία, τον τρόπο απόδρασης από το τραγικό συμβάν, ενώ καταλήγουν στο στάδιο της επαναφοράς όπου επανέρχονται στο σήμερα, στην ομαλότητα της καθημερινότητάς τους.

Σαντορίνη

Παρακάτω ακολουθούν οι δύο συνεντεύξεις που θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε σύμφωνα με τη θεωρία αφήγησης του Labov:

1ος Μάρτυρας: «Ακριβώς εδώ που είναι η στροφή κρατούσε αριστερά το κεφάλι, τρέχανε τα αίματα, και απ΄την άλλη είχε το μαχαίρι. Της λέω της γυναίκας μου, λέω, κρατάει το κεφάλι. Άστον μου λέει, μην ανακατεύεσαι. Πήγα να πάρω τη μηχανή να τον κυνηγήσω. Συγκεκριμένα ήταν και άλλα άτομα εδώ πέρα, όλοι φοβηθήκανε»

Μία πρώτη παρατήρηση που μπορούμε να κάνουμε είναι πως πρόκειται για μία συνέντευξη στα πλαίσια ενός σύντομου τηλεοπτικού ρεπορτάζ, με αποτέλεσμα οι καταστάσεις που αφηγείται ο μάρτυρας να είναι σχετικά περιορισμένες ή τουλάχιστον έτσι παρουσιάστηκαν μέσα από το μοντάζ. Παρ'όλα αυτά διακρίνουμε καθαρά τα περισσότερα από τα στάδια που περιγράφει ο Labov.

Αρχικά ο αφηγητής μας κατατοπίζει για το πού συνέβη το γεγονός (**προσανατολισμός**) «ακριβώς εδώ που είναι η στροφή», ενώ αμέσως μετά έχουμε την **επιπλοκή** «κρατούσε αριστερά το κεφάλι, τρέχανε τα αίματα, και απ΄την άλλη είχε το μαχαίρι». Ακολουθούν οι πρώτες αντιδράσεις (**αξιολόγηση**) «της λέω της γυναίκας μου, κρατάει το κεφάλι» ενώ γίνεται αναφορά και στη συναισθηματική κατάσταση των υπολοίπων που ήταν παρόντες «συγκεκριμένα ήταν και άλλα άτομα εδώ πέρα, όλοι φοβηθήκανε». Ξεχωρίζουμε, τέλος, και το στάδιο της **επίλυσης** με τον μάρτυρα να περιγράφει «πήγα να πάρω τη μηχανή να τον κυνηγήσω».

Στην εν λόγω συνέντευξη διακρίνεται, επιπλέον, ένα κυρίαρχο χαρακτηριστικό (σύνηθες σε τέτοιου είδους συνεντεύξεις) το οποίο ορίζεται ως *γενικευμένη μεγιστοποίηση* (Montgomery, 2007, σελ. 166). Πρόκειται ουσιαστικά για το στοιχείο της υπερβολής με το οποίο ο αφηγητής προσπαθεί να δώσει έμφαση σε συγκεκριμένα σημεία της περιγραφής του: «συγκεκριμένα ήταν και άλλα άτομα εδώ πέρα, **όλοι** φοβηθήκανε». Λίγη σημασία έχει αν το σχόλιο αυτό είναι αληθές ή όχι, καθώς βασικός σκοπός είναι να επικοινωνήσει με το κοινό την προσωπική του αλήθεια.

2ος Μάρτυρας: «Κράταγε στο ένα χέρι το μαχαίρι μέσα στο αίμα όλο μέχρι απάνω, και στο άλλο χέρι κράταγε...μάλιστα εγώ δεν καλοβλέπω, το εγγονάκι ήταν δίπλα μου και μου λέει: γιαγιά το κεφάλι κρατάει στο άλλο χέρι από τα μαλλιά»

Η δεύτερη μαρτυρία που φιλοξενείται στο υπό εξέταση ρεπορτάζ χαρακτηρίζεται από πολύ λιγότερα στάδια σε σχέση με την προηγούμενη. Συγκεκριμένα, τα στάδια της **επιπλοκής** και της **αξιολόγησης** αποτελούν τα μοναδικά που μπορούμε να αναγνωρίσουμε. Σε αυτή τη σύντομη μαρτυρία η συνεντευξιαζόμενη περιγράφει την εμπειρία της όχι απλά για να

πληροφορήσει σχετικά με το έγκλημα, αλλά για να μεταφέρει στο κοινό κάθε ανατριχιαστική λεπτομέρεια, να βιώσει και το ίδιο (σαν να ήταν παρόν) όσα εκτυλίχθηκαν. Μέσα από μία ιδιαιτέρως παραστατική περιγραφή η μάρτυρας ξαναζεί εκείνες τις σοκαριστικές στιγμές. Η συναισθηματική της φόρτιση είναι εμφανής και το ρεπορτάζ επιλέγει να φωτίσει αυτό το στοιχείο.

Στις δύο παραπάνω συνεντεύξεις διακρίνουμε αρκετές ομοιότητες, τόσο όσον αφορά στην περιγραφή του γεγονότος όσο και στον τρόπο έκφρασης, την έκπληξη που ένιωσαν οι αφηγητές στο αντίκρισμα των σκηνών αυτών. Προφανώς, πρόκειται για απαντήσεις σε ερωτήσεις των δημοσιογράφων με ένα κοινό και συγκεκριμένο πλαίσιο, προκειμένου να μοιραστούν πτυχές της εμπειρίας τους με τον κόσμο. Υπάρχει λοιπόν μια διττή διάσταση στις συνεντεύξεις αυτές, αφενός να ενημερωθεί το κοινό για το τι συνέβη και αφετέρου να ενημερωθεί για το τι αισθάνθηκαν οι αυτόπτες μάρτυρες ότι συνέβη (Montgomery, 2007, σελ. 168), μέσα από τις προσωπικές περιγραφές τους. Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε πως αυτού του είδους οι συνεντεύξεις δεν απαιτούν τη δικανική ακρίβεια που θα ήταν αναγκαία σε ένα δικαστήριο, αλλά αντίθετα επιζητούν την προβολή και ανάδειξη της οπτικής γωνίας και υποκειμενικότητας του αφηγητή.

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να σημειώσουμε ένα ακόμη ξεχωριστό στοιχείο. Οι συνεντεύξεις αυτές δεν στοχεύουν στην επίρριψη ευθυνών παρουσιάζοντας δημόσια πρόσωπα στον τηλεοπτικό αέρα (Clayman & Heritage, 2002). Δεν επιλέγονται ειδικοί ή εμπειρογνώμονες, ούτε θεσμοθετημένοι ανταποκριτές, αλλά απλοί πολίτες, μέλη της ευρύτερης κοινωνίας που έτυχε να ζήσουν μια τραυματική εμπειρία (κάτι που θα μπορούσε να συμβεί στον καθένα μολονότι κανείς δεν θα το επιθυμούσε) και οι οποίοι έχουν αποκτήσει χωρίς να το θέλουν την ιδιότητα του μάρτυρα. Η ιδιότητα αυτή τους εξασφαλίζει, κατά κάποιον τρόπο, έναν σημαντικό ρόλο. Προκειμένου το κοινό να ενημερωθεί με ακρίβεια και λεπτομέρεια για ένα γεγονός που συνέβη στο παρελθόν και το οποίο δεν είδε το φως της δημοσιότητας, μόνο εκείνοι που το έζησαν από κοντά μπορούν να τους το μεταφέρουν. Και υπό το βάρος αυτής της «ευθύνης» οι αφηγητές υποχρεούνται να περιγράψουν το απερίγραπτο. Οι αυτόπτες μάρτυρες που μέσα από μια σειρά γεγονότων βρέθηκαν τυχαία μπροστά σε ακραίες καταστάσεις, διαμορφώνουν τώρα τον δημόσιο λόγο μέσα από την τηλεοπτική αναμετάδοση όσων δυσάρεστων καταστάσεων βίωσαν και των οποίων το κοινό, μέσα από μια άλλη σειρά τυχαίων γεγονότων, απέφυγε.

Ολοκληρώνοντας, είναι σημαντικό να τονίσουμε πως η επικράτηση των συνεντεύξεων στα δελτία ειδήσεων, όπως και οι διαφορετικές μορφές που έχουν λάβει, δικαιολογείται εν μέρει από τους αναλυτές ως επακόλουθο των διαδικασιών εκείνων μέσα από τις οποίες ο δημόσιος λόγος διακρίνεται πλέον για τον προσωπικό, ανεπίσημο και συνομιλιακό του χαρακτήρα (Scannell, 1996; Cameron, 2000; Fairclough, 1992). Γίνεται φανερό, πως η

μετάδοση των ειδήσεων με τη μορφή μονολόγου από κάποιον δημοσιογράφο-παρουσιαστή δεν είναι η καταλληλότερη. Αντίθετα, η τηλεοπτική αναμετάδοση έχει εξελιχθεί σε υπόθεση πολλών, οι οποίοι συνήθως βρίσκονται σε διαλεκτική σχέση μεταξύ τους. Σε αυτή τη διαδικασία, η συνέντευξη αποτελεί τον κύριο μηχανισμό για τη δραματοποίηση των ειδήσεων και τη μετάδοσή τους μέσα σε ένα πλαίσιο αλληλεπίδρασης και διαλόγου. Έτσι, η ενσωμάτωση των συνεντεύξεων, είτε εξ'ολοκλήρου είτε αποσπασματικά, στα δελτία ειδήσεων και τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ, μεταβάλλει τον τρόπο προβολής της είδησης, την απομακρύνει από μια απλή περιγραφή ενός γεγονότος από τον παρουσιαστή και τη φέρνει πιο κοντά στο ίδιο το γεγονός, περιλαμβάνοντας αντιδράσεις και γνώμες τρίτων για αυτό. Η πρακτική της συνέντευξης και οι παραγόμενες πρακτικές παράθεσής της σηματοδοτούν τη μετατόπιση από την αφήγηση στη δραματοποίηση, στην οποία αυτό που δραματοποιείται είναι κατά κάποιον τρόπο η ίδια η κατασκευή της είδησης (Montgomery, 2007, σελ. 181).

6.3 Πλαίσια

Τα πλαίσια, όπως αναφέραμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, επιτρέπουν στους δημοσιογράφους να επεξεργάζονται μεγάλο όγκο πληροφοριών γρήγορα και συστηματικά: αναγνωρίζουν την πληροφορία ως είδηση, την τοποθετούν σε γνωστικές κατηγορίες και στη συνέχεια τη συστηματοποιούν για αποτελεσματική αναμετάδοση στο κοινό. Έτσι, σύμφωνα με τον Gitlin (1980, σελ. 7) ο οποίος επεξεργάστηκε ειδικότερα την ιδέα ότι η πλαισίωση αποτελεί στοιχείο οργάνωσης, η πλαισίωση ορίζεται ως τα συνεχή πρότυπα γνώσης, ερμηνείας, παρουσίασης, επιλογής, έμφασης και εξαίρεσης με τα οποία οι διαχειριστές των συμβόλων συστηματοποιούν τον λόγο. Επιπλέον, χρησιμοποιώντας τον όρο «πακέτο», ισχυρίστηκε ότι οι πλαισιώσεις «πακετάρουν», οργανώνουν τις πληροφορίες για το κοινό. Συνεπώς, η πλαισίωση αποτελεί την ικανότητα των μέσων επικοινωνίας να καθορίζουν και να νοηματοδοτούν τον κόσμο, τόσο των δημοσιογράφων, οι οποίοι κάνουν ρεπορτάζ για τον κόσμο αυτόν, όσο και των τηλεθεατών, οι οποίοι βασίζονται στα ρεπορτάζ των δημοσιογράφων.

Στην παρούσα έρευνα, τα πιο εμφανή κοινά χαρακτηριστικά στον τρόπο προβολής των υπό εξέταση εγκλημάτων είναι η υιοθέτηση των τεχνικών της προσωποποίησης και δραματοποίησης. Άλλωστε, όπως χαρακτηριστικά έχει υποστηριχθεί (βλ. Ναυρίδης, Πάνος, Νίκα, 2002), υπάρχουν δύο βασικοί κανόνες «θεαματικοποίησης» των ειδήσεων που ακολουθούνται κατά κόρον από τα ελληνικά τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων (τουλάχιστον της ιδιωτικής τηλεόρασης). Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για την προσωποποίηση που αφορά

την τοποθέτηση του ατόμου στην κεντρική θέση των γεγονότων, χωρίς να εξετάζεται το συναφές περιβάλλον αλλά και οι διεργασίες που οδήγησαν στην εκδήλωση του γεγονότος και η δραματοποίηση σύμφωνα με την οποία μία είδηση πλέον δεν περιγράφεται αλλά εκδραματίζεται, με αποτέλεσμα να δίνεται η εντύπωση ότι ο θεατής είναι παρών την ώρα που συμβαίνει το γεγονός. Αυτός ο κοινός παρανομαστής αποτέλεσε τη βάση για τον εντοπισμό του κυρίαρχου πλαισίου στα διερευνούμενα τηλεοπτικά ρεπορτάζ. Κατά την εξέταση που προηγήθηκε, διαπιστώθηκε και θα αναλυθεί στη συνέχεια η χρήση του πλαισίου της Ενημερω-Ψυχαγωγίας (Infotainment).

6.3.1 Το πλαίσιο της Ενημερω-Ψυχαγωγίας (Infotainment)

Η ενημερω-ψυχαγωγία αποτελεί έναν νεολογισμό που έκανε την εμφάνισή του στα τέλη του 1980. Ο όρος συντίθεται κατ' ουσίαν από το συνδυασμό των εννοιών ενημέρωση, πληροφόρηση (information), από τη μία, και ψυχαγωγία (entertainment), από την άλλη, που παρατηρείται στις ειδήσεις και σε προγράμματα επικαιρότητας. Σύμφωνα με το Αγγλικό Λεξικό της Οξφόρδης, η ενημερω-ψυχαγωγία αναφέρεται «σε υλικό που προορίζεται για αναμετάδοση και το οποίο έχει ως στόχο τόσο να ψυχαγωγήσει όσο και να ενημερώσει», ενώ στο *Key Concepts in Political Communication* ορίζεται ως «η μίξη πληροφόρησης και ψυχαγωγίας υποδηλώνοντας μία πρακτική συγχώνευσή τους ή από κοινού παρουσίας τους στη μετάδοση των ειδήσεων και των θεμάτων επικαιρότητας» (Lilleker, 2006). Η χρήση του όρου προσδιορίζει το είδος τηλεοπτικών ειδήσεων, στο οποίο ο τρόπος παρουσίασης υπερισχύει του περιεχομένου.

Στο πρώτο σκέλος του όρου ενημερω-ψυχαγωγία αντιστοιχίζεται η ενημέρωση, η οποία παραπέμπει στην καινούρια γνώση γύρω από ένα θέμα, στη μετάδοση μιας πληροφορίας που συμπυκνώνει όλα εκείνα τα στοιχεία ώστε να καταστεί ολοκληρωμένη και σαφής. Στο δεύτερο μέρος, η ψυχαγωγία πρέπει να ιδωθεί διαμέσου του πώς οργανώνεται η πληροφορία, η είδηση σε ένα δελτίο ειδήσεων, προκειμένου να επιτευχθεί η διασκέδαση και η ψυχαγωγία. Στο δεύτερο, λοιπόν, σκέλος η ψυχαγωγία αποτελεί την αντίπερα όχθη της ενημέρωσης και σχετίζεται με την παρουσίαση ενός μηνύματος με έναν συγκεκριμένο τρόπο, ώστε να εξυπηρετήσει συγκεκριμένους σκοπούς. Η ενημερω-ψυχαγωγία πραγματοποιείται με την οργάνωση της είδησης ως αφήγημα, προκειμένου να επικοινωνήσει το γνωστικό της περιεχόμενο και να γίνει κατανοητή, το οποίο διαθέτει τέσσερα θεμελιώδη χαρακτηριστικά: τη δραματοποίηση, την προσωποποίηση, την αποσπασματικότητα και την εξομάλυνση ή κανονικοποίηση. Μέσα από την ανάλυση λόγου που προηγήθηκε, διαπιστώθηκε ότι και τα πέντε τηλεοπτικά ρεπορτάζ της παρούσας μελέτης υπακούουν στην προαναφερθείσα δομή,

μολονότι αποτυγχάνουν να υπηρετήσουν την ανάγκη για κατάληξη, επίλογο ή κατακλείδα, στοιχείο απαραίτητο για την αφηγηματική ολοκλήρωση (White, 1980, σελ. 16). Επιπλέον, θα πρέπει να τονίσουμε πως οι προαναφερθείσες τεχνικές δεν εφαρμόζονται ομοιόμορφα στα πέντε τηλεοπτικά ρεπορτάζ, γεγονός που καθιστά διαφορετικό τον τρόπο αντιμετώπισης και προσέγγισης της εγκληματικής είδησης.

Πιο αναλυτικά, τα πέντε ρεπορτάζ αποτέλεσαν πέντε σύντομες «δραματικές» ιστορίες, οι οποίες παρουσιάστηκαν με όρους επεισοδιακής πλαισίωσης. Αντιμετώπιζαν, με άλλα λόγια, τα περιστατικά ως μεμονωμένα συμβάντα, αποκομμένα από τους κοινωνικούς ή άλλους παράγοντες που ενδεχομένως συνέβαλαν στην εκδήλωσή τους, ενώ στερούνταν και αναφορών σχετικά με τα βαθύτερα αίτια και τις συνέπειες των πράξεων. Η κοινωνική ευθύνη της πρόληψης του εγκλήματος αγνοούνταν, ενώ η ατομική εγκληματική πράξη τοποθετούνταν σε ένα εννοιολογικό πλαίσιο, ξένο προς το πραγματικό γεγονός, πιο κοντά όμως στο εντυπωσιακό πεδίο. Επιπλέον, παρατηρήθηκε η χρήση αρνητικών πλαισίων κατά την παρουσίαση των πρωταγωνιστών, επιλέγοντας να τονιστούν τα στοιχεία εκείνα που καθιστούν τους κεντρικούς ήρωες κακούς και επικίνδυνους, γεγονός που ενισχύθηκε με την προσθήκη των κατάλληλων δηλώσεων από συγγενείς και αυτόπτες μάρτυρες. Εξαίρεση αποτελεί το ρεπορτάζ σχετικά με την πατροκτονία στη Νίκαια, με τον πρωταγωνιστή να απεικονίζεται ως ηρωική φιγούρα, καθορίζοντας με τον τρόπο αυτόν και την οπτική γωνία παρουσίασης της είδησης. Η ενσωμάτωση των βιωματικών συνεντεύξεων συνέβαλε σημαντικά στη μετάδοση της εγκληματικής είδησης μέσα σε ένα πλαίσιο προσωποκεντρικό και συνομιλιακό, προσδίδοντας συνάμα δραματικότητα και αμεσότητα στο ρεπορτάζ, γεγονός που πραγματοποιήθηκε στις περιπτώσεις του Μουρατίδη, της πατροκτονίας στη Νίκαια και της Σαντορίνης.

Η «δραματική-τραγική» διάσταση επιτυγχάνονταν, επιπρόσθετα, με τη χρήση συγκεκριμένων λέξεων με ιδιαίτερο συναισθηματικό αντίκτυπο, καθώς και με υπαινιγμούς (παρατηρήθηκε εντονότερα στο ρεπορτάζ για το έγκλημα στη Σαντορίνη: «μακελειό στη Σαντορίνη», «σοκ στο πανελλήνιο από το πρωτοφανές έγκλημα», «φρίκη στη Σαντορίνη», αλλά και στην υπόθεση Μουρατίδη: «σκοτεινά σημεία που προκαλούν δεκάδες ερωτήματα..»). Μάλιστα, σε μία περίπτωση (ρεπορτάζ για το έγκλημα της πατροκτονίας) επιχειρήθηκε η ευαισθητοποίηση του τηλεοπτικού κοινού και η ενεργοποίηση του αισθήματος του «κοινού δικαίου», μέσα από την έμμεση υιοθέτηση της πλευράς που φεροταν να έχει «δίκιο» και ανατρέποντας τον παγιωμένο τρόπο αναπαράστασης του θύτη και του θύματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε μία άλλη περίπτωση (ρεπορτάζ για το έγκλημα Μουρατίδη) έγινε προσπάθεια αναπαράστασης της διαδρομής που ακολούθησε ο δράστης για να θάψει το πτώμα (στοιχείο δράσης), μετατρέποντας το υποκείμενο σε κινηματογραφικό πλέον πρωταγωνιστή, μιας και ο δολοφόνος δεν παρουσιάζεται μόνο ως ένα συγκεκριμένο

πρόσωπο με όνομα και επίθετο, αλλά εξυπηρετεί ταυτόχρονα την αρχετυπική φιγούρα του μοχθηρού όντος με τις κακές προθέσεις.

Συμπληρώνοντας τα παραπάνω, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι στα διερευνούμενα τηλεοπτικά ρεπορτάζ δεν υπήρξε προσθήκη μουσικής, ωστόσο διακρινόταν, κατά περίσταση, ο δραματικός και αγωνιώδης τόνος στη φωνή του δημοσιογράφου κατά την εκφώνηση του κειμένου (speakage), με πιο χαρακτηριστική την περίπτωση της Σαντορίνης. Παράλληλα, σε τρία από τα ρεπορτάζ (Γιαννακοπούλου, πατροκτονία στη Νίκαια και Σαντορίνη) διαπιστώθηκε η χρήση τίτλων και υπότιτλων, το περιεχόμενο των οποίων περιελάμβανε πληροφορίες για συμπεριφορές και γεγονότα με έντονο συγκρουσιακό και συγκινησιακό χαρακτήρα (διαπιστώθηκε κυρίως στο ρεπορτάζ της Σαντορίνης), ενώ ο προσδιορισμός της ταυτότητας των πρωταγωνιστών πραγματοποιούνταν με την αντικατάσταση του ονόματος από την ηλικία τους (π.χ. ο 19χρονος) ή με την ένταξή τους σε μια ευρύτερη ομάδα (π.χ. ιερέας, αστυνομικοί, γυναίκες-γιατροί).

Την προσωποποίηση των ειδήσεων έρχεται να ενισχύσει ένα από τα βασικά γνωρίσματα της σύγχρονης ενημερω-ψυχαγωγίας που δεν είναι άλλο από την εικόνα. Στις περιπτώσεις που παρουσιάζονταν χωρίς κάλυψη τα πρόσωπα των ατόμων (στην παρούσα μελέτη αυτό συνέβη μόνο στα ρεπορτάζ του Φραντζή και της Γιαννακοπούλου) επιλέγονταν τα κοντινά και μέσης απόστασης πλάνα, ενώ σε δύο ρεπορτάζ (υπόθεση Γιαννακοπούλου και έγκλημα στη Νίκαια) οι πρωταγωνιστές εκδήλωσαν τα συναισθήματά τους μπροστά στον τηλεοπτικό φακό, γεγονός που τους έκανε να φαίνονται περισσότερο οικείοι και πιο εύκολα αναγνωρίσιμοι στο κοινό. Ακόμη, σε ό,τι αφορά την αλληλεπίδραση εικόνας-λόγου, η επικάλυψη κυριάρχησε σε όλα τα ρεπορτάζ και μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις με πολύ καλό συγχρονισμό, ενώ δεν έλειπε και η μετατόπιση (κυρίως στα σημεία εκείνα που τα ρεπορτάζ των Μουρατίδη, Πατροκτονίας και Σαντορίνης επικεντρώνονταν στην περιγραφή της εγκληματικής πράξης), επιβεβαιώνοντας την αμοιβαία σχέση εικόνας και λεκτικού κειμένου. Η δημοσιογραφική αφήγηση εμπλουτίζονταν από ανατριχιαστικές λεπτομέρειες, σχολιασμούς και ερμηνευτικά σχήματα αιτίου-αιτιατού, ενώ εναλλάσσονταν αρκετά συχνά με συνομιλιακούς τρόπους του λόγου, όπως η προσθήκη των βιωματικών συνεντεύξεων από αυτόπτες μάρτυρες.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία φαίνεται να θεμελιώνουν τον εναγκαλισμό των ειδήσεων και του θεάματος. Η a priori φθαρτή αξία της επίκαιρης είδησης σε συνδυασμό με το αμείλικτο αίτημα της μεγιστοποίησης της τηλεθέασης οδηγούν στην ανάγκη για άμεση και μαζική κατανάλωση της πληροφορίας και της ενημέρωσης (βλ. Κακαβούλια, 2001) και ο ευκολότερος τρόπος για την ικανοποίηση αυτού του αιτήματος αποτελεί η επίτευξη του πλαισίου της ενημερω-ψυχαγωγίας. Το τηλεοπτικό κοινό εξοικειώνεται σταδιακά με την ψυχαγωγική μορφή που αποκτά η ενημέρωση και αναζητά εκείνα τα στοιχεία που είναι

σημαντικά ή διασκεδαστικά[59]. Άλλοτε ως προσωποποιημένη και άλλοτε ως δραματοποιημένη ή αποσπασματική είδηση, το έγκλημα -υπό το πλαίσιο της συγχώνευσης της ψυχαγωγίας και των ειδήσεων- παρουσιάζεται ως το αντιπροσωπευτικό αποκορύφωμα της διαδικασίας: εικόνα-κατασκευή[60]. Σε αυτές τις περιπτώσεις το έγκλημα μοιάζει να συμβολίζει την αβεβαιότητα της σύγχρονης ζωής που απειλείται από επικίνδυνους εγκληματίες και αδύναμα θύματα. Στην ανάλυση που προηγήθηκε, διαπιστώθηκε ότι τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ για το έγκλημα πλαισιώθηκαν -σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετικούς τρόπους- δραματοποιημένα και εξατομικευμένα. Η πληροφόρηση είχε εμποτιστεί από στοιχεία ψυχαγωγίας (γρήγορες εναλλαγές εικόνων, με κινηματογραφική δράση και πλοκή και έντονο συγκινησιακό χαρακτήρα), ακολουθώντας την επικερδή εκδοχή που αποζητούν οι ιδιοκτήτες των μέσων αλλά στην ουσία -όπως επισημαίνει ο Postman- απομακρύνοντας το κοινό από την πραγματική γνώση[61].

[59] Αναλυτικότερα βλ. Graber (1988, σελ. 251), Donovan & Scherer (1992, σελ. 257-282)

[60] Surette (σε Barak, 1994, σελ. 37)

[61] Postman (1985, σελ. 107)

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ ως πειραματικά ερεθίσματα

Κεφάλαιο 7. Πείραμα

Όπως έχει καταστεί εναργές από τα όσα αναφέρθηκαν σε προηγούμενη ενότητα της παρούσας εργασίας, τα ΜΜΕ και πιο συγκεκριμένα η τηλεοπτική ειδησεογραφία χρησιμοποιεί συγκεκριμένες τεχνικές προκειμένου να δομήσει τον τηλεοπτικό της λόγο και να πλαισιώσει αφηγηματικά την εγκληματική είδηση με στόχο πάντα την έλξη της προσοχής του τηλεθεατή. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό πως τα μηνύματα των ΜΜΕ απευθύνονται πάντα σε ένα κοινό, το νόημα δεν δύναται να συσταθεί έξω από την κοινωνία και τους παραλήπτες, οι οποίοι συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία παραγωγής του νοήματος. Με το ερευνητικό ενδιαφέρον να στρέφεται, πλέον, στην απήχηση και στην επίδραση που έχει το τηλεοπτικό μήνυμα, η πειραματική μελέτη που πραγματοποιήθηκε εντάσσεται στο πεδίο διερεύνησης του ρόλου των τηλεοπτικών μεταδόσεων εγκληματικών ενεργειών στη διαμόρφωση εκτιμήσεων και στάσεων απέναντι σε σημαντικά κοινωνικά ζητήματα καθώς και στην πρόκληση συναισθηματικών αντιδράσεων. Στόχος μας είναι η διατύπωση και η επαλήθευση μιας σειράς ερευνητικών υποθέσεων και για το λόγο αυτό καταγράψαμε (με τη βοήθεια ενός ερωτηματολογίου) τις στάσεις, τις αντιλήψεις και τα συναισθήματα του κοινού[62] αμέσως μετά την προβολή πέντε διαφορετικών τηλεοπτικών ρεπορτάζ -δελτίου ειδήσεων κεντρικού τηλεοπτικού σταθμού- που αφορούν σε εγκληματικές ενέργειες.

Βέβαια, ο τρόπος που οι συμμετέχοντες επεξεργάζονται γνωστικά τις παρεχόμενες πληροφορίες και αποκρίνονται συναισθηματικά στα προβαλλόμενα γεγονότα δεν θα μπορούσε να καθορίζεται αποκλειστικά από τις εγχειρηματοποιούμενες μεταβλητές. Θα ήταν, λοιπόν, ασυνεπές να μη λάβουμε υπόψη μας και άλλες παραμέτρους που προϋπάρχουν της πειραματικής περίστασης, όπως είναι οι στάσεις, οι ιδεολογικές τοποθετήσεις, οι διομαδικές σχέσεις, η συναισθηματική αυτοαντίληψη και τα ερμηνευτικά σχήματα των συμμετεχόντων που υπεισέρχονται στον τρόπο που θα αναπαραστήσουν και θα νοηματοδοτήσουν τα γεγονότα που παρακολουθούν αλλά και θα αντιδράσουν σε αυτά. Για το λόγο αυτό, της έναρξης της πειραματικής διαδικασίας προηγήθηκε η προμέτρηση, κατά την οποία σταθμίσαμε το δείγμα μας με βάση συγκεκριμένους παράγοντες (διαχείριση συναισθημάτων, ιδεολογικές στάσεις, αντιλαμβανόμενος κίνδυνος, φόβος θυματοποίησης, διατάραξη σχέσεων γειτονίας, κοινωνική ενσωμάτωση). Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν μία ομοιομορφία ανάμεσα στους συμμετέχοντες, με εξαίρεση τον δείκτη συντηρητισμού τον οποίο χρησιμοποιήσαμε ως παράγοντα συμμεταβολής σε όλες τις μετέπειτα αναλύσεις μας.

[62] Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε φοιτητές του Παντείου Πανεπιστημίου και του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Στο επίπεδο των εξαρτημένων μεταβλητών, στόχος μας ήταν να μην περιοριστούμε στα προφανή ή σε όσα είθισται να μετρούνται στις περισσότερες έρευνες. Για το λόγο αυτό επιδιώξαμε οι μετρήσεις μας να αφορούν όχι μόνο στις εκτιμήσεις ή τα συναισθήματα των συμμετεχόντων για το περιεχόμενο του εκάστοτε τηλεοπτικού ρεπορτάζ αλλά, συνάμα, και στις τοποθετήσεις τους σε ζητήματα ευρύτερου κοινωνικού ενδιαφέροντος.

Αρχικά, επιχειρήσαμε να καταγράψουμε τις ερμηνείες που επικαλούνται τα «κοινωνικά υποκείμενα» προκειμένου να εξηγήσουν τους λόγους που οδηγούν κάποιον στη διάπραξη ενός εγκλήματος. Για να διατυπώσουμε την πρώτη μας υπόθεση σχετικά με τις αιτιακές αποδόσεις των εγκληματικών ενεργειών, είναι σημαντικό να αναφερθούμε αφενός στο θεμελιώδες σφάλμα απόδοσης (Ross, 1977) το οποίο συνίσταται στην «επιλεκτική απόδοση (της συμπεριφοράς κάποιου) σε εσωτερικά παρά σε εξωτερικά αίτια, ακόμα και όταν υπάρχουν ενδείξεις που υποδηλώνουν ότι μπορεί να συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο», και αφετέρου στη διαδικασία της ψυχολογιοποίησης η οποία παραπέμπει στην απόδοση της συμπεριφοράς του μειονοτικού φορέα στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του.

Αναφορικά με το πρώτο, λόγω της θεμελιώδους ανάγκης των ανθρώπων να ελέγξουν και να προβλέψουν το κοινωνικό τους περιβάλλον, απαιτείται η κατανόηση της παραγωγής ενός γεγονότος. Όταν λοιπόν καλούνται να αιτιολογήσουν τη συμπεριφορά ενός ατόμου ή μιας ομάδας, τότε συμβαίνουν τα εξής: (α) αν η συμπεριφορά είναι κοινωνικά αποδεκτή και πρόκειται για ένα άτομο υψηλού κύρους και γενικά κοινωνικά αποδεκτό, τότε αποδίδουν τη συμπεριφορά του σε ενδογενή θετικά χαρακτηριστικά, (β) αν η συμπεριφορά εξακολουθεί να είναι κοινωνικά αποδεκτή και ο δράστης είναι χαμηλού κύρους, χαρακτηρίζουν τη συμπεριφορά ως συμπτωματική, (γ) αν η συμπεριφορά είναι κοινωνικά μη επιθυμητή ενώ ο δράστης κοινωνικά αποδεκτός, τότε για άλλη μία φορά αποδίδουν τη συμπεριφορά σε εξωγενείς παράγοντες, χαρακτηρίζοντάς την συμπτωματική και παροδική, και (δ) εάν η συμπεριφορά δεν είναι κοινωνικά θεμιτή και επιπλέον ο δράστης είναι χαμηλού κύρους, τότε θεωρούν πως η συμπεριφορά είναι μόνιμη και οφείλεται σε ενδογενή αρνητικά όμως αυτή τη φορά χαρακτηριστικά (Παπαστάμου & Προδρομίτης, 2010, σελ. 123).

Όσο για την ψυχολογιοποίηση[63], πρόκειται για τη διαδικασία εκείνη η οποία παραπέμπει στην «εγκαθίδρυση ενός αιτιολογικού δεσμού ανάμεσα στον συγκρουσιακό λόγο ή/και τη

[63] Δε θα μπορούσαμε στο σημείο αυτό να μη λάβουμε υπόψη και τα πορίσματα μιας σειράς ερευνών πάνω στη διαδικασία της ψυχολογιοποίησης (Παπαστάμου, 1989β), που πιστοποιούν την επιλεκτική της δράση με την αποδυνάμωση της μειονοτικής αποκλειστικά επιρροής. Η ψυχολογιοποίηση ορθώνει εμπόδια στη μειονοτική διάδοση του λόγου και της συμπεριφοράς, αποκρύπτοντας την κοινωνική ορατότητα του μειονοτικού φορέα και οδηγώντας με λίγα λόγια στην εξασθένιση του εν δυνάμει αντικτύπου της. Για να παράγει τα φαινόμενα αντίστασης οφείλει να εγκαθιδρύσει έναν αιτιακό δεσμό μεταξύ του λόγου που εκφέρεται από τα μέλη της μειονότητας, από τη μία, και τα ψυχολογικά τους χαρακτηριστικά από την άλλη. Ένας από τους λόγους για τους

συγκρουσιακή συμπεριφορά του συγκεκριμένου μειονοτικού φορέα και στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του προσώπου ή των προσώπων που εκφέρουν τον συγκεκριμένο λόγο ή έχουν τη συγκεκριμένη συμπεριφορά» (Παπαστάμου, 1989β).

Η υπόθεση που διατυπώνουμε εδώ είναι πως οι ερμηνείες στις οποίες θα οδηγηθούν τα υποκείμενα αναφορικά με τα βαθύτερα αίτια της εγκληματικότητας θα διέπονται από τις αρχές τόσο του θεμελιώδους σφάλματος απόδοσης όσο και της ψυχολογιοποίησης. Επιπλέον, υποθέτουμε ότι θα υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις απαντήσεις των συμμετεχόντων που παρακολούθησαν κάποιο από τα πέντε υπό εξέταση τηλεοπτικά ρεπορτάζ και της συνθήκης ελέγχου.

Κατόπιν, ακολουθεί η διερεύνηση της σχέσης που συνδέει την τηλεοπτική παρουσίαση του εγκληματικού φαινομένου με την πρόκληση δυσάρεστων συναισθημάτων. Έχει γίνει σαφές ότι τα ΜΜΕ έχουν τη δύναμη να ασκήσουν ισχυρή επιρροή πάνω στις μάζες, περιγράφοντας με συναισθηματικά φορτισμένο τρόπο το έγκλημα, δραματοποιώντας την πραγματικότητα και διαδίδοντας το εγκληματικό στερεότυπο με υπερβολή, λαϊκισμό και έντονη κινδυνολογία (Παπαρίζου, Χατζηβασιλείου, 2004, σελ. 118)[64]. Στην άποψη αυτή βασίζεται σημαντικό μέρος των ερευνητικών προσεγγίσεων, οι οποίες τονίζουν το γεγονός ότι οι ερωτηθέντες ταυτίζουν την εγκληματικότητα με τα εγκλήματα βίας, τα οποία αντιλαμβάνονται ως απειλή που επηρεάζει αποφασιστικά την καθημερινή τους ζωή (Λαμπροπούλου, 1999, σελ. 101). Μάλιστα, κάποιες μελέτες υποστηρίζουν πως όταν ο Τύπος περιγράφει ένα συγκεκριμένο είδος εγκλήματος, δραματοποιώντας το γεγονός, τότε αυτό συνεισφέρει στην ύπαρξη φόβου ανάμεσα στους αναγνώστες (Steven, Hale & Andrews, 1988, σελ. 342).[65]

Βέβαια, σε ό,τι αφορά ειδικότερα το αίσθημα του φόβου, διαπιστώθηκε μια αδυναμία των ερευνητών να εξάγουν ασφαλή συμπεράσματα, δεδομένης και της δυσκολίας να καθοριστεί λεπτομερώς ο τρόπος με τον οποίο η συγκεκριμένη ενημέρωση που παρέχεται για το εγκληματικό φαινόμενο διαχέεται στο κοινό και επηρεάζει τη σκέψη του, εφόσον οι δέκτες διαφοροποιούνται ως προς τη σπουδαιότητα που αποδίδουν σε κάθε πληροφορία που λαμβάνουν για το ζήτημα (Susan, 1984, σελ. 292). Μάλιστα, πολλές είναι οι έρευνες που

οποίους οι μειονότητες είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στη διαβρωτική δράση της ψυχολογιοποίησης, έγκειται σε μια από τις πλέον προφανείς ιδιαιτερότητές τους, δηλαδή στη συγκρουσιακή όψη των κανόνων που διατυπώνουν. Γίνεται, λοιπόν, σαφές πως μέσα από τη διαδικασία της ψυχολογιοποίησης αποπροσανατολίζεται πολλές φορές η κοινή γνώμη από τα πραγματικά αίτια που οδηγούν ένα άτομο στη διάπραξη ενός εγκλήματος, παγιώνοντας με τον τρόπο αυτό το εγκληματικό στερεότυπο.

[64] Συμπεράσματα έρευνας που έγινε στο πλαίσιο του ΠΜΣ, Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η Αντιμετώπισή της.

[65] Βλ. επίσης το κεφάλαιο, *Ανασκόπηση Πειραματικών Μελετών*.

έχουν παρουσιαστεί το τελευταίο διάστημα και οι οποίες συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι άμεσα πραγματική σχέση ανάμεσα στον δραματοποιημένο τρόπο προβολής της ειδησεογραφίας και τον φόβο του κοινού ανακαλύπτεται αρκετά σπάνια, επισημαίνοντας παράλληλα τον κίνδυνο που εμπεριέχει η προσέγγιση του θέματος μόνο μέσα από τυπικές ερωτήσεις, όπως για παράδειγμα ο βαθμός του φόβου και η συχνότητα της τηλεοπτικής κατανάλωσης (Derek & Ditton, 2005).

Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψη τα ευρήματα των προαναφερθεισών ερευνών καθώς και τις μεθοδολογικές ανεπάρκειες που εντοπίζονται κατά τη διερεύνηση του φόβου, αποφασίσαμε να καταγράψουμε τις συναισθηματικές αντιδράσεις του ερευνητικού δείγματος (αμέσως μετά την προβολή του τηλεοπτικού ρεπορτάζ για κάποια εγκληματική πράξη, αποφεύγοντας με τον τρόπο αυτόν να βασιστούμε στην ικανότητα ανάκλησης της μνήμης των ερωτώμενων) μέσα από μία κλίμακα 29 συναισθημάτων, καλύπτοντας όλες τις συναισθηματικές αποχρώσεις. Εκτιμούμε ότι οι συμμετέχοντες που θα παρακολουθήσουν τα πιο βίαια εγκλήματα, όπως και εκείνα που πλαισιώθηκαν με τον πιο δραματικό και λεπτομερή τρόπο, θα βιώσουν σε μεγαλύτερο βαθμό αρνητικά συναισθήματα.

Η τρίτη αιτιακή σχέση που θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε αφορά στις στάσεις των συμμετεχόντων απέναντι στον τρόπο κάλυψης των εγκληματικών ενεργειών από τα ΜΜΕ. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αναγνωρίστηκαν από πολύ νωρίς ως πρωταρχικός παράγοντας (σε συνδυασμό με τις άμεσες και έμμεσες εμπειρίες των ατόμων) στη διαμόρφωση αντιλήψεων γύρω από την εγκληματική ενέργεια (Dominick, 1978; Quinney, 1970). Τα αποτελέσματα της έρευνας που διεξήγαγε η Linda Heath (1984) γύρω από τον τρόπο μετάδοσης μιας είδησης που αναφέρεται σε εγκληματική πράξη, καταλήγουν στο συμπέρασμα πως όσο πιο λεπτομερής είναι η παρουσίαση ενός εγκλήματος, τόσο πιο ασφαλής νιώθει ο τηλεθεατής. Επιπλέον, και άλλες θεωρητικές εργασίες ενισχύουν την άποψη αυτή (Thompson, 1981; Berlyne, 1960; Keinan & Friedland, 1996), ότι δηλαδή οι άνθρωποι αναζητούν πληροφορίες για απειλητικά ζητήματα προκειμένου να μειώσουν την αβεβαιότητα που αισθάνονται και να αυξήσουν την αίσθηση ελέγχου τους. Βασιζόμενοι σε αυτές τις έρευνες διατυπώνουμε την υπόθεση πως το ερευνητικό μας δείγμα θα επιβεβαιώσει τη θεωρία και θα προτιμήσει μία σχετικά λεπτομερή και άμεση κάλυψη μιας εγκληματικής ενέργειας.

Η επόμενη αιτιακή σχέση που θα μας απασχολήσει αφορά στον βαθμό προσχώρησης του ερευνητικού μας δείγματος στη δοξασία του δίκαιου ή του άδικου κόσμου, με βάση το περιεχόμενο αλλά και τον τρόπο μετάδοσης του εκάστοτε τηλεοπτικού ρεπορτάζ. Οι δοξασίες για έναν δίκαιο ή άδικο κόσμο κατέχουν κεντρική θέση στο σύστημα αξιών του «κοινωνικού υποκειμένου». Σύμφωνα με τον Lerner (1965), οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν την ανάγκη να πιστεύουν ότι ζουν σε έναν δίκαιο κόσμο, όπου οι άνθρωποι

λαμβάνουν αυτό που τους αξίζει. Πρόκειται για μία καθησυχαστική δοξασία, εφόσον διασφαλίζει ότι η καλή συμπεριφορά -αργά ή γρήγορα- θα ανταμειφθεί και ότι το άτομο δεν θα υποστεί κάποιο αναπάντεχο δεινό, για το οποίο δεν έκανε τίποτα που να το αξίζει. Με άλλα λόγια, η πίστη σε έναν δίκαιο κόσμο αναφέρεται στην ύπαρξη ενός ομαλού και δίκαιου κόσμου όπου όσοι αξίζουν ανταμείβονται ενώ οι ένοχοι τιμωρούνται (Furnham, 1985).

Από την άλλη, η πίστη σ' έναν άδικο κόσμο παραπέμπει στην ύπαρξη ενός άδικου κόσμου, όπου οι αθώοι τιμωρούνται, όσοι αξίζουν δεν ανταμείβονται και οι ένοχοι διαφεύγουν της τιμωρίας. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι στην περίπτωση της πίστης σε έναν δίκαιο κόσμο όπου ο καθένας θεωρείται υπεύθυνος των λόγων και των πράξεών του, η βεβαιότητα ότι οι άνθρωποι λαμβάνουν αυτό που τους αξίζει θα έπρεπε να αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην τέλεση παράνομων πράξεων. Η πεποίθηση αυτή, επομένως, έχει ως άμεση συνέπεια την μειωμένη ανοχή της κοινωνίας απέναντι σε όσους προβαίνουν σε παράνομες πράξεις. Αντίθετα, στην περίπτωση της δοξασίας του άδικου κόσμου όπου το άτομο βρίσκεται έκθετο στην περιρρέουσα «αδικία», μοιάζει περισσότερο πρόθυμο να ανεχθεί κάποιες παραβιάσεις της νομιμότητας, αρκεί οι παραβιάσεις αυτές να γίνονται για «καλό σκοπό», έτσι ώστε εν μέρει να υπάρξει επιβολή δικαιοσύνης (Παπαστάμου & Προδρομίτης, 2010, σελ. 138).

Με βάση τα παραπάνω, αντιλαμβανόμαστε τη σημασία που μπορεί να προσλάβει για την κατανόηση του τρόπου αντιμετώπισης των υπό εξέταση μεταβλητών από τους συμμετέχοντες, η αποδοχή της μιας ή της άλλης εκδοχής για τον κόσμο μέσα στον οποίο ζουν. Εκτιμούμε ότι οι συμμετέχοντες που απαρτίζουν τη συνθήκη ελέγχου θα ενστερνιστούν σε μεγαλύτερο βαθμό την άποψη ότι ο κόσμος είναι εντέλει δίκαιος, ενώ σε ό,τι αφορά τις υπόλοιπες πειραματικές ομάδες, η τιμωρία ή όχι του δράστη, με τη συνεπακόλουθη απονομή της πολυπόθητης δικαιοσύνης, θα επηρεάσει ως έναν βαθμό την πίστη τους σε έναν δίκαιο ή άδικο κόσμο.

Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με την πίστη σε έναν επικίνδυνο κόσμο (world as a dangerous place). Όταν το «κοινωνικό υποκείμενο» υιοθετεί τη θεωρία για μια επικίνδυνη και απειλητική κοινωνία, ερμηνεύει διαφορετικά τα γεγονότα που συμβαίνουν γύρω του, και κατ'επέκταση τη διάπραξη ενός εγκλήματος, σε σχέση με εκείνο που πιστεύει πως ο κόσμος είναι ασφαλής. Μάλιστα, έχουν ανιχνευτεί ισχυρές σχέσεις μεταξύ του αισθήματος κοινωνικής απειλής και του απολυταρχισμού (Altemeyer, 1988; Doty, Peterson, & Winter, 1991; Peterson, Doty, & Winter, 1993; Sales, 1973; Sales & Friend, 1973). Ο Altemeyer (1988) κατέγραψε μια ισχυρή θετική σχέση μεταξύ της κλίμακας RWA[66] (right-wing authoritarianism) και της πίστης σε έναν επικίνδυνο κόσμο. Υποστήριξε, λοιπόν, πως η αντίληψη του κόσμου ως επικίνδυνου και εχθρικού ενεργοποιεί συναισθήματα φόβου και απειλής απέναντι στις

[66] Για περισσότερα βλ. Altemeyer (1988).

διαφορετικές ομάδες και στις κοινωνικές αλλαγές, με αποτέλεσμα την ανάγκη για κοινωνικό έλεγχο και ασφάλεια. Επισημαίνει, επίσης, ότι οι φοβικές συμπεριφορές ενισχύονται από την έμφαση των μέσων ενημέρωσης στο έγκλημα και τη βία.

Η αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή ο κόσμος είναι ασφαλής και σταθερός, πηγάζει από ένα κοινωνικό σχήμα ασφάλειας που ενεργοποιεί ένα αίσθημα προσωπικής ελευθερίας ή αυτονομίας. Επομένως, γίνεται αντιληπτό πως όσοι υιοθετούν την κοσμοθεωρία του επικίνδυνου και απειλητικού κόσμου θα υποστηρίζουν πως το καλό απειλείται από κακούς ανθρώπους και θα επιζητούν την ασφάλεια και τον κοινωνικό έλεγχο, ενώ αντίθετα όσοι πιστεύουν σε έναν ασφαλή κόσμο θα δέχονται πως κατά βάση όλοι οι άνθρωποι είναι καλοί και θα θέτουν σαν στόχο την ελευθερία. Αναμένουμε ότι οι εκτιμήσεις του ερευνητικού δείγματος θα διαφοροποιηθούν σε συνάρτηση με τις υπό μελέτη περιπτώσεις εγκληματικών ενεργειών, με την παρακολούθηση των πιο βίαιων και εμπλουτισμένων με πλούσιες λεπτομέρειες εγκλημάτων να οδηγούν σε εντονότερη αποδοχή των δηλώσεων που κάνουν λόγο για έναν επικίνδυνο κόσμο.

Η διερεύνηση των αιτιακών σχέσεων που μόλις περιγράψαμε μας οδήγησε στα ενδιαφέροντα -κατά τη γνώμη μας- ευρήματα του πειράματός μας που αποσκοπούσε στην ανάδειξη του ρόλου των τηλεοπτικών μεταδόσεων εγκληματικών ενεργειών, τόσο στη διαμόρφωση εκτιμήσεων και στάσεων απέναντι σε μία σειρά ζητημάτων, όσο και στον βαθμό πρόκλησης συναισθηματικών αντιδράσεων.

7.1 Πειραματική Διαδικασία

7.1.1 Μέθοδος

<u>Συμμετέχοντες</u>

Στο πείραμα έλαβαν μέρος 180 φοιτητές και φοιτήτριες του Παντείου Πανεπιστημίου και του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης που κατανεμήθηκαν στις πειραματικές συνθήκες με συμπτωματικό τρόπο. Η μέση ηλικία του ερευνητικού δείγματος ήταν τα 22.06 έτη (τυπική απόκλιση 3.6, ελάχιστη τιμή 18 έτη, μέγιστη τιμή 39 έτη). Το 77.22% των συμμετεχόντων ήταν από 18 ως 23 ετών.

Διαδικασία και πειραματικοί χειρισμοί

Η συμμετοχή των φοιτητών ήταν εθελοντική και η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με δύο τρόπους: 123 φοιτητές (68.3%) συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο στις αίθουσες διδασκαλίας με μέση διάρκεια ερευνητικής συνεδρίας τα 45 λεπτά, ενώ οι υπόλοιποι 57 φοιτητές (31.7%) το συμπλήρωσαν ηλεκτρονικά. Τα υποκείμενα χωρίστηκαν τυχαία σε έξι πειραματικές συνθήκες. Οι πέντε πειραματικές συνθήκες (experimental groups) απάντησαν αρχικά σε έξι κλίμακες που αποτέλεσαν την προμέτρηση, στη συνέχεια παρακολούθησαν η κάθε μία από ένα διαφορετικό ρεπορτάζ[67] δελτίου ειδήσεων που αφορούσε σε εγκληματική πράξη και κατόπιν προχώρησαν στη συμπλήρωση των υπόλοιπων οκτώ κλιμάκων που δομούν το ερωτηματολόγιο[68]. Η έκτη ομάδα που αποτέλεσε τη συνθήκη ελέγχου (control group) ακολούθησε τις ίδιες ακριβώς διαδικασίες με τις υπόλοιπες πέντε, με τη διαφορά πως εδώ δεν έγινε κανένας πειραματικός χειρισμός κάποιας ανεξάρτητης μεταβλητής. Δε μεσολάβησε, δηλαδή, κάποιο από τα πέντε ρεπορτάζ και η ομάδα αυτή απάντησε σε 13 κλίμακες (δε συμπεριλαμβάνεται εδώ η κλίμακα των συναισθημάτων).

Περιγραφή του Μεθοδολογικού Εργαλείου

Για το πειραματικό μέρος της έρευνας, όπως προαναφέραμε, χρησιμοποιήθηκε ως μεθοδολογικό εργαλείο ένα εκτενές ερωτηματολόγιο, το οποίο δομήθηκε με «κλειστές» ερωτήσεις και τα υποκείμενα κλήθηκαν να απαντήσουν με τη βοήθεια μιας επταβάθμιας κλίμακας συμφωνίας – διαφωνίας. Η επιλογή της δομής του ερωτηματολογίου έγινε με άξονα το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας και των υποθέσεων που διατυπώθηκαν κατά τη διάρκεια διερεύνησης του θέματος. Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε έξι θεματικές, καθεμιά από τις οποίες περιλαμβάνει τις κατάλληλες ερωτήσεις προκειμένου να ελεγχθούν οι αρχικές υποθέσεις. Όλα τα μέρη συνδέονται έμμεσα με τα υπόλοιπα και έχουν

[67] Τα 5 βίντεο που επιλέχθησαν να παρουσιαστούν στα υποκείμενα λειτουργούν στην παρούσα έρευνα ως ανεξάρτητες μεταβλητές.

[68] Διευκρινιζόταν ότι η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου γίνονταν στα πλαίσια εκπόνησης διδακτορικής διατριβής στο τμήμα Επικοινωνίας Μέσων και Πολιτισμού και ότι η έρευνα αφορούσε στην εγκληματικότητα και τα ΜΜΕ. Έπειτα, στα υποκείμενα που δεν ανήκαν στη συνθήκη ελέγχου υπήρχε μία υποσημείωση στο τέλος της προμέτρησης, σύμφωνα με την οποία θα έπρεπε να σταματήσουν τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου για περαιτέρω οδηγίες. Οι συμμετέχοντες ενημερώνονταν ότι επρόκειτο να προβληθεί ένα βίντεο, διάρκειας λίγων λεπτών, το οποίο θα έπρεπε να παρακολουθήσουν με προσοχή και καλούνταν να απαντήσουν στις ερωτήσεις που ακολουθούσαν εκφράζοντας την προσωπική τους άποψη. Διαβεβαιώνονταν ότι οι απαντήσεις τους ήταν ανώνυμες και απόλυτα εμπιστευτικές και ότι δεν υπήρχαν σωστές και λανθασμένες απαντήσεις.

στόχο να δώσουν μια συνολική εικόνα για το θέμα μέσα από τις απαντήσεις του «κοινωνικού υποκειμένου».

Προμέτρηση

Το **πρώτο μέρος** αποτελείται από δύο ενότητες. Η πρώτη αφορά το επίπεδο συναισθηματικής νοημοσύνης και πιο γενικά τον τρόπο που διαχειριζόμαστε τα συναισθήματά μας. Στους συμμετέχοντες δόθηκαν 16 προτάσεις[69] και τους ζητήθηκε να απαντήσουν σε ποιο βαθμό διαφωνούν ή συμφωνούν με τις προτάσεις αυτές, με βάση μια επταβάθμια κλίμακα από το 1, *Διαφωνώ απόλυτα* ως το 7, *Συμφωνώ απόλυτα.* Η δεύτερη ενότητα επικεντρώνεται στις ιδεολογικές στάσεις και στους ερωτώμενους δόθηκαν 15 προτάσεις[70] για τις οποίες όφειλαν, κατά τον ίδιο τρόπο, να εκφράσουν τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους. Αξίζει να σημειωθεί πως η διερεύνηση τόσο του επιπέδου συναισθηματικής νοημοσύνης όσο και της ιδεολογικής ταυτότητας του ερευνητικού δείγματος, προσδίδουν βασικά χαρακτηριστικά τα οποία επηρεάζουν την αντίληψη και την ερμηνεία του αναφορικά με τις εγκληματικές ενέργειες.

Πιο αναλυτικά, ο όρος Συναισθηματική Νοημοσύνη εισήχθη το 1990 από τους Salovey & Mayer ως ένας τύπος νοημοσύνης που εμπεριείχε δεξιότητες επεξεργασίας πληροφοριών συναισθηματικής φύσης. Το σημαντικότερο όμως ορόσημο στη γένεση του όρου αυτού ήταν η δημοσίευση του βιβλίου του Daniel Goleman (1995) *«Emotional Intelligence. Why it can matter more than IQ»*. Η έννοια της Συναισθηματικής Νοημοσύνης δομήθηκε πάνω σε διάφορες έννοιες και επιστημολογικές σχολές, όπως στην *κοινωνική νοημοσύνη* (Thorndike, 1920), στην *πολλαπλή νοημοσύνη* (Gardner, 1983), στην επιστημονική έρευνα γύρω από την «*αλεξιθυμία»* (Sifneos, 1967) καθώς και στις συνεπακόλουθες ερευνητικές κατευθύνσεις της *ψυχολογικής συναίσθησης* (psychological mindedness) (Appelbaum, 1973) και της *συναισθηματικής επίγνωσης* (emotional awareness) (Lane & Schwartz, 1987), στο μοντέλο της *αποκρυσταλλωμένης* και *ρέουσας ευφυΐας* (Cattell, 1971; Horn,1988). Σήμερα έχουν επικρατήσει τρία κυρίως μοντέλα για τη ΣΝ (Spielberger, 2004):

(α) Το μοντέλο των Salovey-Mayer (1997) το οποίο ορίζει τη ΣΝ ως την ικανότητα αντίληψης, κατανόησης και χειρισμού των συναισθημάτων για τη διευκόλυνση της σκέψης.

[69] Οι 16 δηλώσεις που δομούν την κλίμακα συναισθηματικής νοημοσύνης προέρχονται από τους Wong & Law (2002) και Kafetsios & Zampetakis (2008).

[70] Οι 15 δηλώσεις της κλίμακας περί ιδεολογιών προέρχονται από το ερωτηματολόγιο Δογματικής Απόρριψης των Palmer & Kalin (1991) αλλά για ουδέτερες αναφορές και από τους Sgro & Guimond (2004). Η συγκεκριμένη κλίμακα επιλέχθηκε διότι μετράει στάσεις πάνω σε μία ευρεία γκάμα κοινωνικών ζητημάτων.

(β) Το μοντέλο του Goleman (1995) (μεικτό μοντέλο) το οποίο βλέπει τη ΣΝ ως μια σειρά από ικανότητες και δεξιότητες που καθοδηγούν την αποτελεσματική (managerial) συμπεριφορά.

(γ) Το μοντέλο του Bar-On (1997) το οποίο αποτελεί μια σύζευξη συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, καθώς και των ικανοτήτων που επηρεάζουν την «έξυπνη» συμπεριφορά.

Το πρώτο μοντέλο (Salovey-Mayer,1997) ορίζεται ως *μοντέλο δεξιοτήτων.* Απηχεί τις απόψεις για τη ΣΝ ως σύνολο δεξιοτήτων (abilities-cognitive abilities) άμεσα σχετιζόμενων με το γνωστικό σύστημα. Η ΣΝ ορίζεται ως το αποτέλεσμα της προσαρμοστικής αλληλεπίδρασης μεταξύ συναισθημάτων και νόησης και ως εκ τούτου η ικανότητα του ατόμου να αναγνωρίζει, να επεξεργάζεται και να χειρίζεται πληροφορίες συναισθηματικής φύσεως. Με βάση το δεδομένο αυτό η ΣΝ αξιολογείται και μετριέται στη βάση αντικειμενικών δοκιμίων με ορθές και λανθασμένες απαντήσεις. Τα άλλα μοντέλα (Bar-On, 1997; Goleman, 1995) ανήκουν στην κατηγορία των *μεικτών μοντέλων* (mixed models), σύμφωνα με τα οποία η ΣΝ αποτελεί σύνθεση των χαρακτηριστικών (traits) της προσωπικότητας - χαρακτήρα του ατόμου και μετριέται με τεστ αυτοαναφοράς. Με βάση τα παραπάνω, οι ερωτήσεις στις οποίες καλείται να απαντήσει το ερευνητικό δείγμα επιχειρούν να καταγράψουν τη συναισθηματική του αυτογνωσία, την ενσυναίσθηση που διαθέτει, την ικανότητα να διαχειρίζεται ή όχι τα συναισθήματά του και τον βαθμό ενίσχυσης της αυτοεικόνας του.

Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στις ιδεολογικές στάσεις του «κοινωνικού υποκειμένου». Σύμφωνα με τον Heywood (2007) κανείς μας δε βλέπει τον κόσμο όπως είναι στην πραγματικότητα. Αντίθετα, υποστηρίζει πως όλοι τον αντικρίζουμε μέσα από ένα πέπλο θεωριών, προϋποθέσεων και αντιλήψεων. Με αυτήν την έννοια, παρατήρηση και ερμηνεία είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Η ιδεολογία είναι μία από τις πιο αμφιλεγόμενες έννοιες και από κοινωνικοεπιστημονική άποψη συνιστά ένα λίγο πολύ συνεκτικό σύνολο ιδεών που παρέχει μια οργανωμένη πολιτική δράση, ανεξαρτήτως αν αυτή η δράση αποσκοπεί στη διατήρηση, μεταβολή ή ανατροπή του υπάρχοντος συστήματος σχέσεων εξουσίας. Ο Seliger (1976) καταλήγει πως όλες οι ιδεολογίες δίνουν μια συνολική περιγραφή της υπάρχουσας τάξης (συνήθως με τη μορφή μιας «κοσμοθεωρίας»), παρέχουν ένα μοντέλο του επιθυμητού μέλλοντος, ένα όραμα δηλαδή της αγαθής κοινωνίας και υποδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο μπορεί και πρέπει να επέλθει πολιτική αλλαγή. Ωστόσο, οι ιδεολογίες δεν είναι ερμητικά κλειστά συστήματα σκέψης, είναι μάλλον ρευστά σύνολα ιδεών που αλληλεπικαλύπτονται σε πολλά σημεία. Αν και κατά το παρελθόν ο όρος ιδεολογία προσέλαβε ιδιαίτερα αρνητικές ή μειωτικές συνδηλώσεις, σήμερα τείνει να χρησιμοποιείται με ουδέτερο τρόπο, σημαίνοντας μια ολοκληρωμένη κοινωνική φιλοσοφία ή κοσμοθεωρία.

Δύο κυρίαρχες ιδεολογίες είναι ο φιλελευθερισμός και ο συντηρητισμός. Κεντρική θεματική του κλασικού φιλελευθερισμού (φιλελευθερισμός 19ου αιώνα) αποτέλεσε η δέσμευση σε μια ακραία μορφή ατομικισμού. Τα ανθρώπινα όντα θεωρούνταν πλάσματα εγωιστικά που κοιτάζουν το συμφέρον τους και στηρίζονται κατά μεγάλο μέρος στον εαυτό τους. Αυτή η ατομιστική θεώρηση της κοινωνίας ενισχύεται από μια πίστη στην «αρνητική ελευθερία», η οποία σημαίνει τη μη παρείσφρηση ή την απουσία εξωτερικών περιορισμών στο άτομο. Τούτο συνεπάγεται μια βαθιά αρνητική στάση απέναντι στο κράτος και σε όλες τις μορφές κυβερνητικής παρέμβασης. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Thomas Paine (Young, 2002, σελ. 31) το κράτος είναι «αναγκαίο κακό». Είναι «αναγκαίο» με την έννοια ότι κατοχυρώνει την ασφάλεια και διασφαλίζει την τήρηση των συμβολαίων, είναι όμως και «κακό», με την έννοια ότι επιβάλλει στην κοινωνία μια συλλογική βούληση, περιορίζοντας έτσι την ελευθερία και τις ευθύνες των ατόμων. Από τα τέλη όμως του 19ου αιώνα και μετά, εμφανίστηκε μια μορφή κοινωνικού φιλελευθερισμού που έβλεπε με θετικό μάτι τη μεταρρύθμιση του κράτους πρόνοιας και τον οικονομικό παρεμβατισμό. Αυτή η έμφαση έγινε η χαρακτηριστική θεματική του σύγχρονου φιλελευθερισμού (φιλελευθερισμός 20ου αιώνα), ο οποίος πιστεύει πως η κρατική παρέμβαση (ιδιαίτερα με τη μορφή της κοινωνικής πρόνοιας) μπορεί να διευρύνει την ελευθερία και να προστατεύσει τα άτομα.

Από την άλλη, οι οπαδοί του συντηρητισμού διακρίνονται από την πίστη, τον σεβασμό, την υπακοή και την υποστήριξη των καθιερωμένων εθίμων και θεσμών της κοινωνίας, ενώ εναντιώνονται σε κριτικές, επαναστατικές, αντιθετικές απόψεις και συμπεριφορές που τους αμφισβητούν. Κάτι τέτοιο εκφράζει την αξία που έχει για τον συντηρητισμό η διατήρηση της κοινωνικής τάξης, της αρμονίας, της κοινωνικής συνοχής και της ομοφωνίας. Οι συμπεριφορές, οι θεσμοί και οι πρακτικές που «δοκιμάστηκαν στον χρόνο» και έχουν ως στόχο τη διατήρηση του υπάρχοντος κοινωνικού περιβάλλοντος, αποτελούν τη βάση του συντηρητισμού, η οποία ενισχύεται σε περιόδους ύπαρξης απειλών της κοινωνικής συνοχής και αρμονίας (Duckitt, Bizumic, Krauss, Heled, 2010). Προκειμένου να υπάρχει σταθερότητα και ασφάλεια στην κοινωνία, είναι προφανές πως η διατήρηση της παράδοσης αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του συντηρητισμού, καθώς η σοφία του παρελθόντος και οι δοκιμασμένες πρακτικές αποτελούν τον καλύτερο οδηγό για τις μελλοντικές γενιές. Αναφορικά με την ανθρώπινη φύση, η συντηρητική άποψη είναι βαθιά απαισιόδοξη. Σύμφωνα με αυτήν, τα ανθρώπινα όντα είναι πλάσματα περιορισμένα, εξαρτώμενα και αναζητούν την ασφάλεια, ενώ παράλληλα έλκονται από το οικείο. Επιπλέον, τα άτομα έχουν προσβληθεί από τον εγωισμό, την απληστία και τη δίψα για εξουσία. Οι ρίζες του εγκλήματος και της αταξίας βρίσκονται επομένως στο ίδιο το άτομο και όχι στην κοινωνία. Για τη διατήρηση, λοιπόν, της τάξης ο συντηρητισμός προϋποθέτει την ύπαρξη ενός ισχυρού κράτους που θα εγγυηθεί την επιβολή σκληρών νόμων και αυστηρών κυρώσεων.

Οι 15 προτάσεις που δίνονται στα υποκείμενα πρεσβεύουν απόψεις που κινούνται στο δίπολο μεταξύ προοδευτικών και συντηρητικών παραδόσεων. Μέσα από τις απαντήσεις που θα δοθούν θα επιχειρήσουμε να ανιχνεύσουμε τις ιδεολογικές τοποθετήσεις του πειραματικού δείγματος.

Το **δεύτερο μέρος** επιχειρεί να διερευνήσει τις απόψεις των συμμετεχόντων γύρω από τον φόβο[71]. Ο φόβος απέναντι στο έγκλημα έχει αναγνωριστεί ως ένα πολύ σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα, το οποίο επηρεάζει την ποιότητα ζωής ανεξάρτητα από τις δημογραφικές και κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες. Οι Fattah και Sacco (1989) περιέγραψαν τις τρεις κυρίαρχες διαστάσεις του: τη γνωστική (cognitive), η οποία εμπεριέχει μια λογική διαδικασία σκέψης σύμφωνα με την οποία οι αντιλήψεις για τον κίνδυνο αναπτύσσονται, τη συναισθηματική (affective), η οποία αναγνωρίζει συναισθήματα που συνδέονται με τον φόβο και τη συμπεριφορική (behavioral), η οποία αναφέρεται στις φυσικές αντιδράσεις που προσαρμόζονται ανάλογα με τις καταστάσεις. Τρία εννοιολογικά μοντέλα σχεδιάστηκαν προκειμένου να εξηγήσουν τον φόβο που νιώθουν οι πολίτες απέναντι στο έγκλημα: το μοντέλο της ευαλωτότητας (vulnerability), το μοντέλο της διατάραξης (disorder) και το μοντέλο της κοινωνικής ενσωμάτωσης (social integration). Σε γενικές γραμμές, τα δύο πρώτα μοντέλα ανήκουν στους παράγοντες που διευκολύνουν ή ενισχύουν τον φόβο (facilitators of fear) σε αντίθεση με το μοντέλο της κοινωνικής ενσωμάτωσης, το οποίο μαζί με τη συνοχή και τους κοινωνικούς δεσμούς εμποδίζουν ή μειώνουν το αίσθημα του φόβου (inhibitors of fear) (Franklin, Franklin & Fearn, 2008).

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με το μοντέλο της ευαλωτότητας οι μελετητές υποστηρίζουν[72] πως τα άτομα που αισθάνονται ανίκανα να προστατεύσουν τους εαυτούς τους λόγω φυσικής, κοινωνικής ή και οικονομικής αδυναμίας θα αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα φόβου από όσους αισθάνονται ότι έχουν την ικανότητα να προστατέψουν τους εαυτούς τους. Διακρίνεται, κατά βάση, σε δύο κατηγορίες, στη φυσική και στην κοινωνική ευαλωτότητα. Η πρώτη αναφέρεται στη μειωμένη σωματική δύναμη και κατά συνέπεια στην έλλειψη ικανότητας να προστατευθεί κανείς σε ενδεχόμενη επίθεση. Συνδέεται, κυρίως, με το γένος και την ηλικία καθώς οι γυναίκες και οι ηλικιωμένοι νιώθουν λιγότερο δυνατοί να προστατεύσουν τους εαυτούς τους, συγκρινόμενοι με όσους είναι νέοι και / ή άντρες (βλ. Denkers & Winkel, 1998; Ferraro & LaGrange, 1992; Fisher & Sloan, 2003; Gilchrist, Bannister, Ditton, & Farrall, 1998; Ginsberg, 1985; Hughes, Marshall, & Sherrill, 2003;

[71] Οι κλίμακες για τον φόβο βασίζονται στους Franklin, Franklin & Fearn (2008), εκτός από την κλίμακα κοινωνικής ενσωμάτωσης που προέρχεται από τους Gibson et al. (2002) και McGarrell et al. (1997).

[72] Βλ. Hale (1996).

Kennedy & Silverman, 1985; Killias & Clerici, 2000; Smith & Torstensson, 1997; Warr, 1984; Yin, 1982).

Η κοινωνική ευαλωτότητα, από την άλλη, αναφέρεται στην αυξανόμενη έκθεση σε παράγοντες που είναι πιθανό να οδηγήσουν σε θυματοποίηση, όπως το να μένει κάποιος σε φτωχές γειτονιές με υψηλούς δείκτες εγκληματικότητας.[73] Επιπλέον, έχει υποστηριχθεί ότι οι φυλετικές και εθνικές μειονότητες, οι άνθρωποι που ζουν στην ένδεια και εκείνοι με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο είναι πιθανό να αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα φόβου από τους συνανθρώπους τους που είναι λευκοί, εύποροι και μορφωμένοι (βλ. Baumer, 1978; Clemente & Kleiman, 1977; Covington & Taylor, 1991; Erskine, 1974; Furstenberg, 1971; Jaycox, 1978; Pantazis, 2000; Parker & Onyekwuluje, 1992; Skogan & Maxfield, 1981; Taylor & Hale, 1986; Will & McGrath, 1995).

Το μοντέλο της διατάραξης δημιουργήθηκε από την εργασία των Shaw και McKay's (1942) πάνω στην κοινωνική αποδιοργάνωση και συγκεκριμένα στην πεποίθηση ότι παράγοντες που ενισχύουν ή διευκολύνουν τον φόβο εντοπίζονται σε φυσικές και κοινωνικές αναταραχές (Skogan, 1990). Η κύρια υπόθεση του μοντέλου βασίζεται στην άποψη πως συμπεριφορές που διαταράσσουν τις σχέσεις καλής γειτονίας απειλούν τους κατοίκους, ίσως και περισσότερο από την αληθινή εμπειρία του εγκλήματος. Οι ερευνητές διαχώρισαν τις συμπεριφορές αυτές σε δύο εννοιολογικές κατηγορίες, κοινωνική και φυσική (Burby & Rohe, 1989; LaGrange et al., 1992). Η πρώτη αναφέρεται σε δυσλειτουργικές συμπεριφορές, όπως απερίσκεπτοι γείτονες, αδέσποτα ζώα, απείθαρχοι έφηβοι, συμμορίες, επαίτες και δημόσια κατανάλωση αλκοόλ. Η δεύτερη σε εικόνες εγκατάλειψης μιας περιοχής, με βανδαλισμούς περιουσιών, κατεστραμμένα σπίτια, απορρίμματα, εγκαταλειμμένα αυτοκίνητα. Οι κάτοικοι περιοχών που αντιμετωπίζουν αντίστοιχα προβλήματα είναι πιθανότερο να παρουσιάσουν υψηλότερα επίπεδα φόβου (βλ. Gates & Rohe, 1987; LaGrange et al., 1992; Lewis & Salem, 1986; Skogan, 1990; Skogan & Maxfield, 1981). Επιπλέον, γίνεται αντιληπτό πως οι κάτοικοι μπορεί να αισθάνονται μεγαλύτερο κίνδυνο θυματοποίησης σε περιοχές στις οποίες υπάρχουν εμφανή σημάδια αποδιοργάνωσης (Covington & Taylor, 1991; Lewis & Salem, 1986).

[73] Καθώς οι οικονομικά ασθενέστεροι αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο θυματοποίησης σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό συγκρινόμενοι με τους πιο εύπορους συνανθρώπους τους, έχει ειπωθεί πως η κοινωνική ευαλωτότητα (ως συνάρτηση του εισοδήματος) θα πρέπει να συνδέεται με τον φόβο του εγκλήματος μόνο στις περιπτώσεις που τα άτομα έχουν υπάρξει στο παρελθόν θύματα εγκληματικής πράξης. Είναι σημαντικό, ωστόσο, να σημειωθεί ότι η εμπειρία προηγούμενης θυματοποίησης έχει βρεθεί να επηρεάζει τον φόβο απέναντι στο έγκλημα, υποκινώντας συναισθήματα ευαλωτότητας και αδυναμίας σε περίπτωση μελλοντικής απειλής. Λεπτομερής συζήτηση γίνεται από τους Gibson, Jihong, Lovrich, και Gaffney (2002).

Τέλος, το μοντέλο της κοινωνικής ενσωμάτωσης, το οποίο σε αντίθεση με τα δύο προηγούμενα εμποδίζει την καλλιέργεια του φόβου, υποστηρίζει πως όσοι έχουν ενσωματωθεί κοινωνικά στην περιοχή που διαβιούν αναφέρουν χαμηλότερα επίπεδα φόβου για το έγκλημα από εκείνους που δεν ενσωματώθηκαν (Hartnagel, 1979; Lewis & Salem, 1986; Riger, LeBailly, & Gordon, 1981; Rountree & Land, 1996b). Η κοινωνική ενσωμάτωση έχει οριστεί ως η αντίληψη ενός ατόμου ότι ανήκει στην τοπική κοινωνία του καθώς και η επαφή και το δέσιμο με την κοινότητα (Adams, 1992; Kasarda & Janowitz, 1974; Keyes, 1998).

Με βάση τα παραπάνω, η δεύτερη θεματική του ερωτηματολογίου χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες: η πρώτη αφορά το αίσθημα ασφάλειας ή ανασφάλειας και κατ' επέκταση τον αντιλαμβανόμενο κίνδυνο[74], η δεύτερη[75] περιλαμβάνει συγκεκριμένα σενάρια εγκληματικών ενεργειών τα οποία συνδέονται με τον φόβο θυματοποίησης, η τρίτη ενότητα αποτελείται από ερωτήσεις σχετικά με τη διατάραξη των σχέσεων γειτονίας και η τέταρτη αναφέρεται στην κοινωνική ενσωμάτωση.[76]

Ανεξάρτητες Μεταβλητές

Στο σημείο αυτό διακόπτεται η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου και οι πέντε από τις έξι πειραματικές συνθήκες παρακολουθούν από ένα σύντομο βίντεο που αφορά σε κάποια εγκληματική ενέργεια (η έκτη ομάδα δεν συμμετέχει σε αυτό καθώς αποτελεί τη συνθήκη ελέγχου). Τα πέντε εγκλήματα που λειτούργησαν στην παρούσα έρευνα ως ανεξάρτητες μεταβλητές μοιράζονται αρκετά κοινά χαρακτηριστικά, πρόκειται για ανθρωποκτονίες που

[74] Αντιπροσωπεύει τη γνωστική διάσταση του φόβου και αποτελείται από δύο ερωτήσεις: «Πόσο ασφαλής αισθάνεστε όταν περπατάτε μόνος/η κατά τη διάρκεια της μέρας (νύχτας) στην περιοχή που ζείτε;». Η συγκεκριμένη μέτρηση έχει δεχτεί αρκετή κριτική (βλ. Garofalo, 1979; Ferraro & LaGrange, 1987 και Τσίγκανου, 2007), ωστόσο, παρά τους περιορισμούς και τις επιφυλάξεις που έχουν διατυπωθεί ο αντιλαμβανόμενος κίνδυνος συμπεριλήφθηκε στην παρούσα ανάλυση, έτσι ώστε να επιτραπεί ο διαχωρισμός ανάμεσα στη γνωστική και στη συναισθηματική διάσταση του φόβου. Επιπρόσθετα, διευκολύνεται η σύγκριση μεταξύ μελετών, καθώς πολλοί ερευνητές έχουν υιοθετήσει παρόμοιες μετρήσεις.

[75] Αντιπροσωπεύει τη συναισθηματική διάσταση του φόβου.

[76] Προηγουμένως αναφερθήκαμε στη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην εμπειρία θυματοποίησης και στον φόβο του εγκλήματος, υπό την έννοια της αύξησης των συναισθημάτων ευαλωτότητας σε πιθανό μελλοντικό κίνδυνο. Από την άλλη, αρκετές ήταν οι μελέτες που είδαν το φως της δημοσιότητας και οι οποίες έθεσαν υπό αμφισβήτηση τη δυναμική της συσχέτισης μεταξύ της πραγματικής θυματοποίησης και του φόβου για το έγκλημα (π.χ. Baumer, 1985; Hindelang, Gottfredson, & Garofalo, 1978; McGarrell et al., 1997). Οι ερευνητές στηρίχθηκαν σε εμπειρικά στοιχεία που αποδεικνύουν είτε μία ασθενή είτε ανύπαρκτη σχέση (π.χ. Gibson et al., 2002). Μία αξιόπιστη μέτρηση της εν λόγω μεταβλητής δεν είναι διαθέσιμη στην παρούσα μελέτη.

στην πλειοψηφία τους (οι τέσσερις από τις πέντε) έχουν καταγραφεί ως εγκλήματα πάθους, παροιμιώδους σκληρότητας και βιαιότητας. Εντούτοις, διαφέρουν και σε αρκετά σημεία (σχέσεις ανάμεσα στους πρωταγωνιστές, θύτες και θύματα, χρόνος τέλεσης, οπτική και συναισθηματική πλαισίωση) γεγονός που τα καθιστά ξεχωριστά και άξια επιλογής προκειμένου να πραγματοποιηθεί η εγχειρηματοποίηση των ανεξάρτητων μεταβλητών. Η υπαγωγή του κάθε συμμετέχοντα στις πειραματικές συνθήκες καθορίστηκε με συμπτωματικό τρόπο. Τα υποκείμενα που συμμετείχαν στο πείραμα παρακολούθησαν τα ρεπορτάζ, διάρκειας λίγων λεπτών, έτσι όπως παρουσιάστηκαν στο δελτίο ειδήσεων του τηλεοπτικού σταθμού MEGA. Στη συνέχεια, καλούνταν να συνεχίσουν τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, απαντώντας σε μία σειρά από ερωτήματα που αποτελούσαν τις εξαρτημένες μεταβλητές της έρευνας.

Εξαρτημένες Μεταβλητές

Το **τρίτο μέρος** του ερωτηματολογίου ελέγχει τις ερμηνείες της εγκληματικότητας και περιλαμβάνει δύο ενότητες. Η πρώτη ενότητα[77] αναφέρεται στις αποδόσεις αιτιών που σχετίζονται με την εγκληματική πράξη και επιχειρεί να διερευνήσει τις απόψεις των υποκειμένων σε σχέση με τα κίνητρα που ωθούν τον δράστη στη διάπραξη ενός εγκλήματος. Η δεύτερη ενότητα[78] επικεντρώνεται στη γενική εξήγηση του φαινομένου, αποδίδοντάς το σε διάφορους αιτιολογικούς παράγοντες. Το πειραματικό δείγμα καλείται να απαντήσει σε ποιο βαθμό διαφωνεί ή συμφωνεί (με βάση την επταβάθμια κλίμακα συμφωνίας-διαφωνίας) με τις προτάσεις που διατυπώνονται, προκειμένου να ανιχνευθεί ο τρόπος που ερμηνεύει την εγκληματικότητα. Για τον σκοπό αυτόν στο ερωτηματολόγιο συμπεριλαμβάνονται διάφορα ρεύματα, όπως αυτό της πολιτισμικής ανθρωπολογίας (Lombroso, 1895; Garofalo, 1905) που εισάγει έναν κληρονομικό ντετερμινισμό. Επιπλέον, κάποιες προτάσεις αποδίδουν τους κύριους λόγους της εγκληματικότητας σε κοινωνικο-οικονομικούς παράγοντες (Lemert, 1951), ενώ άλλες αναφέρονται στο μοντέλο της κοινωνικής αντίδρασης (Grikson, 1956; Robert & Kellens, 1973) δίνοντας έμφαση στον εκλυτικό ρόλο της κοινωνικής αδικίας. Τέλος, περιλαμβάνονται ορισμένες θέσεις που βρίσκονται κοντά στο ψυχαναλυτικό ρεύμα (Alexander & Staub, 1956) ευνοώντας μια ψυχολογική εξήγηση της εγκληματικότητας (Eysenck & Eysenck, 1971).

[77] Η κλίμακα για τις αποδόσεις αιτιών έχει χρησιμοποιηθεί σε έρευνα που διεξήχθη από τους Παπαστάμου & Προδρομίτη (2010).

[78] Οι δηλώσεις αυτής της ενότητας βασίζονται στην κλίμακα του Παπαστάμου (1989β).

Το **τέταρτο μέρος** είναι αφιερωμένο στην καταγραφή των συναισθημάτων[79]. Το συναίσθημα είναι ένας όρος για την ακριβή σημασία του οποίου οι ψυχολόγοι και οι φιλόσοφοι έριζαν για περισσότερο από έναν αιώνα. Στην πιο κυριολεκτική του έννοια το Αγγλικό Λεξικό της Οξφόρδης ορίζει το συναίσθημα ως: «οποιαδήποτε αναταραχή ή αναστάτωση του νου, αίσθημα, πάθος. Οποιαδήποτε σφοδρή ή εξημμένη ψυχική κατάσταση». Σύμφωνα με την Michelle Rosaldo (1983) τα συναισθήματα αποτελούν φυσιολογικές ανταποκρίσεις και ταυτόχρονα εκφράσεις ηθικών και ιδεολογικών στάσεων, ενώ ο Goleman (1985) υποστήριξε πως το συναίσθημα αναφέρεται σε ένα αίσθημα και στις συγκεκριμένες σκέψεις που προκαλεί, στις ψυχολογικές και βιολογικές καταστάσεις που το συνοδεύουν και στο σύνολο των τάσεων προς δράση.

Πράγματι, σύμφωνα με τις κεντρικές ιδέες που διέπουν τα παραδοσιακά μοντέλα του συναισθήματος, τα συναισθήματα εν γένει είναι εξ ορισμού συνδεδεμένα με παρορμητικές τάσεις για συγκεκριμένους τρόπους δράσης, γνωστές με τον όρο «specific action tendencies» (Frijda, 1986; Frijda, Quipers & Schure, 1989; Lazarus, 1991; Levenson, 1994; Tooby & Cosmides, 1990). Έτσι, τα πρωτοτυπικά συναισθήματα, παραδείγματος χάρη του φόβου ή του θυμού, συνδέονται με τάσεις φυγής ή επίθεσης αντίστοιχα. Η τάση συγκεκριμένης δράσης (specific action tendencies) δεν είναι απλά σκέψεις που υπάρχουν στο μυαλό των ανθρώπων, αλλά συνοδεύονται με συγκεκριμένες αλλαγές στη φυσιολογία του σώματος. Έτσι, στη βίωση του φόβου παραδείγματος χάρη, όπου η συγκεκριμένη τάση δράσης είναι αυτή της φυγής, ο οργανισμός αντιδρά ενεργοποιώντας την κατάλληλη νευρο-αυτονομική στήριξη για τη δυνατότητα του τρεξίματος (Levenson, 1992, 1994). Επιπλέον, σύμφωνα με την εξελικτική-προσαρμοστική αξία των συναισθημάτων, τα συναισθήματα είναι σχεδιασμένα για την προώθηση γρήγορων και συγκεκριμένων δράσεων συντήρησης της ζωής, σε απειλητικές γι' αυτήν καταστάσεις (Fredrickson, 1998). Ωστόσο, η Fredrickson (2000) επεσήμανε τον μονοδιάστατο χαρακτήρα του παραπάνω ορισμού, τονίζοντας ότι θα έπρεπε να αποδίδεται αποκλειστικά και μόνο στα αρνητικά συναισθήματα. Αντιθέτως, υποστήριξε ότι τα θετικά συναισθήματα δεν μας δημιουργούν την προδιάθεση για μία συγκεκριμένη και αναπόφευκτη δράση, αλλά κατά κύριο λόγο μας ελευθερώνουν, μας βοηθάνε να ισορροπήσουμε, να αναπτυχθούμε, να σκεφτούμε μία μεγάλη πληθώρα από εναλλακτικές λύσεις και ιδέες και να ωριμάσουμε.

Το ερευνητικό δείγμα, αφού πρώτα παρακολουθήσει το ρεπορτάζ για μία εγκληματική ενέργεια, καλείται να σημειώσει σε ποιο βαθμό ένιωσε καθένα από τα είκοσι εννέα

[79] Η κλίμακα για τα συναισθήματα προέρχεται από τους Demoulin, Leyens, Paladino, Rodriguez-Torres, Rodriguez-Perez, & Dovidio (2004, σελ. 71-96) και Leyens, Paladino, Rodriguez-Torres, Vaes, Demoulin & Rodriguez-Perez et al. (2000, σελ. 186-197).

συναισθήματα που παρατίθενται, τα οποία καλύπτουν ένα μεγάλο εύρος συναισθημάτων τόσο θετικών, όπως ευτυχία, ελπίδα, χαρά, αγάπη όσο και αρνητικών, όπως οργή, θλίψη, τρόμος, οδύνη.

Φθάνουμε στο **πέμπτο μέρος** του ερωτηματολογίου στο οποίο διερευνώνται οι στάσεις του «πειραματικού υποκειμένου» απέναντι στην κάλυψη εγκληματικών ενεργειών από τα ΜΜΕ[80]. Πολύ συζήτηση γίνεται αναφορικά με το αν και κατά πόσο το κοινό θα πρέπει να εκτίθεται στις λεπτομέρειες μίας εγκληματικής πράξης. Το κύριο επιχείρημα υπέρ μιας αναλυτικής και λεπτομερούς κάλυψης, είναι εκείνο που αφορά το δικαίωμα του κοινού να γνωρίζει –σε μια δημοκρατία, ούτε η κυβέρνηση ούτε τα ΜΜΕ έχουν το δικαίωμα να αποτρέψουν τη δημόσια πρόσβαση στις ειδήσεις. Οι υποστηρικτές της επιλεκτικής κάλυψης, ανταπαντούν ότι οι βίαιες και σκληρές σκηνές είναι σίγουρο ότι θα διασπείρουν πανικό και στεναχώρια, θα προκαλέσουν πτώση του ηθικού και ακόμα θα βλάψουν την ψυχική υγεία (βλ. Schmid, 1992b). Προκειμένου, λοιπόν, να διαπιστώσουμε τις στάσεις των συμμετεχόντων, εξετάσαμε τις απαντήσεις τους σε τρεις ερωτήσεις που συνδέονταν με το εν λόγω θέμα. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη αφορούσε στον τρόπο που θα έπρεπε η τηλεόραση να καλύπτει την είδηση ενός εγκλήματος, η δεύτερη περιελάμβανε δύο επιχειρήματα (προστασία της ψυχικής υγείας ή δικαίωμα στην πληροφόρηση) και η τρίτη αφορούσε στην αξιολόγηση των τηλεοπτικών μεταδόσεων εγκληματικών ενεργειών.

Τέλος, το **έκτο** και τελευταίο **μέρος** του ερωτηματολογίου αναφέρεται στον βαθμό προσχώρησης των συμμετεχόντων στη δοξασία ενός δίκαιου ή ενός άδικου κόσμου, καθώς και στον βαθμό κατά τον οποίο τους διακρίνει ή όχι η πίστη σε έναν επικίνδυνο κόσμο. Η πρώτη ενότητα αφορά στην κλίμακα της Δοξασίας σε έναν Δίκαιο Κόσμο[81]. Σύμφωνα με τον Furnham (1985), η πίστη σε έναν δίκαιο κόσμο αναφέρεται στην ύπαρξη ενός ομαλού και δίκαιου κόσμου, όπου όσοι αξίζουν ανταμείβονται ενώ οι ένοχοι τιμωρούνται. Από την άλλη, η πίστη σ' έναν άδικο κόσμο παραπέμπει στην ύπαρξη ενός άδικου κόσμου, όπου οι αθώοι τιμωρούνται, όσοι αξίζουν δεν ανταμείβονται και οι ένοχοι διαφεύγουν της τιμωρίας. Μελέτες έχουν δείξει πως οι άνθρωποι που πιστεύουν βαθιά σ' έναν δίκαιο κόσμο τείνουν να αντιμετωπίζουν ορθολογικά τις ανισότητες, να είναι λιγότερο συμπονετικοί απέναντι στους μειονεκτούντες και να βάζουν πιο εύκολα στο περιθώριο τα θύματα της κοινωνικής αδικίας (βλ. Dalbert & Yamauchi, 1994). Επιπλέον, βρέθηκε πως οι άνθρωποι αυτοί είναι πιο απολυταρχικοί, θρησκόληπτοι, εμπιστεύονται με μεγαλύτερη ευκολία, διακρίνονται από εσωτερικό έλεγχο και εγκρίνουν τα δόγματα της Προτεσταντικής Ηθικής (βλ. Wagstaff, 1983; Zuckerman & Gerbasi, 1977).

---

[80] Η κλίμακα αυτού του μέρους βασίζεται στους Keinan, Sadeh και Rosen (2003).

[81] Οι ερωτήσεις της κλίμακας βασίζονται στους Rubin και Peplau (1973) και Loo (2002).

Πιο αναλυτικά, η πεποίθηση ενός ατόμου ότι ζει σε έναν δίκαιο κόσμο ή ακόμη η ελπίδα ότι θα ζήσει σε έναν τέτοιο το βοηθά να ερμηνεύσει με τελείως διαφορετικό τρόπο τα γεγονότα που συμβαίνουν στο κοινωνικό του περιβάλλον, σε σχέση με όποιον πιστεύει ότι ζει ή φοβάται ότι θα ζήσει σε έναν άδικο κόσμο. Σύμφωνα με τη θεωρία του Lerner (1980) περί ενός δίκαιου κόσμου, όλοι μας λίγο πολύ πιστεύουμε σε έναν κόσμο όπου οι άνθρωποι παίρνουν αυτό που τους αξίζει. Έτσι λοιπόν βλέπουμε τον κόσμο σαν ένα ασφαλές και προβλέψιμο περιβάλλον, όπου μπορούμε να προσμένουμε σε ευχάριστα γεγονότα και να αποφεύγουμε δυσάρεστες καταστάσεις έχοντας πλήρη ευθύνη και έλεγχο των πράξεών μας αλλά και όσων μας συμβαίνουν, κάτι που στην κοινωνική ψυχολογία είθισται να ονομάζεται εσωτερική έδραση ελέγχου. Οι καλοί άνθρωποι ανταμείβονται ενώ οι κακοί «την πληρώνουν». Όταν όμως μαθαίνουμε για ένα αθώο θύμα που υποφέρει άδικα, τότε η πίστη μας αυτή ότι δηλαδή ζούμε σε έναν δίκαιο κόσμο κλονίζεται. Πειράματα του Lerner και των συνεργατών του (Million & Lerner, 2003) απέδειξαν πως στις περιπτώσεις αυτές, προκείμενου να διατηρήσουμε αυτό που ο ίδιος αποκαλεί «θεμελιώδεις ψευδαισθήσεις», προσπαθούμε είτε να πείσουμε τον εαυτό μας πως το δυσάρεστο αυτό γεγονός δεν συμβαίνει πραγματικά, είτε το δικαιολογούμε ενοχοποιώντας το κατά τα άλλα αθώο θύμα.

Από την άλλη μεριά υπάρχουν και αυτοί που δεν πιστεύουν σε έναν δίκαιο κόσμο – ή πιστεύουν σε έναν άδικο κόσμο. Οι καλές πράξεις δεν ανταμείβονται κατ΄ανάγκη και το να σου συμβεί κάτι κακό είναι εξίσου πιθανό -αν όχι πιθανότερο- από το να σου συμβεί κάτι καλό. Στα άτομα αυτά παρατηρείται άμβλυνση στην ισχύ του κανόνα εσωτερικότητας τόσο ως προς την προτίμηση ψυχολογικών, ενδογενούς υφής, εξηγήσεων των συμπεριφορών όσο και ως προς την εσωτερική έδραση ελέγχου τους, καθώς και τη συνεπαγόμενη αίσθηση πλήρους ευθύνης για όσα λένε και πράττουν. Οι άνθρωποι αυτοί νιώθουν πιο έντονα την ανάγκη να υπάρξει δικαιοσύνη στον κόσμο. Πιστεύοντας περισσότερο στο «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα», οι άνθρωποι που μοιράζονται την πεποίθηση αυτή δείχνουν πιο πρόθυμοι να ανεχτούν ορισμένες παραβατικές συμπεριφορές, με την προϋπόθεση ότι γίνονται για «καλό σκοπό», προκειμένου να αποδοθεί έστω και εν μέρει δικαιοσύνη (Παπαστάμου & Προδρομίτης, 2010, σελ. 138).

Η κλίμακα αυτή αποτελείται από 20 δηλώσεις, από τις οποίες οι 11 εκφράζουν πίστη στη δοξασία ενός δίκαιου κόσμου (π.χ. «αργά ή γρήγορα, το έγκλημα τιμωρείται») και οι 9 αντικατοπτρίζουν μία θεώρηση του κόσμου ως άδικου (π.χ. «συχνά οι καλές πράξεις περνούν απαρατήρητες και δεν ανταμείβονται»). Η εν λόγω κλίμακα χρησιμοποιείται, λοιπόν, για να επιτρέψει την εκτίμηση του βαθμού προσχώρησης των συμμετεχόντων στη δοξασία του δίκαιου κόσμου.

Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στην Πίστη σε έναν Επικίνδυνο Κόσμο (world as a dangerous place). Η θεωρία για μία επικίνδυνη και απειλητική κοινωνία[82] υποστηρίζει δύο αντικρουόμενες μεταξύ τους θέσεις. Από τη μία πλευρά βρίσκεται η πεποίθηση ότι η κοινωνία αποτελεί ένα επικίνδυνο και απειλητικό περιβάλλον στο οποίο οι αξίες και ο τρόπος ζωής των αξιοπρεπών ανθρώπων απειλούνται από τους κακούς, ενώ από την άλλη υπάρχει η πεποίθηση ότι η κοινωνία είναι ένα ασφαλές και σταθερό μέρος όπου σχεδόν όλοι οι άνθρωποι είναι κατά κανόνα καλοί. Οι ερωτήσεις στην κλίμακα του Altemeyer (1988) σχετικά με την Πίστη σε έναν Επικίνδυνο Κόσμο εκφράζουν τη θέση πως η κοινωνία είναι -ή όχι- ένα επικίνδυνο και απειλητικό μέρος και φαίνεται να ταιριάζουν απόλυτα με τις αντιλήψεις της συγκεκριμένης θεωρίας. Το ερευνητικό δείγμα καλείται να πάρει θέση στις δέκα προτάσεις[83] γύρω από τον κίνδυνο, την αναρχία, την εγκληματικότητα και την ασφάλεια που νιώθει ή δε νιώθει μέσα στην κοινωνία.

Ακολουθεί σχηματοποιημένο το μεθοδολογικό μας εργαλείο, βασισμένο στην ανάλυση που προηγήθηκε.

[82] Βλ. την έρευνα του Duckitt (2001).

[83] Όλες οι ερωτήσεις, εκτός από τις (7) και (10), είναι από την κλίμακα του Altemeyer (1988). Οι ερωτήσεις (7) και (10) είναι του Duckitt (2001).

Δομή ερωτηματολογίου

Επίπεδο Συναισθηματικής Νοημοσύνης και Ιδεολογικές Στάσεις

Φόβος Απέναντι στο Έγκλημα
- Αίσθημα Ανασφάλειας
- Φόβος Θυματοποίησης
- Διατάραξη στις Σχέσεις Γειτονίας
- Κοινωνική Ενσωμάτωση

Ερμηνείες Εγκληματικότητας
- Αποδόσεις Αιτιών
- Αιτιολογικοί Παράγοντες

Συναισθήματα

Κάλυψη Εγκληματικών Ενεργειών από τα ΜΜΕ

Για έναν Δίκαιο και Ασφαλή Κόσμο
- Δοξασία του Δίκαιου ή Άδικου Κόσμου (just world belief)
- Πίστη σε έναν Επικίνδυνο Κόσμο (world as a dangerous place)

7.1.2 Αποτελέσματα[84]

Πρώτο μας βήμα ήταν ο έλεγχος αξιοπιστίας (σταθερότητα, εσωτερική συνέπεια) και εγκυρότητας του ερωτηματολογίου και για τον λόγο αυτόν διενεργήθηκε έλεγχος αξιοπιστίας με υπολογισμό του συντελεστή άλφα του Cronbach και των συντελεστών συσχέτισης Pearson (όπου αυτό κρίθηκε απαραίτητο), ενώ πραγματοποιήθηκε και Παραγοντική Ανάλυση. Στη συνέχεια, αφού κατασκευάσαμε δείκτες ως τους μέσους όρους των προτάσεων που απαρτίζουν τον παράγοντα ή τη διάσταση, καταφύγαμε σε Έλεγχο Τυχαιοθέτησης στην προμέτρηση με σκοπό να δούμε αν υπάρχει κάποια στρέβλωση και κατόπιν προχωρήσαμε στις Αναλύσεις Διακύμανσης.

Κλίμακα Διαχείρισης Συναισθημάτων

Αναλυτικότερα, στην Κλίμακα για τη Διαχείριση των Συναισθημάτων ελέγξαμε αρχικά την αξιοπιστία άλφα των 16 στοιχείων και βρέθηκε 0.811 (Cronbach's Alpha=0.811), πράγμα που δείχνει ότι η κλίμακα διαθέτει καλή αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας.[85] Κατόπιν, δημιουργήσαμε έναν «δείκτη συναισθηματικής νοημοσύνης» υπολογίζοντας τη μέση τιμή των απαντήσεων των συμμετεχόντων στα 16 ερωτήματα της κλίμακας. Ο δείκτης χρησιμοποιήθηκε ως μεταβλητή στην Ανάλυση Διακύμανσης[86] που διεξήχθη με ανεξάρτητες μεταβλητές τις έξι ομάδες[87]. Δε διαπιστώθηκε σημαντική διαφορά στο επίπεδο συναισθηματικής αυτογνωσίας των υποκειμένων [$F(5/174)=0.976$, $p=0.434$, ns[88]], με άλλα λόγια δεν παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους μέσους όρους των απαντήσεών τους, οι οποίες κινήθηκαν κοντά στο 5 (οι απαντήσεις δίνονταν σε επταβάθμια κλίμακα, όπου το 1 σήμαινε *Διαφωνώ απόλυτα* και το 7 *Συμφωνώ απόλυτα*)[89] επιτρέποντάς

[84] Για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων της μελέτης χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS 17.

[85] Συντελεστής άλφα 0.70 ή μεγαλύτερος θεωρείται ικανοποιητικός.

[86] Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, η Ανάλυση Διακύμανσης διεξήχθη στα πλαίσια του Ελέγχου Τυχαιοθέτησης που πραγματοποιήσαμε στην προμέτρηση, προκειμένου να εξετάσουμε αν υπάρχει κάποια στρέβλωση.

[87] Υπενθυμίζουμε ότι οι 6 ομάδες αποτελούνται από τη συνθήκη ελέγχου και τις πέντε ομάδες που μετά το τέλος της προμέτρησης θα παρακολουθήσουν η κάθε μία από ένα διαφορετικό έγκλημα.

[88] Για επίπεδο σημαντικότητας $p<0.05$

[89] Και οι 16 προτάσεις συνηγορούσαν υπέρ της καλής διαχείρισης των συναισθημάτων, ενδεικτικά αναφέρουμε: «Έχω μια καλή κατανόηση των συναισθημάτων μου», «Είμαι ευαίσθητος στα συναισθήματα και τη συγκινησιακή κατάσταση των άλλων ανθρώπων», «Όταν θυμώνω, πάντα μπορώ να ηρεμήσω γρήγορα», «Πάντα παρακινώ τον εαυτό μου να καταφέρει το καλύτερο».

μας να συμπεράνουμε πως το δείγμα διαθέτει μία καλή κατανόηση και έναν καλό έλεγχο των συναισθημάτων του (βλ. Παράρτημα).

Κλίμακα Ιδεολογιών

Η Κλίμακα για τις Ιδεολογίες περιλαμβάνει 15 προτάσεις, εκ των οποίων οι επτά απηχούν προοδευτικές απόψεις ενώ οι υπόλοιπες οκτώ συντηρητικές. Αφού αντιστρέψαμε τις προτάσεις με προοδευτικό περιεχόμενο, εξετάσαμε την αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας της κλίμακας, η οποία κρίθηκε σχετικά ασθενής (Cronbach's Alpha=0.611). Εντούτοις, προχωρήσαμε στον υπολογισμό της μέσης τιμής των απαντήσεων των υποκειμένων προκειμένου να κατασκευάσουμε τον «δείκτη συντηρητισμού». Ο δείκτης υποβλήθηκε σε Ανάλυση Διακύμανσης με παράγοντες τις έξι ομάδες, όπου σε αυτήν την περίπτωση παρατηρήθηκε μία σημαντική διαφορά μεταξύ των μέσων όρων [$F(5/174)=3.381$, $p=0.006$]. Ο Post-hoc Έλεγχος Πολλαπλών Συγκρίσεων Bonferroni[90] αποκάλυψε μία σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στους μέσους όρους της ομάδας που παρακολούθησε μετά το τέλος της προμέτρησης το ρεπορτάζ για το έγκλημα του Φραντζή και της ομάδας που αποτέλεσε τη συνθήκη ελέγχου, $M_{ΦΡΑΝΤΖΗΣ}=3.1022$ και $M_{ΣΥΝΘΗΚΗ\ ΕΛΕΓΧΟΥ}=3.6689$ (βλ. Παράρτημα). Διαπιστώθηκε, λοιπόν, μία έλλειψη ομοιογένειας ως προς τη συγκέντρωση ατόμων με συντηρητικές απόψεις. Το γεγονός αυτό μας υποχρεώνει να χρησιμοποιήσουμε τον δείκτη συντηρητισμού ως παράγοντα συμμεταβολής (covariate) στις Αναλύσεις Διακύμανσης που θα ακολουθήσουν.

Κλίμακα για το Αίσθημα Ασφάλειας/Ανασφάλειας

Στην Κλίμακα για το Αίσθημα Ασφάλειας/Ανασφάλειας ελέγχθηκε αρχικά η συσχέτιση των δύο ερωτήσεων[91] που αφορούσαν στο πόσο ασφαλείς ή ανασφαλείς αισθάνονται οι συμμετέχοντες και βρέθηκε $r=0.522$, $df=178$, $p<0.001$. Συνεπώς, ανιχνεύτηκε μία στατιστικώς σημαντική[92], μέτρια θετική συσχέτιση των δύο μεταβλητών. Στη συνέχεια, υπολογίστηκε η μέση τιμή των απαντήσεών τους προκειμένου να δημιουργηθεί ο «δείκτης

[90] Για επίπεδο σημαντικότητας $p<0.05$

[91] Τα ερωτήματα αυτά ήταν: «Πόσο ασφαλής αισθάνεστε όταν περπατάτε μόνος/η κατά τη διάρκεια της μέρας στην περιοχή που ζείτε;» και «Πόσο ασφαλής αισθάνεστε όταν περπατάτε μόνος/η κατά τη διάρκεια της νύχτας στην περιοχή που ζείτε;».

[92] Η συσχέτιση είναι σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 0.01 (1%).

γενικής ανασφάλειας»[93]. Ο δείκτης υποβλήθηκε σε Ανάλυση Διακύμανσης χωρίς ωστόσο να εντοπιστεί κάποια σημαντική διαφορά μεταξύ των ομάδων [F(5/174)=0.749, p=0.588, ns[94]] (βλ. Παράρτημα). Οι μέσοι όροι των απαντήσεων κινήθηκαν γύρω στο 4 (ούτε ασφαλείς ούτε ανασφαλείς).

Κλίμακα περί Φόβου – Κλίμακα περί Προβληματικής Γειτονιάς

Στις δύο επόμενες κλίμακες πραγματοποιήσαμε έλεγχο αξιοπιστίας με τον δείκτη εσωτερικής συνέπειας των επτά στοιχείων της Κλίμακας περί Φόβου να είναι 0.860 (Cronbach's Alpha=0.860) και τον δείκτη εσωτερικής συνέπειας των οκτώ στοιχείων της Κλίμακας περί Προβληματικής Γειτονιάς 0.858 (Cronbach's Alpha=0.858), γεγονός που καταδεικνύει την πολύ καλή αξιοπιστία που διαθέτουν και οι δύο κλίμακες. Ακολούθως, υπολογίσαμε τις μέσες τιμές των απαντήσεων των συμμετεχόντων με σκοπό να κατασκευάσουμε τον «δείκτη έλλειψης φόβου»[95] και τον «δείκτη προβληματικής γειτονιάς»[96] αντίστοιχα. Οι δείκτες υποβλήθηκαν σε Αναλύσεις Διακύμανσης με ανεξάρτητες μεταβλητές τις έξι ομάδες και τα αποτελέσματα για τον πρώτο δείκτη είχαν ως εξής: [F(5/174)=0.867, p=0.504, ns[97]] και για τον δεύτερο [F(5/174)=0.982, p=0.430, ns[98]] (βλ. Παράρτημα). Όπως γίνεται αντιληπτό σε κανέναν από τους δύο δείκτες δεν βρέθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, ενώ αξίζει να σημειώσουμε πως και στις δύο περιπτώσεις οι μέσοι όροι των απαντήσεων κυμάνθηκαν μεταξύ 3 και 4.

---

[93] Οι απαντήσεις δίνονταν σε επταβάθμια κλίμακα, όπου το 1 σήμαινε *Απόλυτα ασφαλής* και το 7 *Απόλυτα ανασφαλής.*

[94] Για επίπεδο σημαντικότητας $p<0.05$

[95] Οι απαντήσεις δίνονταν σε επταβάθμια κλίμακα, όπου το 1 σήμαινε *Πολύ πιθανό να συμβεί* και το 7 *Καθόλου πιθανό.* Μερικές από τις ερωτήσεις ήταν: «Πόσο πιθανό θεωρείται να δεχθείτε επίθεση ενώ οδηγείτε το αυτοκίνητό σας;», «Πόσο πιθανό θεωρείται να σας ληστέψουν;», «Πόσο πιθανό θεωρείτε να σας δολοφονήσουν;».

[96] Οι απαντήσεις δίνονταν σε επταβάθμια κλίμακα, όπου το 1 σήμαινε *Κανένα πρόβλημα* και το 7 *Πολύ μεγάλο πρόβλημα.* Κάποια από τα προβλήματα, τα οποία καλούνταν οι συμμετέχοντες να αξιολογήσουν σε ποιο βαθμό τα αντιμετωπίζουν στην περιοχή που κατοικούν, ήταν: «Απορρίμματα και ακαθαρσίες σε δημόσιους χώρους», «Κυκλοφοριακά προβλήματα», «Συμμορίες», «Θόρυβος».

[97] Για επίπεδο σημαντικότητας $p<0.05$

[98] Για επίπεδο σημαντικότητας $p<0.05$

Κλίμακα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης

Στην Κλίμακα που αφορά την Κοινωνική Ενσωμάτωση υπολογίστηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson μεταξύ του ερωτήματος «Θα περιγράφατε την περιοχή που μένετε σαν ένα μέρος όπου οι άνθρωποι ως επί το πλείστον βοηθούν ο ένας τον άλλον ή ο καθένας φροντίζει για το ατομικό του συμφέρον;» και του ερωτήματος «Θα χαρακτηρίζατε την περιοχή που μένετε περισσότερο σαν το πραγματικό σας σπίτι ή απλά σαν ένα μέρος που ζείτε;» και βρέθηκε r=0.253, df=178, p=0.001. Στην περίπτωση αυτή, έχουμε μία στατιστικώς σημαντική[99] αλλά ασθενή θετική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών. Τα ερωτήματα αυτά μαζί με τα δύο επόμενα που επιχειρούν να διερευνήσουν την ύπαρξη ή όχι κοινωνικών δεσμών «Πόσο συχνά μιλάτε με τους γείτονές σας;» αλλά και τη διαπροσωπική εμπιστοσύνη των συμμετεχόντων «Όταν εξυπηρετείτε έναν γείτονά σας περιμένετε να σας το ανταποδώσει;» χρησιμοποιήθηκαν ως μεταβλητές στην Ανάλυση Διακύμανσης που διεξήχθη, χωρίς ωστόσο να βρεθεί σημαντική διαφορά μεταξύ των ομάδων.

Συγκεκριμένα, στο πρώτο ερώτημα είχαμε [F(5/174)=0.839, p=0.524, ns[100]] με τους μέσους όρους των απαντήσεων να κυμαίνονται μεταξύ 4 και 5 (σε επταβάθμια κλίμακα, όπου το 1 σήμαινε *Βοηθούν ο ένας τον άλλον* και το 7 *Ατομικό συμφέρον*). Παρόμοια ήταν τα αποτελέσματα και για το δεύτερο ερώτημα [F(5/174)=0.844, p=0.521, ns[101]] με τις μέσες τιμές των απαντήσεων να πλησιάζουν το 4 (σε επταβάθμια κλίμακα, όπου το 1 σήμαινε *Πραγματικό σπίτι* και το 7 *Απλά ένα μέρος που ζω*). Στο ερώτημα «Πόσο συχνά μιλάτε με τους γείτονές σας;» είχαμε [F(5/174)=1.198, p=0.312, ns[102]], ενώ οι μέσοι όροι υπολογίστηκαν μεταξύ 2 και 3 (σε επταβάθμια κλίμακα, όπου το 1 σήμαινε *Καθημερινά* και το 7 *Ποτέ*). Τέλος, στην ερώτηση «Όταν εξυπηρετείτε έναν γείτονά σας περιμένετε να σας το ανταποδώσει;» τα αποτελέσματα διαμορφώθηκαν ως εξής: [F(5/174)=2.035, p=0.76, ns[103]] και οι μέσες τιμές κυμάνθηκαν μεταξύ 5 και 6 (σε επταβάθμια κλίμακα, όπου το 1 σήμαινε *Πάντα* και το 7 *Ποτέ*). (βλ. Παράρτημα)

[99] Η συσχέτιση είναι σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 0.01 (1%).

[100] Για επίπεδο σημαντικότητας p<0.05

[101] Για επίπεδο σημαντικότητας p<0.05

[102] Για επίπεδο σημαντικότητας p<0.05

[103] Για επίπεδο σημαντικότητας p<0.05

Στο σημείο αυτό ολοκληρώθηκε ο έλεγχος τυχαιοθέτησης που πραγματοποιήθηκε στις κλίμακες της προμέτρησης. Με βάση την προαναφερθείσα διαδικασία, παρατηρήθηκε μία ομοιογένεια στις συγκεντρώσεις των υποκειμένων ανά ομάδα σε κάθε κλίμακα. Συνεπώς, δεν εντοπίστηκαν σημαντικές διαφορές στη σύνθεση των ομάδων αναφορικά με κυρίαρχα ατομικά χαρακτηριστικά όπως, προϋπάρχοντα γνωστικά σχήματα, συναισθηματική αυτοαντίληψη, δυσάρεστα βιώματα, φόβο θυματοποίησης, αλλά και διαχείριση των κοινωνικών σχέσεων. Μάλιστα, αξίζει να σημειώσουμε τα αυξημένα επίπεδα συναισθηματικής αυτογνωσίας, έτσι όπως αποτυπώνονται από τις υψηλές τιμές που κατεγράφησαν στην κλίμακα διαχείρισης συναισθημάτων, καθώς επίσης και τις ικανοποιητικές διομαδικές σχέσεις που διαπιστώθηκαν μέσα από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στις δύο τελευταίες ερωτήσεις (σε όλες τις υπόλοιπες κλίμακες οι τιμές κυμάνθηκαν στον μέσο όρο της επταβάθμιας κλίμακας). Σύμφωνα με τα παραπάνω, μπορούμε να προχωρήσουμε στις επόμενες κλίμακες συμπεραίνοντας πως τα αποτελέσματα διαφοροποιούνται λόγω του χειρισμού των ανεξάρτητων μεταβλητών[104] μας, με εξαίρεση τον δείκτη συντηρητισμού στον οποίο βρέθηκε κάποια στρέβλωση με αποτέλεσμα να τον χρησιμοποιήσουμε ως παράγοντα συμμεταβολής (covariate) σε όλες τις μετέπειτα αναλύσεις διακύμανσης.

Κλίμακα για τα Αποδιδόμενα Αίτια στην Εγκληματική Συμπεριφορά

Για την Κλίμακα σχετικά με τα Αποδιδόμενα Αίτια στην Εγκληματική Συμπεριφορά χρησιμοποιήσαμε αρχικά τους τρεις άξονες αιτιολόγησης που αναδείχθηκαν μέσα από την ανάλυση των Παπαστάμου – Προδρομίτη (2010, σελ.573)[105], στην περίπτωσή τους βέβαια τα σχετικά ερωτήματα αφορούσαν στην αιτιολόγηση της διάπραξης τρομοκρατικών ενεργειών. Ο πρώτος άξονας[106] συγκέντρωνε τα ερωτήματα που απέδιδαν την εγκληματική

[104] Τα πέντε εγκλήματα που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα ως ανεξάρτητες μεταβλητές αφορούν πέντε ανθρωποκτονίες που διεπράχθησαν στην Ελλάδα τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Προβλήθηκαν εκτενώς από τα ΜΜΕ και έγιναν ευρέως γνωστές είτε από τα ονόματα των δραστών είτε από τον τόπο τέλεσης του εγκλήματος. Έτσι έχουμε τη δολοφονία του Μουρατίδη, του Φραντζή, της Γιαννακοπούλου και τα πιο πρόσφατα, την πατροκτονία στη Νίκαια και το έγκλημα στη Σαντορίνη.

[105] Έτσι όπως παρουσιάστηκε στο βιβλίο τους: «Κρατική και μη κρατική πολιτική βία. Τα δύο άκρα της (αν)ισορροπίας του τρόμου.»

[106] Απαρτιζόταν από τις εξής δηλώσεις: «Προέρχονται από διαλυμένες οικογένειες», «Υποφέρουν εξαιτίας των παρορμήσεών τους και της συναισθηματικής τους αστάθειας», «Έχουν περιορισμένες πνευματικές δυνατότητες», «Αφήνονται να παρασυρθούν από κακές παρέες», «Έχουν υποφέρει από την έλλειψη στοργής από το περιβάλλον τους», «Έδειξαν αδιαφορία στη θρησκευτική τους εκπαίδευση», «Υστερούν έναντι των άλλων σε ό,τι αφορά τη σωματική τους διάπλαση», «Δεν έχουν μάθει να ξεχωρίζουν το καλό από το κακό».

συμπεριφορά στην *ψυχοκοινωνική υστέρηση*, ο δεύτερος[107] συγκέντρωνε τα ερωτήματα που απέδιδαν την εγκληματική συμπεριφορά στην *εγγενή ροπή στο κακό* και ο τρίτος[108] συγκέντρωνε τα ερωτήματα εκείνα που έκαναν λόγο για *κοινωνική αντίδραση*. Θελήσαμε να ελέγξουμε την αξιοπιστία των 3 παραγόντων υπολογίζοντας τον δείκτη άλφα του Cronbach στους δύο πρώτους και τον συντελεστή συσχέτισης Pearson στον τελευταίο (βλ. Παράρτημα). Στον πρώτο παράγοντα ψυχοκοινωνικής υστέρησης η αξιοπιστία άλφα των 8 στοιχείων βρέθηκε 0.731 (Cronbach's Alpha=0.731), γεγονός που δείχνει ικανοποιητική εσωτερική συνέπεια. Το ίδιο ισχύει και στον δεύτερο παράγοντα εγγενούς ροπής στο κακό όπου η αξιοπιστία άλφα των 4 στοιχείων βρέθηκε 0.791 (Cronbach's Alpha=0.791). Τέλος, στον παράγοντα κοινωνικής αντίδρασης υπολογίστηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson, r=0.199, df=178, p=0.007 παρουσιάζοντας μία στατιστικά σημαντική, ασθενή θετική σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών[109]. Εν συνεχεία, προχωρήσαμε στη δημιουργία τριών δεικτών, υπολογίζοντας τη μέση τιμή των απαντήσεων των συμμετεχόντων στις δηλώσεις που ενέπιπταν σε κάθε συνιστώσα. Οι δείκτες χρησιμοποιήθηκαν, ως εξαρτημένες μεταβλητές, σε Αναλύσεις Διακύμανσης που εξέτασαν το ενδεχόμενο επίδρασης σε αυτούς των ανεξάρτητων μεταβλητών των εγκλημάτων του Μουρατίδη, του Φραντζή, της Πατροκτονίας στη Νίκαια, της Γιαννακοπούλου, της Σαντορίνης και της συνθήκης ελέγχου.

Ως προς τον δείκτη της *ψυχοκοινωνικής υστέρησης* διαπιστώθηκε μία στατιστικά σημαντική επίδραση [F(5/173)=3.342, p=0.007], με το ενδιαφέρον στις απαντήσεις των συμμετεχόντων να εντοπίζεται πρωτίστως στην ανατροπή μιας προφανούς αιτιολόγησης. Πράγματι, η απόδοση της εγκληματικής συμπεριφοράς στην έλλειψη ψυχολογικών και κοινωνικών εφοδίων από πλευράς των αυτουργών αναπαράγεται εκτενώς τόσο από τα έντυπα όσο και από τα ηλεκτρονικά ΜΜΕ. Εντούτοις, στην παρούσα μελέτη, μια τέτοια εξήγηση δεν επιβεβαιώνεται σχεδόν από το σύνολο των ομάδων, θέτοντας επιπλέον σε αμφισβήτηση τις αντιλήψεις εκείνες σχετικά με τον ρόλο του κοινού ως μία άμορφη και εύκολα χειραγωγήσιμη

---

[107] Απαρτιζόταν από τις εξής δηλώσεις: «Αρνούνται να υπακούσουν στους βασικούς κανόνες της κοινωνικής ζωής», «Βρίσκουν ικανοποίηση στο να καταπατούν τον νόμο», «Αρέσκονται στο να προκαλούν καταστροφές», «Αρνούνται τις όποιες προσπάθειες ένταξής τους στην κοινωνία».

[108] Απαρτιζόταν από τις εξής δηλώσεις: «Υπάρχει μεγάλη αδικία στην κατανομή του πλούτου και των αγαθών», «Θέλουν να δηλώσουν ότι υπάρχει κοινωνική αδικία γύρω τους», «Βρίσκονται όλο και συχνότερα στο περιθώριο της κοινωνίας».

[109] Θα πρέπει να σημειώσουμε πως συσχέτιση σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 0.01 (1%) βρέθηκε μόνο ανάμεσα στις δύο από τις τρεις μεταβλητές που δομούν τον παράγοντα Κοινωνικής Αντίδρασης, δηλαδή ανάμεσα στην πρόταση «Υπάρχει μεγάλη αδικία στην κατανομή του πλούτου και των αγαθών» και στην πρόταση «Θέλουν να δηλώσουν ότι υπάρχει κοινωνική αδικία γύρω τους». Η πρόταση «Βρίσκονται όλο και συχνότερα στο περιθώριο της κοινωνίας» δεν έδωσε κάποια συσχέτιση σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο και για τον λόγο αυτόν δεν χρησιμοποιήθηκε.

μάζα (βέβαια, το γεγονός ότι η συνθήκη ελέγχου είχε την υψηλότερη τιμή M=3.893[110] συγκριτικά με τις υπόλοιπες πέντε ομάδες είναι κάτι που θα μας απασχολήσει στη συνέχεια). Ο Έλεγχος Πολλαπλών Συγκρίσεων Bonferroni[111] ανέδειξε σημαντικές διαφορές μεταξύ της συνθήκης ελέγχου και τόσο της ομάδας που παρακολούθησε το έγκλημα Μουρατίδη (M=3.238) όσο και της ομάδας που είδε το ρεπορτάζ για το έγκλημα Φραντζή (M=3.163). Επιπλέον, μία σημαντική διαφοροποίηση παρατηρήθηκε ανάμεσα στις συνθήκες του Φραντζή και της Γιαννακοπούλου (M=3.836). Όσον αφορά την τελευταία, διαπιστώνεται - μαζί και με τη συνθήκη ελέγχου όπως προαναφέραμε- μία τάση μεγαλύτερης αποδοχής της ερμηνείας που αποδίδει την εγκληματική πράξη στην ψυχοκοινωνική υστέρηση. Στο εν λόγω έγκλημα δράστης δεν είναι πλέον ένας άνδρας αλλά μία γυναίκα, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με το παραδοσιακό μοντέλο το οποίο θέλει τη γυναίκα να μη συνδέεται με απειλητικά αισθήματα και βίαιες καταστάσεις. Επιπρόσθετα, η δράστης παρουσιάζεται καταβεβλημένη, απόκοσμη και ταυτόχρονα οικεία μέσα από έναν παραληρηματικό, απολογητικό λόγο, παρασυρμένη από τα πάθη και τις αδυναμίες της, ευνοώντας κατά κάποιον τρόπο αυτού του είδους την αιτιολόγηση.

Από την άλλη, στην ομάδα που παρακολούθησε το ρεπορτάζ για τον Φραντζή παρατηρήθηκε η ασθενέστερη αποδοχή των σχετικών δηλώσεων που θέτουν στο επίκεντρο της εξήγησης του εγκληματικού προβλήματος την παθολογία του δρώντος υποκειμένου και του περιβάλλοντός του. Στο συγκεκριμένο ρεπορτάζ σκιαγραφείται ένα προφίλ του δράστη, που σε αντίθεση με αυτό της Γιαννακοπούλου, στερείται συναισθηματικών αναφορών ενώ απουσιάζουν και οι πληροφορίες εκείνες που στόχο έχουν να υπογραμμίσουν τις ανεπάρκειες της προσωπικότητας του ενόχου. Απεναντίας, ο δημοσιογράφος, μολονότι μας πληροφορεί για την ιδιαιτέρως σκληρή πράξη του καταδικασθέντος, παράλληλα μας ενημερώνει για την αίτηση αποφυλάκισής του μετά από 16 χρόνια εγκλεισμού αλλά και για τις καθημερινές του εξόδους προκειμένου να ολοκληρώσει τις σπουδές του στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να πούμε πως όσοι παρακολούθησαν τα εν λόγω ρεπορτάζ (κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με το βίντεο του Μουρατίδη) απέρριψαν το «ελαφρυντικό» της ψυχοκοινωνικής υστέρησης ως αιτιολογία των εγκληματικών συμπεριφορών. Ωστόσο, ο «δημοφιλής» χαρακτήρας της ερμηνείας αυτής διαφαίνεται στις απαντήσεις της ομάδας που δεν παρακολούθησε κανένα από τα πέντε εγκλήματα. Ενδεχομένως, για τους συμμετέχοντες της συνθήκης ελέγχου, η απουσία ενός εξωτερικού ερεθίσματος ενίσχυσε την ενεργοποίηση προϋπαρχόντων γνωστικών σχημάτων που σε

[110] Θυμίζουμε ότι οι απαντήσεις δίνονταν σε επταβάθμια κλίμακα, όπου το 1 σήμαινε *όχι* και το 7 *ναι*.

[111] Για επίπεδο σημαντικότητας $p<0.05$

συνδυασμό με τις εμπειρίες και τις πεποιθήσεις τους, οδήγησε στην υιοθέτηση μιας πιο θετικής στάσης απέναντι στην «ψυχολογίζουσα» ερμηνεία της εγκληματικότητας.

Ως προς τον δείκτη της *εγγενούς ροπής στο κακό*, οι Αναλύσεις Διακύμανσης ανέδειξαν μία οριακή επίδραση των εγκλημάτων αλλά και της συνθήκης ελέγχου επί του συγκεκριμένου δείκτη [F(5/173)=1.993, p=0.082]. Ειδικότερα, στον δεύτερο τύπο αιτιολόγησης της εγκληματικής συμπεριφοράς, σύμφωνα με τον οποίο οι άνθρωποι από εγγενείς λόγους ρέπουν προς το κακό χωρίς να εντάσσεται η όποια παραβατική πράξη μέσα σε ένα πλαίσιο διαδικασίας κοινωνικής επιρροής[112], αποτυπώνεται μία τάση αποδοχής της εξηγητικής του ισχύος από τους συμμετέχοντες. Διενεργήθηκε Έλεγχος Πολλαπλών Συγκρίσεων Bonferroni[113] όπου αποκαλύφθηκαν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στην ομάδα της Πατροκτονίας (M=3.491) και σε αυτήν της Σαντορίνης (M=4.341), όπως επίσης μεταξύ της Πατροκτονίας και της συνθήκης ελέγχου (M=4.302). Όπως ήταν αναμενόμενο, ο ενστερνισμός των δηλώσεων που απάρτιζαν αυτήν τη συνιστώσα ήταν μικρότερος στην ομάδα που παρακολούθησε το ρεπορτάζ για την Πατροκτονία στη Νίκαια. Το εν λόγω ρεπορτάζ περιέχει μία αντιφατικότητα υπό την έννοια ότι το πλαίσιο μέσα στο οποίο έχουμε συνηθίσει να αναπαρίσταται ο εγκληματίας από τα ΜΜΕ διαφέρει. Οι αναφορές του δημοσιογράφου επικεντρώνονταν αφενός στην ενοχοποίηση του θύματος (έμφαση στον βίαιο χαρακτήρα του, δηλώσεις από συγγενείς και γείτονες για κακοποίηση των παιδιών και της μητέρας από το θύμα, απόδοση ευθυνών στο θύμα για τον θάνατο της γυναίκας του) και αφετέρου στην απενοχοποίηση του 19χρονου πατροκτόνου (τηλεφώνησε ο ίδιος στην αστυνομία...τον βρήκαν έξω από το σπίτι να κλαίει...πρόκειται για λύτρωση), επιτυγχάνοντας να πλαισιωθεί η εγκληματική πράξη σαν μία «ηθικά παραδεκτή πράξη».

Από την άλλη, η εντονότερη αποδοχή διαπιστώθηκε στην ομάδα που παρακολούθησε το ρεπορτάζ για το έγκλημα που διεπράχθη στη Σαντορίνη. Πρόκειται για το πιο πρόσφατο από τα εγκλήματα (συνέβη τον Αύγουστο του 2008) και ίσως από τα πιο σκληρά της παρούσας μελέτης. Στο ρεπορτάζ που προβάλλεται, ο δημοσιογράφος μας πληροφορεί με ιδιαίτερα παραστατικό ύφος για την εγκληματική πράξη: «Μακελειό στη Σαντορίνη...ο δράστης αφού σκότωσε τη σύζυγό του στη συνέχεια την αποκεφάλισε...στην προσπάθειά του να διαφύγει έκλεψε ένα περιπολικό και τραυμάτισε δύο διερχόμενες γυναίκες...προσπάθησε να αποκεφαλίσει και τον αστυνομικό». Το ρεπορτάζ εμπλουτίζεται από μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων: «...και περιφερόταν στο νησί κρατώντας το κεφάλι της κοπέλας στο ένα χέρι και το μαχαίρι στο άλλο...». Πρόκειται αναμφισβήτητα για ένα διαφορετικό έγκλημα, καθώς

[112] Στο σημείο αυτό εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η θεωρία της ουσιοκρατίας (essentialism) την οποία θα αναπτύξουμε στη συζήτηση.

[113] Για επίπεδο σημαντικότητας $p<0.05$

χαρακτηρίζεται από μία θεαματικότητα και μία ορατότητα που συνήθως δεν υπάρχει στα ψυχρά υπολογισμένα εγκλήματα. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τον τρόπο που αναπαραστάθηκε από το εν λόγω ρεπορτάζ, θεωρούμε ότι συνέτειναν στην αυξημένη αποδοχή της εγγενούς ροπής στο κακό ως έγκυρης ερμηνείας της εγκληματικής πράξης. Επίσης, θα πρέπει να επισημάνουμε πως η συνθήκη ελέγχου προτείνει και αυτόν τον τύπο αιτιολόγησης (όπως και την ψυχοκοινωνική υστέρηση) ως ερμηνευτικό παράγοντα της εγκληματικής συμπεριφοράς.

Τέλος, από τις Αναλύσεις Διακύμανσης δεν προέκυψε κύρια επίδραση των εγκλημάτων και της συνθήκης ελέγχου επί του τρίτου τύπου αιτιολόγησης της εγκληματικής συμπεριφοράς, ο οποίος παρουσιάζει τη συγκεκριμένη συμπεριφορά ως έμπρακτη μορφή *κοινωνικής αντίδρασης* [F(5/173)=1.040, p=0.396, ns] (βλ. Παράρτημα).

Πίνακας 1. Μέσες παραγοντικές τιμές στους δείκτες της *ψυχοκοινωνικής υστέρησης* και της *εγγενούς ροπής στο κακό* σε συνάρτηση με τα πέντε εγκλήματα και τη συνθήκη ελέγχου.

	Ψυχοκοινωνική υστέρηση (alpha=0.731)		Εγγενής ροπή στο κακό (alpha=0.791)	
	Μέση παραγοντική τιμή	**Τυπικό σφάλμα**	**Μέση παραγοντική τιμή**	**Τυπικό σφάλμα**
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	3.238	0.160	4.068	0.222
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	3.163	0.161	3.953	0.224
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	3.536	0.159	3.491	0.222
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	3.836	0.159	4.245	0.221
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	3.592	0.160	4.341	0.223
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	3.893	0.162	4.302	0.226

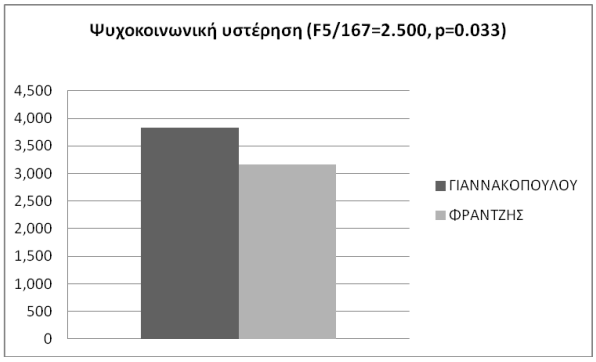

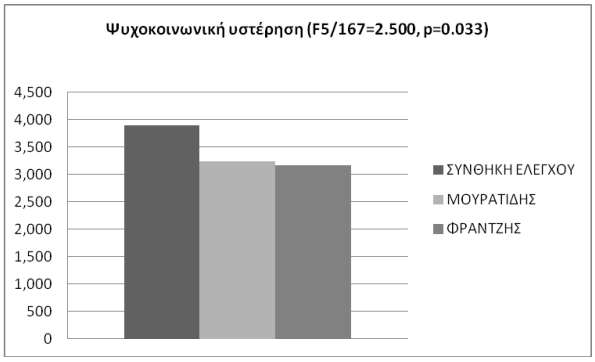

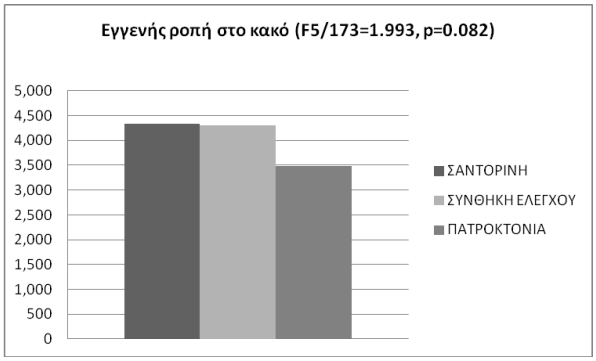

Κλίμακα μέτρησης στάσεων απέναντι σε διάφορους Αιτιολογικούς παράγοντες ερμηνείας της Εγκληματικότητας

Συνεχίζοντας, ακολουθεί η Κλίμακα μέτρησης των στάσεων των συμμετεχόντων απέναντι σε διάφορους Αιτιολογικούς παράγοντες ερμηνείας της Εγκληματικότητας. Οι 14 δηλώσεις που συνθέτουν την κλίμακα υποβλήθηκαν σε Παραγοντική ανάλυση με τη μέθοδο των Κυρίων Συνιστωσών και ορθογώνια περιστροφή των αξόνων (Varimax), από την οποία προέκυψαν 4 συνιστώσες με ιδιοτιμή ίση ή μεγαλύτερη από 1, που εξηγούσαν αθροιστικά το 56.8% της συνολικής διακύμανσης (βλ. Παράρτημα). Οι παράγοντες που αναδύθηκαν υποβλήθηκαν εν συνεχεία σε έλεγχο αξιοπιστίας. Ο πρώτος παράγοντας[114], ο οποίος συγκεντρώνει τις 5 δηλώσεις που κάνουν λόγο για *κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος* μας έδωσε συντελεστή εσωτερικής συνέπειας 0.713 (Cronbach's Alpha=0.713), τιμή που δηλώνει μία ικανοποιητική αξιοπιστία. Στο ίδιο περίπου επίπεδο κινήθηκε και ο δεύτερος παράγοντας[115], στον οποίο συγκαταλέγονται 5 δηλώσεις που καθιερώνουν χωρίς αμφιβολία μία κληρονομική αιτιολογία και μία στενή σχέση με την ψυχιατρικοποιούσα θεώρηση της εγκληματικότητας – παράγοντας *Lombroso*[116]. Η αξιοπιστία άλφα των 5 στοιχείων του παράγοντα αυτού

[114] Με ιδιοτιμή 2.506 και διακύμανση 17.901%. Στην εν λόγω συνιστώσα, υψηλή φόρτιση παρουσίαζαν δηλώσεις σαν τις εξής: «Η εγκληματικότητα θεωρείται σαν μια κοινωνική ασθένεια της οποίας οι ρίζες βρίσκονται στην καταπίεση και στην εκμετάλλευση», «Η εγκληματικότητα είναι μια αντίδραση εξέγερσης απέναντι σ' ένα μη ανεκτικό κοινωνικό περιβάλλον» και «Οι αιτίες της εγκληματικότητας πρέπει να αναζητηθούν στις ανισότητες του ισχύοντος κοινωνικού συστήματος».

[115] Με ιδιοτιμή 2.344 και διακύμανση 16.741%. Στην εν λόγω συνιστώσα, υψηλή φόρτιση παρουσίαζαν δηλώσεις σαν τις εξής: «Η παράνομη συμπεριφορά συσχετίζεται με τις μορφολογικές ιδιομορφίες του δράστη της» και «Η παράνομη συμπεριφορά προέρχεται από μία συγγενή ψυχική ανωμαλία».

[116] Ο Cesare Lombroso (1835-1909), ο «πατέρας της σύγχρονης εγκληματολογίας» (Mannheim, 1972, σελ. 232), κέρδισε μεγάλη αποδοχή στον τομέα της εγκληματολογίας στα τέλη του 19ου αιώνα με τις ιδέες του να διαδίδονται

βρέθηκε 0.724 (Cronbach's Alpha=0.724). Ο τρίτος παράγοντας[117] αποτελείται από 2 δηλώσεις που, σε αντίθεση με όσα αναφέραμε για τον παράγοντα *Lombroso*, μεταθέτουν το επίκεντρο της εξήγησης του εγκληματικού προβλήματος από την παθολογία του δρώντος υποκειμένου στην παθολογία της κοινωνίας –παράγοντας *ατομικής προσαρμογής*[118].

όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και στην Αμερική. Επιχείρησε να συνδέσει συγκεκριμένα φυσικά χαρακτηριστικά με την ψυχοπαθολογία του εγκληματία ή την έμφυτη τάση ορισμένων ατόμων προς την αντικοινωνική και παραβατική συμπεριφορά. Οι απόψεις του βασίζονται στη θετικιστική φιλοσοφία (η ιδέα ότι η ανθρώπινη ζωή μπορεί να ερμηνευτεί με τη βοήθεια της επιστήμης), η οποία εντοπίζεται χρονολογικά πίσω στον 16^{ο} αιώνα. Ο θετικισμός γίνεται εμφανής πρώτα στον τομέα της βιολογίας, με την εγκληματολογία να ακολουθεί. Πολλοί ήταν οι παράγοντες που πυροδότησαν αυτήν τη μετατόπιση του ενδιαφέροντος από την κλασική στη θετικιστική εγκληματολογία. Η χρονική αυτή περίοδος είχε καθοριστεί από τη μετάβαση από μία εποχή πίστης σε μία εποχή επιστημονικής σκέψης, άρρηκτα συνδεδεμένης με την ανάπτυξη της επιστημονικής μεθόδου (Jones, 1986, σελ. 9). Αυτό με τη σειρά του ενέπνευσε την εξέλιξη της εμπειρικής έρευνας με σκοπό την πρόβλεψη για το εάν ένας άνθρωπος θα εκδηλώσει ή όχι εγκληματική συμπεριφορά. Ο Lombroso, επηρεασμένος από τη θεωρία του Charles Darwin περί εξέλιξης και καταγωγής των ειδών, έτσι όπως είχε περιγραφεί από τον ίδιο στην *Προέλευση των Ειδών* το 1859 και από την επιστήμη της Ανθρωπολογίας, αντιμετώπισε τον εγκληματία ως ένα ιδιαίτερο ανθρωπολογικό είδος χωρίς ομαλή βιολογική εξέλιξη. Βασιζόμενος στο φαινόμενο του αταβισμού, υποστήριξε πως οι γεννημένοι εγκληματίες μπορούν να διακριθούν από τους μη εγκληματίες από τη φυσική εκδήλωση αταβιστικών ή εκφυλιστικών φυσικών ανωμαλιών (Schafer, 1969, σελ. 126). Κατά την άποψή του, πρόκειται για βιολογικά κατώτερα όντα που προέρχονται από ένα προγενέστερο στάδιο την ανθρώπινης εξέλιξης. Μολονότι ο Cesare Lombroso αναγνωρίζεται ως ένας από τους πρωτοπόρους της εγκληματολογίας, η δουλειά του δεν στερήθηκε κριτικής. Πολλές από τις ερευνητικές του μεθόδους αλλά και τις θεωρητικές του αναλύσεις δέχτηκαν δριμύ κριτική από σύγχρονους κοινωνικούς ερευνητές. Έστω κι έτσι, η δουλειά του άνοιξε το δρόμο στους επόμενους να μελετήσουν τη συσχέτιση της βιολογίας με την παραβατικότητα. Αυτό εν συνεχεία έδωσε το έναυσμα για να αναπτυχθούν οι σύγχρονες -βασισμένες στη βιολογία- θεωρίες.

[117] Με ιδιοτιμή 1.615 και διακύμανση 11.539%. Στην εν λόγω συνιστώσα υψηλή θετική φόρτιση παρουσίαζε η δήλωση «Οι εγκληματικές πράξεις συνιστούν μια αντίδραση σε αυξημένες φιλοδοξίες που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν με έντιμα μέσα» και υψηλή αρνητική φόρτιση η δήλωση «Η εγκληματικότητα αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που οι αιτίες του ενυπάρχουν στο κοινωνικο-οικονομικό και πολιτικό σύστημα».

[118] Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμη η αναφορά μας σε έναν από τους σημαντικότερους κοινωνιολόγους του 20^{ου} αιώνα, τον Robert Merton. Η συμβολή του στην εγκληματολογική σκέψη αποτυπώνεται πρωτίστως μέσα από τη θεωρία που ανέπτυξε περί ανομίας (anomie) / ώθησης (strain), η οποία αποτέλεσε ένα πολύτιμο πλαίσιο ανάλυσης για τη μελέτη του εγκλήματος και της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Βασιζόμενος στην κλασική ανάλυση περί ανομίας του Durkheim (1893), αν και διαφοροποιήθηκε σε αρκετά σημεία από τον Γάλλο κοινωνιολόγο, ο Merton υιοθετεί την έννοια της ανομίας στην προσπάθειά του να προτείνει ότι η ενοχοποίηση της ανθρώπινης φύσης αποδεικνύεται ανεπαρκής και ότι αντίθετα η δομή της κοινωνίας με την κουλτούρα που κυριαρχεί, καθώς και την ανισορροπία που υπάρχει ανάμεσα στους κοινωνικά αποδεκτούς στόχους και στα μέσα που είναι διαθέσιμα για την υλοποίησή τους, ευνοούν την πρόκληση παραβατικής συμπεριφοράς (Merton, 1938).

Προκειμένου να γίνει πιο σαφής χρησιμοποιεί ως παράδειγμα την αμερικανική κοινωνία της δεκαετίας του 1930, όπου κυρίαρχος στόχος αποτελούσε η απόκτηση πλούτου και η ευτυχία ταυτιζόταν με την υλική επιτυχία. Οι κοινωνικά αποδεκτοί και θεσμοθετημένοι τρόποι επίτευξης των υλικών αυτών στόχων θεωρούνταν η σκληρή δουλειά και η εκπαίδευση, καθώς επικρατούσε ευρέως η άποψη πως όσοι σπούδαζαν και εργάζονταν σκληρά θα

Ελέγξαμε τη συσχέτιση των δύο δηλώσεων υπολογίζοντας τον συντελεστή συσχέτισης Pearson και βρέθηκε r=0.178[119], df=178, p=0.017 δείχνοντάς μας μία στατιστικά σημαντική[120] μεν, αλλά ασθενή θετική σχέση των δύο μεταβλητών. Στον τελευταίο παράγοντα[121] εντάσσονται 2 δηλώσεις, το περιεχόμενο των οποίων αφορά στην *κακή λειτουργία της δικαιοσύνης*. Ελέγξαμε και σε αυτήν την περίπτωση τη συσχέτιση μεταξύ των

γνώριζαν την οικονομική επιτυχία, ενώ όσοι αποτύγχαναν χαρακτηρίζονταν ως τεμπέληδες ή ανεπαρκείς. Η επιτυχία ή η αποτυχία προσλαμβάνονταν, με άλλα λόγια, ως απόρροια ατομικών χαρακτηριστικών και ενεργειών, οδηγώντας σε ένταση του ατομικισμού (Young, 2010, σελ. 9). Σύμφωνα με τον Merton ωστόσο, το πρόβλημα με την προαναφερθείσα κυρίαρχη κουλτούρα είναι πως τα νόμιμα μέσα για την κατάκτηση της οικονομικής ευημερίας δεν είναι ομοιόμορφα κατανεμημένα. Υποστηρίζει λοιπόν την ύπαρξη ταξικής διαστρωμάτωσης, υπό την έννοια πως υφίσταται ανισότητα ευκαιριών πρόσβασης στους κοινωνικά αποδεκτούς στόχους μεταξύ ανώτερων και κατώτερων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων. Αυτό έχει ως συνέπεια την εμφάνιση της ανομίας με την υιοθέτηση συγκεκριμένων «τρόπων ατομικής προσαρμογής» (modes of individual adaptation) ή πιο απλά στρατηγικών αντιμετώπισης (coping strategy) εκ μέρους του ατόμου ως απάντηση στην πίεση που του ασκείται. Συγκεκριμένα, αναγνωρίζει πέντε «τρόπους ατομικής προσαρμογής»: τον κομφορμισμό (conformity), την καινοτομία (innovation), την τυπολατρία (ritualism), την απόσυρση (retreatism) και την εξέγερση (rebellion) (Merton, 1938). Ο πλέον διαδεδομένος είναι ο κομφορμισμός καθώς συνεπάγεται την αποδοχή τόσο των πολιτισμικά κυρίαρχων στόχων όσο και των θεσμικά αποδεκτών μέσων για την υλοποίησή τους. Ανάμεσα στις επιλογές που είναι πιθανό να οδηγήσουν σε εγκληματική συμπεριφορά βρίσκεται η απόσυρση, η οποία αντιπροσωπεύει την πλήρη εγκατάλειψη πολιτισμικών στόχων και θεσμικών μέσων, η εξέγερση, η οποία αντανακλά απόρριψη και άμεση διαμόρφωση εναλλακτικών στόχων και διαδικασιών επίτευξης και η καινοτομία που συνίσταται στην αποδοχή των πολιτισμικά κυρίαρχων στόχων αλλά στην απόρριψη των θεσμικών μέσων για την επίτευξή τους. Τέλος, η τυπολατρία αναφέρεται στην προσκόλληση στα θεσμικά μέσα ακόμα και όταν οι στόχοι της οικονομικής ευημερίας έχουν εγκαταλειφθεί. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η καινοτομία συγκέντρωσε το μεγαλύτερο ενδιαφέρον από τους κοινωνιολόγους που μελετούν την εγκληματική συμπεριφορά. Περιλαμβάνει ποικίλες εγκληματικές ενέργειες, από τη ληστεία, την πορνεία και την απάτη έως το εμπόριο ναρκωτικών και το οργανωμένο έγκλημα και προσφέρει πράγματι σε κοινωνικο-ψυχολογικό επίπεδο μία εξήγηση στο γιατί ορισμένοι άνθρωποι επιλέγουν να προβούν σε παράνομες πράξεις, ενώ παραμένουν αφοσιωμένοι στους πολιτισμικά κυρίαρχους στόχους. Κατά τον Merton, οι περισσότεροι άνθρωποι στην κοινωνία αποδέχονται τους πολιτισμικά καθορισμένους στόχους, αλλά η πρόσβαση σε νόμιμες οδούς για την κατάκτηση αυτών των στόχων δεν είναι δυνατή σε όλους. Ο τρόπος που είναι διαμορφωμένη η κοινωνία συμβάλλει ώστε η μεγαλύτερη πίεση για διάπραξη εγκλημάτων να ασκείται στα χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα (Merton 1968a, σελ. 198).

[119] Αρχικά είχε βρεθεί αρνητική συσχέτιση r=-0.178, δηλαδή οι τιμές της μίας μεταβλητής αυξάνονταν καθώς μειώνονταν της άλλης και πραγματοποιήσαμε αντιστροφή στις τιμές της επταβάθμιας κλίμακας συμφωνίας – διαφωνίας για τη μεταβλητή «Η εγκληματικότητα αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που οι αιτίες του ενυπάρχουν στο κοινωνικο-οικονομικό και πολιτικό σύστημα», έτσι ώστε να πάρουμε θετική συσχέτιση.

[120] Η συσχέτιση είναι σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 0.05 (5%).

[121] Με ιδιοτιμή 1.493 και διακύμανση 10.668%. Απαρτιζόταν από τις εξής δηλώσεις: «Για το ίδιο αδίκημα αυτοί που θα προσαχθούν πιο συχνά στο δικαστήριο είναι όσοι προέρχονται από μη προνομιούχα στρώματα» και «Η Ποινική Δικαιοσύνη παράγει υποτροπές».

δύο μεταβλητών και βρέθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson r=0.245, df=178, p=0.001, φανερώνοντας μία στατιστικά σημαντική[122], αλλά παρ' όλα αυτά ασθενή σχέση. Ακολούθως, προχωρήσαμε στη δημιουργία τεσσάρων δεικτών υπολογίζοντας τον μέσο όρο των απαντήσεων του δείγματος στις προτάσεις που απαρτίζουν τον κάθε παράγοντα.

Οι δείκτες υποβλήθηκαν ως εξαρτημένες μεταβλητές σε Αναλύσεις Διακύμανσης, από τις οποίες, ωστόσο, δεν προέκυψαν κύριες επιδράσεις των ανεξάρτητων μεταβλητών μας (βλ. Παράρτημα).

Κλίμακα Συναισθημάτων

Η επόμενη Κλίμακα επιχειρεί να μετρήσει τον βαθμό στον οποίο ένιωσαν οι συμμετέχοντες μία σειρά από Συναισθήματα – μετά φυσικά από την προβολή του ρεπορτάζ που αφορούσε σε κάποιο έγκλημα. Η Κλίμακα καλύπτει όλες τις αποχρώσεις των συναισθημάτων, από τη χαρά, την αγάπη, την αισιοδοξία, την ευτυχία στη θλίψη, την οργή, τον τρόμο και τον πανικό και τα 29 συναισθήματα κατηγοριοποιήθηκαν σύμφωνα με το μοντέλο του Plutchik[123] σε 4

[122] Η συσχέτιση είναι σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 0.01 (1%).

[123] Πολλοί ήταν οι θεωρητικοί που μίλησαν για τα συναισθήματα, υιοθετώντας ο καθένας τους διαφορετικά κριτήρια προκειμένου να τα κατηγοριοποιήσουν σε πρωτεύοντα και δευτερεύοντα (π.χ. Tomkins, 1962, 1963; Plutchik, 1962, 1980; Osgoud et al., 1975; Arieti, 1970; Izard, 1972; Ekman, 1973, 1980; Epstein, 1984; Meyer & Turner, 2002). Εμείς θα σταθούμε στην ψυχολογική θεωρία που ανέπτυξε ο Plutchik (1962, 1980) σχετικά με τα βασικά συναισθήματα. Επηρεασμένος από την ψυχοεξελικτική παράδοση, ο Plutchik χρησιμοποιεί δύο από τις κεντρικές ιδέες του Δαρβίνου. Κατ' αρχάς, ορίζει τα συναισθήματα ως αντιδράσεις προσαρμογής σε κυρίαρχες ανάγκες της ζωής και στη συνέχεια προχωρώντας πέρα από τον Δαρβίνο, καθορίζει ποιες είναι αυτές οι ανάγκες. Κατά δεύτερον, ο Plutchik εξελίσσει τη θεωρία του Δαρβίνου περί αντίθεσης, ισχυριζόμενος ότι τα πρωτογενή συναισθήματα πρέπει να θεωρούνται ως αντίθετοι πόλοι συγκεκριμένων ζευγών. Συνδυάζοντας αυτές τις δύο αρχές, μαζί με την ιδέα περί σθένους που χαρακτηρίζει τα συναισθήματα, καταλήγει στο συμπέρασμα πως για κάθε στοιχειώδη, βασική ανάγκη στη ζωή υπάρχουν δύο πρωτογενή συναισθήματα, ένα για την προσαρμογή σε μία θετική κατάσταση – ευκαιρία και ένα για την περίπτωση μιας αρνητικής, προβληματικής κατάστασης – εμποδίου. Ο Plutchik προτείνει πως παρά τις διαφορετικές μορφές έκφρασης των συναισθημάτων στα διαφορετικά είδη, υπάρχουν ορισμένα κοινά στοιχεία ή πρότυπα προσδιορίσιμα, όπως η αναζήτηση ταυτότητας, η αναπαραγωγή, η ιεραρχία και η εδαφικότητα (υπό την έννοια της οριοθέτησης μιας ιδιοκτησίας, ενός ασφαλούς μέρους) (TenHouten, W.D., 2007). Τα συναισθήματα που γεννιούνται σε κάθε μία από τις τέσσερις προαναφερθείσες συνθήκες και μοιράζονται τόσο οι άνθρωποι όσο και τα κατώτερα ζώα, αποτελούν τα οκτώ πρωτογενή συναισθήματα σύμφωνα με τον Plutchik (1962, 1980). Ο καθορισμός της ταυτότητας συνδέεται με την *αποδοχή* (acceptance) και την *απέχθεια* (disgust), η αναπαραγωγή με συναισθήματα *χαράς* (joy) και *λύπης* (distress or sadness) που αποτελούν προσαρμοστικές αντιδράσεις στις θετικές και αρνητικές εμπειρίες του κύκλου της ζωής και του θανάτου, η έννοια της ιεραρχίας με τον *θυμό* (anger) και τον *φόβο* (fear) και τέλος, η ανάγκη κυριαρχίας σχετίζεται με την *αναμονή* (anticipation) και την *έκπληξη* (surprise).

παράγοντες, *πρωτογενή θετικά, πρωτογενή αρνητικά, δευτερογενή θετικά* και *δευτερογενή αρνητικά.* Οι παράγοντες αυτοί ελέγχθησαν, εν συνεχεία, ως προς την αξιοπιστία τους. Στον

Ο Plutchik (1962, 1980) διατυπώνει ορισμένα αξιώματα σχετικά με τα συναισθήματα: i) η έννοια του συναισθήματος ισχύει σε όλα τα εξελικτικά επίπεδα σε περιπτώσεις ανθρώπων, αλλά και ζώων, ii) τα συναισθήματα παρουσιάζουν μία εξελικτική πορεία και δημιουργούν ποικιλία εκφράσεων, iii) τα συναισθήματα βοήθησαν τους διάφορους οργανισμούς να αντιμετωπίσουν ζητήματα επιβίωσης που δημιουργήθηκαν από το περιβάλλον, iv) υπάρχουν τέσσερις βασικές ανάγκες της ζωής, όπως καθορίζονται από τη φύση, v) εκτός από τα οκτώ πρωτογενή συναισθήματα, όλα τα άλλα συναισθήματα είναι μίξεις καταστάσεων ή παράγωγες περιπτώσεις, δηλαδή προκύπτουν από τα βασικά συναισθήματα ή από συνδυασμό αυτών, vi) τα πρωτογενή συναισθήματα είναι υποθετικά κατασκευάσματα ή ιδανικές περιπτώσεις, των οποίων οι ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά μπορούν να προκύψουν από διαφορετικά είδη, vii) όλα τα συναισθήματα διαφοροποιούνται στον βαθμό ομοιότητας του ενός με το άλλο και viii) κάθε συναίσθημα μπορεί να υπάρξει σε διαφορετικούς βαθμούς έντασης και με διαφορετικά επίπεδα διέγερσης.

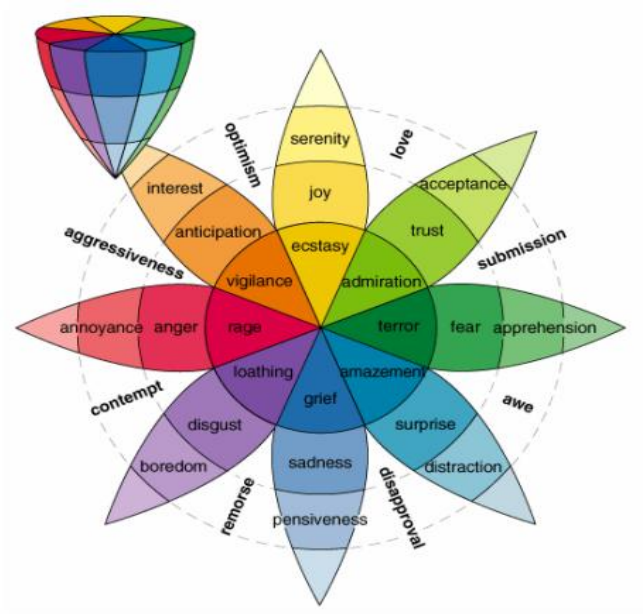

Εικόνα 1: Τρισδιάστατη απεικόνιση συναισθημάτων σύμφωνα με τον Plutchik

Το μοντέλο τρισδιάστατης απεικόνισης των συναισθημάτων του Plutchik περιγράφει τις σχέσεις μεταξύ των συναισθημάτων, οι οποίες είναι ανάλογες με τα χρώματα σε έναν τροχό χρωμάτων. Η κάθετη διάσταση του κώνου αντιπροσωπεύει την ένταση και ο κύκλος αντιπροσωπεύει τους βαθμούς ομοιότητας μεταξύ των συναισθημάτων. Οι οκτώ τομείς έχουν ως σκοπό να δείξουν ότι υπάρχουν οκτώ, σύμφωνα με τον ορισμό, βασικά συναισθήματα, τα οποία αντιμετωπίζονται ως τέσσερα ζευγάρια αντιθέτων. Στο ανεπτυγμένο μοντέλο της Εικόνας 1, τα συναισθήματα στα κενά διαστήματα είναι οι αρχικές δυάδες συναισθημάτων που προκύπτουν από τη μείξη δύο βασικών συναισθημάτων.

πρώτο παράγοντα[124], ο οποίος περιλαμβάνει 3 συναισθήματα που ανήκουν στην κατηγορία των *πρωτογενών θετικών συναισθημάτων*, ελέγξαμε τη συσχέτιση μεταξύ των τριών συναισθημάτων υπολογίζοντας τον συντελεστή συσχέτισης Pearson και εντοπίσαμε μία στατιστικά σημαντική[125], μέτρια θετική σχέση μεταξύ της χαράς και της ηρεμίας, r=0.400, df=148[126], p<0.001 και μία στατιστικά σημαντική[127], ασθενή αρνητική σχέση[128] μεταξύ της οργής και της ηρεμίας, r=-0.170, df=148, p=0.038 (δεν παρατηρήθηκε κάποια συσχέτιση σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο μεταξύ των συναισθημάτων της χαράς και της οργής). Στον δεύτερο παράγοντα των *πρωτογενών αρνητικών συναισθημάτων*[129], υπολογίσαμε τον συντελεστή εσωτερικής συνέπειας και βρέθηκε πολύ ικανοποιητικός (Cronbach's Alpha=0.792). Ακολούθως, στον τρίτο παράγοντα που εμπεριέχει 8 συναισθήματα που εντάσσονται στην κατηγορία των *δευτερογενών θετικών συναισθημάτων*[130], ο συντελεστής εσωτερικής συνέπειας βρέθηκε αρκετά υψηλός (Cronbach's Alpha=0.869). Παρόμοια ήταν τα αποτελέσματα και για τον δείκτη εσωτερικής συνέπειας που υπολογίστηκε για τα 13 συναισθήματα που απαρτίζουν τον τελευταίο παράγοντα και που ανήκουν στην κατηγορία των *δευτερογενών αρνητικών συναισθημάτων*[131] (Cronbach's Alpha=0.865), γεγονός που φανερώνει ότι και αυτός ο παράγοντας διαθέτει πολύ καλή αξιοπιστία. Στη συνέχεια προχωρήσαμε στη δημιουργία πέντε δεικτών[132], υπολογίζοντας τη μέση τιμή των

---

[124] Στον παράγοντα *πρωτογενών θετικών συναισθημάτων* ανήκουν τα εξής συναισθήματα: «χαρά, οργή, ηρεμία».

[125] Η συσχέτιση είναι σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 0.01 (1%).

[126] Θυμίζουμε ότι η Κλίμακα για τα Συναισθήματα συμπληρώθηκε από 150 υποκείμενα, δεν συμμετείχε η ομάδα ελέγχου.

[127] Η συσχέτιση είναι σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 0.05 (5%).

[128] Λόγω του ότι βρέθηκε αρνητική συσχέτιση μεταξύ των συναισθημάτων της ηρεμίας και της οργής πραγματοποιήσαμε αντιστροφή των απαντήσεων για τη μεταβλητή της οργής. Η αρνητική συσχέτιση ήταν αναμενόμενη δεδομένου ότι η οργή, μολονότι γίνεται αντιληπτή από τον Plutchik ως μία ενεργητική, θετική αντίδραση απέναντι στις δυσκολίες ανέλιξης στην κοινωνική ιεραρχία, στον ευρύτερο κόσμο συνοδεύεται από αρνητική νοηματοδότηση.

[129] Στον εν λόγω παράγοντα ανήκουν τα εξής συναισθήματα: «θλίψη, τρόμος, λύπη, έκπληξη, ενόχληση».

[130] Στον εν λόγω παράγοντα ανήκουν τα εξής συναισθήματα: «ελπίδα, αγάπη, αισιοδοξία, απόλαυση, τρυφερότητα, ευτυχία, πάθος, μεταμέλεια».

[131] Στον εν λόγω παράγοντα ανήκουν τα εξής συναισθήματα: «ενοχή, ταπείνωση, μελαγχολία, πόνος, πανικός, τύψη, διάθεση παραίτησης, ντροπή, οδύνη, συμπόνια, μοναξιά, νοσταλγία, μνησικακία».

[132] Στον παράγοντα *πρωτογενών θετικών συναισθημάτων*, η έλλειψη συσχέτισης μεταξύ και των τριών μεταβλητών μας οδήγησε στη δημιουργία δύο δεικτών, του δείκτη *πρωτογενών θετικών συναισθημάτων Α* όπου υπολογίσαμε τη μέση τιμή των απαντήσεων στο ερώτημα αναφορικά με τον βαθμό βίωσης των συναισθημάτων της χαράς και της ηρεμίας και του δείκτη *πρωτογενών θετικών συναισθημάτων Β* όπου υπολογίστηκε, αντίστοιχα,

απαντήσεων των συμμετεχόντων στις δηλώσεις που ενέπιπταν σε κάθε συνιστώσα. Οι δείκτες αυτοί αποτέλεσαν, εν συνεχεία, εξαρτημένες μεταβλητές Αναλύσεων Διακύμανσης. (βλ. Παράρτημα)

Διαπιστώθηκε μία στατιστικά σημαντική επίδραση των πέντε εγκλημάτων επί του δείκτη των *πρωτογενών θετικών συναισθημάτων Β* [F4/144=6.413, p<0.001], ενώ δε διαπιστώθηκε επίδραση ως προς τον δείκτη των *πρωτογενών θετικών συναισθημάτων Α* [F4/144=1.641, p=0.167 ns]. Ο έλεγχος Πολλαπλών Συγκρίσεων Bonferroni[133] ανέδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στην ομάδα που παρακολούθησε το έγκλημα της Σαντορίνης (M=2.056) και στις ομάδες που παρακολούθησαν τα εγκλήματα του Φραντζή (M=2.725) και της Γιαννακοπούλου (M=3.694) (Θυμίζουμε ότι οι απαντήσεις δίνονταν με τη βοήθεια επταβάθμιας κλίμακας, όπου το 1 σήμαινε *Καθόλου* και το 7 *Σε πολύ μεγάλο βαθμό*). Γίνεται φανερό πως η ασθενέστερη βίωση συναισθημάτων ηρεμίας[134], με συνεπακόλουθο αυξημένα επίπεδα οργής, καταγράφηκε στους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το ρεπορτάζ για την εγκληματική ενέργεια στη Σαντορίνη. Τόσο το έγκλημα αυτό καθεαυτό (έχει χαρακτηριστεί ως ένα από τα πλέον ξεχωριστά στα ελληνικά χρονικά) όσο και ο τρόπος μετάδοσης της είδησης (το ρεπορτάζ ήταν πλούσιο σε εικόνες και συναισθηματικές αναφορές) συνέτειναν στην αποτύπωση των εν λόγω συναισθημάτων.

Από την άλλη, όσοι από τους συμμετέχοντες παρακολούθησαν το έγκλημα της Γιαννακοπούλου σημείωσαν τα υψηλότερα επίπεδα ηρεμίας, απαλλαγμένοι από αισθήματα οργής. Ενδεχομένως, το γεγονός ότι η συγκεκριμένη ανθρωποκτονία διεπράχθη από μία απλοϊκή γυναίκα, η οποία μάλιστα παρουσιάζεται ως θύμα του ίδιου της του πάθους αλλά και της απόγνωσής της, καθώς ταλανιζόταν από αισθήματα ζηλοτυπίας, οργής και αγανάκτησης, να διευκόλυνε την αποδοχή του επιχειρήματος ότι: «ωθήθηκε στις πράξεις αυτές από ανάρμοστη συμπεριφορά του παθόντος..» ή να αναγνώρισαν στο πρόσωπό της μία ιδεοληπτική ψυχοσύνθεση και ως εκ τούτου να απέδωσαν ελαφρυντικά στην εγκληματία.

Ως προς τον δείκτη των *πρωτογενών αρνητικών συναισθημάτων*, παρατηρήθηκε μία κύρια επίδραση των εγκλημάτων επί του συγκεκριμένου δείκτη [F4/144=12.892, p<0.001]. Διεξήχθη και σε αυτήν την περίπτωση έλεγχος Πολλαπλών Συγκρίσεων Bonferroni[135], όπου

η μέση τιμή των απαντήσεων για τα συναισθήματα της οργής και της ηρεμίας, μετά από αντιστροφή των απαντήσεων που αφορούσαν στο κατά πόσο ένιωσαν οι συμμετέχοντες το συναίσθημα της οργής.

[133] Για επίπεδο σημαντικότητας p<0.05.

[134] Σύμφωνα με τον Plutchik κάθε συναίσθημα μπορεί να υπάρξει σε διαφορετικούς βαθμούς έντασης, έτσι λοιπόν η ηρεμία αντιπροσωπεύει τα χαμηλότερα επίπεδα έντασης της χαράς, με την έκσταση να βρίσκεται στα υψηλότερα.

[135] Για επίπεδο σημαντικότητας p<0.05.

αποκαλύφθηκε σημαντική διαφορά μεταξύ της συνθήκης της Σαντορίνης (M=5.461) και όλων των υπόλοιπων συνθηκών (Μουρατίδη, Φραντζή, Πατροκτονία και Γιαννακοπούλου). Όπως γίνεται αντιληπτό, οι φοιτητές που παρακολούθησαν το εν λόγω τηλεοπτικό ρεπορτάζ βίωσαν τα εντονότερα συναισθήματα θλίψης, τρόμου, λύπης, έκπληξης και ενόχλησης, με σημαντικές μάλιστα διαφορές από τις υπόλοιπες ομάδες. Η ανθρωποκτονία στη Σαντορίνη αποτελεί, αναμφισβήτητα, ένα από τα πιο σκληρά εγκλήματα και σίγουρα αρκετά διαφορετικό από τα υπόλοιπα που συμπεριλαμβάνονται στην παρούσα μελέτη. Σε αντίθεση με άλλες εγκληματικές πράξεις, στις οποίες ο δράστης επιχειρεί να εξαφανίσει το πτώμα αλλά και οποιοδήποτε στοιχείο μπορεί να οδηγήσει στην ενοχή του, στην προκειμένη περίπτωση «..ο δράστης επιδείκνυε το κεφάλι στους περαστικούς..». Με άλλα λόγια, το ίδιο το περιεχόμενο της είδησης σε συνδυασμό βέβαια με τη συναισθηματική του πλαισίωση, προκάλεσαν τις μεγαλύτερες συναισθηματικές αντιδράσεις στους συμμετέχοντες.

Παράλληλα, οι Αναλύσεις Διακύμανσης που πραγματοποιήθηκαν αποκάλυψαν μία κύρια επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών επί του δείκτη των *δευτερογενών θετικών συναισθημάτων* [F4/144=2.941, p=0.023]. Σαν μία πρώτη παρατήρηση, θα μπορούσαμε να επισημάνουμε πως το σύνολο των ομάδων δεν ένιωσε θετικά συναισθήματα μετά την προβολή των ρεπορτάζ. Ειδικότερα, ο έλεγχος Πολλαπλών Συγκρίσεων Bonferroni[136] ανέδειξε μία στατιστικά σημαντική διαφορά των απαντήσεων αναφορικά με τον βαθμό βίωσης των δευτερογενών θετικών συναισθημάτων, ανάμεσα στη συνθήκη της Πατροκτονίας (M=2.362) και στη συνθήκη της Σαντορίνης (M=1.421). Επιβεβαιώνοντας και τα προηγούμενα συμπεράσματά μας, η πιο κατηγορηματική άρνηση βίωσης θετικών συναισθημάτων (π.χ. ελπίδας, αγάπης, αισιοδοξίας) προήλθε από τους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το βίντεο σχετικά με την ανθρωποκτονία στη Σαντορίνη.

Αντίθετα, η υψηλότερη καταγραφή θετικών συναισθημάτων παρατηρήθηκε στην ομάδα που παρακολούθησε το ρεπορτάζ σχετικά με την Πατροκτονία στη Νίκαια. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, η στάση που επέλεξε να κρατήσει ο δημοσιογράφος στο εν λόγω τηλεοπτικό ρεπορτάζ (σε συνδυασμό πάντα με το περιεχόμενο της είδησης) συνέβαλαν καθοριστικά ώστε η πράξη του 19χρονου να σκοτώσει τον πατέρα του να λειτουργήσει λυτρωτικά στη συνείδηση των συμμετεχόντων. Σε γενικές γραμμές, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα ρεπορτάζ των εγκληματικών ενεργειών αφενός δεν άφησαν ανεπηρέαστο το ερευνητικό μας δείγμα και αφετέρου προκάλεσαν μία ποικιλία συναισθημάτων, κυρίως όμως διαταρακτικών.

Τέλος, η επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών επί του πέμπτου δείκτη των *δευτερογενών αρνητικών συναισθημάτων* δεν έφθασε το συμβατικό επίπεδο της στατιστικής σημαντικότητας [F4/144=1.899, p=0.114, ns].

[136] Για επίπεδο σημαντικότητας $p<0.05$

Στον Πίνακα που έπεται παρατίθενται οι μέσες παραγοντικές τιμές ανά πειραματική συνθήκη.

Πίνακας 2. Μέσες παραγοντικές τιμές στους δείκτες των *πρωτογενών θετικών συναισθημάτων Β*, *πρωτογενών αρνητικών συναισθημάτων* και *δευτερογενών θετικών συναισθημάτων* σε συνάρτηση με τα πέντε εγκλήματα.

	Πρωτογενή θετικά συναισθήματα Β (r=0.170)		Πρωτογενή αρνητικά συναισθήματα (alpha=0.792)		Δευτερογενή θετικά συναισθήματα (alpha=0.869)	
	Μέση παραγοντική τιμή	**Τυπικό σφάλμα**	**Μέση παραγοντική τιμή**	**Τυπικό σφάλμα**	**Μέση παραγοντική τιμή**	**Τυπικό σφάλμα**
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	2.711	0.232	4.426	0.233	2.186	0.215
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	2.725	0.233	4.486	0.235	2.230	0.216
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	2.681	0.231	3.471	0.233	2.362	0.214
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	3.694	0.231	3.436	0.233	1.897	0.214
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	2.056	0.235	5.461	0.236	1.421	0.217

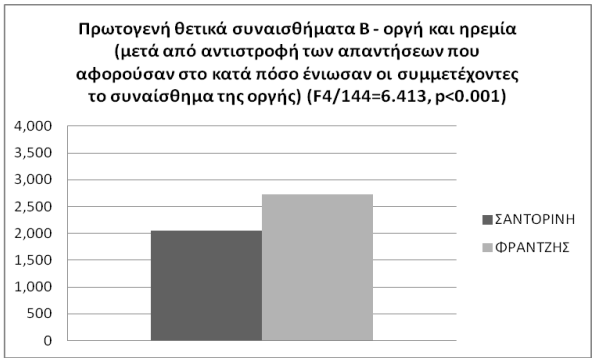

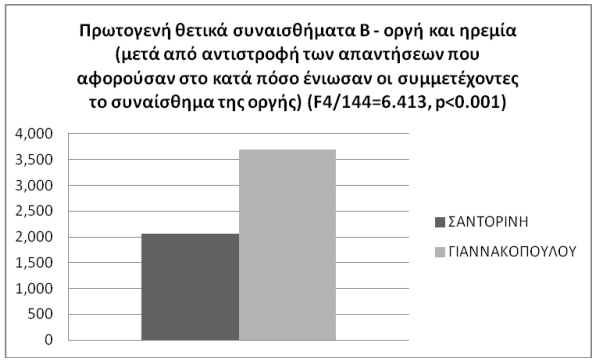

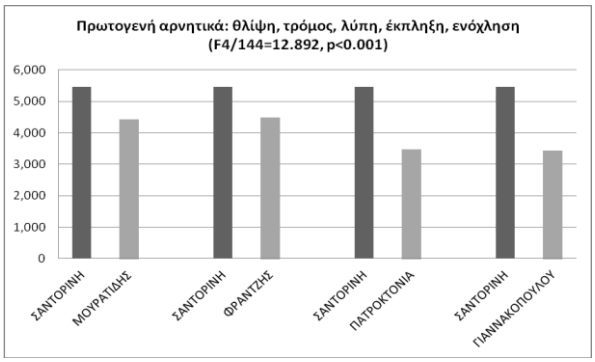

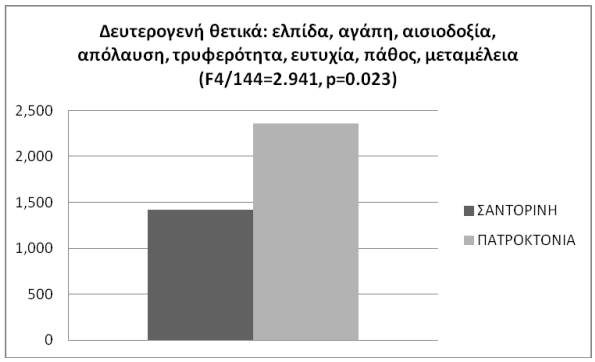

Κλίμακα μέτρησης στάσεων απέναντι στην κάλυψη εγκληματικών ενεργειών από τα ΜΜΕ

Προκειμένου να διερευνήσουμε τις στάσεις των συμμετεχόντων απέναντι στην κάλυψη των εγκληματικών ενεργειών από τα ΜΜΕ, συμπεριλάβαμε στην κλίμακα τρεις ερωτήσεις που συνδέονταν με το εν λόγω θέμα. Η πρώτη εξέταζε τις απόψεις του ερευνητικού δείγματος αναφορικά με το πώς θα έπρεπε να καλύπτει η τηλεόραση τις εγκληματικές ενέργειες και αποτελούνταν από τέσσερις δηλώσεις, η δεύτερη επιχειρούσε να καταγράψει τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας των υποκειμένων σχετικά με δύο διαμετρικά αντίθετες θέσεις[137], ενώ η τρίτη περιελάμβανε τρεις δηλώσεις που στόχο είχαν την αξιολόγηση του τρόπου που τα τηλεοπτικά μέσα ενεργούν στην είδηση ενός εγκλήματος.

Αναλύσεις Διακύμανσης πραγματοποιήθηκαν για κάθε μία από τις πιο πάνω δηλώσεις, προκειμένου να εντοπιστούν τυχόν επιδράσεις των ανεξάρτητων μεταβλητών επί των τοποθετήσεων των συμμετεχόντων (βλ. Παράρτημα). Σημειώθηκε οριακή επίδραση επί του βαθμού υιοθέτησης της δήλωσης «Η τηλεόραση, μετά από μία εγκληματική ενέργεια, θα πρέπει να παρέχει εκτενείς μεταδόσεις αλλά πέρα από αυτό να συνεχίζει σύμφωνα με το κανονικό πρόγραμμα» [F5/173=2.072, p=0.071]. Διενεργήθηκε έλεγχος Πολλαπλών Συγκρίσεων Bonferroni[138], όπου αποκαλύφθηκε μία σημαντική διαφορά μεταξύ της συνθήκης του Φραντζή (M=3.274) και της Σαντορίνης (M=4.453). Συγκεκριμένα, όσοι από τους φοιτητές παρακολούθησαν το έγκλημα στη Σαντορίνη εξέφρασαν μεγαλύτερη αποδοχή της θέσης ότι μία εγκληματική ενέργεια θα πρέπει να καλύπτεται εκτενώς και με άμεσο τρόπο, χωρίς ωστόσο να διακόπτονται όλες οι προγραμματισμένες εκπομπές προκειμένου να μεταδίδονται συνεχώς ρεπορτάζ για το γεγονός. Αντίθετα, πιο απορριπτική εμφανίστηκε η ομάδα που παρακολούθησε το έγκλημα του Φραντζή σε ό,τι αφορά το περιεχόμενο της εν λόγω δήλωσης.

Επιπλέον, παρατηρήθηκε κύρια επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών σε σχέση με τον βαθμό αποδοχής της δήλωσης «Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της» [F5/173=3.064, p=0.011]. Παρατηρώντας το σύνολο των απαντήσεων διαπιστώνεται μία τάση υποστήριξης της προαναφερθείσας δήλωσης, ενώ ο έλεγχος Πολλαπλών Συγκρίσεων Bonferroni[139] ανέδειξε μία σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στη συνθήκη του Φραντζή (M=5.946) και τις συνθήκες της Γιαννακοπούλου (M=4.698) και της

[137] Το επιχείρημα που προβάλλει το δικαίωμα του κοινού να γνωρίζει (συμπεριλαμβανομένων των οδυνηρών και δύσκολων λεπτομερειών) και το επιχείρημα που τονίζει τη σημασία της προστασίας της ψυχικής υγείας και του ηθικού του κοινού (με τον περιορισμό της παρουσίασης ιδιαιτέρως δύσκολων και οδυνηρών λεπτομερειών).

[138] Για επίπεδο σημαντικότητας $p<0.05$

[139] Για επίπεδο σημαντικότητας $p<0.05$

Πατροκτονίας (M=4.595) αντίστοιχα. Σε αυτήν την περίπτωση, όσοι από τους συμμετέχοντες παρακολούθησαν το ρεπορτάζ που προβλήθηκε για τον Φραντζή εξέφρασαν πιο έντονα τη συμφωνία τους με τη δήλωση ότι τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ που μεταδίδονται μετά από μία εγκληματική πράξη είναι πλούσια σε εικόνες και λεπτομέρειες.

Στον Πίνακα που έπεται εμφανίζεται η μέση συμφωνία συναρτήσει των πέντε εγκλημάτων και της συνθήκης ελέγχου.

Πίνακας 3. Μέση συμφωνία με τις δηλώσεις: «Η τηλεόραση, μετά από μία εγκληματική ενέργεια, θα πρέπει να παρέχει εκτενείς μεταδόσεις αλλά πέρα από αυτό, να συνεχίζει σύμφωνα με το κανονικό πρόγραμμα» και «Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της» ως συνάρτηση των πειραματικών συνθηκών (οι απαντήσεις δίνονταν σε επταβάθμια κλίμακα, όπου το 1 σήμαινε *Διαφωνώ Απόλυτα* και το 7 *Συμφωνώ Απόλυτα*)

	«Η τηλεόραση, μετά από μία εγκληματική ενέργεια, θα πρέπει να παρέχει εκτενείς μεταδόσεις αλλά πέρα από αυτό, να συνεχίζει σύμφωνα με το κανονικό πρόγραμμα»		«Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της»	
	Μέση παραγοντική τιμή	**Τυπικό σφάλμα**	**Μέση παραγοντική τιμή**	**Τυπικό σφάλμα**
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	4.259	0.314	4.986	0.275
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	3.274	0.317	5.946	0.277
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	3.714	0.314	4.595	0.274
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	4.402	0.313	4.698	0.274
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	4.453	0.315	5.165	0.276
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	3.997	0.320	5.144	0.279

Παράλληλα, αναφορικά με την ερώτηση που ζητούσε από τους συμμετέχοντες να εκφράσουν τον βαθμό διαφωνίας ή συμφωνίας τους σε δύο αντικρουόμενα μεταξύ τους επιχειρήματα: «το επιχείρημα που προβάλλει το δικαίωμα του κοινού να γνωρίζει (συμπεριλαμβανομένων των οδυνηρών και δύσκολων λεπτομερειών)» και «το επιχείρημα

που τονίζει τη σημασία της προστασίας της ψυχικής υγείας και του ηθικού του κοινού (με τον περιορισμό της παρουσίασης ιδιαιτέρως δύσκολων και οδυνηρών λεπτομερειών)», εξετάσαμε το ενδεχόμενο δημιουργίας ενός δείκτη αναγνώρισης του δικαιώματος του κοινού να ενημερώνεται, χωρίς να υπάρχει περιορισμός στην προβολή δραματικών λεπτομερειών[140], αφού πρώτα αντιστρέψαμε τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στο δεύτερο επιχείρημα. Η αξιοπιστία του εν λόγω δείκτη βρέθηκε αρκετά ικανοποιητική και, ως εκ τούτου, προβήκαμε σε υπολογισμό της μέσης τιμής των απαντήσεων κάθε συμμετέχοντα στις δύο αυτές δηλώσεις. Κατόπιν, αφού προηγήθηκε έλεγχος συχνοτήτων[141], προχωρήσαμε στον διαχωρισμό του συνόλου του δείγματος σε δύο ομάδες –σε αυτούς που ασπάζονται την άποψη της «προστασίας της δημόσιας ψυχικής υγείας» και σε αυτούς που διατυπώνουν την πεποίθηση ότι «το δικαίωμα του κοινού να γνωρίζει» έχει μεγαλύτερη σημασία. Λαμβάνοντας υπόψη την πιο πάνω διάκριση πραγματοποιήσαμε Αναλύσεις Διακύμανσης, όπου αποκαλύφθηκε μία σημαντική επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών επί του βαθμού αποδοχής της δήλωσης «Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της» [$F5/167=2.500$, $p=0.033$]. (βλ. Παράρτημα)

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρατίθεται ο βαθμός αποδοχής αυτής της θέσης σε σχέση και με την επιπλέον διάκριση των πειραματικών συνθηκών.

Πίνακας 4. Βαθμός συμφωνίας με τη δήλωση: «Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της» ανά πειραματική συνθήκη και σε συνάρτηση με τον διαχωρισμό των συμμετεχόντων σε αυτούς που πιστεύουν στην «προστασία της δημόσιας ψυχικής υγείας» και σε αυτούς που υποστηρίζουν «το δικαίωμα του κοινού να γνωρίζει συμπεριλαμβανομένων των οδυνηρών και δύσκολων λεπτομερειών»

[140] Ελέγξαμε την αξιοπιστία του συγκεκριμένου δείκτη υπολογίζοντας τον συντελεστή συσχέτισης Pearson και βρέθηκε $r=0.46$, $df=178$, $p<0.001$, η συσχέτιση είναι σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 0.01 (1%).

[141] Ο έλεγχος συχνοτήτων που διενεργήθηκε έδειξε ότι το 51% των συμμετεχόντων είχε μέσο όρο απαντήσεων μικρότερο ή ίσο του 3.50, με βάση το οποίο προχωρήσαμε στην υπόθεση ότι όσοι έχουν μέσο όρο απαντήσεων μικρότερο ή ίσο με 3.50 ανήκουν σε εκείνους που πιστεύουν στην προστασία της ψυχικής υγείας, ενώ όσοι έχουν μέσο όρο απαντήσεων μεγαλύτερο από 3.50 ανήκουν σε εκείνους που υποστηρίζουν το δικαίωμα στην πληροφόρηση, ακόμη και όταν οι πληροφορίες περιλαμβάνουν οδυνηρό υλικό.

	Προστασία της δημόσιας ψυχικής υγείας		Δικαίωμα του κοινού να γνωρίζει συμπεριλαμβανομένων των οδυνηρών και δύσκολων λεπτομερειών	
	Μέση παραγοντική τιμή	**Τυπικό σφάλμα**	**Μέση παραγοντική τιμή**	**Τυπικό σφάλμα**
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	5.551	0.375	4.452	0.373
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	5.933	0.331	6.046	0.448
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	5.351	0.409	4.039	0.352
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	5.312	0.436	4.343	0.332
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	4.767	0.353	5.636	0.401
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	5.530	0.353	4.556	0.407

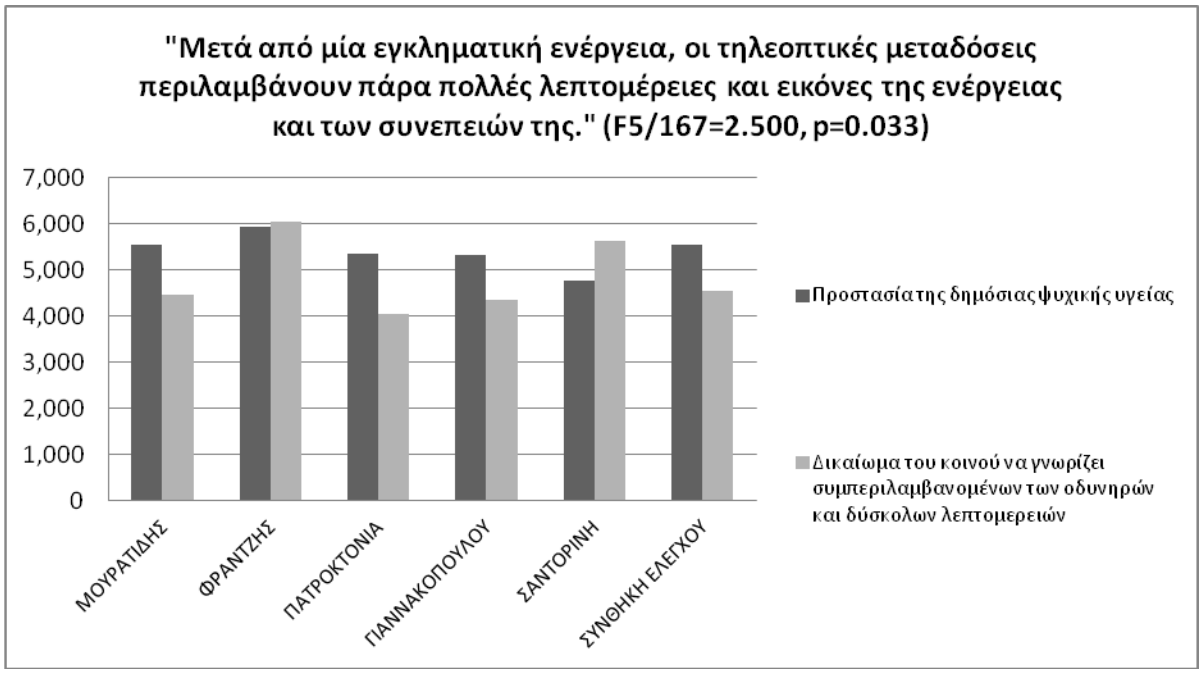

Κατά την επισκόπηση του Πίνακα 4, διαπιστώνουμε ότι όσοι από τους συμμετέχοντες ενστερνίζονται την άποψη της διασφάλισης της ψυχικής υγείας και του ηθικού του κοινού και παρακολούθησαν τα εγκλήματα των Μουρατίδη, Γιαννακοπούλου αλλά και της Πατροκτονίας, αξιολόγησαν τις τηλεοπτικές μεταδόσεις εγκληματικών ενεργειών ως πολύ λεπτομερείς σε εικόνες και πληροφορίες. Μάλιστα, παρατηρήθηκε σημαντική διαφορά από τους υπόλοιπους συμμετέχοντες (των ίδιων πάντα πειραματικών συνθηκών) που τάσσονται υπέρ της άνευ όρων πληροφόρησης του κοινού και οι οποίοι αισθάνθηκαν ότι τα τηλεοπτικά

ρεπορτάζ των εγκλημάτων δεν είναι πλούσια σε λεπτομέρειες, ούτε υπερβολικά. Αντίθετα με τα προηγούμενα, στην πειραματική συνθήκη της Σαντορίνης η μεγαλύτερη συμφωνία με τη δήλωση αυτή, που εκφράζει ότι οι τηλεοπτικές μεταδόσεις μετά από μία εγκληματική ενέργεια περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες, εντοπίστηκε από τους συμμετέχοντες που υποστήριξαν το δικαίωμα του κοινού να γνωρίζει, ακόμη κι αν αυτό απαιτεί την έκθεση σε ιδιαίτερα σκληρές εικόνες και σοκαριστικές πληροφορίες. Επιπλέον, στους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το έγκλημα του Φραντζή διαπιστώθηκε μία τάση αποδοχής της εν λόγω δήλωσης, ανεξάρτητα από τις πεποιθήσεις τους αναφορικά με το πώς θα πρέπει να καλύπτεται μία εγκληματική πράξη από τα μέσα ενημέρωσης. Τέλος, δεν θα πρέπει να παραλείψουμε πως για τους συμμετέχοντες που ανήκουν στη συνθήκη ελέγχου, οι χαρακτηρισμοί των τηλεοπτικών μεταδόσεων ενός εγκλήματος ως ιδιαίτερα λεπτομερών και υπερβολικών διαπιστώθηκαν, σε μεγαλύτερο βαθμό, ανάμεσα σε εκείνους που ασπάζονται την άποψη περί προστασίας της ψυχικής υγείας και του ηθικού του κοινού.

Κλίμακα της Πίστης σε έναν Δίκαιο Κόσμο

Ακολουθεί η Κλίμακα της Πίστης σε έναν Δίκαιο Κόσμο για την οποία εξετάσαμε αρχικά την αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας για τις υποκλίμακες του Δίκαιου και του Άδικου κόσμου. Συγκεκριμένα, για τις 11 δηλώσεις που εντάσσονται στην υποκλίμακα του Δίκαιου κόσμου η αξιοπιστία κρίθηκε ικανοποιητική (Cronbach's Alpha=0.786), ενώ για τις 9 δηλώσεις της υποκλίμακας του Άδικου κόσμου η αξιοπιστία κρίθηκε σχετικά μέτρια (Cronbach's Alpha=0.608) (βλ. Παράρτημα). Εντούτοις, προχωρήσαμε στη δημιουργία δύο δεικτών, υπολογίζοντας τη μέση τιμή των απαντήσεων των συμμετεχόντων στις δηλώσεις που ενέπιπταν σε κάθε υποκλίμακα. Οι δείκτες αυτοί χρησιμοποιήθηκαν ως εξαρτημένες μεταβλητές σε Αναλύσεις Διακύμανσης.

Αποκαλύφθηκε μία κύρια επίδραση των πέντε εγκλημάτων αλλά και της συνθήκης ελέγχου στον δείκτη του *δίκαιου κόσμου* [F5/173=3.890, p=0.002], ενώ δε βρέθηκε σημαντική επίδραση στον δείκτη του *άδικου κόσμου* [F5/173=0.650, p=0.662, ns] (βλ. Παράρτημα). Ο έλεγχος Πολλαπλών Συγκρίσεων Bonferroni[142] ανέδειξε μία σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στις συνθήκες του Φραντζή (M=3.273) και του Μουρατίδη (M=3.995), όπως επίσης και ανάμεσα στον Φραντζή και τη συνθήκη ελέγχου (M=3.951). Όπως γίνεται φανερό, οι συμμετέχοντες προσυπέγραφαν περισσότερο την άποψη ότι ο κόσμος μας είναι εντέλει δίκαιος όταν δεν είχαν παρακολουθήσει κανένα έγκλημα ή όταν είχαν παρακολουθήσει το

[142] Για επίπεδο σημαντικότητας p<0.05

έγκλημα του Μουρατίδη παρά μετά την προβολή του τηλεοπτικού ρεπορτάζ για το έγκλημα του Φραντζή.

Οι μέσες παραγοντικές τιμές ανά πειραματική συνθήκη παρουσιάζονται στον Πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 5. Μέσες παραγοντικές τιμές στον δείκτη του *δίκαιου κόσμου*, σε συνάρτηση με τα πέντε εγκλήματα και τη συνθήκη ελέγχου (οι απαντήσεις δίνονταν σε επταβάθμια κλίμακα, όπου το 1 σήμαινε *Διαφωνώ απόλυτα* και το 7 *Συμφωνώ απόλυτα*)

	Δίκαιος Κόσμος (Alpha= 0.786)	
	Μέση παραγοντική τιμή	**Τυπικό σφάλμα**
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	3.995	0.149
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	3.273	0.150
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	3.519	0.149
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	3.790	0.148
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	3.438	0.149
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	3.951	0.151

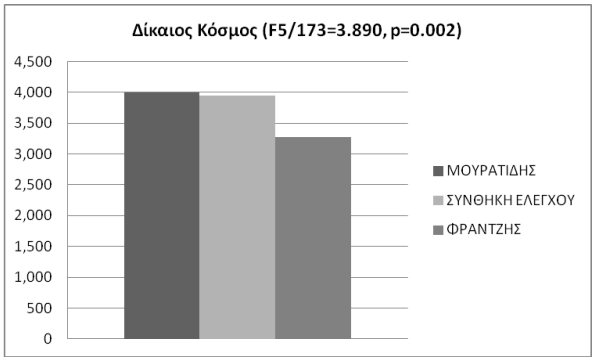

Κλίμακα της Πίστης σε έναν Επικίνδυνο Κόσμο

Η τελευταία μας Κλίμακα της Πίστης σε έναν Επικίνδυνο Κόσμο αποτελείται από 10 δηλώσεις, εκ των οποίων οι 5 υποστηρίζουν την ύπαρξη ενός επικίνδυνου κόσμου και οι υπόλοιπες 5 την ύπαρξη ενός ασφαλούς κόσμου. Αφού αντιστρέψαμε πρώτα τις 5 προτάσεις που έκαναν λόγο για έναν μη επικίνδυνο κόσμο, ελέγξαμε την αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας της κλίμακας η οποία βρέθηκε ιδιαίτερα ικανοποιητική (Cronbach's Alpha=0.837) (βλ. Παράρτημα). Ακολούθως, δημιουργήσαμε έναν δείκτη υπολογίζοντας τη μέση τιμή των απαντήσεων των υποκειμένων στις δηλώσεις που απαρτίζουν την παρούσα κλίμακα. Ο δείκτης *επικίνδυνου κόσμου* υποβλήθηκε σε Αναλύσεις Διακύμανσης με παράγοντες τα πέντε εγκλήματα και τη συνθήκη ελέγχου, όπου διαπιστώθηκε μία στατιστικά σημαντική επίδραση [F5/173=2.376, p=0.041] (βλ. Παράρτημα). Διενεργήθηκε έλεγχος Πολλαπλών Συγκρίσεων Bonferroni[143], ο οποίος αποκάλυψε σημαντικές διαφορές στις εκτιμήσεις για έναν επικίνδυνο κόσμο μεταξύ της πειραματικής συνθήκης της Σαντορίνης (M=4.788) και τις συνθήκες του Φραντζή (M=4.158) και του Μουρατίδη (M=4.299), όπως επίσης ανάμεσα στη συνθήκη ελέγχου (M=4.630) και στη συνθήκη του Φραντζή.

Πιο αναλυτικά, η υιοθέτηση των σχετικών δηλώσεων που υποστηρίζουν την ύπαρξη ενός απειλητικού και επικίνδυνου κόσμου παρατηρείται σε μεγαλύτερο βαθμό ανάμεσα στους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το έγκλημα της Σαντορίνης απ' ότι σε αυτούς που παρακολούθησαν τα εγκλήματα του Φραντζή και του Μουρατίδη. Επιπρόσθετα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το εύρημα ότι η προτίμηση στις εν λόγω δηλώσεις είναι εντονότερη στους συμμετέχοντες που αποτέλεσαν τη συνθήκη ελέγχου παρά σε όσους μεσολάβησε η προβολή του τηλεοπτικού ρεπορτάζ που αφορούσε στο έγκλημα του Φραντζή.

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρατίθενται οι παραγοντικές τιμές ανά πειραματική συνθήκη.

Πίνακας 6. Μέσες παραγοντικές τιμές στον δείκτη του *επικίνδυνου κόσμου*, σε συνάρτηση με τα πέντε εγκλήματα και τη συνθήκη ελέγχου (οι απαντήσεις δίνονταν σε επταβάθμια κλίμακα, όπου το 1 σήμαινε *Διαφωνώ απόλυτα* και το 7 *Συμφωνώ απόλυτα*)

[143] Για επίπεδο σημαντικότητας p<0.05

	Επικίνδυνος Κόσμος (Alpha=0.837)	
	Μέση παραγοντική τιμή	**Τυπικό σφάλμα**
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	4.299	0.149
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	4.158	0.150
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	4.307	0.148
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	4.524	0.148
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	4.788	0.149
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	4.630	0.151

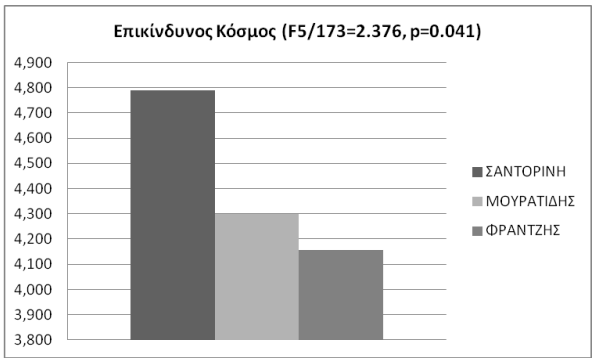

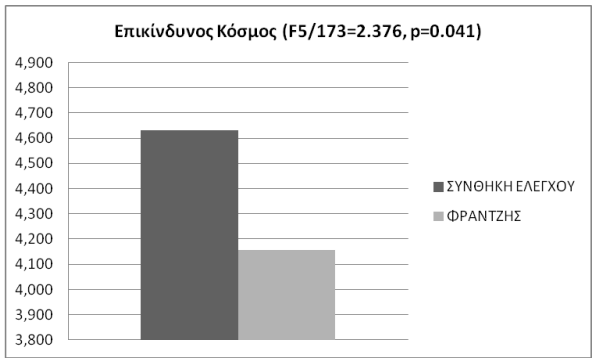

7.1.3 Συζήτηση

Στο παρόν πείραμα πρωταρχικός μας στόχος ήταν να διερευνήσουμε τον ρόλο των τηλεοπτικών μεταδόσεων εγκληματικών ενεργειών, τόσο στη διαμόρφωση εκτιμήσεων και στάσεων απέναντι σε σημαντικά ζητήματα εγκληματολογικού και ευρύτερου κοινωνικού ενδιαφέροντος, όσο και στον βαθμό πρόκλησης συναισθηματικών αντιδράσεων.

Προκειμένου να το επιτύχουμε χρησιμοποιήσαμε ως μελέτη περίπτωσης (case study) πέντε ρεπορτάζ που προβλήθηκαν στον τηλεοπτικό σταθμό MEGA. Η επιλογή του εν λόγω τηλεοπτικού σταθμού έγινε αφενός διότι πρόκειται για έναν μεγάλο ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό, πανελλαδικής εμβέλειας και υψηλής τηλεθέασης και αφετέρου διότι δεν θεωρούμε ότι υπάρχουν μείζονες ιδεολογικές αποκλίσεις με τους υπόλοιπους σταθμούς. Συνεπώς, δεδομένης της υιοθέτησης grosso modo ενός σταθερού τρόπου αναπαράστασης και μίας ομοιόμορφης αντιμετώπισης για ομοειδή θέματα, το ενδιαφέρον μας εστιάστηκε στη σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στο μήνυμα και τον αποδέκτη. Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, το περιεχόμενο των ρεπορτάζ αφορά σε εγκληματικές πράξεις, πιο συγκεκριμένα πρόκειται για πέντε ανθρωποκτονίες, η κάθε μία με τα δικά της ιδιότυπα χαρακτηριστικά και τη δική της ιστορία, που τοποθετούνται χρονικά στις τελευταίες δύο δεκαετίες.

Στο επίπεδο των εξαρτημένων μεταβλητών διαπιστώθηκε, αρχικά, μία κύρια επίδραση ως προς τον δείκτη της ψυχοκοινωνικής υστέρησης. Ο ενστερνισμός των δηλώσεων, γύρω από τις οποίες οικοδομείται η ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς με όρους ψυχοκοινωνικής υστέρησης, ήταν μεγαλύτερος στους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το ρεπορτάζ για την ανθρωποκτονία που διέπραξε η Γιαννακοπούλου. Αντίθετα, η χαμηλότερη αποδοχή των εν λόγω δηλώσεων σημειώθηκε στους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν εγκλήματα, όπως του Φραντζή και του Μουρατίδη. Επιχειρώντας να ερμηνεύσουμε τα ευρήματα αυτά, είναι σημαντικό να σταθούμε, κατ' αρχάς, στο φύλο του δράστη. Η παρουσία μίας γυναίκας εγκληματία αποτελεί ένα μη αναμενόμενο κοινωνικά γεγονός, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τους επίσημους δείκτες εγκληματικότητας, σύμφωνα με τους οποίους ο πραγματικός αριθμός βίαιων εγκλημάτων είναι υψηλότερος για τους άνδρες από ότι για τις γυναίκες[144]. Η μειωμένη μυϊκή δύναμη των γυναικών (η βία συνδέονταν ανέκαθεν με τη μυϊκή δύναμη) αλλά και οι στερεοτυπικοί κοινωνικοί ρόλοι που

[144] «Η υπεροχή των ανδρών στα εγκλήματα κατά της ζωής έχει συνδεθεί με την έκρηξη της βίας από άνδρες είτε ως αποτέλεσμα του αγώνα για την ανδρική επιβεβαίωση [είτε ως αποτέλεσμα των διαφορετικών κοινωνικών ρόλων των δύο φύλων], είτε στη βάση της δυνατότητας, της ικανότητας και της ευκαιρίας διάπραξης ενός εγκλήματος, είτε στη βάση της χαμηλής θεατότητας των εγκλημάτων των γυναικών ή τέλος και στη βάση της διερεύνησης της συμμετοχής των γυναικών στην αυτουργία ή συναυτουργία για την τέλεση των παραπάνω αδικημάτων.» (Τσίγκανου, 2002 σε Τσίγκανου, 2009, σελ. 151)

ορίζουν την υποτακτική και παθητική στάση για τη γυναίκα[145], σε αντίθεση με την ενεργητική στάση του άνδρα καθιέρωσαν νοητικά τη σύνδεση της γυναίκας με μη απειλητικά αισθήματα. Η σύνδεση αυτή τροφοδοτήθηκε στη συνέχεια από τα ΜΜΕ, τα οποία παραδοσιακά αναπαριστούν τη γυναίκα σε ρόλους παθητικούς[146] και καταστάσεις στις οποίες απουσιάζει η βία και ο κίνδυνος. Έτσι λοιπόν, η εικόνα μιας γυναίκας εγκληματία θεωρείται κατά κύριο λόγο ως ανατροπή της κοινωνικά προσδοκώμενης γυναικείας συμπεριφοράς, σύμφωνα και με τις βιολογικές προσεγγίσεις περί της γυναικείας εγκληματικότητας ως «πράξης ενάντια στη γυναικεία φύση».[147]

Το τηλεοπτικό ρεπορτάζ που προβλήθηκε σχετικά με την εγκληματική ενέργεια της Γιαννακοπούλου παρουσιάζει τη δράστη ιδιαιτέρως καταβεβλημένη και μετανιωμένη για την πράξη της «ζητώ συγνώμη από όλους τους ανθρώπους που πόνεσα και πλήγωσα, συγνώμη από τον Θεό», συναισθηματικό υποχείριο (όπως ισχυρίζεται η ίδια) του ανθρώπου που δολοφόνησε «μου ασκούσε ψυχολογική πίεση, με χρησιμοποίησε», ενώ ο επαρκής (για τα τηλεοπτικά δεδομένα) χρόνος που αφιερώνεται προκειμένου να ακούσουμε την απολογία της σε συνδυασμό με τα κοντινά πλάνα και τις εκφράσεις πόνου στο πρόσωπό της, επιτρέπουν στον τηλεθεατή να νιώσει κάποια οικειότητα με τη δράστη, να συναισθανθεί το προσωπικό της δράμα αλλά και την αδυναμία του χαρακτήρα της. Οι δηλώσεις που συνθέτουν τον παράγοντα ψυχοκοινωνικής υστέρησης (π.χ. «Έχουν περιορισμένες πνευματικές δυνατότητες», «Υποφέρουν εξαιτίας των παρορμήσεών τους και της συναισθηματικής τους αστάθειας») φαίνεται πως εξέφραζαν σε μεγαλύτερο βαθμό τις απόψεις των συμμετεχόντων σχετικά με την αιτιολόγηση της εγκληματικής πράξης και για αυτόν τον λόγο τις υιοθέτησαν. Επιβεβαιώνεται λοιπόν η αρχική μας υπόθεση, σύμφωνα με την οποία τα υποκείμενα θα επιχειρούσαν να εξηγήσουν τους λόγους που οδηγούν κάποιον στη διάπραξη ενός εγκλήματος εγκαθιδρύοντας μια σύνδεση ανάμεσα στη συγκεκριμένη

---

[145] «Το κοινωνικό περιβάλλον, η οικογένεια, οι φίλοι, προσδοκούν από τη γυναίκα να παραμείνει πιστή στο στερεότυπο της γυναικείας συμπεριφοράς με κύρια χαρακτηριστικά την αφοσίωση και την ικανοποιητική εκτέλεση του έργου της, την υποχώρηση και την υποταγή, την ανησυχία της για την κοινωνική επαφή και για τη φροντίδα των άλλων. Εξαιτίας αυτών των προσδοκιών που ορίζει το πρότυπο του ρόλου του γυναικείου φύλου, ασκείται στις γυναίκες αυστηρότερος κοινωνικός έλεγχος, κυρίως ανεπίσημος, με συνέπεια να εγκληματούν σε μικρότερο βαθμό από τους άνδρες.» (Θεοδωροπούλου, 2009)

[146] Βλ. π.χ. την έρευνα της Δουλκέρη (1990, σελ. 71-76) για την αναπαράσταση της γυναίκας στα ΜΜΕ, σύμφωνα με την οποία στη συντριπτική πλειοψηφία των ειδήσεων του ημερήσιου τύπου στην Ελλάδα η γυναίκα προβάλλεται ως θύμα βίαιων εγκλημάτων που διαπράττονται από άνδρες, ενώ επιβεβαιώνεται και το παραδοσιακό μοντέλο της γυναίκας - συζύγου - μητέρας - νοικοκυράς - σεξουαλικού αντικειμένου - διακοσμητικού στοιχείου. Αντίθετα, ο άνδρας διατηρεί τον «κυρίαρχο» και «εξουσιαστικό» του ρόλο.

[147] Βλ. Κουκουτσάκη (2009)

συμπεριφορά και στις ψυχολογικές ιδιαιτερότητες του ατόμου, μια σύνδεση χαρακτηριστική του έργου της ψυχολογιοποίησης.

Από την άλλη πλευρά, στα ρεπορτάζ που παρουσιάστηκαν για τις εγκληματικές πράξεις των Φραντζή και Μουρατίδη παρατηρείται μία εντελώς διαφορετική εικόνα. Στο μεν ρεπορτάζ που αφορά στον Φραντζή εμφανής γίνεται η προτίμηση σε μακρινά και μέσης απόστασης πλάνα, με τον δράστη να παραμένει συναισθηματικά ανέκφραστος (ακόμη και μετά την ερώτηση της δημοσιογράφου για το εάν έχει αισθανθεί μεταμέλεια για την πράξη του), ενώ για πρώτη φορά βλέπουμε και πλάνα του δράστη εκτός φυλακής και δικαστηρίων «κάθε πρωί έβγαινε από τη φυλακή και με μία μηχανή μεγάλου κυβισμού πήγαινε στο πανεπιστήμιο». Στο δε ρεπορτάζ σχετικά με τον Μουρατίδη απουσιάζει παντελώς οποιοδήποτε πλάνο του δράστη, με εξαίρεση τη στιγμή της μεταφοράς του στην ανακρίτρια υπό την παρουσία ισχυρής αστυνομικής δύναμης αλλά και πλήθος κόσμου που τον αποδοκιμάζει. Η επιλογή του συγκεκριμένου τρόπου οπτικής πλαισίωσης τονίζει τη διαφορετικότητα των αναπαριστώμενων προσώπων, κάνοντάς τα να μοιάζουν απόμακρα και ξένα ενώ, παράλληλα, δυσχεραίνεται η όποια προσπάθεια των συμμετεχόντων να πλησιάσουν συμβολικά τους δράστες και να κατανοήσουν την ιστορία τους. Επιπρόσθετα, με βάση τα παραπάνω, αναδεικνύεται η ευάλωτη κοινωνική θέση της θυματοποιημένης γυναίκας δράστη σε σχέση με τον άνδρα, κάτι που επιβεβαιώνεται και μέσω της αξιολόγησης της βίαιης συμπεριφοράς και των δύο φύλων σε επιμέρους κατηγορίες αδικημάτων, όπως των εγκλημάτων πάθους ή από ζηλοτυπία[148] (Θεοδωροπούλου, 2009).

Βέβαια, προτού συνεχίσουμε αξίζει να σημειωθεί και κάτι ακόμη. Παρά τις σημαντικές διαφορές που εντοπίστηκαν ανάμεσα στις συνθήκες και τις οποίες επιχειρήσαμε να ερμηνεύσουμε προηγουμένως, η συνολική εικόνα των απαντήσεων των συμμετεχόντων υποδηλώνει μία χαμηλή ανταπόκριση στην εν λόγω αιτιολόγηση σχετικά με τα κίνητρα που οδηγούν κάποιον να εγκληματήσει και σίγουρα χαμηλότερη από τον δεύτερο τύπο αιτιολόγησης που αφορά στην εγγενή ροπή στο κακό. Μία εναλλακτική ερμηνεία που θα μπορούσε να προταθεί για να ερμηνευτεί η μεγαλύτερη προτίμηση στον δεύτερο τύπο αιτιολόγησης, έγκειται στο ότι η ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς μέσα από την εγγενή ροπή στο κακό συνιστά μία ηθικοπλαστική εξήγηση που παρουσιάζει έντονη συνάφεια με την ιδεολογική τοποθέτηση εκείνου που την εκφέρει και ως εκ τούτου οδηγεί μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης που εναντιώνεται στην εγκληματικότητα να την ενστερνιστεί.[149] Απεναντίας, το περιεχόμενο των δηλώσεων (τις έχουμε αναφέρει

[148] Βλ. σχετικά Παπαϊωάννου (2001)

[149] Σύμφωνα με τους Παπαστάμου, Προδρομίτη (2010, σελ. 204 η περίπτωσή τους αφορά την τρομοκρατία), όσοι ενστερνίζονται το ηθικό αξίωμα της απόλυτης καταδίκης και καταπολέμησης της εγκληματικότητας, η «φυσική» ροπή στο κακό επέχει θέση αυτονόητης και καταλυτικής αρχής για την κατανόηση και την εκδήλωση

προηγουμένως) οι οποίες συνθέτουν μία ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς με όρους «ψυχοκοινωνικής υστέρησης», περιγράφουν καταστάσεις οικίες και γνώριμες, βιώματα που μοιράζονται αρκετοί άνθρωποι. Το γεγονός λοιπόν ότι έγινε λιγότερο αποδεκτή η εν λόγω ερμηνεία, ενδεχομένως, να οφείλεται και στο ότι φοβίζει[150], με άλλα λόγια όσοι αναγνώρισαν τον εαυτό τους μέσα από τις προαναφερθείσες δηλώσεις, όσοι ταυτίστηκαν έστω και με κάποια από αυτές είναι πιθανό να φοβήθηκαν την όποια υπόνοια ότι θα μπορούσαν και οι ίδιοι κάποια στιγμή να εγκληματήσουν (Παπαστάμου, Προδρομίτης, 2010).

Επί του δεύτερου τύπου αιτιολόγησης της εγκληματικής συμπεριφοράς, της εγγενούς ροπής στο κακό, παρατηρήθηκε εξάλλου, όπως λέχθηκε νωρίτερα, μία ενδιαφέρουσα οριακή επίδραση με τις διαφορές να εντοπίζονται κυρίως ανάμεσα στις συνθήκες της Πατροκτονίας και της Σαντορίνης. Ειδικότερα, οι συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το τηλεοπτικό ρεπορτάζ για την Πατροκτονία εξέφρασαν την ασθενέστερη προτίμηση στις δηλώσεις που απάρτιζαν τον εν λόγω παράγοντα, ενώ η μεγαλύτερη προτίμηση καταγράφηκε από τους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το ρεπορτάζ για την ανθρωποκτονία που διεπράχθη στη Σαντορίνη. Στην προκειμένη περίπτωση, γίνεται φανερή η συμβολή της πλαισίωσης στη διαμόρφωση εκτιμήσεων και στη νοηματοδότηση των αναπαριστώμενων γεγονότων. Πράγματι, όπως αναφέρθηκε στο θεωρητικό μέρος, τα πλαίσια παρέχουν μια κεντρική γραμμή που συνδέει νοηματικά μια σειρά παρουσιαζόμενων γεγονότων. Χαρακτηριστική είναι η διατύπωση του Entman (1993 σε Van Gorp, 2005, σελ. 486) για την πλαισίωση ως την τακτική επιλογής κάποιων όψεων της πραγματικότητας και εμφατικοποίησής τους ώστε να προαχθεί συγκεκριμένη ερμηνεία ή ηθική αξιολόγηση.

Στο έγκλημα της Πατροκτονίας, το ρεπορτάζ ξεκινάει με το πλάνο του δράστη (του οποίου το πρόσωπο ήταν καλυμμένο με μωσαϊκό) να βγαίνει από το γραφείο του εισαγγελέα και το ερώτημα της δημοσιογράφου να προδιαθέτει για το τι θα επακολουθήσει «τι σας έκανε;...μας βαρούσε...έφταιγε». Η ενοχή μετατοπίζεται από τον θύτη στο θύμα. Με ήρεμο και συγκαταβατικό τόνο η δημοσιογράφος μας εξηγεί τους λόγους που οδήγησαν στο έγκλημα

αποστροφής προς το «αδιανόητο». Από την άλλη, υπάρχουν και εκείνοι που εκφράζουν μια περισσότερο επιφυλακτική στάση, καταγγέλλοντας την προσπάθεια «δαιμονοποίησης» όσων διαπράττουν εγκληματικές ενέργειες ως άλλοθι για την απροθυμία συνειδητοποίησης των πραγματικών αιτιών της εγκληματικότητας.

[150] «Σύμφωνα με την κοινωνική ψυχολογία, μέσα από τις διαδικασίες κοινωνιοψυχολογικής ταύτισης, το κοινωνικό υποκείμενο απορρίπτει την ιδέα της οργανικής σύνδεσης ανάμεσα στην ψυχοκοινωνική υστέρηση και την εγκληματικότητα από φόβο μήπως και προσεταιριστεί την ιδιότητα που ταιριάζει στα συγκεκριμένα όπως τα δικά του (ψυχοκοινωνικά) χαρακτηριστικά...Με άλλα λόγια, φαίνεται πως συμβαίνει εδώ ακριβώς το αντίθετο από αυτό που διακρίνει τη συμπεριφορά των υποκειμένων τα οποία, ευρισκόμενα ιδεολογικά κοντά σε μια μειονότητα και υπό την πίεση της ψυχολογιοποίησης, αποκηρύσσουν τις μειονοτικές τους ιδέες για να μην (αυτο)ψυχολογιοποιηθούν...» (βλ. Παπαστάμου, 1989β σε Παπαστάμου, Προδρομίτης, 2010, σελ. 207).

«δεν άντεχε άλλο τη βίαιη συμπεριφορά του πατέρα του». Οι ισχυρισμοί ενισχύονται από τις μαρτυρίες των γειτόνων (κάνουν λόγο για κακοποίηση του δράστη και της υπόλοιπης οικογένειας από τον πατέρα), από τις εικόνες που μεταφέρονται στους τηλεθεατές «τηλεφώνησε ο ίδιος στο 100(...)οι αστυνομικοί τον βρήκαν έξω από το σπίτι να κλαίει», όπως και από τους τίτλους που εμφανίζονται στην οθόνη «Δεν θέλω άλλο τη ζωή. Υπεύθυνος για τον θάνατο της μητέρας μου είναι ο πατέρας μου. Πρέπει να φύγει από τη μέση». Εφόσον, λοιπόν, η συγκεκριμένη εγκληματική πράξη πλαισιώθηκε ως μία ηθικά παραδεκτή και λυτρωτική πράξη, οι συμμετέχοντες ενδεχομένως ευαισθητοποιήθηκαν και εμφανίστηκαν, έτσι, περισσότερο έτοιμοι να απορρίψουν την εγγενή ροπή στο κακό ως ικανοποιητική αιτιολόγηση των κινήτρων που ωθούν κάποιον στο έγκλημα.

Αντιθέτως, στην περίπτωση του ρεπορτάζ που προβλήθηκε για το έγκλημα στη Σαντορίνη έμφαση δίνεται σε ιδιαίτερα παραστατικές εικόνες (μεταφορά θυμάτων με ασθενοφόρο στο νοσοκομείο) ώστε να επιτευχθεί η οπτική περιγραφή της είδησης, οι οποίες συνοδεύονται από πηχυαίους τίτλους «Φρίκη στη Σαντορίνη. Σοκ στο πανελλήνιο από το πρωτοφανές έγκλημα, 31χρονος αποκεφάλισε τη σύζυγό του και τραυμάτισε τρεις ανθρώπους». Η ένταση στη φωνή της δημοσιογράφου, οι μάρτυρες που επιλέχθησαν προκειμένου να χρησιμοποιηθούν στο ρεπορτάζ (εικόνα μιας ηλικιωμένης με γυρισμένη την πλάτη να διηγείται με λεπτομέρειες το συμβάν) καθώς και η απουσία κάποιου πλάνου του δράστη (αδυναμία προσωποποίησης του Κακού), θεωρούμε ότι συνέτειναν στην απόφαση των συμμετεχόντων να επιλέξουν την εγγενή ροπή στο κακό ως πλέον κατάλληλη στην προσπάθειά τους να ερμηνεύσουν τα αίτια ενός εγκλήματος.

Συνεπώς, παρατηρώντας τα δύο ρεπορτάζ διαπιστώνουμε πως η διαφορετική οπτική γωνία προσέγγισης της είδησης, η οποία ενισχύεται με τις προσεκτικά επιλεγμένες εικόνες (οπτικές και λεκτικές), μαρτυρίες, τίτλους, ακόμη και ο τόνος στη φωνή της δημοσιογράφου δημιουργούν διαφορετικά συναισθήματα αλλά και αντιδράσεις στους συμμετέχοντες. Γίνεται, λοιπόν, φανερό πως τα μεταδιδόμενα μηνύματα είναι πάντα αξιολογικά φορτισμένα και η πραγματικότητα παρουσιάζεται με τρόπο που εμπεριέχει και την προτιμώμενη ερμηνεία της. Οι δημοσιογράφοι διαμορφώνουν το περιεχόμενο των ειδήσεων χρησιμοποιώντας οικεία πλαίσια αναφοράς, ωστόσο, η διάδραση ανάμεσα στον θεατή και το μήνυμα είναι αυτή που καθορίζει τελικά το νόημα. Άλλωστε, όπως έχουμε ήδη επισημάνει, τα πλαίσια δεν υπάρχουν ούτε λειτουργούν ανεξάρτητα από τους αποδέκτες τους, απεναντίας, η λειτουργία και η αποτελεσματικότητά τους στη μετάδοση μηνυμάτων και στην παρουσίαση της πραγματικότητας με έναν συγκεκριμένο τρόπο, έγκειται στην ενεργοποίηση προϋπαρχόντων γνωστικών σχημάτων στο μυαλό του κοινού (Shoemaker & Reese, 1996, σε Scheufele & Tewksburry, 2007, σελ. 12).

Επιπλέον, οι συμμετέχοντες που δεν παρακολούθησαν κανένα τηλεοπτικό ρεπορτάζ, δηλαδή δεν μεσολάβησε κάποιο ερέθισμα και κλήθηκαν, απλά, να διατυπώσουν τις απόψεις τους σχετικά με τα αίτια διάπραξης εγκληματικών ενεργειών σημείωσαν τη μεγαλύτερη αποδοχή των δηλώσεων τόσο της ψυχοκοινωνικής υστέρησης (συγκριτικά με τις συνθήκες του Μουρατίδη και του Φραντζή) όσο και της εγγενούς ροπής στο κακό (συγκριτικά με τη συνθήκη της Πατροκτονίας). Φαίνεται πως παράγοντες, όπως οι πεποιθήσεις των συμμετεχόντων, οι αντιλήψεις, οι εμπειρίες, οι αξίες, τα σχήματα καθόρισαν τον βαθμό προτίμησης στις προαναφερθείσες δηλώσεις, οι οποίες, ειρήσθω εν παρόδω, αποτελούσαν το σύνολο σχεδόν των προτεινόμενων αιτιολογήσεων για την εγκληματική συμπεριφορά.

Αξίζει να σημειώσουμε πως τα αποτελέσματά μας ενισχύουν την αρχική υπόθεση τόσο ως προς τις σημαντικές διαφορές που εντοπίστηκαν στις απαντήσεις των συμμετεχόντων που ανήκαν στη συνθήκη ελέγχου σε σχέση με τις υπόλοιπες πειραματικές συνθήκες, όσο και ως προς τις αποδόσεις αιτιών με γνώμονα το *θεμελιώδες σφάλμα απόδοσης*[151]. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση της Σαντορίνης, όπου επρόκειτο για μια συμπεριφορά που δεν ήταν κοινωνικά θεμιτή, αλλά αντίθετα απαράδεκτη και μη επιθυμητή και ο δράστης δεν ήταν ελκυστικός, ούτε αρεστός και γενικότερα ήταν κοινωνικά μη αποδεκτός, παρατηρήθηκε η τάση να θεωρείται η συγκεκριμένη συμπεριφορά μόνιμη και οφειλόμενη τόσο στη θέλησή του όσο και σε ενδογενή, αρνητικά χαρακτηριστικά. Από την άλλη, στην περίπτωση της Πατροκτονίας, όπου επρόκειτο και πάλι για μια συμπεριφορά που δεν ήταν κοινωνικά θεμιτή, αλλά απαράδεκτη και μη επιθυμητή, εδώ όμως ο δράστης ήταν ελκυστικός, αρεστός και γενικότερα κοινωνικά αποδεκτός, παρατηρήθηκε η τάση να χαρακτηρίζεται η εν λόγω συμπεριφορά ως συμπτωματική και παροδική και τα αίτιά της να αποδίδονται όχι στη θέληση του δράστη, αλλά σε κάποιους εξωγενείς παράγοντες (λόγου χάρη ατυχία, απόγνωση), ή εν πάση περιπτώσει στις ιδιαίτερες συνθήκες υπό τις οποίες εκδηλώθηκε η συγκεκριμένη συμπεριφορά.

Όπως καθίσταται εναργές από τα αποτελέσματα που παρουσιάστηκαν παραπάνω, οι συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το τηλεοπτικό ρεπορτάζ για το έγκλημα στη Σαντορίνη υιοθέτησαν σε μεγαλύτερο βαθμό τις δηλώσεις που υποδήλωναν μία εγγενή ροπή στο κακό σε αντίθεση με όσους παρακολούθησαν το έγκλημα της Πατροκτονίας. Βέβαια, πρόκειται για μία ερμηνεία που γνώρισε ευρεία αποδοχή από τους συμμετέχοντες που βρέθηκαν στη συνθήκη ελέγχου, τουλάχιστον ανάλογη της αποδοχής με όρους ψυχοκοινωνικής υστέρησης. Φαίνεται, λοιπόν, ότι σε πολλές καταστάσεις οι άνθρωποι καλούνται να κάνουν εκτιμήσεις για τις ενέργειες και τις αντιδράσεις άλλων ανθρώπων. Ειδικότερα, μέσα από τις καθημερινές κοινωνικές τους συναναστροφές οι άνθρωποι επιχειρούν να κατανοήσουν τις

[151] Βλ. Ross (1977).

πράξεις και τις συμπεριφορές άλλων ανθρώπων. Η αναζήτηση εξηγήσεων είναι πολύ σημαντική προκειμένου να ερμηνευθούν τα κίνητρα που βρίσκονται πίσω από τη στάση του άλλου και να προσαρμοστούν αναλόγως οι αντιδράσεις του ατόμου. Οι κοινωνικο-γνωστικές έρευνες που διεξήχθησαν τα τελευταία 40 χρόνια αποκάλυψαν πως όταν ένα άτομο προσπαθεί να εξηγήσει τη συμπεριφορά ενός άλλου ατόμου, τείνει να εστιάζει πρωτίστως σε γνωρίσματα που βρίσκονται βαθιά ριζωμένα στο εσωτερικό του, αγνοώντας τους εξωτερικούς παράγοντες (π.χ. Ross, Amabile, & Steinmetz, 1977).

Η αναφορά σε βαθύτερες και πιο ουσιώδεις ιδιότητες συναντιέται όχι μόνο στην προσπάθεια κατανόησης της παρατηρούμενης συμπεριφοράς αλλά και κατά την ανάλυση των προσωπικών χαρακτηριστικών των άλλων, διαδικασία που ονομάζεται ψυχολογική ουσιοκρατία (essentialism) (Medin, 1989; Medin & Ortony, 1989). Υποστηρίζεται, λοιπόν, (Medin, 1989) ότι οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τις θεωρίες που έχουν για τον κόσμο προκειμένου να κατασκευάσουν τις νοητικές τους αναπαραστάσεις, ενώ στην προσπάθειά τους να προχωρήσουν σε κατηγοριοποιήσεις χρησιμοποιούν ως κριτήριο την ομοιότητα, υιοθετώντας τη λογική του ότι πράγματα που φαίνονται όμοια μοιράζονται εσωτερικές, ουσιώδεις ιδιότητες. Με άλλα λόγια, επικρατεί η άποψη ότι τα επιφανειακά χαρακτηριστικά καθορίζονται και συχνά οφείλονται σε βαθύτερα και πιο κεντρικά χαρακτηριστικά των εννοιών. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα πράγματα έχουν μια ουσία αλλά ότι οι αναπαραστάσεις των ανθρώπων για αυτά περιέχουν αυτή την πεποίθηση.

Έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις σχετικά με το ποιοι είναι οι ουσιώδεις παράγοντες στους οποίους αναφέρονται οι άνθρωποι στην προσπάθειά τους να εξηγήσουν και να ομαδοποιήσουν τα ατομικά χαρακτηριστικά, με τον γενετικό ντετερμινισμό να κατέχει κυρίαρχη θέση. Για παράδειγμα, οι Bastian and Haslam (2006) υποστήριξαν ότι οι βιολογικές δομές καθορίζουν τη μορφολογία και τη συμπεριφορά των ανθρώπων, αποτελώντας και το κριτήριο κατηγοριοποίησής τους σε κοινωνικές ομάδες. Ωστόσο, η αναφορά στα γονίδια ως η μόνη ή η κυρίαρχη βάση της ουσιοκρατικής προσέγγισης δέχτηκε αρκετή κριτική, κυρίως, διότι αγνοεί την ύπαρξη της κοινωνικής επιρροής στη διαμόρφωση των θεμελιωδών χαρακτηριστικών των ανθρώπων.

Η έρευνα των Rangel και Keller (2011) απέδειξε ότι μία δεύτερη και συμπληρωματική διάσταση της ουσιοκρατίας βασίζεται στην πεποίθηση ότι οι κοινωνικοί παράγοντες καθορίζουν την ουσία ενός ατόμου. Συγκεκριμένα, ο κοινωνικός χαρακτήρας ενός ατόμου διαμορφώνεται διαρκώς από παράγοντες, όπως ο κοινωνικός περίγυρος, η ανατροφή, οι συναναστροφές και η κοινωνικοποίηση και είναι αυτός που θεωρείται υπεύθυνος για τις πράξεις και τη συμπεριφορά κάποιου. Συνεπώς, τα κοινωνικά καθορισμένα ατομικά χαρακτηριστικά γίνονται αντιληπτά ως εσωτερικευμένες πλέον ιδιότητες. Μέσα από τις μελέτες που διεξήγαγαν, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι κοινωνικά καθορισμένοι

παράγοντες αποτελούν πράγματι αναπόσπαστο κομμάτι της ουσιοκρατίας, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι βρίσκονται στον αντίθετο πόλο των γενετικών καταβολών, αλλά απεναντίας ότι αποτελούν δύο σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητες διαστάσεις. Μπορεί η συμβολή των κοινωνικών και γενετικών επιρροών στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς ενός ανθρώπου να γίνονταν αντιληπτές ως δύο διαφορετικές και ίσως αντικρουόμενες διαστάσεις, ωστόσο και οι δύο κάνουν λόγο για ενδογενείς διεργασίες (Markus, 2004; Plaut & Markus, 2005), υπό την έννοια ότι αποδίδουν τα ατομικά χαρακτηριστικά σε παράγοντες βαθιά ριζωμένους στο εσωτερικό του ατόμου. Παράλληλα, τόσο οι βιολογικές όσο και οι κοινωνικές δομές συνδέονται με βασικές πεποιθήσεις της θεωρίας περί ουσιοκρατίας[152] (π.χ. αντιλαμβανόμενη ομοιογένεια των ομάδων), συσχετίζονται με θεμελιώδη επιστημολογικά και ιδεολογικά κίνητρα και επιπλέον μοιράζονται ζωτικής σημασίας κοινωνικο-γνωστικές συνέπειες (ειδικότερα στερεότυπα και προκατάληψη).

[152] Δεν είναι λίγοι οι συγγραφείς που συνδέουν την αποδοχή των αρχών της θεωρίας περί ουσιοκρατίας με την εκπλήρωση βασικών κοινωνικο-γνωστικών κινήτρων. Οι Yzerbyt et al. (1997), στην προσέγγισή τους για τα στερεότυπα ισχυρίστηκαν ότι οι εξηγήσεις που δίνει η ουσιοκρατία λειτουργούν σε μια προσπάθεια επεξήγησης και αιτιολόγησης. Πιο συγκεκριμένα, οι θεωρίες ουσιοκρατίας αφενός εξηγούν γιατί ορισμένα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά είναι περιγραφικά για τα μέλη μιας ομάδας, αφετέρου δικαιολογούν τη μεταχείριση των μελών της ομάδας, επιχειρώντας την εκλογίκευση των κοινωνικών ανισοτήτων. Η ιδέα ότι θεμελιώδεις πεποιθήσεις αναπτύσσονται, τουλάχιστον εν μέρει, εξαιτίας του ότι εξυπηρετούν βασικούς σκοπούς έχει προταθεί επίσης από τους Jost, Glaser, Kruglanski, and Sulloway (2003). Στη συζήτησή τους σχετικά με τη βάση του συντηρητισμού, υποστήριξαν ότι οι θεμελιώδεις πεποιθήσεις ικανοποιούν τριών ειδών κοινωνικο-γνωστικές ανάγκες: επιστημολογικά κίνητρα, τα οποία αναφέρονται στην ανάγκη του ανθρώπου για οριστικές και απλές απαντήσεις, ιδεολογικά κίνητρα, τα οποία προσανατολίζονται στην αιτιολόγηση κοινωνικών ανισοτήτων και του status quo, και τέλος υπαρξιακά κίνητρα, τα οποία αντικατοπτρίζουν την ανάγκη του ατόμου για αφύπνιση. Οι εξηγήσεις που δίνονται μέσα από τη θεωρία της ουσιοκρατίας εκπληρώνουν τις πιο πάνω ανάγκες με ικανοποιητικό τρόπο.

Οι Crandall and Eshleman (2003) μέσα από το μοντέλο περιορισμού-αιτιολόγησης της προκατάληψης το οποίο ανέπτυξαν, υποστήριξαν πως μολονότι η προκατάληψη, δηλαδή η αρνητική αντίδραση απέναντι σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες, υποχωρεί λόγω των κοινωνικών νορμών ή του προσωπικού αξιακού συστήματος, η παρουσία απόψεων και στάσεων αιτιολόγησης ενισχύει την έκφραση αρνητικών χαρακτηρισμών απέναντι σε μέλη μιας ομάδας. Σύμφωνα με τους συγγραφείς, οποιαδήποτε τεκμηριωμένη θέση ορίζει τις προκατειλημμένες πεποιθήσεις ως αποδεκτές ή ακόμη και επιθυμητές μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως επιχείρημα αιτιολόγησης. Ως παραδείγματα τέτοιων απόψεων ανέφεραν χαρακτηριστικά τον κοινωνικό Δαρβινισμό (Hawkins, 1997), την Προτεσταντική ηθική (Katz & Hass, 1988), όπως επίσης και πεποιθήσεις που εστιάζουν σε εσωτερικούς παράγοντες (π.χ. προσωπικές αποδόσεις). Μέσα από την έρευνά τους οι Rangel και Keller (2011) προτείνουν πως και οι εκφάνσεις της ουσιοκρατικής θεωρίας ερμηνεύονται ως αιτιολογήσεις πεποιθήσεων προκατάληψης, καθώς δίνουν έμφαση σε ατομικές ή ενδοομαδικές ερμηνείες κοινωνικής αλληλεπίδρασης ή σε αρνητικές ιδιότητες που συνδέονται με συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες.

Συνεχίζοντας με την ανασκόπηση των αποτελεσμάτων, ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ευρήματα σε ό,τι αφορά την κλίμακα των συναισθημάτων, με τους συμμετέχοντες να εμφανίζονται ιδιαίτερα ευάλωτοι στους συναισθηματικούς χειρισμούς της δραματοποίησης των ρεπορτάζ. Άλλωστε, μία σειρά νευροβιολογικών ερευνών καταδεικνύει την απουσία συνειδητής επεξεργασίας κατά τη διάρκεια μεγάλου μέρους της συγκινησιακής δραστηριότητας καθώς, όπως εξηγούν, ένα αισθητηριακό ερέθισμα (π.χ. οπτικό ή ακουστικό) έχει τη δύναμη να μας συγκινήσει μέσα σε 200 χιλιοστά του δευτερολέπτου, προτού ακόμη αποκτήσουμε την επίγνωσή του και αξιολογήσουμε τη σημασία του (βλ. π.χ. LeDoux, 1998). Για τον λόγο αυτόν και οι εικόνες που επιλέγονται προκειμένου να συνοδεύσουν μία είδηση έχουν τόση δύναμη ώστε να καθορίζουν το συναισθηματικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ερμηνεύεται η είδηση. Με άλλα λόγια, η συγκίνηση προηγείται της προσπάθειας που καταβάλουν οι άνθρωποι να εξηγήσουν ένα ερέθισμα. Έτσι, λοιπόν, δεδομένης της επιρροής που ασκεί το συναίσθημα στη νοητική επεξεργασία μίας πληροφορίας, οι γνωστικές λειτουργίες που ενεργοποιούνται (π.χ. η μνήμη παρόμοιων προηγούμενων εμπειριών συνοδευόμενων από το σχετιζόμενο συναίσθημα, η προσοχή που δίνεται καθώς και η επιλογή των πληροφοριών) εξαρτώνται από το είδος και την ένταση του εκάστοτε συναισθήματος.[153]

Στην παρούσα έρευνα, από τα πέντε τηλεοπτικά ρεπορτάζ που προβλήθηκαν, τις μεγαλύτερες συναισθηματικές αντιδράσεις προκάλεσε το ρεπορτάζ που αφορούσε στο έγκλημα της Σαντορίνης. Αναλυτικότερα, οι συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το εν λόγω ρεπορτάζ βίωσαν έντονη οργή, σημείωσαν τα υψηλότερα επίπεδα στα πρωτογενή αρνητικά συναισθήματα (θλίψη, τρόμο, λύπη, έκπληξη, ενόχληση) σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ομάδες, ενώ παράλληλα αρνήθηκαν ότι βίωσαν, σε οποιονδήποτε βαθμό, δευτερογενή θετικά συναισθήματα (π.χ. ελπίδα, αγάπη, αισιοδοξία). Όπως έχουμε αναφέρει και προηγουμένως, το έγκλημα αυτό είναι το πιο πρόσφατο (συνέβη τον Αύγουστο του 2008) και ίσως το πιο ξεχωριστό από τα υπόλοιπα τέσσερα που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα μελέτη. Πρόκειται για μία ανθρωποκτονία με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (σε μία μικρή κοινωνία, στο νησί της Σαντορίνης ένας άνδρας αποκεφαλίζει τη σύζυγο του και στη συνέχεια διατυμπανίζει το έγκλημά του με δημόσια επίδειξη της αποκομμένης κεφαλής του θύματος, άλλοι τέσσερις τραυματίες αποτελούν τις «παράπλευρες απώλειες» ενώ οι αστυνομικές αρχές αδυνατούν να προχωρήσουν στην άμεση σύλληψη του δράστη). Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτή η διαφορετικότητα του συγκεκριμένου εγκλήματος, η οποία βέβαια αποτυπώνεται εντέχνως στη διάρκεια των δυόμισι περίπου λεπτών του τηλεοπτικού ρεπορτάζ.

[153] Βλ. Ντάβου (2008).

Οι έντονα συναισθηματικά φορτισμένες εικόνες (οπτικές και λεκτικές) που μεταφέρονται στους τηλεθεατές (χαρακτηριστικές είναι οι συνεντεύξεις των δύο αυτοπτών μαρτύρων σε κατάσταση σοκ να διηγούνται τι έζησαν), η επιλογή των πληροφοριών που μεταδίδονται αλλά και όσων αποσιωπούνται, καθώς και η απουσία κάποιου πλάνου του δράστη με συνέπεια την αδυναμία των συμμετεχόντων να προσωποποιήσουν το Κακό και ως εκ τούτου η απειλή να αιωρείται, δυναμώνουν τα αρνητικά συναισθήματα. Εξάλλου, έχει υποστηριχθεί πως οι εικόνες αρνητικού περιεχομένου αφενός αυξάνουν το γνωστικό φόρτο[154] που πρέπει να καταβάλλει κανείς και αφετέρου μεγιστοποιούν την όποια δυσάρεστη επιρροή της είδησης, αφήνοντας τον θεατή σε αρνητική διάθεση (Lang, Newhagen & Reeves, 1996 σε Ντάβου, 2008, σελ. 43).

Από την άλλη, σε αντίθεση με τα συναισθήματα οργής που κατεγράφησαν σε όσους παρακολούθησαν το έγκλημα της Σαντορίνης, στην περίπτωση του τηλεοπτικού ρεπορτάζ που προβλήθηκε σχετικά με το έγκλημα της Γιαννακοπούλου, οι συμμετέχοντες βίωσαν σε υψηλό βαθμό αισθήματα ηρεμίας. Στην προκειμένη περίπτωση, οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να δουν το πρόσωπο της γυναίκας εγκληματία, να ακούσουν την ιστορία της και να συναισθανθούν ή όχι το προσωπικό της δράμα εγκαθιδρύοντας μία συμβολική σχέση μαζί της. Φαίνεται, πως στα τέσσερα περίπου λεπτά που διήρκεσε η προβολή της «απολογίας» της, διάφορες συμπεριφορές όπως οι χειρονομίες της, η τρεμάμενη φωνή της καθώς και η στάση του σώματός της (σκυμμένη προς τα εμπρός) υποδείκνυαν την ύπαρξη συναισθημάτων. Η έκφραση συναισθημάτων από την πλευρά του προβαλλόμενου προσώπου είναι πολύ σημαντική καθώς επιτρέπει την αναγνώριση κάποιων χαρακτηριστικών ή εκδηλώσεων που είναι κοινές με αυτές του τηλεθεατή. Προς αυτήν την κατεύθυνση λειτούργησε και το πλησίασμα του φακού στο πρόσωπό της, με τις εκφράσεις που σχηματίζονταν να προδίδουν συναισθήματα πόνου αλλά και θυμού. Η δυνατότητα αναγνώρισης κοινών εκφράσεων ή λειτουργιών βοηθά στην πρόσληψη του προσώπου ως οικείου και περισσότερο ανθρώπινου. Άλλωστε, η εκδήλωση συναισθημάτων «εξανθρωπίζει» το πρόσωπο και έτσι ο τηλεθεατής μπορεί να το πλησιάσει, να το κατανοήσει, ακόμη και να συμπάσχει ή να ταυτιστεί μαζί του.

Ωστόσο, δεν συμβαίνει το ίδιο όταν το πρόσωπο παραμένει ανέκφραστο και απόμακρο, ο τηλεθεατής δεν έχει τη δυνατότητα να το γνωρίσει με αποτέλεσμα να προσλαμβάνεται ως διαφορετικό και ξένο (βλ. Fahmy, 2004, σελ. 94). Παράδοξο, λοιπόν, φαντάζει -ίσως με την πρώτη ματιά- το εύρημα ότι οι συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το ρεπορτάζ για τον

[154] «Οι επιπλέον γνωστικοί πόροι που απαιτούν οι αρνητικές ειδήσεις προκαλούν μία προσωρινή νοητική υπερφόρτωση που έχει εξαιρετικά επιβλαβείς συνέπειες για τη συνολική αποκωδικοποίηση και συγκράτηση των μηνυμάτων.» (Lang, Newhagen & Reeves, 1996 σε Ντάβου, 2008, σελ. 44)

Φραντζή (ένα πρόσωπο που δεν εκδηλώνει συναισθήματα αλλά, αντίθετα, εμφανίζεται αποστασιοποιημένο και με αυστηρό τόνο στη φωνή του ακόμη και στην ερώτηση της δημοσιογράφου για το εάν έχει αισθανθεί μεταμέλεια για την πράξη του) ανέφεραν ότι ένιωσαν μεγαλύτερη ηρεμία σε σύγκριση με όσους είδαν το έγκλημα της Σαντορίνης. Εντούτοις, ο χρόνος τέλεσης των εγκληματικών ενεργειών (το έγκλημα του Φραντζή συνέβη το 1987 ενώ της Σαντορίνης το 2008) θεωρούμε ότι συνέβαλε καθοριστικά στο να καταλαγιάσει η οργή στην πρώτη περίπτωση και τη θέση της να πάρει η ηρεμία.[155]

Σε ό,τι αφορά τα δευτερογενή θετικά συναισθήματα, δεν αποτελεί έκπληξη η στατιστικά σημαντική διαφορά που εντοπίστηκε ανάμεσα στις συνθήκες της Σαντορίνης και της Πατροκτονίας. Όπως ήταν αναμενόμενο, η σχεδόν απόλυτη άρνηση βίωσης θετικών συναισθημάτων προήλθε από τους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν την ανθρωποκτονία στη Σαντορίνη, ενώ η υψηλότερη καταγραφή συναισθημάτων ελπίδας, αγάπης, αισιοδοξίας κ.ά. σημειώθηκε από τους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το έγκλημα της Πατροκτονίας. Έχουμε αναφερθεί και προηγουμένως στη συναισθηματική πλαισίωση της τελευταίας εγκληματικής πράξης ως μιας ηρωικής και λυτρωτικής πράξης, ως εκ τούτου η υιοθέτηση από τους συμμετέχοντες του προβαλλόμενου πλαισίου κατά την επεξεργασία και ερμηνεία του ρεπορτάζ είναι πολύ πιθανό να οδήγησε στην πρόκληση θετικών συναισθημάτων. Πάντως, αξίζει να σημειωθεί πως, μολονότι σπανίως τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ ενός δελτίου ειδήσεων είναι θετικά φορτισμένα, τα θετικά συναισθήματα (π.χ. η ελπίδα, η αισιοδοξία, η τρυφερότητα, η ικανοποίηση) διευρύνουν την αντίληψη και την προσοχή, αυξάνουν τη δημιουργικότητα και την πρωτοβουλία, τα κίνητρα για την επεξεργασία των πληροφοριών, την κοινωνική ευαισθησία, την ευελιξία της σκέψης και την ψυχική ανθεκτικότητα (Fredrickson & Braningan, 2005).

Ολοκληρώνοντας την κλίμακα των συναισθημάτων, είναι σημαντικό να επισημάνουμε πως τα ρεπορτάζ των εγκληματικών ενεργειών που προβάλλονται μέσα από τα δελτία ειδήσεων προφανώς δεν έχουν την παντοδυναμία να διαμορφώνουν ευθέως το συναίσθημα του

[155] Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή του Becker, 1998 σε Σκαρπέλος, 2011, σελ. 133-134 σε ό,τι αφορά τις ειδησεογραφικές φωτογραφίες σε αυτήν την περίπτωση και την αξία τους στο χρόνο: «Η ειδησεογραφική τους αξία στηρίζεται στο πλαίσιο αναφοράς (context), στο σύγχρονό τους γεγονός, στο «τώρα». Ουσιαστικά, το πάθος και η συναισθηματική επίδραση της [ειδησεογραφικής] εικόνας απαιτεί από κάθε θεατή που πιάνει στα χέρια του την εφημερίδα και την κοιτάζει, να αποκαταστήσει αυτό το πλαίσιο αναφοράς, να γνωρίζει, δηλαδή, ταυτόχρονα με τη θέαση της εικόνας τι ακριβώς κοιτάζει.» Έτσι λοιπόν, «με την πάροδο του χρόνου, η εικόνα χάνει τις επικαιρικές συμπαραδηλώσεις της. Απλώς καταγράφει ένα γεγονός το οποίο, είτε το γνωρίζει κανείς άμεσα είτε έμμεσα, δεν εμφανίζεται πλέον αναγκαστικά ως –προσωρινή έστω– κορύφωση μιας σειράς γεγονότων, μιας ιστορίας. Η εικόνα δεν είναι πλέον ειδησεογραφική. Γίνεται τεκμηριωτική με την ευρύτερη –ιστορική και ανασκοπική– σημασία του όρου. Από την άλλη πλευρά, τέτοιες εικόνες θα μπορούσαν να προσφέρονται για κοινωνιολογική ανάλυση.» (Σκαρπέλος, 2011)

τηλεθεατή, ωστόσο έχουν τη δύναμη να κατευθύνουν τη σκέψη του αλλά και να αναδεικνύουν συγκεκριμένα συναισθήματα, τα οποία τον συνοδεύουν στην καθημερινότητά του. Επιπλέον, δεν θα πρέπει να παραβλέπουμε πως όταν πρόκειται για απρόσμενα και εξαιρετικά βίαια εγκλήματα, το άκουσμά τους και μόνο προκαλεί συναισθηματικές αντιδράσεις, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει πως η αναπαράστασή τους με την κατάλληλη συναισθηματική πλαισίωση δεν εντείνει τη συγκινησιακή φόρτιση του τηλεθεατή. Από την άλλη, η συναισθηματική χροιά των εικόνων και των ήχων που συνοδεύουν τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ ελκύει την προσοχή των υποκειμένων σε συγκεκριμένα μέρη του πληροφοριακού περιεχομένου της είδησης, τα συγκινησιακά πιο «δυνατά». Το κύριο συναίσθημα που προκαλεί μία είδηση λειτουργεί καθοριστικά στη γενική αξιολόγηση του συμβάντος ενώ οι ειδικές λεπτομέρειες συχνά εξασθενούν ή συγχέονται, αλλά και όσες έχουν συγκρατηθεί προσαρμόζονται στη συνολική συναισθηματική εντύπωση. Συνεπώς, η μνημονική καταγραφή της είδησης παρουσιάζεται εξαιρετικά ελλιπής και έντονα συναισθηματικά χρωματισμένη (Brosius, 1993). Με άλλα λόγια, η σκηνοθεσία μίας είδησης μπορεί εύκολα να χρησιμοποιήσει τη συγκίνηση σε βάρος της ακρίβειας της πληροφόρησης.[156]

Ένα άλλο ζήτημα για το οποίο οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να εκφράσουν τις εκτιμήσεις τους ήταν ο τρόπος κάλυψης των εγκληματικών ενεργειών από τα ΜΜΕ. Όπως σημειώθηκε κατά την περιγραφή του μεθοδολογικού εργαλείου, ο βαθμός στον οποίο το κοινό θα πρέπει να εκτίθεται στις λεπτομέρειες μίας εγκληματικής πράξης αποτελεί ένα σημαντικό δίλημμα το οποίο απασχολεί εξίσου το κοινό και τους επαγγελματίες. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει ένα ερώτημα σχετικά με το αν θα πρέπει τα ΜΜΕ να αποκαλύπτουν όλες τις λεπτομέρειες μιας εγκληματικής ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων των εξαιρετικά βίαιων και τρομακτικών λεπτομερειών, ή αν θα πρέπει να προσφέρουν μια πιο επιλεκτική κάλυψη. Το κύριο επιχείρημα υπέρ μιας λεπτομερούς κάλυψης, είναι εκείνο που αφορά το δικαίωμα του κοινού να γνωρίζει –σε μια δημοκρατία, ούτε η κυβέρνηση ούτε τα ΜΜΕ, έχουν το δικαίωμα να αποτρέψουν τη δημόσια πρόσβαση στις ειδήσεις. Οι υποστηρικτές της επιλεκτικής κάλυψης ανταπαντούν ότι οι σκληρές σκηνές και πληροφορίες είναι σίγουρο ότι θα διασπείρουν πανικό και στεναχώρια, θα προκαλέσουν πτώση του ηθικού και ακόμα θα διακινδυνεύσουν να βλάψουν την ψυχική υγεία (βλ. Schmid, 1992b).

Προκειμένου να διερευνήσουμε τις στάσεις των συμμετεχόντων στο εν λόγω δίλημμα προχωρήσαμε στη δημιουργία ενός δείκτη «αναγνώρισης του δικαιώματος του κοινού να γνωρίζει χωρίς να υπάρχει περιορισμός στην προβολή δραματικών λεπτομερειών» και εν συνεχεία, όπως είδαμε κατά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων, διαχωρίσαμε τους συμμετέχοντες σε εκείνους που υιοθετούν την άποψη της «προστασίας της ψυχικής υγείας

[156] Βλ. περισσότερα σε Ντάβου (2008).

και του ηθικού του κοινού» και σε εκείνους που προασπίζονται το «δικαίωμα στην πληροφόρηση συμπεριλαμβανομένων των οδυνηρών λεπτομερειών». Οι Αναλύσεις Διακύμανσης που διεξήχθησαν αποκάλυψαν μία σημαντική επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών επί του βαθμού αποδοχής της δήλωσης «Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της».

Ειδικότερα, όσοι από τους συμμετέχοντες τάχθηκαν υπέρ της διασφάλισης της ψυχικής υγείας (με τον περιορισμό της παρουσίασης ιδιαιτέρως σκληρών και δύσκολων λεπτομερειών) αισθάνθηκαν ότι η τηλεοπτική κάλυψη του συνόλου σχεδόν των εγκλημάτων (δηλ. του Μουρατίδη, του Φραντζή, της Πατροκτονίας και της Γιαννακοπούλου) έβριθε λεπτομερειών και εικόνων. Την ίδια γνώμη εξέφρασαν και οι συμμετέχοντες που ανήκαν στη συνθήκη ελέγχου και ως εκ τούτου δεν παρακολούθησαν κάποιο έγκλημα. Από την άλλη, ασθενέστερη ήταν η αποδοχή της προαναφερθείσας δήλωσης από την ομάδα που παρακολούθησε το έγκλημα στη Σαντορίνη. Με άλλα λόγια, όσοι από τους συμμετέχοντες είδαν το εν λόγω ρεπορτάζ δεν αξιολόγησαν τις πληροφορίες και τις εικόνες που μετέδωσε ως επαρκείς, επιθυμώντας ενδεχομένως μία λεπτομερέστερη ενημέρωση.

Έχουμε μιλήσει και νωρίτερα για τα χαρακτηριστικά εκείνα (χρονική αμεσότητα, θεαματικότητα, ορατότητα) που καθιστούν το έγκλημα που διεπράχθη στη Σαντορίνη αρκετά ξεχωριστό και διαφορετικό από τα υπόλοιπα. Φαίνεται, λοιπόν, πως η έκθεση σε μία τόσο σκληρή πληροφορία διαταράσσει την εσωτερική έδραση ελέγχου με αποτέλεσμα την ενεργοποίηση μιας σειράς μηχανισμών και συμπεριφορών για την αποκατάστασή της (π.χ. ανάγκη για αναζήτηση περισσότερων πληροφοριών), ακόμη κι αν αυτό απαιτεί την πρόσκαιρη παρέκκλιση από τις πεποιθήσεις του ατόμου. Το εύρημα αυτό έρχεται να ενισχύσει μία σειρά ερμηνειών, οι οποίες επιχείρησαν να διασαφηνίσουν την επιθυμία μιας σημαντικής μερίδας ανθρώπων να αναζητούν λεπτομερείς και πλούσιες πληροφορίες, όταν πρόκειται για απειλητικά ζητήματα. Η πρώτη ερμηνεία βασίζεται στη θεωρία αναζήτησης πληροφοριών (Berlyne, 1960), η οποία δηλώνει ότι οι άνθρωποι αναζητούν πληροφορίες διότι πασχίζουν για τη βεβαιότητα. Η αβεβαιότητα προκαλεί σύγκρουση και πυροδοτεί ένταση, τις οποίες η πληροφόρηση προσπαθεί να αμβλύνει. Μια άλλη ερμηνεία προκύπτει από τη θεωρία ένδειξης ασφάλειας (safety signal theory) (Seligman, 1968; Weiss, 1970), η οποία υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι αναζητούν πληροφορίες για δυσάρεστα γεγονότα διότι τέτοιες πληροφορίες τους βοηθούν να διακρίνουν μεταξύ δύσκολων και ακίνδυνων περιόδων, κάτι που συνεπάγεται μια αίσθηση ηρεμίας. Η τελευταία ερμηνεία βασίζεται στην έννοια του προσωπικού ελέγχου (Folkman, 1984; Keinan, 1994), σύμφωνα με την οποία τα άτομα τείνουν να αναζητούν πληροφορίες με στόχο να επιτύχουν μια αίσθηση ελέγχου της κατάστασης (βλ. Taylor, 1983; Thompson, 1981). Επιπλέον, χαρακτηριστικό είναι το

εμπειρικό εύρημα σύμφωνα με το οποίο ακόμα και στις περιστάσεις εκείνες, κατά τις οποίες οι άνθρωποι έρχονται αντιμέτωποι με μία ανεξέλεγκτη απειλή, τα 2/3 προτιμούν να πάρουν πληροφορίες σχετικά με την απειλή και μόνο το 1/3 επιλέγει την απόλυτη απόσπαση της προσοχής (Miller, 1979, 1987).

Σε αντιδιαστολή με τα προηγούμενα, όταν οι συμμετέχοντες ενστερνίζονταν το επιχείρημα που προβάλλει το δικαίωμα του κοινού να γνωρίζει (ακόμα κι αν οι πληροφορίες είναι οδυνηρές), δεν θεωρούσαν την τηλεοπτική κάλυψη των εγκλημάτων του Μουρατίδη, της Πατροκτονίας και της Γιαννακοπούλου πλούσια σε λεπτομέρειες και εικόνες σχετικά με τις εγκληματικές ενέργειες και τις συνέπειές τους. Την ίδια άποψη μοιράζονταν και οι συμμετέχοντες που κλήθηκαν να εκφράσουν τη γνώμη τους χωρίς να έχει προηγηθεί η τηλεοπτική προβολή κάποιου εγκλήματος. Αντιθέτως, οι συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το έγκλημα του Φραντζή ισχυρίστηκαν ότι μεταδίδει πάρα πολλές λεπτομέρειες, κάτι που αποδίδουμε κυρίως στον χρόνο τέλεσης του εν λόγω εγκλήματος, όπως σημειώθηκε και νωρίτερα, δεδομένου ότι όσο απομακρύνεται μία απειλή, μειώνεται αντίστοιχα και η ανησυχία των τηλεθεατών και κατ' επέκταση το ενδιαφέρον τους. Ανάλογες, βέβαια, ήταν και οι θέσεις των συμμετεχόντων που παρακολούθησαν το ρεπορτάζ σχετικά με το έγκλημα στη Σαντορίνη. Στην προκειμένη περίπτωση, ωστόσο, οι απόψεις που διατυπώθηκαν αναφορικά με τις υπερβολικές λεπτομέρειες της εν λόγω τηλεοπτικής κάλυψης υποδηλώνουν, κατά τη γνώμη μας, ότι ο βαθμός στον οποίο οι καταναλωτές των ΜΜΕ ενδιαφέρονται να λαμβάνουν πληροφορίες για εγκληματικές ενέργειες, εξαρτάται από την ποσότητα των δυσάρεστων λεπτομερειών που παρουσιάζονται. Η δημοσιογραφική κάλυψη που χαρακτηρίζεται από εκτενή έκθεση του κοινού σε λεπτομέρειες που προκαλούν αποτροπιασμό, ενδέχεται να μειώσει την προθυμία των τηλεθεατών να λαμβάνουν σχετικές πληροφορίες, οι οποίες περιέχουν πολλές λεπτομέρειες. Ακόμη, είναι πιθανό οι σκληρές λεπτομέρειες να προκαλούν στρες, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα να μειώνεται το κίνητρο των ατόμων για αναζήτηση περισσότερων πληροφοριών που σχετίζονται με την εγκληματική ενέργεια.

Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό πως οι στάσεις των συμμετεχόντων απέναντι στην κάλυψη των αξιόποινων πράξεων από τα μέσα ενημέρωσης, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις αξιολογήσεις τους για τις τηλεοπτικές μεταδόσεις. Εφόσον μία μερίδα συμμετεχόντων θέτει ως προτεραιότητα την προφύλαξη της ψυχικής υγείας και του ηθικού του κοινού, η προτίμηση σε μία επιλεκτική, λογική και ισορροπημένη μετάδοση κρίνεται επιβεβλημένη. Όταν όμως ενημερώνονται για ένα ιδιαιτέρως βίαιο και σκληρό έγκλημα, η ανάγκη τους να το τοποθετήσουν σε ένα πλαίσιο αναφοράς, να το συγκεκριμενοποιήσουν και να το απομονώσουν προκειμένου να αποκαταστήσουν το αίσθημα ελέγχου τους, οδηγεί στην αναζήτηση περισσότερων πληροφοριών σχετικά με το γεγονός και τις συνέπειές του.

Φαίνεται πως, υπό αυτές τις συνθήκες, το δικαίωμα του κοινού να γνωρίζει έχει μεγαλύτερη σημασία από το να προστατευθεί η δημόσια ψυχική υγεία. Στην αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή οι συμμετέχοντες χαρακτηρίζουν ως αναφαίρετο δικαίωμα την πρόσβαση στην ενημέρωση, η επιθυμία τους για λεπτομερείς τηλεοπτικές μεταδόσεις κρίνεται αναγκαία. Ωστόσο, ενώ θα περιμέναμε η επανειλημμένη έκθεσή τους σε οδυνηρό και δύσκολο υλικό να προκαλεί απευαισθητοποίηση ή εξοικείωση, παρατηρήσαμε πως στην περίπτωση που η κάλυψη περιέχει ιδιαίτερα σκληρές λεπτομέρειες, η προθυμία τους να λάβουν λεπτομερείς πληροφορίες μειώθηκε.

Σε σχέση με την επόμενη κλίμακα που χορηγήθηκε στους συμμετέχοντες, εκείνη του Δίκαιου Κόσμου, παρατηρήθηκε όπως είδαμε, ότι οι συμμετέχοντες ασπάζονταν τη δοξασία του δίκαιου κόσμου περισσότερο όταν είχαν παρακολουθήσει το ρεπορτάζ για το έγκλημα του Μουρατίδη παρά για το έγκλημα του Φραντζή, όπως και όταν δεν είχε μεσολαβήσει κάποιο τηλεοπτικό ρεπορτάζ που να αφορά σε εγκληματική πράξη.

Πράγματι, οι δηλώσεις εκείνες που συνηγορούσαν υπέρ μιας θεώρησης του κόσμου ως δίκαιου υιοθετήθηκαν περισσότερο από τους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το έγκλημα του Μουρατίδη. Εν προκειμένω, είναι πιθανό η αναπαράσταση της ομολογίας και σύλληψης του δράστη (τέσσερις μήνες μετά τη δήλωση εξαφάνισης της δολοφονηθείσας) και η επίτευξη απονομής δικαιοσύνης που αυτό συνεπάγεται να λειτούργησαν καταλυτικά στη συνείδηση των συμμετεχόντων. Οι θέσεις εκείνες που περιγράφουν την ύπαρξη ενός δίκαιου και ομαλού κόσμου (π.χ. αργά ή γρήγορα, το έγκλημα τιμωρείται) ενδέχεται να ενεργοποιήθηκαν ή να επιβεβαιώθηκαν σε συνάρτηση με το προαναφερθέν πλαίσιο. Στα δύο περίπου λεπτά που διήρκεσε η προβολή του εν λόγω ρεπορτάζ, χαρακτηριστική είναι η εικόνα κατά τη μεταφορά του δράστη στην ανακρίτρια «κάτω από δρακόντεια μέτρα ασφαλείας καθώς η παρουσία του προκαλεί ανεξέλεγκτες αντιδράσεις» όπως ενημερώνει η δημοσιογράφος, με το πλήθος έτοιμο να τον λιντσάρει ενώ δε λείπουν και οι φωνές «Δολοφόνε! Να πεθάνεις!». Φαίνεται πως η θεωρία του Durkheim, σύμφωνα με την οποία μέσω της παραβίασης της κοινωνικής τάξης οι εγκληματίες προωθούν τη συλλογική συναίνεση, την κοινωνική συνοχή, την ηθική ακεραιότητα και μια ευρεία αίσθηση τάξης και ευρυθμίας της κοινωνίας, καθώς παρέχουν ευκαιρίες για μαζικές αντιδράσεις ενάντια στην παρέκκλιση, βρίσκει εδώ το καλύτερο παράδειγμά της (Katz, 1995).

Από την άλλη, η χαμηλή αποδοχή των εν λόγω δηλώσεων από τους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το έγκλημα του Φραντζή θα μπορούσε να δικαιολογηθεί, εάν λάβει κανείς υπόψη του την προβολή από το ρεπορτάζ ενός δράστη που ενώ έχει διαπράξει ένα σκληρό έγκλημα, πλέον απολαμβάνει προνόμια ενός καθημερινού ανθρώπου (έχοντας συχνές εξόδους προκειμένου να πάει στο πανεπιστήμιο και να ολοκληρώσει τις σπουδές του). Οι λεπτομέρειες αυτές, ασχέτως αν ο εγκληματίας έχει εκτίσει μεγάλο μέρος της ποινής του και

νομίμως βρίσκεται κάποιες ώρες εκτός φυλακής, είναι πιθανό να οδήγησαν το δείγμα μας στο συμπέρασμα πως ο κόσμος δεν είναι και τόσο δίκαιος –από τη στιγμή που δίνεται στον Φραντζή μια δεύτερη ευκαιρία ενώ πολλοί άνθρωποι στερούνται παρόμοιων ευκαιριών.

Σε ό,τι αφορά τις θέσεις της συνθήκης ελέγχου αναφορικά με την ύπαρξη ενός δίκαιου κόσμου, επιβεβαιώνοντας και την αρχική μας υπόθεση, διαπιστώθηκε η υψηλότερη αποδοχή των δηλώσεων αυτής της συνιστώσας (συγκριτικά με τη συνθήκη του Φραντζή), με τη διαφορά ότι σε αυτήν την περίπτωση οι δηλώσεις που κλήθηκαν να αξιολογήσουν οι συμμετέχοντες δεν συνδέονταν άμεσα με την υπό μελέτη περίπτωση εγκληματικών ενεργειών. Η πρόσληψη του κόσμου ως δίκαιου, όπως ειπώθηκε και νωρίτερα, υποδηλώνει μία εξισορροπητική αντιστοίχιση ανάμεσα στην υλοποίηση μιας συμπεριφοράς και στις συνέπειές της, γεγονός που ισοδυναμεί με μια αυξημένη αίσθηση προσωπικού ελέγχου πάνω στα δεδομένα και στα γεγονότα που συγκροτούν την πραγματικότητα[157]. Ο ενστερνισμός των δηλώσεων που συγκροτούν την προαναφερθείσα κοσμοθεωρητική διάσταση θα μπορούσε να υποκρύπτει, κατά τη γνώμη μας, και μία ασυνείδητη ανάγκη των ανθρώπων να ελέγξουν το υπαρξιακό άγχος που βιώνουν και το οποίο οφείλεται στον φόβο του θανάτου. Με άλλα λόγια, η πίστη στη δοξασία του δίκαιου κόσμου έχει συνδεθεί, από αρκετούς ερευνητές, με την προσπάθεια διαχείρισης του τρόμου που προκαλεί η σκέψη ότι δεν θα ζούμε αιώνια.

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τη θεωρία διαχείρισης τρόμου (Terror Management Theory)[158], οι άνθρωποι αντιδρούν αρνητικά απέναντι σε εκείνους που αντιλαμβάνονται ότι απειλούν την κοσμοθεωρία τους. Ειδικότερα, οι άνθρωποι μαθαίνουν για τον κόσμο γύρω τους μέσα από την κουλτούρα, τη γλώσσα και την κοινωνική αλληλεπίδραση. Όταν όμως νιώσουν ότι κάποιος παραβιάζει τις κοινωνικές νόρμες ή έχει διαφορετικές απόψεις, οι οποίες θέτουν υπό αμφισβήτηση τη δική τους κοσμοθεωρία, τότε αντιδρούν αρνητικά και απορριπτικά προκειμένου να προστατέψουν τις πεποιθήσεις τους (βλ. π.χ. Schachter, 1951). Η θεωρία διαχείρισης τρόμου υποστηρίζει πως το κίνητρο για την επιθυμία να διατηρήσουμε την κοσμοθεωρία μας, αποτελεί το γεγονός ότι ως ανθρώπινα όντα έχουμε την ικανότητα να σκεφτόμαστε για το μέλλον και να αντιλαμβανόμαστε τον θάνατο ως κάτι το αναπόφευκτο, πιθανώς και επικείμενο, γεγονός που προκαλεί αισθήματα τρόμου και υπαρξιακού άγχους (existential anxiety). Προκειμένου να αντιμετωπίσουμε το δυσάρεστο αυτό συναίσθημα και να συνεχίσουμε την καθημερινότητά μας αμβλύνοντας το άγχος που βιώνουμε, προσπαθούμε να καθιερώσουμε δύο εξισορροπητικούς παράγοντες με βάση τους οποίους

[157] Εκτενής αναφορά στη δοξασία του δίκαιου κόσμου γίνεται κατά την περιγραφή του μεθοδολογικού εργαλείου.

[158] Βλ. Greenberg, Pyszczynski, & Solomon (1986) και Solomon, Greenberg, & Pyszczynski (1991) για μία ολοκληρωμένη παρουσίαση της θεωρίας.

ορίζουμε τους εαυτούς μας στο πλαίσιο μιας συναινετικής κοινωνικής πραγματικότητας (βλ. Baldwin & Wesley, 1996).

Η λειτουργία του πρώτου παράγοντα συνδέεται με την ύπαρξη μιας πολιτισμικής κοσμοθεωρίας η οποία υπόσχεται την αθανασία, είτε κυριολεκτικά όπως συμβαίνει σε πολλές θρησκείες, είτε μεταφορικά, δίνοντας τη δυνατότητα στον καθένα να «δει» τον εαυτό του στο μέλλον μέσα από τα έργα και τις πράξεις του, σε μια κοινωνία που θα συνεχίσει να υπάρχει και μετά τον θάνατό του. Ο δεύτερος παράγοντας που επιτυγχάνει να μειώσει την υπαρξιακή ανησυχία σχετίζεται με την αυτοεκτίμηση, η οποία μεταφράζεται ως πεποίθηση πως τα άτομα που αποτελούν άξια και αναγνωρισμένα μέλη της κοινωνίας θα διατηρούν για πάντα μια θέση σε αυτήν, όπως υπόσχεται και η κοσμοθεωρία τους. Συνεπώς, η επιθυμία υψηλής αυτοεκτίμησης, η επιθυμία μιας συναινετικής πολιτισμικής κοσμοθεωρίας, αλλά και η τάση να απορρίπτουμε ανθρώπους ή πληροφορίες που νιώθουμε ότι θέτουν σε κίνδυνο ή αμφισβητούν τις πεποιθήσεις μας, πηγάζουν αναμφίβολα από την ανάγκη να μειώσουμε το άγχος του θανάτου.

Για τον σκοπό λοιπόν αυτόν, προκειμένου η κοσμοθεωρία να υπηρετήσει αποτελεσματικά τον ρόλο της στη διαχείριση του τρόμου, είναι αναγκαίο να παρέχει την αίσθηση πως τόσο οι συμπεριφορές όσο και οι συνέπειές τους συνδέονται μεταξύ τους με έναν δίκαιο τρόπο (βλ. Pyszczynski, Greenberg & Solomon, 1997). Εφόσον, λοιπόν, κάποιος ζει σύμφωνα με τις αξίες που του επιβάλλει η κουλτούρα του, θα ανταμειφθεί και εντέλει θα καταφέρει να μειώσει τις υπαρξιακές του φοβίες.

Μιλήσαμε και προηγουμένως για τη θεωρία του Lerner (1980) περί ενός δίκαιου κόσμου, σύμφωνα με την οποία οι άνθρωποι έχουν την ανάγκη να πιστεύουν σε έναν κόσμο όπου όλοι παίρνουν αυτό που τους αξίζει και αξίζουν αυτό που παίρνουν. Βλέποντας τον κόσμο υπό το πρίσμα της θεωρίας αυτής όλα μοιάζουν πιο ασφαλή, πιο εύκολα διαχειρίσιμα και λιγότερο τρομακτικά. Από την πλευρά της, η θεωρία διαχείρισης τρόμου χαρακτηρίζει ως επιβεβλημένη την πίστη σε έναν δίκαιο κόσμο γιατί μόνο τότε μπορεί να επέλθει η ψυχική γαλήνη. Αντιλαμβανόμενη τον κόσμο ως ένα δίκαιο μέρος, όπου οι καλές πράξεις ανταμείβονται ενώ οι κακές τιμωρούνται, η αυτοεκτίμηση μοιάζει ικανή να εκπληρώσει τον ρόλο της ως παράγοντας που απαλύνει το άγχος, άλλωστε είναι γνωστό πως σε έναν δίκαιο κόσμο οι καλοί άνθρωποι δεν υποφέρουν. Έχει, επίσης, υποστηριχθεί πως και οι δύο θεωρίες λειτουργούν σε ένα μη συνειδητό επίπεδο προκειμένου να εξυπηρετήσουν υποσυνείδητες ανάγκες. Βέβαια, ούτε η αυτοεκτίμηση ούτε η πίστη σε έναν δίκαιο κόσμο θα μπορούσαν από μόνες τους να προσφέρουν προστασία από το υπαρξιακό άγχος κι αυτό γιατί το να είσαι ένα άξιο άτομο σε μια χαοτική κοινωνία δεν είναι ιδιαίτερα παρηγορητικό και από την άλλη, ένας δίκαιος κόσμος δεν θα μπορούσε να προσφέρει ανακούφιση σε ένα άτομο που αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως κακό και απωθητικό. Σε γενικές γραμμές,

μολονότι οι πεποιθήσεις περί ενός δίκαιου κόσμου βρίσκονται πολύ κοντά με τις αντιλήψεις της διαχείρισης τρόμου, υπάρχει μία θεμελιώδης διαφορά, η οποία έγκειται στο γεγονός ότι στην πρώτη περίπτωση, οι πεποιθήσεις για έναν δίκαιο κόσμο παρέχουν προστασία απέναντι σε έναν γενικευμένο φόβο ότι άσχημα πράγματα είναι πιθανό να συμβούν ενώ στη δεύτερη περίπτωση, υποστηρίζεται ότι ο γενικευμένος αυτός φόβος, εντέλει, πηγάζει αποκλειστικά από το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και τον φόβο για τον θάνατο (βλ. Pyszczynski, Greenberg & Solomon, 1997).

Αναφορικά με την τελευταία κλίμακα, εκείνη του Επικίνδυνου Κόσμου, διαπιστώθηκε ότι οι συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το έγκλημα της Σαντορίνης υιοθέτησαν σε μεγαλύτερο βαθμό την άποψη ότι ο κόσμος είναι επικίνδυνος και απειλητικός σε σχέση με τις συνθήκες του Φραντζή και του Μουρατίδη. Επιπλέον, εντονότερη ήταν η αποδοχή των δηλώσεων που απάρτιζαν αυτή τη συνιστώσα από τη συνθήκη ελέγχου, συγκριτικά με την πειραματική συνθήκη του Φραντζή. Αξιολογώντας τα ευρήματα, συμπεραίνουμε ότι το τηλεοπτικό ρεπορτάζ που προβάλλει την εγκληματική ενέργεια στη Σαντορίνη πρωταγωνιστεί, για μία ακόμη φορά, στις αντιδράσεις των συμμετεχόντων. Κάνοντας μία σύντομη ανασκόπηση, υπενθυμίζουμε ότι οι συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το εν λόγω ρεπορτάζ σημείωσαν τη μεγαλύτερη αποδοχή στις δηλώσεις που απέδιδαν την εγκληματική συμπεριφορά στην εγγενή ροπή στο κακό, βίωσαν τα πιο έντονα αρνητικά συναισθήματα και εν προκειμένω, αντιλαμβάνονταν την κοινωνία ως ένα κακό και επικίνδυνο περιβάλλον, στο οποίο οι αξίες και ο τρόπος ζωής των αξιοπρεπών ανθρώπων απειλούνται από τους κακούς.

Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, το έγκλημα που διεπράχθη στη Σαντορίνη συγκεντρώνει όλα εκείνα τα στοιχεία που το καθιστούν ανεξίτηλο στη μνήμη των τηλεθεατών. Αποτελεί από μόνο του ένα από τα πιο σκληρά εγκλήματα των τελευταίων ετών και το πιο πρόσφατο της παρούσας μελέτης, καθώς χαρακτηρίζεται από μία βιαιότητα και μία θεαματικότητα που δύσκολα τη συναντά κανείς. Τα στοιχεία αυτά έρχεται να φωτίσει το τηλεοπτικό ρεπορτάζ με την κατάλληλη οπτική και συναισθηματική πλαισίωση, καλλιεργώντας, αφενός, ένα ιδιαίτερα αρνητικό κλίμα και αποσιωπώντας, αφετέρου, τις πληροφορίες εκείνες που είναι απαραίτητες προκειμένου να περιχαρακωθεί η απειλή. Η εστίαση του ενδιαφέροντος στις γλαφυρές μαρτυρίες των αυτοπτών μαρτύρων, η επιλογή μιας σειράς τίτλων (που συνόδευαν κάθε εναλλαγή της εικόνας) με έντονο συγκρουσιακό και συγκινησιακό περιεχόμενο, η παρουσίαση της αστυνομίας ως ανίκανης να ανταποκριθεί έγκαιρα για να προστατέψει τους πολίτες, καθώς και η απουσία οποιασδήποτε αναφοράς στα γενικότερα αίτια τέλεσης του συμβάντος, κάθε άλλο παρά καθησυχαστικά λειτουργούν στη συνείδηση των συμμετεχόντων. Βάσει αυτής της ερμηνείας, είναι εύλογο ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση οι συμμετέχοντες ασπάστηκαν τις δηλώσεις εκείνες που έκαναν λόγο για την ύπαρξη ενός άκρως επικίνδυνου και απειλητικού κόσμου (π.χ. Υπάρχουν πολλοί επικίνδυνοι

άνθρωποι στην κοινωνία μας, οι οποίοι θα μπορούσαν να επιτεθούν σε κάποιον χωρίς κανέναν λόγο παρά μόνο για να του κάνουν κακό).

Προς επίρρωσιν των όσων λέχθησαν, χαρακτηριστική είναι η έρευνα που υποστήριξε ότι τα αρνητικά συναισθήματα που προκαλεί μία δυσάρεστη και αιφνίδια είδηση (π.χ. άγχος, διάθεση παραίτησης, μελαγχολία) συνοδεύουν τον τηλεθεατή για αρκετή ώρα μετά την παρακολούθηση του ρεπορτάζ, ενεργοποιώντας και πιθανώς διογκώνοντας προϋπάρχουσες ανησυχίες του, οι οποίες είτε μπορεί να σχετίζονται με το περιεχόμενο της είδησης είτε όχι (βλ. Johnston & Davey, 1997). Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει η σχέση εξάρτησης που έχει αναφερθεί ανάμεσα στα μέσα ενημέρωσης και σε μία διάχυτη αίσθηση απειλής (βλ. Loges, 1994), με την εξάρτηση από τα ΜΜΕ να αυξάνεται όσο πιο απειλητικό αισθάνεται κάποιος το φυσικό και κοινωνικό του περιβάλλον. Από τη μία, λοιπόν, τα μέσα ενημέρωσης επιδιώκουν να προβάλλουν μια εικόνα του κόσμου ιδιαίτερα απειλητική και επικίνδυνη, προκειμένου να εξασφαλίσουν την τηλεθέαση και από την άλλη, οι τηλεθεατές ανατρέχοντας σε αυτά για να ενημερωθούν συντηρούν και παγιώνουν την επικίνδυνη εικόνα της κοινωνίας.

Προς αυτήν την κατεύθυνση προσανατολίζεται και η θεωρία που διατύπωσε ο Gerbner (Gerbner, 1994)[159], σύμφωνα με την οποία η τηλεόραση επιδρά όπως ακριβώς η μυθολογία, με τέτοιον τρόπο δηλαδή ώστε τα προβαλλόμενα θέματα να συμμετέχουν στην καλλιέργεια αντιλήψεων γύρω από την πραγματικότητα. Το σύνδρομο του κακού κόσμου (mean world syndrome), κατά τον Gerbner, συνοψίζεται στο ότι οι άνθρωποι που παρακολουθούν τηλεόραση αντιλαμβάνονται τον κόσμο που ζουν να είναι περισσότερο κακός, συγκριτικά με εκείνους που δεν παρακολουθούν ή παρακολουθούν λιγότερο τηλεόραση. Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, τα προγράμματα με αρνητικό περιεχόμενο ενισχύουν τους χειρότερους φόβους και ανησυχίες των θεατών και οδηγούν σε μειωμένη ευαισθησία απέναντι στις επιπτώσεις της βίας, σε συνδυασμό με μια αυξημένη αίσθηση αδυναμίας και εξάρτησης από αυτά. Μία ακόμη συνέπεια έγκειται στη διαμόρφωση της αντίληψης πως η απεικονιζόμενη βία συνιστά κάτι φυσιολογικό, είναι κάτι που κάνουν όλοι και εντέλει η βία αποτελεί έναν καλό τρόπο επίλυσης των προβλημάτων. Η αντίληψη αυτή δεν αργεί να οδηγήσει στην απευαισθητοποίηση απέναντι στη θυματοποίηση και τον πόνο. Αυτό που στην ουσία γίνεται, είναι πως οι θεατές χάνουν την ικανότητα να αντιληφθούν τη σημασία της βίας, να συμπάσχουν, να αντισταθούν και να διαμαρτυρηθούν. Η κυριότερη, ωστόσο, συνέπεια και ίσως η πιο επικίνδυνη που διατυπώθηκε είναι η καλλιέργεια ενός αισθήματος ανασφάλειας και ευαλωτότητας.

[159] Εκτενέστερη αναφορά στη θεωρία του Gerbner και την κριτική που δέχτηκε γίνεται στην ανασκόπηση πειραματικών μελετών.

Όπως ειπώθηκε και νωρίτερα, την πίστη σε έναν επικίνδυνο και απειλητικό κόσμο ασπάστηκαν και οι συμμετέχοντες που δεν παρακολούθησαν κάποιο από τα πέντε τηλεοπτικά ρεπορτάζ εγκληματικών ενεργειών. Ανατρέχοντας στις απαντήσεις των ίδιων συμμετεχόντων στην κλίμακα που αφορούσε την πίστη σε έναν δίκαιο κόσμο, με τον ενστερνισμό και των δηλώσεων που συνηγορούσαν υπέρ ενός δίκαιου κόσμου, διαφαίνεται, τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως, μία ασυνέπεια. Δεδομένης της ερμηνείας που παρουσιάστηκε αναφορικά με τη δοξασία του δίκαιου κόσμου, θα μπορούσαμε ίσως να υποθέσουμε ότι η πρόσληψη της κοινωνίας ως επικίνδυνης και απειλητικής εντείνει το υπαρξιακό τους άγχος και προκειμένου να το διαχειριστούν, ισχυροποιούν την πίστη τους σε έναν δίκαιο κόσμο, όπως προστάζει η κοσμοθεωρία τους.

Η παρούσα ερευνητική προσπάθεια που εξετάζει τον ρόλο των τηλεοπτικών μεταδόσεων εγκληματικών ενεργειών στη διαμόρφωση εκτιμήσεων και στάσεων καθώς και στην πρόκληση συναισθηματικών αντιδράσεων, καταδεικνύει τον κρίσιμο ρόλο που κατέχει αυτή η μορφή ενημέρωσης. Οι σημαντικές διαφορές που εντοπίστηκαν τόσο ανάμεσα στις πέντε ομάδες (η κάθε μία από τις οποίες παρακολούθησε από ένα διαφορετικό ρεπορτάζ που αφορούσε σε κάποιο έγκλημα), όσο και ανάμεσα στις ομάδες αυτές και τη συνθήκη ελέγχου, μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως εκτός από το περιεχόμενο της είδησης, οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται για την οπτική και συναισθηματική της πλαισίωση ασκούν επιρροή στον τρόπο νοηματοδότησης και ερμηνείας της. Επιπλέον, ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον κατά τη γνώμη μας εύρημα, αφορά στη διαπίστωση ότι τα υποκείμενα που συμμετείχαν στην έρευνα εξέφρασαν με σαφή και ευκρινή τρόπο τις απόψεις και τα συναισθήματά τους. Μολονότι θα περιμέναμε, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ειδικότερα τα τελευταία χρόνια η τηλεόραση και αργότερα το διαδίκτυο αποτελούν τις κυριότερες πηγές πληροφόρησης και ενημέρωσης, η συχνή επαφή με τις αναπαραστάσεις βίαιων εγκλημάτων να οδηγήσει σε έναν μετριασμό των αντιδράσεων, μία αποστασιοποίηση ή εν μέρει και στην εξοικείωση μαζί τους, κάτι τέτοιο δεν διαπιστώθηκε. Όπως αποτυπώθηκε από την ανάλυση των υπό εξέταση μεταβλητών, οι συμμετέχοντες που απάρτιζαν τη συνθήκη της Σαντορίνης εκδήλωσαν με εύγλωττο τρόπο τις αντιδράσεις, τις στάσεις αλλά και τα συναισθήματά τους αναφορικά με το εν λόγω τηλεοπτικό ρεπορτάζ. Ο «κίνδυνος» λοιπόν να συνηθίσει κανείς στη θέαση εικόνων βίας και σκληρότητας και να πάψει να αντιδρά μοιάζει να αποσοβήθηκε, τουλάχιστον στην παρούσα μελέτη. Γιατί η μειωμένη ή και ανύπαρκτη συναισθηματική αντίδραση, θεωρούμε ότι θα ήταν εξίσου επικίνδυνη, όπως και η δημιουργία αρνητικών συναισθημάτων και διαστρεβλωμένων εκτιμήσεων. Όπως χαρακτηριστικά είχε σημειώσει ο Χατζιδάκις (2007, σελ. 57),

> «Όποιος δεν φοβάται το πρόσωπο του τέρατος, πάει να πει ότι του μοιάζει. Και η πιθανή προέκταση του αξιώματος είναι, να συνηθίσουμε τη φρίκη, να μας τρομάζει η ομορφιά....Από την ώρα που ο Frankenstein γίνεται στόλισμα

νεανικού δωματίου, ο κόσμος προχωράει μαθηματικά στην εκμηδένισή του. Γιατί δεν είναι που σταμάτησε να φοβάται, αλλά γιατί συνήθισε να φοβάται...».

Κεφάλαιο 8. Συμπεράσματα

Η αναπαράσταση της εγκληματικότητας στα ΜΜΕ έχει αποτελέσει θέμα ποικίλων ερευνών, όχι μόνο τα τελευταία χρόνια. Είναι γεγονός πως η επιλογή του εγκλήματος ως καθημερινής είδησης στα μέσα ενημέρωσης δεν είναι ούτε σημερινή ούτε τυχαία. Μέσα από μία σύντομη ιστορική αναδρομή είναι εύκολο να διαπιστώσει κανείς πως δεν αποτελεί δείγμα της εποχής μας, καθώς οι μυθιστορηματικοί εγκληματίες πάντοτε προσέλκυαν το ενδιαφέρον του κοινού με αποκορύφωμα την εποχή της Βικτωριανής Αγγλίας, ούτε όμως πρόκειται για μια τυχαία επιλογή διότι η έμφαση στο έγκλημα και το δράμα απέφερε στα μέσα ενημέρωσης τεράστια κέρδη. Ωστόσο, η διαρκής επανάσταση στις τεχνικές μετάδοσης της πληροφορίας και της επικοινωνίας, οι οποίες δεν ασκούν μόνο σημαντική επίδραση στο περιβάλλον όπου ζούμε αλλά και στην εκπαίδευσή μας -στον τρόπο που γίνεται αντιληπτό, κατανοείται και νοηματοδοτείται ένα γεγονός- συνέβαλαν καθοριστικά στην ανάγκη συστηματικότερης επιστημονικής διερεύνησης του εν λόγω θέματος από πολλές πλευρές.

Παράλληλα, δεν υπάρχει πλέον αμφιβολία ότι οι περισσότεροι άνθρωποι στη σύγχρονη εποχή διαμορφώνουν τις αντιλήψεις τους για το εγκληματικό φαινόμενο μέσα από την πληροφόρηση που λαμβάνουν από τα μέσα ενημέρωσης. Ενώ, κατά το παρελθόν, οι απόψεις και οι εκτιμήσεις για τα γεγονότα ανά τον κόσμο σχηματίζονταν στο πλαίσιο της συζήτησης με τους άλλους, της φήμης και της άμεσης εμπειρίας, σήμερα αυτή η «πρόσωπο με πρόσωπο» αλληλεπίδραση έχει αντικατασταθεί από έναν εικονικό κόσμο, στον οποίο οι αντιλήψεις για τα όσα συμβαίνουν στην κοινωνία εξαρτώνται ολοένα και περισσότερο από ένα «διαμεσολαβημένο περιβάλλον». Σύμφωνα με τον Bausinger (1984, σελ. 349), η χρήση των ΜΜΕ ως αναπόσπαστου μέρους της καθημερινότητας, συνδέεται άρρηκτα με πολλές και διαφορετικές δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου των ανθρώπων, με αποτέλεσμα η χρήση των μέσων να μην συνιστά μία προσωπική, ατομική διαδικασία αλλά περισσότερο μία συλλογική και κοινωνική. Ο τρόπος με τον οποίο απεικονίζεται το έγκλημα στα μέσα ενημέρωσης αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κομμάτι αυτής της κοινωνικής διαδικασίας, διότι ενισχύει τις απόψεις περί ομαλής και αποκλίνουσας συμπεριφοράς (Keating, 2002, σελ. 42). Είναι αλήθεια ότι τα ΜΜΕ κατέχουν έναν κεντρικό, καίριο ρόλο στην κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος καθώς παρέχουν για τους περισσότερους τη μοναδική επαφή και γνώση σχετικά με την εγκληματικότητα.

Γίνεται, λοιπόν, φανερό ότι στις σύγχρονες κοινωνίες όπου η επικοινωνία διεξάγεται ολοένα και περισσότερο με τη χρήση νέων μέσων επικοινωνίας και νέων μορφών διαμεσολάβησης, κατανοούμε τον κόσμο όπως τον προσλαμβάνουμε μέσα από τις αφηγήσεις των ΜΜΕ. Τα τελευταία κατασκευάζουν ένα πλαίσιο συζήτησης και αντιπαράθεσης μέσα από την ανάδειξη

και παρουσίαση συγκεκριμένων κάθε φορά γεγονότων, καθορίζοντας με τον τρόπο αυτό τα θέματα συζήτησης. Όπως σημειώνει ο Καββαθάς (2012), ο τηλεθεατής είναι ελεύθερος στο επακριβώς καθορισμένο πλαίσιο να υιοθετήσει ή όχι την προβαλλόμενη άποψη, ενώ δεν είναι καθόλου ελεύθερος ν' αναγνωρίσει το θέμα ως «θέμα» και άρα να το αλλάξει. Συνεπώς, τα σύγχρονα μέσα ενημέρωσης επιλέγουν ποιο συμβάν είναι σημαντικό, από όσα διαδραματίζονται γύρω μας και στη συνέχεια, υποδεικνύουν τον τρόπο βάσει του οποίου θα γίνει αντιληπτό. Στην προσπάθεια για επεξεργασία ή ερμηνεία των μηνυμάτων που παράγουν, επιστρατεύουν τεχνικές όπως η εικόνα, η μουσική υπόκρουση, ο ήχος, η σκηνοθεσία της είδησης, η δραματοποίηση της εικόνας, καθώς και η υιοθέτηση σημασιολογικών πλαισίων προκειμένου να χαρτογραφήσουν την κοινωνική πραγματικότητα.

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις της πολιτισμικής εγκληματολογίας και της πλαισίωσης αναδείχθηκαν ως οι καταλληλότερες στην παρούσα έρευνα. Σε ό,τι αφορά το επιστημονικό εγχείρημα το οποίο ορίζεται ως πολιτισμική εγκληματολογία, πρόκειται κατ'ουσίαν για μία από τις μακροβιότερες τάσεις των κριτικών προσεγγίσεων στη μελέτη του εγκληματικού φαινομένου, αλλά και μία ενδιαφέρουσα ενναλακτική πρόταση στη μελέτη του εγκλήματος διαδραματίζοντας, συνάμα, καταλυτικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο έχουν διαμορφωθεί οι σχέσεις μεταξύ εγκλήματος, μέσων μαζικής ενημέρωσης και πολιτισμού. Άλλωστε, γίνεται σαφές πως η επιλογή του όρου «πολιτισμική» προκειμένου να προσδιοριστεί η εν λόγω θεωρία υποδηλώνει, εξ' αρχής, την εξέχουσα θέση που κατέχουν οι πολιτισμικές πρακτικές στις διαδικασίες ανάπτυξης ενός παγκόσμιου περιβάλλοντος, με τα μέσα παραγωγής, κυκλοφορίας και διάχυσης της κουλτούρας να έχουν επεκταθεί εξαιρετικά διαμέσου των νέων τεχνολογιών και της «επανάστασης της πληροφορίας» ενώ, ταυτόχρονα, η «πολιτισμική βιομηχανία» έχει καταστεί διαμεσολαβητικό στοιχείο πλήθους άλλων διαδικασιών (Zanin, 2004, σελ. 1). Με την έμφαση να δίνεται στην αναπαράσταση, στην εικόνα και στο νόημα που αποδίδει το κοινό, η πολιτισμική εγκληματολογία διερευνά τον ρόλο που κατέχουν τα μέσα ενημέρωσης στην κατασκευή της πραγματικότητας του εγκλήματος και της απόκλισης, εστιάζοντας όχι στην απλή εξέταση μεμονωμένων εγκληματικών γεγονότων αλλά στη θεαματική διάσταση που λαμβάνει το έγκλημα κατά την προβολή του από τα ΜΜΕ. Με βάση τα παραπάνω, αλλά και εξαιτίας του πιο πρόσφατου ερευνητικού της ενδιαφέροντος για τη σύνδεση του εγκλήματος με την ψυχαγωγία, θεωρούμε πως η εν λόγω προσέγγιση αποτελεί ένα ασφαλές θεωρητικό υπόβαθρο για την παρούσα μελέτη.

Από την άλλη, η θεωρία πλαισίωσης έχει αναδειχθεί σε μία από τις δημοφιλέστερες θεωρίες του 21^{ου} αιώνα και ένα πολύτιμο εργαλείο στην προσπάθεια να κατανοήσουμε και να ερμηνεύσουμε το περιεχόμενο των ΜΜΕ. Τα πλαίσια αποτελούν πολύτιμα εργαλεία παρουσίασης θεμάτων και είναι αποτελεσματικά με τέτοιον τρόπο ώστε να καθιστούν τα

ειδησεογραφικά θέματα προσβάσιμα στο κοινό και στη συνέχεια να προετοιμάζουν το κοινό για τις αξιολογικές του κρίσεις (Scheufele & Tewksbury, 2007, σελ. 9-20). Η έννοια της πλαισίωσης βασίζεται στην υπόθεση ότι το πώς χαρακτηρίζεται ένα θέμα στις ειδήσεις μπορεί να έχει επιδράσεις στο πώς κατανοείται από το κοινό[160]. Η θεωρητική αυτή προσέγγιση, επομένως, εφαρμόζεται στην παρούσα διδακτορική διατριβή, καθώς σκοπός της διατριβής είναι να εξετάσει το πώς κατασκευάζεται η εγκληματική είδηση, πώς δομείται και πώς παρουσιάζεται στο δελτίο ειδήσεων και ακολούθως εάν οι μηχανισμοί αυτοί συνδιαμορφώνουν στον πολίτη τις αντιλήψεις για την κοινωνία, επηρεάζουν τα συναισθήματά του καθώς και την ερμηνεία των παραμέτρων που προσεγγίζουν αιτιολογικά το εγκληματικό φαινόμενο.

Με οδηγό τη συνδυαστική αξιοποίηση της ανάλυσης λόγου στα δελτία ειδήσεων και της πειραματικής έρευνας και χρησιμοποιώντας ως μελέτη περίπτωσης (case study) πέντε ρεπορτάζ εγκληματικών ενεργειών που μεταδόθηκαν σε δελτίο ειδήσεων κεντρικού τηλεοπτικού σταθμού, επιχειρήσαμε να αναλύσουμε αφενός τον τρόπο παρουσίασης των εγκλημάτων και αφετέρου τη σχέση που αναπτύσσεται τελικά ανάμεσα στο μήνυμα και τον αποδέκτη, αναγνωρίζοντας τον επικοινωνιακό προσανατολισμό του συγκεκριμένου τηλεοπτικού είδους στην πρόσληψη, στην απήχηση και στην επίδραση που έχει στον παραλήπτη.

Αναλυτικότερα, θα πρέπει να σημειώσουμε πως το τηλεοπτικό ρεπορτάζ, ένα ξεχωριστό είδος που εντάσσεται στα δελτία ειδήσεων, διαχειρίζεται ένα οπτικό υλικό, το οποίο περιλαμβάνει εικόνες από την επικαιρότητα και φωνούμενο λόγο, ακολουθώντας συνήθως τρεις τρόπους: πλάνα με φωνή του δημοσιογράφου/αφηγητή (speakage) και σχετικές εικόνες (οι οποίες συχνά συνοδεύονται από τίτλους), πλάνα με τον δημοσιογράφο να μιλά μπροστά στην κάμερα και πλάνα που φιλοξενούν τις συνεντεύξεις διαφόρων ομιλητών[161]. Βάσει της συγκεκριμένης διαδικασίας, εξετάσαμε τρία δομικά χαρακτηριστικά που εντοπίζονται κατ' επανάληψη στα ρεπορτάζ και είναι η ύπαρξη τίτλων και υπότιτλων, η αλληλεπίδραση εικόνας-λόγου και τέλος η συνέντευξη. Οι κυριότερες ερευνητικές διαπιστώσεις μας οδήγησαν συνακόλουθα στην αναγνώριση και τον εντοπισμό του κυρίαρχου πλαισίου που χρησιμοποιήθηκε στην προβολή των υπό εξέταση τηλεοπτικών ρεπορτάζ.

Όπως προέκυψε, ακολουθήθηκε η χρήση των τεχνικών της προσωποποίησης και δραματοποίησης, βασικοί κανόνες «θεαματικοποίησης» των ειδήσεων, όχι όμως με ομοιόμορφο και ενιαίο τρόπο. Οι εξεταζόμενες περιπτώσεις αφορούσαν πέντε σύντομες «δραματικές» ιστορίες, η τηλεοπτική κάλυψη των οποίων υιοθέτησε την επεισοδιακή και

[160] Pan & Kosicki (1993, σε Scheufele & Tewksbury, 2007, σελ. 9-20)

[161] Βλ. Hartley (1972)

αρνητική πλαισίωση. Δεν ίσχυσε το ίδιο στην περίπτωση της Πατροκτονίας όπου ο πρωταγωνιστής πλαισιώθηκε θετικά. Το ενδιαφέρον εστιαζόταν σχεδόν αποκλειστικά στα πρόσωπα-πρωταγωνιστές της ιστορίας, με την προσοχή να επικεντρώνεται στα στοιχεία εκείνα που καθιστούν τους κεντρικούς ήρωες κακούς και επικίνδυνους, γεγονός στο οποίο συνέτειναν τόσο τα κοντινά και μέσης απόστασης πλάνα (στις περιπτώσεις που παρουσιάζονταν χωρίς κάλυψη τα πρόσωπα των ατόμων) όσο και η προσθήκη των συνεντεύξεων από αυτόπτες μάρτυρες. Μάλιστα, σε δύο ρεπορτάζ (υπόθεση Γιαννακοπούλου και έγκλημα στη Νίκαια) οι πρωταγωνιστές εμφανίστηκαν να εκδηλώνουν τα συναισθήματά τους, γεγονός που τους έκανε να φαίνονται περισσότερο οικείοι και πιο εύκολα αναγνωρίσιμοι στο κοινό. Τις εικόνες συνόδευε το κείμενο (speakage), το οποίο ξεχώριζε για τη «μελοδραματική» διάσταση που επιχειρούσε να δώσει στα γεγονότα και για τις ανατριχιαστικές του λεπτομέρειες, ενώ δεν έλειπε και η χρήση τίτλων και υπότιτλων σε κάποιες περιπτώσεις (με πιο αντιπροσωπευτική αυτή της Σαντορίνης).

Επιπλέον, είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι στα διερευνούμενα τηλεοπτικά ρεπορτάζ δεν υπήρξε προσθήκη μουσικής, ωστόσο διακρινόταν, κατά περίσταση, ο δραματικός και αγωνιώδης τόνος στη φωνή του δημοσιογράφου κατά την εκφώνηση του κειμένου, ενώ και οι λέξεις που επιλέγονταν (π.χ. φρίκη, σοκ, κυρίως στο έγκλημα της Σαντορίνης) ξεχώριζαν για τη συναισθηματική τους φόρτιση και την υπερβολή. Αναφορικά με την αλληλεπίδραση εικόνας-λόγου, η επικάλυψη κυριάρχησε σε όλα τα ρεπορτάζ και μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις με πολύ καλό συγχρονισμό, ενώ η μετατόπιση σημειώθηκε στα ρεπορτάζ του Μουρατίδη, της Πατροκτονίας και της Σαντορίνης (κυρίως στα σημεία περιγραφής της εγκληματικής πράξης), επιβεβαιώνοντας την αμοιβαία σχέση εικόνας και λεκτικού κειμένου.

Συμπερασματικά, η τηλεοπτική αφήγηση στα εν λόγω ρεπορτάζ πραγματοποιήθηκε με απροσδόκητες διαπλοκές αφηγηματοποιητικών και συνομιλιακών τρόπων του λόγου, υπονόμευση της μίας και μόνης οπτικής γωνίας, ερμηνευτική επεξεργασία της πληροφορίας με αξιολογήσεις, σχόλια και προβολή λεπτομερειών. Εντούτοις, όπως περιγράψαμε αναλυτικά σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο τρόπος και η συχνότητα εφαρμογής των ανωτέρω τεχνικών (τίτλοι, αλληλεπίδραση εικόνας-λόγου, προσθήκη βιωματικών συνεντεύξεων) διαφέρει σημαντικά στα πέντε τηλεοπτικά ρεπορτάζ. Τέλος, αξίζει να επισημάνουμε πως η επιλογή των εικόνων, των πλάνων που συνόδευσαν την αφήγηση του δημοσιογράφου, προσέδωσαν μία αλήθεια, παρουσίασαν μία πραγματικότητα που θεωρείται εκ των προτέρων δεδομένη, δημιούργησαν με άλλα λόγια την εντύπωση του γεγονότος, μολονότι «οι τηλεοπτικές εικόνες είναι χαρακτηριστικά επεισοδιακές, σύντομες και εφήμερες και το τηλεοπτικό θέαμα βλέπεται άπαξ και αστραπιαία και κατόπιν, με εξαίρεση τις περιστασιακές επαναλήψεις, χάνεται για πάντα. Η αλήθεια των τηλεοπτικών εικόνων δεν χαράζεται σε πέτρες, είναι προσωρινή, επικαιρική, φευγαλέα. Εκείνοι που εργάζονται στην τηλεόραση

γνωρίζουν πολύ καλά ότι το μέσον τους δεν ευνοεί τα σύνθετα νοήματα και προσαρμόζουν το υλικό τους ανάλογα» Kernan (2001, σελ. 235-236).

Όλα τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώνουν τη χρήση του πλαισίου της Ενημερω-Ψυχαγωγίας (Infotainment) κατά την παρουσίαση και των πέντε τηλεοπτικών ρεπορτάζ. Η κατασκευή της πραγματικότητας του εγκλήματος με όρους εκδραμάτισης, προσωποποίησης και αποσπασματικότητας μετατρέπει την είδηση σε θέαμα, ενισχύοντας έτσι τον ρόλο των ΜΜΕ ως μέσου ψυχαγώγησης του κοινού, γεγονός που αποδίδει αρκετά κέρδη στους ειδησεογραφικούς οργανισμούς. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Bourdieu (1980, σελ. 78), η μεσολάβηση της ακροαματικότητας υποτάσσει τη δημοσιογραφία στον καταναγκασμό του οικονομικού πεδίου. Η έντονη οικονομική πίεση στους τηλεοπτικούς σταθμούς να αποσπάσουν τη μεγαλύτερη δυνατή τηλεθέαση και να εξασφαλίσουν έτσι τις υψηλότερες εισπράξεις από τη διαφήμιση, οδηγεί στην αποσπασματική μετάδοση της είδησης, στον εντυπωσιασμό και τη σκηνοθεσία των γεγονότων για να αποκτήσουν τη μορφή που επιθυμούν οι τηλεθεατές. Στην προκειμένη περίπτωση, το εν λόγω πλαίσιο επιτυγχάνεται, πρωτίστως, μέσα από τις εικόνες, οι οποίες τοποθετούνται σε ακολουθία με το περιεχόμενο της είδησης, αιχμαλωτίζουν την προσοχή των τηλεθεατών, με αποτέλεσμα η γενικότερη δομή της ειδησεογραφικής ιστορίας να δημιουργεί μία συνολικότερη αίσθηση στο κοινό. Επιπρόσθετα, η ενασχόληση με τις θεαματικές και επιφαινόμενες όψεις της εγκληματικής είδησης και η αποφυγή της συζήτησης για τα βαθύτερα αίτια που προκάλεσαν αυτές τις πράξεις αλλά και για τα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας, έχουν ως αποτέλεσμα τη συναισθηματική διέγερση του τηλεθεατή, χωρίς όμως αυτό να συνεπάγεται απαραίτητα ότι έχει διαφωτιστεί σχετικά με τις υποκείμενες αιτίες του προβλήματος. Γίνεται αντιληπτό πως απόρροια αυτού είναι η ψυχαγωγική αξία της είδησης να παίρνει το προβάδισμα έναντι της κοινωνικής της σπουδαιότητας.

Στην εποχή μας φαίνεται να υπερισχύει ο εντυπωσιασμός έναντι της ενημέρωσης, η ψυχαγώγηση έναντι της πληροφόρησης, ενώ το περιεχόμενο των ειδήσεων χρωματίζεται από στοιχεία δράσης και πλοκής, εικόνες με συγκινησιακά στοιχεία και δραματοποίηση. Άλλωστε, όπως υπογραμμίζουν οι Lichter et al (1989, σελ. 15), οι ειδήσεις δεν αποτελούν έναν καθρέπτη στην πραγματικότητα, αλλά περισσότερο ένα πρίσμα, του οποίου οι τεθλασμένες εικόνες διαμορφώνονται όχι μόνο από τις εκδηλώσεις, αλλά από τις επιλογές και τις προοπτικές των δημοσιογράφων και της διεύθυνσης ειδήσεων, πρακτική που

δικαιολογεί και το γεγονός ότι η αναφορά στις ειδήσεις για το έγκλημα δεν είναι ενιαία, ούτε ομοιόμορφη[162].

Εν συνεχεία, ο ρόλος των τηλεοπτικών μεταδόσεων εγκληματικών ενεργειών τόσο στη διαμόρφωση εκτιμήσεων και στάσεων απέναντι σε σημαντικά θέματα γύρω από την εγκληματικότητα όσο και στον βαθμό βίωσης συναισθηματικών αντιδράσεων από πλευράς των υποκειμένων, αποτέλεσε το σημείο εστίασης του ερευνητικού μας ενδιαφέροντος. Η διεξαγωγή ενός πειράματος με σκοπό τη διατύπωση και τον έλεγχο υποθέσεων αναφορικά με συγκεκριμένες αιτιώδεις σχέσεις και η χρησιμοποίηση φοιτητών προκειμένου να αποτελέσουν το ερευνητικό μας δείγμα, θεωρήσαμε ότι ήταν η καλύτερη δυνατή μεθοδολογική επιλογή.

Σε συμφωνία με τις αρχικές μας υποθέσεις, διαπιστώθηκε ότι η νοηματοδότηση και ερμηνεία μιας είδησης είναι συνάρτηση όχι μόνο του περιεχομένου και των χαρακτηριστικών της αλλά και του τρόπου που παρουσιάζεται από τα μέσα ενημέρωσης, των τεχνικών οπτικής και συναισθηματικής της πλαισίωσης. Κάτι τέτοιο επιβεβαιώνεται από τα ευρήματα του πειράματός μας, καθώς σε κάθε μία από τις κλίμακες που χρησιμοποιήθηκαν (εξαίρεση αποτελεί η κλίμακα μέτρησης στάσεων απέναντι σε διάφορους αιτιολογικούς παράγοντες ερμηνείας της εγκληματικότητας) εντοπίστηκαν σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις των συμμετεχόντων ανά πειραματική συνθήκη.

Όπως προκύπτει από τη σύγκριση των αποτελεσμάτων, τα πιο πρόσφατα και βίαια εγκλήματα, τα οποία παρουσιάστηκαν με τέτοιον τρόπο ώστε αφενός να καλλιεργηθεί ένα αρνητικό και απειλητικό κλίμα (χρήση τίτλων με έντονο συγκρουσιακό και συγκινησιακό χαρακτήρα, ενσωμάτωση βιωματικών συνεντεύξεων, αγωνιώδης τόνος στη φωνή του δημοσιογράφου) και αφετέρου να απουσιάζει οποιαδήποτε αναφορά στα γενικότερα αίτια τέλεσης του συμβάντος, είναι και αυτά που προκάλεσαν τις πιο έντονες αντιδράσεις. Υπενθυμίζουμε ότι οι συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το ρεπορτάζ για το έγκλημα στη Σαντορίνη σημείωσαν τη μεγαλύτερη αποδοχή στις δηλώσεις που απέδιδαν την εγκληματική συμπεριφορά στην εγγενή ροπή στο κακό, βίωσαν τα πιο έντονα αρνητικά συναισθήματα και τέλος, αντιλαμβάνονταν σε υψηλότερο βαθμό την κοινωνία ως ένα κακό και επικίνδυνο περιβάλλον.

Οι εκδηλούμενες στάσεις και αντιδράσεις επηρεάζονταν, εξάλλου, από τεχνικές οπτικής πλαισίωσης, όπως η προτίμηση στα κοντινά ή μέσης απόστασης πλάνα (στις περιπτώσεις που επιτρέπονταν η προβολή του προσώπου χωρίς κάλυψη) αλλά και η εμφάνιση των

[162] Οι διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις των υποκειμένων, έτσι όπως προέκυψαν από την ενδελεχή εξέταση και παράθεση των στοιχείων της πειραματικής έρευνας, φαίνεται να επιβεβαιώνουν ότι για ένα αστυνομικό ρεπορτάζ οι δημοσιογραφικές αναφορές επιφυλάσσουν διαφορετική αντιμετώπιση.

πρωταγωνιστών να εκφράζουν συναισθήματα, γεγονός που βοηθά τους συμμετέχοντες να αναπτύξουν μια συμβολική σχέση μαζί τους. Φαίνεται, λοιπόν, ότι στις περιπτώσεις εκείνες (όπως στο τηλεοπτικό ρεπορτάζ για τη Γιαννακοπούλου), η παρουσίαση της είδησης σύμφωνα με το προαναφερθέν πλαίσιο συνέβαλε σημαντικά στην προσπάθεια των υποκειμένων να εξηγήσουν τους λόγους που οδηγούν κάποιον στη διάπραξη ενός εγκλήματος εγκαθιδρύοντας μια σύνδεση ανάμεσα στη συγκεκριμένη συμπεριφορά και στις ψυχολογικές ιδιαιτερότητες του ατόμου, μια σύνδεση χαρακτηριστική του έργου της ψυχολογιοποίησης. Αντίθετα, το γεγονός ότι στο τηλεοπτικό ρεπορτάζ για τον Φραντζή η μετάδοση βασίστηκε σε μακρινά και μέσης απόστασης πλάνα, με τον δράστη να παραμένει συναισθηματικά ανέκφραστος -εμποδίζοντας τους συμμετέχοντες από το να νιώσουν κάποια οικειότητα ή και να συναισθανθούν την προσωπική του ιστορία- δικαιολογεί, εν μέρει, την ασθενέστερη αποδοχή της ερμηνείας της εγκληματικότητας με όρους «ψυχοκοινωνικής υστέρησης».

Η συμβολή της πλαισίωσης στη διαμόρφωση εκτιμήσεων και στη νοηματοδότηση των αναπαριστώμενων γεγονότων γίνεται φανερή και μέσα από την υιοθέτηση διαφορετικής κάθε φορά οπτικής γωνίας κατά την προσέγγιση ενός θέματος. Παρατηρήθηκε, μάλιστα, πως όταν η επιλεχθείσα οπτική γωνία ενισχύεται με τις κατάλληλες εικόνες, μαρτυρίες, τίτλους, ακόμη και με τον τόνο στη φωνή του δημοσιογράφου, προκαλούνται διαφορετικά συναισθήματα αλλά και αντιδράσεις στους συμμετέχοντες. Εν προκειμένω, στο τηλεοπτικό ρεπορτάζ για το έγκλημα της Πατροκτονίας, η ανάλυση των αιτιών που οδήγησαν τον δράστη στη διάπραξη του εγκλήματος, ο ήρεμος και συγκαταβατικός τόνος στη φωνή του δημοσιογράφου, καθώς και οι δηλώσεις των μαρτύρων υπεράσπισης που φιλοξενήθηκαν, συνέτειναν στην πλαισίωση της εγκληματικής πράξης ως ηθικά παραδεκτής και λυτρωτικής.

Οι σημαντικές διαφοροποιήσεις που διαπιστώθηκαν ανάμεσα στις πειραματικές συνθήκες της Πατροκτονίας και της Σαντορίνης, τόσο ως προς τις συναισθηματικές αντιδράσεις όσο και ως προς τις εκτιμήσεις για τα αίτια διάπραξης εγκληματικών πράξεων, φαίνεται να στηρίζουν την προαναφερθείσα θεώρηση. Η υψηλότερη καταγραφή συναισθημάτων ελπίδας, αγάπης, αισιοδοξίας κ.ά. σημειώθηκε από τους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το έγκλημα της Πατροκτονίας, ενώ η σχεδόν απόλυτη άρνηση βίωσης θετικών συναισθημάτων προήλθε από τους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν την ανθρωποκτονία στη Σαντορίνη (όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, για το εν λόγω έγκλημα οι συμμετέχοντες εκδήλωσαν και τα υψηλότερα επίπεδα αρνητικών συναισθημάτων). Επιπλέον, στην πρώτη περίπτωση τα υποκείμενα εμφανίστηκαν περισσότερο έτοιμα να απορρίψουν την εγγενή ροπή στο κακό ως ικανοποιητική αιτιολόγηση των κινήτρων που ωθούν κάποιον στο έγκλημα, εν αντιθέσει με την πειραματική συνθήκη της Σαντορίνης όπου την επέλεξαν ως την πλέον κατάλληλη. Στην τελευταία αυτή

περίπτωση, οι συμμετέχοντες προσπάθησαν να εξηγήσουν τη συμπεριφορά ενός άλλου ατόμου εστιάζοντας πρωτίστως σε γνωρίσματα που βρίσκονται βαθιά ριζωμένα στο εσωτερικό του, αγνοώντας τους εξωτερικούς παράγοντες, επιβεβαιώνοντας έτσι την αρχική μας υπόθεση σχετικά με τις αποδόσεις αιτιών με γνώμονα το θεμελιώδες σφάλμα απόδοσης.

Ένα ακόμη ενδιαφέρον εύρημα αφορά στις στάσεις των συμμετεχόντων απέναντι στον τρόπο κάλυψης των εγκληματικών ενεργειών από τα ΜΜΕ. Η τοποθέτησή τους υπέρ της προστασίας της ψυχικής υγείας και του ηθικού του κοινού ή απεναντίας υπέρ του δικαιώματος στην πληροφόρηση (συμπεριλαμβανομένων των οδυνηρών και δύσκολων λεπτομερειών) βρέθηκε να υπεισέρχεται στις αξιολογήσεις τους για τις τηλεοπτικές μεταδόσεις. Όταν οι συμμετέχοντες υιοθετούσαν την άποψη της προφύλαξης της ψυχικής υγείας και του ηθικού του κοινού παρατηρούνταν εντονότερη προτίμηση σε μία επιλεκτική, λογική και ισορροπημένη μετάδοση. Βέβαια, όταν επρόκειτο για ένα ιδιαιτέρως βίαιο και σκληρό έγκλημα, η ανάγκη τους να το τοποθετήσουν σε ένα πλαίσιο αναφοράς, να το συγκεκριμενοποιήσουν και να το απομονώσουν προκείμενου να αποκαταστήσουν το αίσθημα ελέγχου τους, επέβαλε την αναζήτηση περισσότερων πληροφοριών σχετικά με το γεγονός και τις συνέπειές του. Φαίνεται πως, υπό αυτές τις συνθήκες, το δικαίωμα του κοινού να γνωρίζει είχε μεγαλύτερη σημασία από το να προστατευθεί η δημόσια ψυχική υγεία. Στην αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή οι συμμετέχοντες ενστερνίζονταν το επιχείρημα που προβάλλει ως αναφαίρετο δικαίωμα την πρόσβαση στην ενημέρωση (ακόμα κι αν οι πληροφορίες είναι σκληρές) διαπιστώθηκε, όπως ήταν αναμενόμενο, μεγαλύτερη επιθυμία για λεπτομερείς τηλεοπτικές μεταδόσεις. Εντούτοις, ενώ θα περιμέναμε η επανειλημμένη έκθεσή τους σε οδυνηρό και δύσκολο υλικό να προκαλεί απευαισθητοποίηση ή εξοικείωση, παρατηρήσαμε πως στην περίπτωση που η κάλυψη περιείχε ιδιαιτέρως σκληρές λεπτομέρειες, η προθυμία τους να λάβουν λεπτομερείς πληροφορίες μειώθηκε.

Ιδιαίτερη σημασία έχουν και τα ευρήματα εκείνα που συνηγορούν υπέρ της υπόθεσης πως όταν τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ των εγκληματικών ενεργειών αναφέρονται στην τιμωρία του δράστη, με τη συνεπακόλουθη απονομή της πολυπόθητης δικαιοσύνης, προάγεται η υιοθέτηση των θέσεων που κάνουν λόγο για την ύπαρξη ενός δίκαιου και ομαλού κόσμου. Με άλλα λόγια, οι εκφραζόμενες στάσεις ως προς την πίστη σε έναν δίκαιο κόσμο, όπου οι άνθρωποι λαμβάνουν αυτό που τους αξίζει -όσοι αξίζουν ανταμείβονται ενώ οι ένοχοι τιμωρούνται- υποδηλώνοντας δηλαδή μία εξισορροπητική αντιστοίχιση ανάμεσα στην υλοποίηση μιας συμπεριφοράς και στις συνέπειές της, βρέθηκε να καθορίζονται από τις πληροφορίες και τις εικόνες που επιλέγουν να παρουσιάσουν ή να αποσιωπήσουν τα υπό μελέτη τηλεοπτικά ρεπορτάζ σχετικά με την επιβολή δικαιοσύνης και την τιμωρία του ενόχου.

Στην περίπτωση του ρεπορτάζ για το έγκλημα του Μουρατίδη, η αναπαράσταση της ομολογίας και σύλληψης του δράστη (τέσσερις μήνες μετά τη δήλωση εξαφάνισης της δολοφονηθείσας) καθώς και η εικόνα μεταφοράς του δράστη με χειροπέδες στην ανακρίτρια και το πλήθος να τον αποδοκιμάζει, οδήγησε σε αυξημένη αποδοχή των δηλώσεων που συγκροτούν την προαναφερθείσα κοσμοθεωρητική διάσταση. Από την άλλη, η ασθενέστερη αποδοχή σημειώθηκε από τους συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το τηλεοπτικό ρεπορτάζ για το έγκλημα του Φραντζή, στο οποίο την λεπτομερή περιγραφή του εγκλήματος που διέπραξε ο δράστης διαδέχεται η εικόνα του να απολαμβάνει προνόμια ενός καθημερινού ανθρώπου (έχοντας συχνές εξόδους προκειμένου να πάει στο πανεπιστήμιο και να ολοκληρώσει τις σπουδές του).

Στο παρόν πείραμα επιχειρήσαμε να φωτίσουμε τη συμβολή των τηλεοπτικών μεταδόσεων εγκληματικών ενεργειών στη διαμόρφωση των εκφραζόμενων εκτιμήσεων και στάσεων, αλλά και να διερευνήσουμε τις πραγματικές συναισθηματικές αντιδράσεις των συμμετεχόντων αμέσως μετά την προβολή των υπό εξέταση ρεπορτάζ. Παρατηρήσαμε ότι οι συμμετέχοντες εμφανίστηκαν ιδιαίτερα ευάλωτοι στους συναισθηματικούς χειρισμούς της δραματοποίησης των ρεπορτάζ, μολονότι θα περιμέναμε η συχνή επαφή με τις αναπαραστάσεις βίαιων εγκλημάτων να οδηγήσει σε έναν μετριασμό των αντιδράσεων, μία αποστασιοποίηση ή εν μέρει και στην εξοικείωση μαζί τους. Πρόκειται για μία διαπίστωση που θα έπρεπε να ληφθεί σοβαρά υπόψη από τους δημοσιογράφους (και μάλιστα του ισχυρής επίδρασης τηλεοπτικού μέσου ενημέρωσης) αλλά και από τους υπεύθυνους σχεδιασμού των τηλεοπτικών ειδήσεων προκειμένου να χειρίζονται αντίστοιχα θέματα με την απαραίτητη ευαισθησία και σοβαρότητα, μεταφέροντας την είδηση απογυμνωμένη από συναισθηματικές αναφορές και μηχανισμούς τονισμού συγκεκριμένων μόνο στοιχείων. Άλλωστε, το περιεχόμενο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ειδήσεων που αφορούν σε εγκλήματα βίας δεν είναι αρκετά από μόνα τους ώστε να προκαλέσουν αντιδράσεις και συγκινησιακή φόρτιση στους τηλεθεατές;

Ο σκόπιμος υπερτονισμός εκφράσεων και λέξεων καθώς και οι οπτικοακουστικές τεχνικές οι οποίες πλαισιώνουν και υποστηρίζουν την προβολή της είδησης, θεωρούμε ότι θα έπρεπε να δώσουν τη θέση τους σε έναν επεξηγηματικό και καθησυχαστικό λόγο, ενταγμένο πάντα σε ένα πλαίσιο αναφοράς για τα βαθύτερα αίτια τέλεσης ενός συμβάντος. Η ποινική δικαιοσύνη θα πρέπει να προβάλλεται ως μέρος της ιστορίας του εγκλήματος, αξιολογώντας και δημοσιεύοντας στοιχεία που προέρχονται από το στάδιο της τιμωρίας του εγκληματία, όχι όμως ως μέσο ψυχαγωγίας, κάτι που συμβαίνει σήμερα. Συνεπώς, κρίνεται ως επιβεβλημένη η ανάγκη καθιέρωσης και τήρησης μιας σειράς κανονισμών από πλευράς των δημοσιογράφων, οι οποίοι πρεσβεύουν και ακολουθούν ένα επάγγελμα με ιδιαίτερο ανθρωπιστικό και κοινωνικό περιεχόμενο, θέτοντας στο επίκεντρο τον σεβασμό και την

προστασία του πολίτη από κάθε είδους στιγματισμό ή διατάραξη της κοινωνικής συνύπαρξης.

Έχει καταστεί, πλέον, σαφές πως τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κατέχουν έναν ολοένα και πιο σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη κοινωνία. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Ekström (2002, σελ. 259) στα πλαίσια της συζήτησης για την τηλεοπτική δημοσιογραφία: «βρίσκεται αναμφισβήτητα ανάμεσα στους πιο ισχυρούς οργανισμούς που παράγουν γνώση στην εποχή μας, ασκώντας μεγάλη επιρροή στο κοινό». Υπό το πρίσμα αυτής της οπτικής, οι πιθανοί κίνδυνοι που ελλοχεύουν από τον παγιωμένο τρόπο παρουσίασης της εγκληματικής είδησης εκτείνονται από την υποκίνηση αντικοινωνικών συμπεριφορών στην ενίσχυση μιας ιδιαίτερης ιδεολογίας για το έγκλημα και τη δικαιοσύνη (Garofalo, 1981, σελ. 343). Για τον λόγο αυτόν, απαιτείται μία ιδιαίτερη προσοχή και σοβαρότητα κατά την προσέγγιση και ανάλυση του περιεχομένου των μέσων ενημέρωσης καθώς και των επιδράσεων που καταγράφονται στην κοινωνία.

Αξίζει βέβαια να προσμετρηθούν σε μελλοντικές έρευνες και παράγοντες που να αφορούν στην ποσοτική καταγραφή χρήσης των Μέσων (ώρες παρακολούθησης τηλεόρασης και προτιμώμενο μέσο) καθώς και μεταβλητές που να διερευνούν την πιθανότητα προγενέστερης θυματοποίησης. Επιπλέον, θα είχε ενδιαφέρον να εξεταστεί ο τρόπος με τον όποιο αντιμετώπισαν τις ίδιες εγκληματικές πράξεις τα δελτία ειδήσεων της κρατικής τηλεόρασης, στο πλαίσιο μιας σύγκρισης με τις τηλεοπτικές αναμεταδόσεις των ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών. Στη λογική αυτή, ενδιαφέρον θα παρουσίαζε και μία συγκριτική έρευνα ανάμεσα στους τηλεοπτικούς σταθμούς εθνικής εμβέλειας και στην περιφερειακή τηλεόραση[163] σε ό,τι αφορά την προβολή ειδήσεων με θέμα το έγκλημα. Τέλος, ενδείκνυται η επέκταση των σχετικών ερευνών ώστε να περιλαμβάνουν μεγαλύτερο δείγμα και ενδεχομένως περισσότερα υπό εξέταση ρεπορτάζ, ενώ στο πλαίσιο της διαρκούς ανάπτυξης και εξέλιξης στις τεχνικές μετάδοσης της πληροφορίας σημαντική θα ήταν και η διερεύνηση του τρόπου παρουσίασης των αντίστοιχων ειδήσεων από το διαδίκτυο.

Είναι γεγονός ότι για κάθε μία από τις μεταβλητές που επιχειρήσαμε να εξετάσουμε σχετικά με το έγκλημα και την τηλεοπτική του μετάδοση στα δελτία ειδήσεων, υπάρχουν πολλοί άλλοι τρόποι προσέγγισης που θα μπορούσαν να έχουν επιλεχθεί και πολλά πράγματα που θα μπορούσαν να γίνουν διαφορετικά. Παρ' όλα αυτά, ελπίζουμε ότι με την ερευνητική προσπάθεια, τα αποτελέσματα της οποίας συνοψίστηκαν πιο πάνω, συμβάλαμε σε κάποιον βαθμό στην κατανόηση του ρόλου, των κοινωνικών προεκτάσεων και των συνεπειών της τηλεοπτικής παρουσίασης της εγκληματικότητας. Σίγουρα, το μέγεθος επίδρασης των

[163] Αναφορικά με την αναπαράσταση των εγκλημάτων στον περιφερειακό τύπο και την περιφερειακή τηλεόραση πολύ σημαντική είναι η μελέτη που πραγματοποίησε η Βασιλική Θεολόγη, βλ. Θεολόγη (2011)

ανεξάρτητων μεταβλητών στη διαμόρφωση των εκδηλούμενων στάσεων και αντιδράσεων θα μπορούσε να διαφοροποιηθεί ως συνάρτηση του διαφορετικού τρόπου εγχειρηματοποίησης των μεταβλητών. Άλλωστε, όπως εξηγεί ο Liyanarachchi (2007, σελ. 55), η γενικευσιμότητα των ευρημάτων ενός πειράματος μπορεί μόνο να επιτευχθεί με τη σύγκλιση των αποτελεσμάτων πολλών μελετών στο ίδιο ερευνητικό πεδίο, (π.χ. η εγκυρότητα μέσω σύγκλισης που πρότειναν οι Campbell και Fiske, 1959, μία μετα-ανάλυση πραγματοποιήθηκε από τους Hunter et al., 1982). Η θέση αυτή υπεισέρχεται και στις κοινωνικές επιστήμες με τους McGrath et al. (1982, σελ. 105) να υποστηρίζουν πως κανένα πειραματικό εύρημα δεν συνιστά απόδειξη και καμία μελέτη δεν αποδίδει γνώση. Η εμπειρική γνώση μπορεί να κερδίσει αξιοπιστία μόνο αν ιδωθεί υπό το πρίσμα ενός συνόλου αντίστοιχων αποτελεσμάτων. Έτσι, γίνεται κατανοητό πως η κάθε έρευνα, ανεξάρτητα από τη φύση των συμμετεχόντων, θα πρέπει να αξιολογείται υπό το φως μίας ευρύτερης ερευνητικής ατζέντας στην οποία και επιθυμεί να συνεισφέρει. Θεωρούμε ότι το πείραμα που πραγματοποιήσαμε αναδεικνύει τον τρόπο παρουσίασης και αντιμετώπισης μιας είδησης, τις τεχνικές πλαισίωσής της, ως σημαντικούς παράγοντες επηρεασμού της κοινής γνώμης, παρέχοντας επαρκείς ενδείξεις για την ύπαρξη μιας σύνδεσης ανάμεσα στον τρόπο που ένα τηλεοπτικό δελτίο ειδήσεων θα επιλέξει να διαπραγματευτεί και να αφηγηθεί το εγκληματικό φαινόμενο και στις εκτιμήσεις και αντιδράσεις των τηλεθεατών, κάτι που σίγουρα δεν θα πρέπει να αγνοηθεί αλλά αντίθετα να αποτελέσει αντικείμενο περαιτέρω έρευνας και αξιολόγησης.

Βιβλιογραφία

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Almeida, E.P. (1992). A Category System for the Analysis of Factuality in Newspaper Discourse. Σε Κακαβούλια Μ. (2001), Αφηγηματικές τεχνικές στον ειδησεογραφικό λόγο, *Γλωσσολογία*, 13: 71-102.

Αριστοτέλης, (1995:1449β). *Περί Ποιητικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Εστία.

Αριστοτέλης, (1991:1341β). *Πολιτικά*. Αθήνα: Εκδόσεις Ζαχαρόπουλος.

Bauman, Z. (2007). *Ρευστός Φόβος*. Αθήνα: ΠΟΛΥΤΡΟΠΟΝ.

Becker, H.S. (1998). Visual Sociology, Documentary Photography, and Photojournalism: It's (Almost) All a Matter of Context. Σε Σκαρπέλος Γ. (2011), *Εικόνα και Κοινωνία. Από την Κοινωνική Φωτογραφία στην Οπτική Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος, 133-134.

Bourdieu, P. (1980). *Για την τηλεόραση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη (Έκδοση Τρίτη).

Bourdieu, P. (1998). *Για την τηλεόραση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Βρύζας, Κ. (1986). Ο εντυπωσιασμός στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 61: 97-123.

Γαρδικιώτης, Α. (2005). Κοινωνική ψυχολογία και επιδράσεις των μέσων μαζικής επικοινωνίας: "Βίοι παράλληλοι"; *Μια ανασκόπηση σε Ψυχολογία*, 12(4): 604-623.

Garofalo, J. (1981). The Fear of Crime: Causes and Consequences. Στο συλλογικό τόμο, Καφετζής Π., Μαλούτας Θ., Τσίγκανου Ι. (επιμ.) (2007), *Πολιτική, Κοινωνία, Πολίτες Αναλύσεις Δεδομένων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας*, Αθήνα: ΕΚΚΕ, 194-217

Δαγτόγλου, Π. (2004). *Διοικητικό δικονομικό δίκαιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα

Δημάκης, Α. (2007). Η σχέση Ποινικής Δίκης και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, με έμφαση στο ζήτημα της τηλεοπτικής μετάδοσης της δίκης. Σε Κοτσαλής Λ., Τριανταφύλλου Γ., (εκδ. επιμ.) (2007), *Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ποινικό Δίκαιο.* Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Δουλκέρη, Τ. (1990). *Μέσα μαζικής επικοινωνίας και ισότητα των δύο φύλων*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Zanin, S. (2004). Rappresentazione e amplificazione della devianza nel caso dei bambini di Satana. Σε Κουκουτσάκη Α., *Εισαγωγή στο μάθημα της Πολιτισμικής Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο. Διαθέσιμο σε: http://www.scribd.com/doc/96575297/Εγκληματολογία-και-Πολιτισμική-Εγκληματολογία Πρόσβαση Σεπτέμβριος 2012.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2006). Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας. *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9: 1031-1039.

Θεοδωροπούλου, Μ. (2009). Η γυναίκα ως δράστης και η αντιμετώπισή της από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Σε Τσίγκανου Ι. (επιμ.) (2009), Η Διαχείριση των ποσοτικών δεδομένων στην εγκληματολογική έρευνα, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Αθήνα: ΕΚΚΕ, 129Β: 125-156.

Θεολόγη, Β. (2011). *Εγκληματικότητα και ΜΜΕ*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ι.Ο.Μ. (2008). *Εθνική Έρευνα για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης στην Ελλάδα – 2007*. Διαθέσιμο σε: www.iom.gr. Πρόσβαση Σεπτέμβριος 2011.

Καββαθάς, Δ. (2012). Συνέντευξη στο περιοδικό Lifo, *ΜακΛούαν*: *Προφήτης των media ή ποπ τσαρλατάνος;* Διαθέσιμο σε: http://www.lifo.gr/mag/features/3164. Πρόσβαση Απρίλιος 2012.

Κακαβούλια, Μ. (2001). Αφηγηματικές τεχνικές στον ειδησεογραφικό λόγο. *Γλωσσολογία*, 13: 71-102.

Katz, E., Blumler J. G, & Gurevitch, M., (1974). Utilisation of Mass Communication by the Individual. Σε Παπλιάκου Β., Σταθοπούλου Θ., Στρατουδάκη Χ. (επιμ.) (2011), *Θεσμοί-Αξίες-Συμπεριφορές: Μελέτη των ευρημάτων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας (2008-2009)*, Αθήνα: ΕΚΚΕ, 140-158.

Kernan, A. (2001). *Ο θάνατος της λογοτεχνίας*. Αθήνα: Νεφέλη.

Κουκουτσάκη, Α. (2005). *Κοινωνικές Αναπαραστάσεις του Εγκλήματος και Εγκληματολογία - Εισαγωγή στο μάθημα της Πολιτισμικής Εγκληματολογίας*. Διδακτικές σημειώσεις, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Κουκουτσάκη, Α. (2008). *Κοινωνικές Αναπαραστάσεις του Εγκλήματος και Εγκληματολογία - Εισαγωγή στο μάθημα της Πολιτισμικής Εγκληματολογίας*. Διδακτικές σημειώσεις, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Κουκουτσάκη, Α. (2009). Η γυναίκα εγκληματίας στο δημόσιο χώρο: Αναπαραστάσεις της γυναικείας εγκληματικότητας. Σε Ψύλλα Μ. (επιμ.) (2009), *Δημόσιος χώρος και φύλο*, Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.

Κωνσταντινίδου, Α. (2001). *Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος: Η εγκληματικότητα των Αλβανών Μεταναστών στον Αθηναϊκό τύπο*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Κωνσταντινίδου, Χ. (2002). Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και η Παραγωγή Νοήματος: Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Προοπτικές. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 108-109: 139-188.

Λαμπροπούλου, Ε. (1997). *Η κατασκευή της κοινωνικής Πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας: Η περίπτωση της Βίας και της Εγκληματικότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.

Λαμπροπούλου, Ε. (1999). *Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας – Η περίπτωση της Βίας και της Εγκληματικότητας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (Β΄ έκδοση).

Lang, A., Newhagen, J. & Reeves, B. (1996). Negative Video as Structure: Emotion, Attention, Capacity and Memory. Σε Ντάβου, Μ. (2008) Η συναισθηματική ατζέντα των τηλεοπτικών ειδήσεων, *Περιοδικό Διάπλους*, 23: 41-45.

Lippmann, W. (1988). *Κοινή Γνώμη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κάλβος.

Μαλούτας, Θ. (2011). Η Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα (ΕΚΕ) και η συμμετοχή της Ελλάδας. Σε Παπλιάκου Β., Σταθοπούλου Θ., Στρατουδάκη Χ. (επιμ.) (2011), *Θεσμοί-Αξίες-Συμπεριφορές: Μελέτη των ευρημάτων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας (2008-2009)*, Αθήνα: ΕΚΚΕ, 15.

Μαντόγλου, Α., & Προδρομίτης, Γ. (2008). Το Πείραμα στην Κοινωνική Ψυχολογία. Σε Παπαστάμου Σ. (2008), *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία, Τόμος Α' Επιστημολογικοί Προβληματισμοί και Μεθοδολογικές Κατευθύνσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο, 491-533.

McQuail, D. (1997). *Εισαγωγή στη θεωρία της μαζικής επικοινωνίας*. Αθήνα: Καστανιώτης.

McCombs M., Einsiedel E. & Weaver D. (1996). *Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και η Διαμόρφωση της Κοινής Γνώμης*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Μοσχοπούλου, Γ.Α. (2005). *Η εγκληματικότητα των μεταναστών – Απεικόνιση του φαινομένου στον Απογευματινό Τύπο 1990–1999*. Αθήνα–Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μπακογιάννης, Κ. (2007). Η προβολή της ποινικής δίκης από τα ΜΜΕ («Έμμεση Δημοσιότητα») ως ζήτημα συνταγματικού δικαίου. Σε Κοτσαλής Λ., Τριανταφύλλου Γ., (εκδ. επιμ.) (2007), *Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ποινικό Δίκαιο*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μπακουνάκης, Ν. (2008). Η καλλιέργεια του φόβου. *Το Βήμα Online*. 12 Δεκεμβρίου 2008. Διατίθεται σε: http://www.tovima.gr/.

Μπάτζιου, Α. (2009). *Η εικόνα της ετερότητας στα ΜΜΕ: μια συγκριτική μελέτη της οπτικής απεικόνισης των μεταναστών στον τύπο δύο νέων χωρών υποδοχής (Ελλάδα & Ισπανία)*. Διατριβή (διδακτορική) - Πάντειο Πανεπιστήμιο. Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού. Διαθέσιμο σε: http://library.panteion.gr. Πρόσβαση Ιανουάριος 2012.

Ναυρίδης, Κ., Πάνος, Δ., & Νίκα, Σ. (2002). *Ανθρώπινα δικαιώματα και Ελληνικά τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων: Μια έρευνα ανάλυσης περιπτώσεων*. Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ.

Ντάβου, Μ. (2008). Η συναισθηματική ατζέντα των τηλεοπτικών ειδήσεων. *Διάπλους*, 23: 41-45.

Πανούσης, Γ.Α. (1989). *Το εγκληματικό στερεότυπο: Κοινωνικό δηλητήριο δια του τύπου διοχετευόμενο*. ΕΚΚΕ, 74: 72-104.

Παπαθανασόπουλος, Σ. (1993). *Απελευθερώνοντας την Τηλεόραση*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Παπαϊωάννου, Π. (2001). *Εγκλήματα Ζηλοτυπίας, Εγκληματολογική Θεώρηση και Νομολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Παπαρίζου, Α., & Χατζηβασιλείου, Δ. (2004). Ανασφάλεια και Μ.Μ.Ε. Εργασία στο πλαίσιο του μαθήματος*: Η μικρή εγκληματικότητα στις πόλεις στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Αίσθημα ανασφάλειας. Φόβος του εγκλήματος*. Διδ. Καθ. Ζαραφωνίτου Χ., Αθήνα.

Παπαστάμου, Σ., & Προδρομίτης, Γ. (2010). *Κρατική και μη κρατική πολιτική βία: Τα δύο άκρα της (αν)ισορροπίας του τρόμου*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Παπαστάμου, Σ. (1989β). *Ψυχολογιοποίηση: Επιπτώσεις των ψυχολογικών ερμηνειών στα φαινόμενα κοινωνικής επιρροής*. Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.

Πλαγιαννάκος, Γ. (2002). *Η τηλεοπτική μετάδοση της δίκης*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Σακαλάκη, Μ. (1984). *Κοινωνικές Ιεραρχίες και Σύστημα Αξιών – Ιδεολογικές δομές στο Νεοελληνικό Μυθιστόρημα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρο.

Schneider, H.J. (1989). Το έγκλημα στα ΜΜΕ. *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, 3(4): 88–116.

Σεραφετινίδου, Μ. (1987). *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*. Αθήνα: Gutenberg.

Σεραφετινίδου, Μ. (1991). *Κοινωνιολογία των ΜΜΕ*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Σκαρπέλος, Γ. (2011). *Εικόνα και Κοινωνία. Από την Κοινωνική Φωτογραφία στην Οπτική Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

Στρατουδάκη, Χ. (2011). Υποκειμενική Ευημερία: Ευτυχία και Ικανοποίηση των Ελλήνων από τη ζωή τους. Σε Παπλιάκου Β., Σταθοπούλου Θ., Στρατουδάκη Χ. (επιμ.) (2011), *Θεσμοί-Αξίες-Συμπεριφορές: Μελέτη των ευρημάτων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας (2008-2009)*, Αθήνα: ΕΚΚΕ, 97-120.

Τσίγκανου, Ι. (2002). Φύλο και κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες: η περίπτωση της γυναικείας εγκληματικότητας στην Ελλάδα σήμερα. Σε Τσίγκανου Ι. (επιμ.) (2009), Η Διαχείριση των ποσοτικών δεδομένων στην εγκληματολογική έρευνα, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Αθήνα: ΕΚΚΕ, 129Β: 125-156.

Τσίγκανου, Ι. (2007). Ο φόβος του εγκλήματος: Δεδομένα και μεθοδολογικά παραλειπόμενα. Στο συλλογικό τόμο, Καφετζής Π., Μαλούτας Θ., Τσίγκανου Ι. (επιμ.) (2007), *Πολιτική, Κοινωνία, Πολίτες Αναλύσεις Δεδομένων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας*, Αθήνα: ΕΚΚΕ, 194-217.

Φραγκίσκου, Α. (2011). Χρήσεις των μέσων στην Ελλάδα και στην Ευρώπη: μια ανάλυση των ευρημάτων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας για τη χρήση των ΜΜΕ. Σε Παπλιάκου Β., Σταθοπούλου Θ., Στρατουδάκη Χ. (επιμ.) (2011), *Θεσμοί-Αξίες-Συμπεριφορές: Μελέτη των ευρημάτων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας (2008-2009)*, Αθήνα: ΕΚΚΕ, 140-158.

Χατζιδάκις, Μ. (2007). *Τα σχόλια του τρίτου*. Αθήνα: Εξάντας.

Χατζόγλου, Δ. (1998). *Η «κατασκευή» της πραγματικότητας και τα ΜΜΕ*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Χωλ, Σ. κ.α. (1989). Η αστυνόμευση της κρίσης – Η εξισορρόπηση των εκδοχών: η εκμετάλλευση του Χάντσγουόρθ. Σε Κομνηνού Μ., Λυριτζής Χ. (επιμ.) (1989), *Κοινωνία, εξουσία και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Foucault, M. (1989). *Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής*. Αθήνα: Ράππα.

Foucault, M. (2011). *Επιτήρηση και τιμωρία : Η γέννηση της φυλακής*. Αθήνα: Πλέθρον.

Sekula, A. (1996). The Body and the Archive. Σε Σκαρπέλος Γ. (2011), *Εικόνα και Κοινωνία. Από την Κοινωνική Φωτογραφία στην Οπτική Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος, 139.

ΔΙΕΘΝΗΣ

Abercrombie, N., & Longhurst, B. (1998). *Audiences: A Sociological Theory of Performance and Imagination*. London: Sage Publications Ltd.

Adams, R.E. (1992). Is happiness a house in the suburbs? The influence of urban versus suburban neighborhoods on psychological health. *Journal of Community Psychology*, 20: 353-372.

Adler, P.A. (1985). *Wheeling and Dealing*. New York: Columbia Univ. Press.

Adler, P.A., & Adler, P. (1987). *Membership Roles in Field Research*. Newbury Park, CA: Sage.

Adorno, T. (1991). *The Culture Industry*. London: Verso.

Alexander, F., & Staub, H. (1956). *The Criminal, the Judge, and the Public: A Psychological Analysis, III.* Glencoe: The Free Press and the Falcon's Wing Press.

Altemeyer, B. (1988). *Enemies of freedom: Understanding right-wing authoritarianism*. San Francisco: Jossey-Bass.

Altheide, D. (2007). The mass media and terrorism. *Discourse & Communication*, 1: 287–308.

Anderson, B. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.

Anderson, C.A., & Bushman, B.J. (1997). External Validity of 'Trivial' Experiments: The Case of Laboratory Aggression. *Review of General Psychology*, 1: 19-41.

Anderson, C.A., Lindsay, J.J., & Bushman, B.J. (1999). Research in the psychological laboratory: Truth or triviality? *Current Directions in Psychological Science,* 8: 3-9.

Ang, I. (1985). *Watching Dallas: Soap Opera and the Melodramatic Imagination*. London: Methuen.

Appelbaum, S.A. (1973). Psychological mindedness: Word, concept, and essence. *International Journal of Psycho-Analysis*, 54: 35-46.

Arieti, S. (1970). Cognition and Feeling. In Arnold M.B. (ed.) (1970)*, Feelings and Emotions: The Loyola Symposium*. New York: Academic Press, 135:143.

Baden, C. (2010). Contextualizing frames in political discourse: Using semantic network analysis to investigate political parties' framing strategies in the Dutch EU referendum campaign. Paper presented at the *International Communication Association Annual Conference 2010*, Singapore.

Baker, M.H., Nienstedt, B.C., Everett, R.S., & McCleary, R. (1983). The impact of a crime wave: Perceptions, fear, and confidence in the police. *Law and Society Review*, 17: 319-335.

Baldwin, M.W., & Wesley, R. (1996). Effects of existential anxiety and self-esteem on the perception of others. *Basic and Applied Social Psychology*, 18: 75–95.

Bandura, A., Ross, D., & Ross, S.A. (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63: 572-582.

Barak, G. (ed.) (1994). *Media, Process and the social construction of crime: Studies in Newsmaking Criminology*. New York: Sage.

Barak, G. (1995). Media, crime, and justice: a case for constitutive criminology. In Ferrell J., & Sanders C.R. (eds.) (1995), *Cultural Criminology*, Boston: Northeastern Univ. Press, 142-166.

Barak, G. (1988). Newsmaking Criminology: reflections on the media, intellectuals, and crime. *Justice Q.*, 5: 565-587.

Barak, G. (1994a). *Media, Process, and the Social Construction of Crime: Studies in Newsmaking Criminology*. New York: Garland.

Barnet, B. (2003). Guilty and threatening: Visual bias in television news crime stories. *Journalism and Communication Monographs*, 5: 103-115.

Bar-On, R. (1997). *The Emotional Quotient Inventory (EQ-i): Technical manual*. Toronto, Canada: Multi-Health Systems, Inc.

Bastian, B., & Haslam, N. (2006). Psychological essentialism and stereotype endorsement. *Journal of Experimental Social Psychology*, 42: 228–235.

Baumer, T.L. (1978). Research on fear of crime in the United States. *Victimology*, 3: 254-264.

Baumer, T.L. (1985). Testing a general model of fear of crime: Data from a national sample. *The Journal of Research in Crime and Deliquency*, 22: 239-255.

Bausinger, B. (1984). Media, Technology and Daily Life. *Media, Culture & Society*, 6(4): 343–351.

Becker, H.S., & McCall, M. (ed.) (1990). *Symbolic Interaction and Cultural Studies*. Chicago: Univ. Chicago Press.

Becker, H.S. (1963). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: Free Press.

Bell, A. (1991). *The Language of News Media*. Oxford: Blackwell.

Bell, A. (1994). Telling stories. In Graddol D., & Boyd-Barrett O. (eds.) (1994), *Media Texts: Authors and Readers*, Clevedon: Multilingual Mattters: Open University Press, 119-136.

Bell, M., & Van Leeuwen, T. (1994). *The Media Interview: Confession, Contest, Conversation*. New South Wales: University Press.

Berlyne, D.E. (1960). *Conflict, arousal and curiosity*. New York: McGraw-Hill.

Best, J. (ed.) (1995). *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems*. New York: Aldina de Gruyter (2nd ed.).

Black, V. (1955). Laboratory versus field research in psychology and the social sciences. *British Journal for the Philosophy of Science,* 5: 319-330.

Blumer, H. (1946). Elementary collective groupings. In Lee A.M. (eds.) (1951), *New outline of the principles of sociology*, New York: Barnes & Noble, 178-198.

Boden, D., & Zimmerman, D.H. (eds.) (1991). *Talk and Social Structure*. Berkeley: University of California Press.

Bordwell, D. (1985). *Narration in the Fiction Film*. London: Methuen.

Bordwell, D., & Thompson, K. (1979). *Film Art: an Introduction*. Reading Massachusetts: Addison-Wesley.

Briggs, A., & Burke, P. (2010). *A Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet*. Cambridge: Polity.

Brosius, H.B. (1993). The Effects of Emotional Pictures in Television News. *Communication Research*, 20(1): 105-124.

Brown, S. (2011). Media/crime/millennium: where are we now? A reflective review of research and theory directions in the 21st century. *Sociology Compass*, 5(6): 413-425.

Brown, S., & Heath, L. (1984). Coping with critical life-events: An integrative cognitive-behavioral model for research and practice. In Brown S., & Lent R. (eds.) (2008), *Handbook of counselling psychology*, New York: Wiley, 545-578.

Brownstein, H.H. (1995). The media and the construction of random drug violence. In Ferrell J., & Sanders C.R. (eds.) (1995), *Cultural Criminology*, Boston: Northeastern Univ. Press, 45-65.

Brownstein, H.H. (1996). *The Rise and Fall of a Violent Crime Wave: Crack Cocaine and the Social Construction of a Crime Problem*. Guilderland, NY: Harrow & Heston.

Burawoy, M., Burton, A., Ferguson, A.A., Fox, K.J., Gamson. J., et al. (1991). *Ethnography Unbound: Power and Resistance in the Modern Metropolis*. Berkeley: Univ. Calif. Press.

Burby, R.J., & Rohe, W.M. (1989). Deconcentration of public housing: Effects of residents' satisfaction with their living environments and their fear of crime. *Urban Affairs Quarterly*, 25: 117-141.

Bushman, B., & Anderson, C. (2002). Violent video games and hostile expectations: A test of the general aggression model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28: 1679-1686.

Busselle, R.W. (2001). Television exposure, perceived realism, and exemplar accessibility in social judgment process. *Media Psychology*, 3: 43-68.

Busselle, R.W., & Shrum, L.J. (2003). Media exposure and exemplar accessibility. *Media Psychology*, 5: 255-282.

Caldas-Coulthard, C. (1997). *News as Social Practice*. Florianopolis: ARES.

Cameron, D. (2001). *Working with Spoken Discourse*. London: Sage.

Cameron, D. (2000). *Good to Talk?.* London: Sage Publications.

Campbell, D.T., & Fiske, D.W. (1959). Convergent and Discriminant Validation by the Multitrait-Multimethod Matrix. *Psychological Bulletin*, 56: 81-105.

Cashmore, E. (1994). *And there was Television*. London: Routledge.

Cattell, R.B. (1971). *Abilities: Their structure, growth, and measurement*. Boston: Houghton Mifflin.

Chaney, D. (1972). *Processes of Mass Communication*. London: MacMillan.

Cheatwood, D. (1998). Prison movies: films about adult, male, civilian prisons: 1929-1995. In Bailey F.Y., & Hale D.C. (eds.) (1998), *Popular Culture, Crime and Justice*, Belmont, CA: West/Wadsworth, 209-231.

Chermak, S. (1995). *Victims in the News: Crime and the American News Media*. Boulder, CO: Westview.

Chermak, S. (1997). The presentation of drugs in the news media: the news sources involved in the construction of social problems. *Justice Q*. 14: 678-718.

Chermak, S.M. (1998). Police, courts, and corrections in the media. In Bailey F.Y., & Hale D.C. (1998), *Popular Culture, Crime, and Justice*, Belmont, CA: West/Adsworth, 87-99.

Chong, D., & Druckman, J.N. (2007). A theory of framing and opinion formation in competitive elite environments. *Journal of Communication*, 57: 99–118.

Chouliaraki, L., & Fairclough, N. (1999). *Discourse in Late Modernity - Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Christie, T. (2006). Framing rationale for the Iraq war: The interaction of public support with mass media and public policy agendas. *International Communication Gazette*, 68: 519–532.

Cirino, R. (1974). *Power to persuade*. New York: Bantam.

Clarke, J. (1976). Style. In Hall S., & Jefferson T. (eds.) (1976), *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*, London: Hutchinson, 175-191.

Clayman, S., & Heritage, J. (2002). *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: CUP.

Clemente, F., & Kleiman, M.B. (1977). Fear of crime in the United States: A multivariate analysis. *Social Forces*, 56: 519-531.

Clough, P. (1992). *The End(s) of Ethnography: From Realism to Social Criticism*. Newbury Park, CA: Sage.

Cohen, S., & Young, J. (eds.) (1973). *The Manufacture of News: Deviance, Social Problems, and the Mass Media*. London: Constable.

Cohen, S. (1972/1980). *Folk Devils and Moral Panics*. London: Macgibbon & Kee.

Cohen, S. (1971). *Images of Deviance*. Harmondsworth, UK: Penguin.

Cohen, S. (1972). *Folk Devils and Moral Panics*. London: Macgibbon & Kee.

Cohen, S. (1979). The punitive city: notes on the dispersal of social control. *Contemp. Crises*, 3: 339-363.

Cohen, S. (1988). *Against Criminology*. New Brunswick, NJ: Transaction.

Cohen, S. (1998). *Folk Devils and Moral Panics*. London: Routledge (2nd ed.).

Comstock, G. (1989). *The Evolution of American Television*. London: Sage (2nd ed.).

Coulthard, M., & Montgomery, M. (eds.) (1981). *Studies in Discourse Analysis*. London: Routledge & Kegan Paul.

Covington, J., & Taylor, R.B. (1991). Fear of crime in urban residential neighborhoods: Implications of between -and within- neighborhood sources for current models. *Sociological Quarterly*, 32: 231-249.

Crandall, C.S., & Eshleman, A. (2003). A justification-suppression model of the expression and experience of prejudice. *Psychological Bulletin*, 129: 414–446.

Creaton, H. (2003). *Recent Scholarship on Jack the Ripper and the Victorian Media*. Institute of Historical Research (www.history.ac.uk). Visited April 2011.

Curran, J. (1977). Capitalism and Control of the Press 1800-1975. In Curran J., Gurevitch M., & Woolacott J. (eds.) (1977), *Mass Communication and Society*, London: Edward Arnold, 195-230.

Curtis, L.P. (2001). *Jack the Ripper and the London Press*. New Haven: Yale University Press.

D' Angelo, P. (2002). News framing as a Multiparadigmatic Research Program: A Response to Entman. *Journal of Communication*, 52(4): 870-888.

Dalbert, C., & Yamauchi, L.A. (1994). Belief in a just world and attitudes toward immigrants and foreign workers: a cultural comparison between Hawaii and Germany. *Journal of Applied Social Psychology*, 24: 1612–1626.

Darnton, R. (1975). Writing News and Telling Stories. *Daedalus*, 104: 175-194.

David, C.C., Atun, J.M., Fille, E., & Monterola, C. (2011). Finding Frames: Comparing Two Methods of Frame Analysis. *Communication Methods and Measures*, 5(4): 329–351.

Delia, J.G. (1987). Communication research: A history. In Berger C.H., & Chaffee S. (eds.) (1987), *Handbook of communication science*, London: Sage, 20-98.

Demoulin, S., Leyens, J.P., Paladino, M.P., Rodriguez-Torres, R., Rodriguez-Perez, A., & Dovidio, J.F. (2004). Dimensions of "uniquely" and "non-uniquely" human emotions. *Cognition & Emotion*, 18: 71-96.

Denkers, A.J.M., & Winkel, F.W. (1998). Crime victims, well-being, and fear in prospective and longitudinal study. *International Review of Victimology*, 5: 141-162.

Denzin, N.K. (1992). *Symbolic Interaction and Cultural Studies: The Politics of Interpretation*. Cambridge, MA: Blackwell.

Denzin, N.K. (1997). *Interpretive Ethnography*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Derek, C., & Ditton, J. (2005). Fear of Crime and the media: Assessing the lack of relationship. *Crime, Media, Culture*, 1: 322-332.

Dixon, T., & Linz, D. (2000). Overrepresentation and underrepresentation of African Americas and Latinos as lawbreakers on television news. *Journal of Communication*, 50: 131-155.

Dominick, J.R. (1978). Crime and law enforcement in the mass media. In Winick C. (ed.) (1978), *Deviance and mass media*, Beverly Hills, CA: Sage, 105-128.

Donovan, R.J., & Scherer, R. (1992). *Unsilent Revolution: Television News and American Public Life 1948-1991*. Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge.

Dorfman, L. (2001). *Off Balance: Youth, Race and Crime in the News*. Building Blocks for Youth (www.buildingblocksforyouth.org).

Dorfman, L., & Schiraldi, V. (2001). *Off balance: Youth, race, & crime in the news*. Washington, DC: Building Blocks for Youth.

Doty, R., Peterson, B., & Winter, D. (1991). Threat and authoritarianism in the United States, 1978-1987. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61: 629-640.

Doyle, A. (2006). How not to think about crime in the media. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 48: 867-885.

Drew, P., & Heritage, J. (eds.) (1992). *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: CUP.

Druckman, J.N., & Kam, C.D. (2011). Students as Experimental Participants: A Defense of the 'Narrow Data Base'. In Druckman J.N., Green D.P., Kuklinksi J.H., & Lupia A. (eds.) (2011), *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. New York, NY: Cambridge University Press, 41-57.

Du Gay, P., Hall, S., Janes, L., Mackay, H., & Negus, K. (1997). *Doing Cultural Studies: The Story of the Sony Walkman*. London: Sage Publications Ltd.

Dubin, S. (1992). *Arresting Images: Impolitic Art and Uncivil Actions*. London: Routledge.

Duckitt, J. (2001). A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. In Zanna M.P. (2001), *Advances in experimental social psychology*, San Diego: Academic Press Inc, 33: 42-115.

Duckitt, J., Bizumic, B., Krauss, S.W., & Heled, E. (2010). A tripartite approach to right-wing authoritarianism: The authoritarianism-conservatism-traditionalism model. *Political Psychology*, 31(5): 685-715.

During, S. (1993). *The Cultural Studies Reader*. London: Routledge.

Durkheim, E. (1893/1984). *The Division of Labor in Society*. New York: The Free Press.

Durkheim, E. (1997). *The Division of Labour in Society*. New York: Free Press.

Eggins, S., & Martin, J.R. (1997). Genres and registers of discourse. In Van Dijk T. (ed.) (1997), *Discourse as Structure and Process*, London: Sage, 230-256.

Eggins, S., & Slade, D. (1997). *Analysing Casual Conversation*. London: Cassell Academic.

Ekman, P. (1973). Cross-cultural studies of facial expression. In Ekman P. (ed.) (1973), *Darwin and facial expression*, New York: Academic Press.

Ekman, P. (1980). Asymmetry in facial expression. *Science*, 209: 833-834.

Ekström, M. (2002). Epistemologies of TV Journalism: a theoretical framework. *Journalism*, 3(3): 259-282.

Ekström, M. (2001). Politicians interviewed on television news. *Discourse and Society*, 12(5): 563-584.

Ellis, J. (1982). *Visible Fictions*. London: Routledge.

Entman, R.M. (1990). Modern racism and images of Blacks in local television news. *Critical Studies in Mass Communication*, 7: 332-345.

Entman, R.M. (1992). Blacks in the news: Television, modern racism, and cultural change. *Journalism Quarterly*, 69: 341-362.

Entman, R.M., & Rojecki, A. (2000). *The Black image in the White mind: Media and race in America*. Chicago: University of Chicago Press.

Entman, R.M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4): 51–58.

Entman, R.M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. In Van Gorp B. (2005), Where is the Frame?: Victims and Intruders in the Belgian Press Coverage of the Asylum Issue, *European Journal of Communication*, 20: 484-507.

Epstein, E.J. (1973). *News from Nowhere: Television and the News*. New York: Random House.

Epstein, S. (1984). Controversial issues in emotion theory. *Review of Personality and Social Psychology*, 5: 64-68.

Erskine, H. (1974). The polls: Fear of violence and crime. *Public Opinion Quarterly*, 38: 131-145.

Eschholz, S., Chiricos, T., & Gertz, M. (2003). Television and Fear of Crime: Program Types, Audience Traits, and the Mediating Effect of Perceived Neighborhood Racial Composition. *Social Problems*, 50(3): 395-415.

Eysenck, S.B.G., & Eysenck, H.J. (1971). *Personality, structure and measurement*. London: Routledge and Kegan Paul.

Fahmy, S. (2004). Picturing Afghan Women. *Gazette: The International Journal for Communication Studies*, 66(2): 91-112.

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Oxford: Blackwell.

Fairclough, N.L. (1995). *Media Discourse*. London: Edward Arnold.

Fairclough, N. (1995b). *Media Discourse*. London: Arnold.

Fattah, E.A., & Sacco, V.F. (1989). *Crime and victimization of the elderly*. New York: Springer-Verlag.

Fejes, F. (1984). Critical mass communications research and media effects: The problem of the disappearing audience. *Media, Culture and Society*, 6: 219-232.

Ferraro, K.F., & LaGrange, R.L. (1987). The measurement of fear of crime. *Sociological Inquiry*, 57: 70-101.

Ferraro, K.F., & LaGrange, R.L. (1992). Are older people most afraid of crime: Reconsidering age differences in fear of victimization. *Journal of Gerontology*, 47: 233-244.

Ferrell, J., & Hamm, M.S. (eds.) (1998). *Ethnography at the Edge: Crime, Deviance and Field Research*. Boston: Northeastern University Press.

Ferrell, J., & Hamm, M. (eds.) (1998). *Ethnography at the Edge. Crime, Deviance and Field research*. Boston: Northeastern University Press.

Ferrell, J., & Sanders, R. (1995b). Culture, Crime and Criminology. In Ferrell J., & Sanders R. (eds.) (1995), *Cultural Criminology*, Boston: Northeastern University Press, 3-10.

Ferrell, J. (1995). Culture, crime, and cultural criminology. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, 3(2): 25-42.

Ferrell, J. (1996). *Crimes of Style: Urban Graffiti and the Politics of Criminality*. Boston: Northeastern University Press.

Ferrell, J. (1998). Criminalising popular culture. In Bailey F.Y., & Hale D.C. (1998), *Popular Culture, Crime, and Justice*, Belmont, CA: West/Adsworth, 71-83.

Ferrell, J. (2001). Cultural Criminology. In McLaughlin E., & Muncie J. (eds.), *The Sage Dictionary of Criminology*, London: Sage.

Ferrell, J., & Sanders, C.R. (1995). *Cultural Criminology*. Boston: Northeastern University Press.

Ferrell, J. (1999). Cultural Criminology. *Annual Review of Sociology*, 25: 395-418.

Ferrell, J., Hayward, K., & Young, J. (2008). *Cultural Criminology: An Invitation*. London: Sage Publications Ltd.

Ferrell, J., Hayward, K., & Young, J. (2008). *Cultural criminology: an investigation*. Los Angeles: SAGE.

Fisher, B.S., & Sloan, J.J. (2003). Unravelling the fear of victimization among college women: Is the 'shadow of sexual assault hypothesis' supported? *Justice Quarterly*, 20: 633-659.

Fishman, M. (1978). Crime wave as ideology. *Social Problems*, 25: 531-543.

Fishman, M. (1981). Police news: Constructing an image of crime. *Urban Life*, 9(4): 371-394.

Fishman, M., & Cavender, G. (eds.) (1998). *Entertaining Crime: Television Reality Programs*. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter.

Fiske, J. (1987). *Television Culture*. London: Methuen.

Fiske, J. (1989). *Television Culture*. London: Methuen.

Folkman, S. (1984). Personal control and stress of coping processes: A theoretical analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46: 839-852.

Fonow, M., & Cook, J. (eds.) (1991). *Beyond Methodology: Feminist Scholarship as Lived Research*. Bloomington, IN: Indiana Univ. Press.

Foucault, M. (1975). *Discipline and Punish – The Birth of the Prison*. London: Penguin.

Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. London: Allen Lane.

Franklin, T.W., Franklin, C.A., & Fearn, N.E. (2008). A Multilevel Analysis of the Vulnerability, Disorder, and Social Integration Models of Fear of Crime. *Social Justice Research*, 21: 204-227.

Fredrickson, B.L. (1998). What good are positive emotions? *Review of General Psychology*, 2: 300-319.

Fredrickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention and Treatment*, 31: 1-25.

Fredrickson, B.L., & Braningan, C.A. (2005). Positive Emotions Broaden the Scope of Attention and Thought-Action Repertoires. *Cognition and Emotion*, 19(3): 3131-332.

Frijda, N.H. (1986). *The emotions*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Frijda, N.H., Kuipers, P., & Schure, E. (1989). Relations among emotion, appraisal, and emotional action readiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57: 212-228.

Furnham, A. (1985). Just world beliefs in an unjust society: a cross cultural comparison. *European Journal of Social Psychology*, 15: 363–366.

Furstenberg, F.F. (1971). Public reaction to crime in the streets. *American Scholar*, 40: 601-610.

Gade, P.J. (2004). Newspapers and Organizational Development: Management and Journalist Perceptions of Newsroom Cultural Change. *Journalism and Communication*, 6: 3-55.

Galtung, J., & Ruge, M.H. (1965). The structure of Foreign News: The Presentation of Congo, Cuba and Cyprus, Crises in Four Norwegian Newspapers. *Journal of Piece Research*, 2: 64-91.

Gans, H. (1968). *The Uses of Television and their Educational Implications, Mimeographed*. New York: Center of Urban Education

Gardner, H. (1983). *Frames of mind*. New York: Basic Books.

Garland, D. (2001). *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.

Garofalo, J. (1979). Victimisation and Fear of Crime. *Journal of Research in Crime and Deliquency*, 16: 80-97.

Garofalo, J. (1981). Crime and the Mass Media, A Selective Review Research. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 18(2): 319-350.

Garofalo, R. (1905). *La Criminologie* (5e éd.). Paris: Alcan.

Gates, L.B., & Rohe, W.M. (1987). Fear and reactions to crime: A revised model. *Urban Affairs Quarterly*, 22: 425-453.

Gauntlett, D. (1998). Ten Things wrong with the 'Effects Model'. In: Dickinson R. et al. (eds.) (1998), *Approaches to Audiences: A Reader*, London: Arnold, 120-130.

Gebner, G., Gross, L., Jackson-Beeck, M., Jeffries-Fox, S., & Signiorelli, N. (1978). Cultural Indicators: Violence Profile. *Journal of Communication*, 29: 176-207.

Gerbner, G., & Gross, L. (1976). Living with Television: The Violence Profile. *Journal of Communication*, 26: 173-199.

Gerbner, G. (1990). Epilogue: Advancing on the path of righteousness. In Signorielli N., & Morgan M. (eds.) (1990), *Cultivation analysis*, Newbury Park, CA: Sage, 249-266.

Gerbner, G. (1994). Reclaiming Our Cultural Mythology: Television's global marketing strategy creates a damaging and alienated window on the world. *The Ecology of Justice*, 38: 40-44.

Gerbner, G. (1998). Cultivation analysis: An overview. *Mass Communication and Society*, 1: 175-194.

Gerbner, G., & Gross, L. (1976). Living with television: The violence profile. *Journal of Communication*, 26: 173-199.

Gerbner, G., Gross, L., Eleey, M., Jackson-Beeck, M., Jeffries-Fox, S., & Signorielli, N. (1978). Cultural indicators: Violence profile no. 9. *Journal of Communication*, 28: 176-207.

Gerbner, G., Gross, L., Signorielli, N., Morgan, M., & Jackson-Beeck, M. (1979). The Demonstration of power: Violence profile no. 10. *Journal of Communication*, 29: 177-196.

Gibson, C.L., Jihong, Z., Lovrich, N.P., & Gaffney, M.J. (2002). Social integration, individual perceptions of collective efficacy, and fear of crime in three cities. *Justice Quarterly*, 19: 537-564.

Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press.

Gilchrist, E., Bannister, J., Ditton, J., & Farrall, S. (1998). Women and the fear of crime: Challenging the accepted stereotype. *The British Journal of Criminology*, 38: 283-298.

Gilliam, F., & Bales, S. (2003). Strategic frame analysis: Reframing America's youth. *Social Policy Report*, 15: 3-21.

Gilliam, F., & Iyengar, S. (2000). Prime suspects: The influence of local television news on the viewing public. *American Journal of Political Science*, 44: 560-573.

Gilliam, F., & Iyengar, S. (2005). Super-predators or victims of societal neglect? Framing effects in juvenile crime coverage. In Callaghan K., & Schnell F. (eds.) (2005), *The framing of American politics*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 148-166.

Gilliam, F., Iyengar, S., Simon, A., & Wright, O. (1996). Crime in black and white: The violent scary world of local news. *Harvard International Journal of Press-Politics*, 1: 6-23.

Ginsberg, Y. (1985). Fear of crime among elderly Jews in Boston and London. *International Journal of Aging and Human Development*, 20: 257-267.

Gitlin, T. (1980). *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley: University of California Press.

Glass, D.C., & Singer, J.E. (1972). *Urban stress*. New York: Academic Press.

Goffman, E. (1974). *Frame Analysis*. New York: Harper & Row.

Goidel, R.G., Freeman, C.M., & Procopio, S.T. (2006). The Impact of Television Viewing on Perceptions of Juvenile Crime. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 50: 119-139.

Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence. Why it can matter more than iQ*. New York: Bantam Books.

Goleman, D. (1998). *Vital Lies, Simple Truths: The Psychology of Self-Deception*. Great Britain: Bloomsbury Publishing.

Gordon, D. (1990). *The Justice Juggernaut*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press

Gordon, M.T., & Heath, L. (1981). The news business, crime, and fear. In Lewis D. (ed.) (1981), *Reactions to crime*, Beverly Hills, CA: Sage, 227-250.

Gorelick, S. (1995). Cosmology of fear. In LaMay C.L., & Dennis E.E. (eds.) (1995), *The Culture of Crime*, Piscataway, NJ: Transaction Publishers, 23-33.

Gorman, L., & McLean, D. (2009). *Media and Society into the 21st Century: A Historical Introduction*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.

Graber, D. (1988). *Processing the News: How the people Tame the information Tide*. New York: Logman.

Graddol, D. (1994). The visual accomplishment of factuality. In Graddol D., & Boyd-Barrett O. (eds.) (1994), *Media Texts, Authors and Readers: A Reader*, Clevedon: Multilingual Matters in association with The Open University, 136-160.

Greek, C. (1996). O.J. and the internet: the first cybertrial. In Barak G. (ed.) (1996), *Representing O.J.: Murder, Criminal Justice, and Mass Culture*, Guilderland, NY: Harrow & Heston, 64-77.

Greenberg, J., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (1986). The causes and consequences of a need for self-esteem: A terror management theory. In Baumeister R.E. (ed.) (1986), Public self and private self, New York: Springer-Verlag, 189-212.

Greer, C. (2003). *Sex Crime and the Media: Sex Offending and the Press in a Divided Society*. Cullompton, UK: Willan.

Griffin, E. (2000). *A First Look At Communication Theory*. Boston, M.A.: McGraw-Hill.

Grikson, K. (1956). *Wayward Puribus*. New York: Wiley.

Griscom, A. (2003). Did We See the Real War? *Rolling Stone*, 924: 43-46.

Gross, K., & Aday, S. (2003). The scary world in your living room and neighbourhood: Using local broadcast news, neighbourhood crime rates, and personal experience to test agenda setting and cultivation. *Journal of Communication*, 53: 411-426.

Grossberg, L., Nelson, C., & Treichler, P.A. (1992). *Cultural Studies*. London: Routledge.

Haarman, L. (1999). Television talk. In Lombardo L. et al. (eds.) (1999), *Massed Medias: Linguistic Tools for Interpreting Media Discourse*, Torino: LED, 157-245.

Habermas, J. (1992). *The Structural Transformation of the Public Sphere: Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge: Polity.

Hale, C. (1996). Fear of crime: A review of the literature. *International Review of Victimology*, 4: 79-150.

Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J., & Roberts, B. (1978). *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*. Houndmills, UK: MacMillan.

Hall, S., & Jefferson, T. (eds.) (1976). *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*. London: Hutchinson.

Hall, S., Hobson, D., Lowe, A., & Willis, F. (1980). *Culture, media, language*. London: Hutchinson.

Hall, S. (1973). *Encoding and Decoding in the Television Discourse.* Birmingham, UK: Centre for Contemporary Cultural Studies (Occasional Paper No. 7).

Hall, S. (1993). What is this 'black' in black popular culture? *Soc. Justice*, 20: 104-114.

Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J., & Roberts, B. (1978). *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*. London: Macmillan.

Hamilton, D.L. (ed.) (1981). *Cognitive processes in stereotyping and intergroup behaviour*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Hamm, M.S., & Ferrell, J. (1994). Rap, cops, and crime: clarifying the 'cop killer' controversy. *ACJS Today*, 13: 1-29.

Hamm, M.S. (1993). *American Skinheads: The Criminology and Control of Hate Crime*. Westport, CT: Praeger.

Hamm, M.S. (1995). Hammer of the Gods revisited: neo-Nazi skinheads, domestic terrorism, and the rise of the new protest music. In Ferrell J., & Sanders C.R. (1995), *Cultural Criminology*, Boston: Northeastern Univ. Press, 190-212.

Hardin, M., Lynn, S., Walsdorf, K., & Hardin, B. (2002). The Framing of sexual difference in SI for Kids Editorial Photos. *Mass Communication & Society*, 5(3): 341-359.

Harding, J., & Nicholson, M. (2003). Audience embedded in 'reality TV' vision of war. *New York Times*. 3: A1.

Harrison, K., & Cantor, J. (1999). Tales from the screen: Enduring fright reactions to scary media. *Media Psychology*, 1: 97-116.

Hartley, J. (1972). *Understanding News*. London: Methuen.

Hartley, J. (1982). *Understanding News*. London: Routledge.

Hartnagel, T.F. (1979). The perception and fear of crime: Implications for neighborhood cohesion, social activity, and negative affect. *Social Forces*, 58: 176-193.

Hastie, R. (1981). Schematic principles in human memory. In Higgins E.T., Herman C.P., & Zanna M.P. (eds.) (1981), *Social cognition: The Ontario symposium*, Hillsdale, NJ: Erlbaum, 39-88.

Hawkins, M. (1997). *Social Darwinism in European and American thought, 1860–1945: Nature as model and nature as threat*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Hawkins, R.P., & Pingree, S. (1981). Uniform messages and habitual viewing: Unnecessary assumptions in social reality effects. *Human Communication Research*, 7: 291-301.

Hawkins, R.P., & Pingree, S. (1990). Divergent psychological processes in constructing social reality from mass media content. In Signorielli N., & Morgan M. (eds.) (1990), *Cultivation analysis: New directions for media effects research*, Newbury Park: Sage, 35-50.

Hawkins, R.P., Pingree, S., & Adler, I. (1987). Searching for cognitive processes in cultivation effect. *Human Communication Research*, 13: 553-577.

Heath, L. (1980). *A multi-methodological examination of the effects of perceptions of control on women's attitudes toward and behaviors concerning rape*. Evanston, Illinois: Northwestern University.

Heath, L. (1984). Impact of Newspaper Crime Reports on Fear of Crime: Multimethodological Investigation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47: 263-276.

Hebdige, D. (1979). *Subculture: The Meaning of Style*. London: Methuen.

Hebdige, D. (1988). *Hiding in the Light*. London: Routledge.

Heider, D. (2000). *White News: Why Local News Programs Don't Cover People of Colour*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Henry, S., & Milovanovic, D. (1991). Constitutive criminology: the maturation of critical theory. *Criminology*, 29: 293-315.

Hertog, J.K., & McLeod, D.M. (2001). A multiperspectival approach to framing analysis: A field guide. In Reese S.D., Gandy O.H., & Grant A.E. (eds.) (2001), *Framing public life: Perspectives of media and our understanding of the social world*, Mahwah, NJ: Erlbaum, 139–161.

Heywood, A. (2007). *Political Ideologies: An Introduction* (4th edition). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Higgins, E.T. (1996). Knowledge activation: accessibility, applicability and salience. In Higgins E.T., & Kruglanski A.W. (eds.) (1996), *Social psychology: Handbook of basic principles*, New York: Guilford.

Hindelang, M.J., Gottfredson, M.R., & Garofalo, J. (1978). *Victims of personal crime*. Cambridge, MA: Ballinger.

Hirsch, P.M. (1980). The 'scary world' of the nonviewer and other anomalies: A reanalysis of Gerbner et al.'s findings on cultivation analysis, part I. *Communication Research*, 7: 403-456.

Hirsch, P.M. (1981). On not learning from one's own mistakes: A reanalysis of Gerbner et al.'s findings on cultivation analysis, part II. *Communication Research*, 8: 3-37.

Hoekstra, S.J., Harris, R.J., & Helmick, A.L. (1999). Autobiographical memories about the experience of seeing frightening movies in childhood. *Media Psychology*, 1: 117-140.

Hoerl, K.E., Cloud, D.L., & Jarvis, S.E. (2009). Deranged loners and demented outsiders? Therapeutic news frames of presidential assassination attempts, 1973–2001. *Communication, Culture & Critique*, 2(1): 83–109.

Holbert, R.L., Shah, D.V., & Kwak, N. (2004). Fear, authority, and justice: Crime-related TV viewing and endorsements of capital punishment and gun ownership. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 81: 343-363.

Horn, J.L. (1988). Thinking about human abilities. In Nesselroade J.R., & Cattell R.B. (eds.) (1988), Handbook of multivariate experimental psychology (2nd ed.), New York: Plenum, 645-685.

Howe, A. (1997). The war against women: media representations of men's violence against women in Australia. *Violence Against Women*, 3: 59-75.

Howitt, D., & Cumberbatch, G. (1975). *Mass Media, Violence and Society*. London: Elek.

Huesmann, L., & Eron, L. (1986). *Television and the Aggressive Child: A Cross-National Comparison*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Hughes, P.P., Marshall, D., & Sherrill, C. (2003). Multidimensional analysis of fear and confidence of university women relating to crimes and dangerous situations. *Journal of Interpersonal Violence*, 18: 33-49.

Humphreys, L. (1975). *Tearoom Trade: Impersonal Sex in Public Places*. New York: Aldine de Gruyter.

Hunter, J.E., Schmidt, F.L., & Jackson, G.B. (1982). *Meta-analysis: Cumulating Research Findings Across Studies*. Beverly Hills: Sage.

Hurwitz, J., & Peffley, M. (1997). Public perceptions of race and crime: The role of racial stereotypes. *American Journal of Political Science*, 41: 375-402.

Hutchby, I., & Woofit, R. (1998). *Conversation Analysis*. Cambridge: Polity Press.

Hutchby, I. (2006). *Media Talk*. Maidenhead: Open University Press.

Hwang, H., Gotlieb, M., Nah, S., & McLeod, D. (2007). Applying a Cognitive-Processing Model to Presidential Debate Effects. Post Debate News Analysis and Primed Reflection. *Journal of Communication*, 57(1):40-59.

Iyengar, S. (1991). *Is anyone responsible? How television frames political issues*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Iyengar, S. (1996). Framing Responsibility for Political Issues. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 546: 59-70.

Iyengar, S., & Simon, A. (1993). News Coverage of the Gulf Crisis and Public Opinion: A Study of Agenda Setting, Priming and Framing. *Communication Research*, 20(3): 365-384.

Izard, C.E. (1972). *Patterns of emotions: A new analysis of anxiety and depression*. New York: Academic Press.

Janoff-Bulman, R. (1979). Characterological versus behavioral self-blame: Inquiries into depression and rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37: 1798-1809.

Jaycox, V. (1978). The elderly's fear of crime: Rational or irrational? *Victimology*, 3: 329-334.

Jewkes, Y. (2004). *Media & Crime*. London: Sage.

Johnston, W.M., & Davey, G.C.L. (1997). The Psychological Impact of Negative TV News Bulletins: The Catastrophizing of Personal Worries. *British Journal of Psychology*, 88: 85-91.

Jones, D.A. (1986). *History of criminology: a philosophical perspective*. New York: Greenwood Press.

Jones, E.T. (1976). The press as metropolitan monitor. *Public Opinion Quarterly*, 40: 239-244.

Jost, J.T., Glaser, J., Kruglanski, A.W., & Sulloway, F.J. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*, 129: 339–375.

Kafetsios, K., & Zampetakis, L.A. (2008). Emotional intelligence and job satisfaction: Testing the mediatory role of positive and negative affect at work. *Pers. Indiv. Differ*, 44(3): 710-720.

Kahneman, D., & Tversky, A. (1972). Subjective probability: A judgment of representativeness. *Cognitive Psychology*, 3: 430-454.

Kahneman, D., & Tversky, A. (1982). The simulation heuristic. In Kahneman D., Slovic P., & Tversky A. (eds.) (1982), *Judgment under uncertainty: Heuristics and biases*, New York: Cambridge University Press, 201-208.

Kam, C.D. (2005). Who Toes the Party Line?: Cues, Values, and Individual Differences. *Political Behavior*, 27: 163-182.

Kam, C.D., Wilking, J.R., & Zechmeister, E.J. (2007). Beyond the 'Narrow Data Base': Another Convenience Sample for Experimental Research. *Political Behavior*, 29: 415-440.

Kane, S. (1998a). Revising the ethnographic gaze: experiments in cultural criminology. In Ferrel J., & Hamm S.A. (1998), *Ethnography at the Edge: Crime, Deviance, and Field Research*, Boston: Northeastern Univ. Press, 132-145.

Kane, S. (1998b). *AIDS Alibis: Sex, Drugs and Crime in the Americas*. Philadelphia: Temple Univ. Press.

Kasarda, J.D., & Janowitz, M. (1974). Community attachment in mass society. *American Sociological Review*, 39: 328-339.

Katz, I., & Hass, R.G. (1988). Racial ambivalence and American value conflict: Correlational and priming studies of dual cognitive structures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55: 893–905.

Katz, J. (1995). What Makes Crime 'News'?. *Media, Culture and Society*, 9: 47-75.

Keating, A. (2002). *Secrets and Lies: An Exploration of the Role of Identity, Culture and communication in the Policy Process Relating to the Provision of Protection and Care for 33 Vulnerable Children in the Irish Free State and Republic 1923-1974.* Unpublished PhD thesis, Dublin: Dublin City University.

Keinan, G. (1994). Effects of stress and tolerance of ambiguity on magical thinking. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67: 48-55.

Keinan, G., & Friedland, N. (1996). Training effective performance under stress: Queries, dilemmas and possible solutions. In Driskell J., & Salas E. (eds.) (1996), *Stress and human performance*, Hillsdale, NJ: Erlbaum, 257-277.

Keinan, G., Sadeh, A., & Rosen, S. (2003). Attitudes and reactions to media coverage of terrorist acts. *Journal of Community Psychology*, 31: 149–165.

Kennedy, L.W., & Silverman, R.A. (1985). Significant others and fear of crime among the elderly. *International Journal of Aging and Human Development*, 20: 241-256.

Keyes, C.L.M. (1998). Social well-being. *Social Psychology Quarterly*, 61: 121-140.

Kidd-Hewitt, D., & Osborne, R. (eds.) (1995). *Crime and the Media: The Post-Modern Spectacle*. London: Pluto.

Killias, M. (1983). Switzerland. In Johnson E.H. (ed.) (1983), *International handbook of contemporary developments in criminology*, Westport, CT: Greenwood Press, 571–589.

Killias, M., & Clerici, C. (2000). Different measures of vulnerability in their relation to different dimensions of fear of crime. *The British Journal of Criminology*, 40: 437-450.

Kinder, D.R. (2007). Curmudgeonly Advice. *Journal of Communication*, 57(1): 155-162.

Kooistra, P., (1989). *Criminals as Heroes: Structure, Power and Identity*. Bowling Green: Bowling Green State Univ. Popular Press.

Kosicki, G. (1993). Problems and Opportunities in Agenda Setting Research. *Journal of Communication*, 43(2): 113.

Kuhn, A. (1985). History of Narrative Codes. In Cook P. (ed.) (1985), *The Cinema Book*, London: BFI.

Labov, W., & Fanshel, D. (1977). *Therapeutic discourse: Psychotherapy as conversation*. New York: Academic Press.

Labov, W., & Waletsky, J. (1967). Narrative analysis: oral versions of personal experience. In Helm J. (ed.), *Essays of the verbal and visual arts: Proceedings of the 1996 Annual Spring Meeting of the Americal Ethnological Society*, Seattle, WA: Washington University Press, 12-44.

Labov, W. (1972). *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Labov, W. (1972b). The transformation of experience in narrative syntax. In Labov W. (ed.) (1992), *Language in the inner city: Studies in Black English vernacular*, Philadelphia: University of Washington Press, 354-396.

LaGrange, R.L., Ferraro, K.F., & Supancic, M. (1992). Perceived risk and fear of crime: Role of social and physical incivilities. *The Journal of Research in Crime and Delinquency*, 29: 311-334.

Lane, R.D., & Schwartz, G.E. (1987). Levels of emotional awareness. A cognitive developmental theory and its application to psychopathology. *American Journal of Psychiatry*, 144: 133-143.

Lasswell, H.D. (1964). The structure and function of communication in society. In Bryson L. (ed.) (1964), *The communication of ideas*, New York: Cooper Square, 37-51.

Lazarsfeld, P.F. (1941). Remarks on administrative and critical communications research. *Studies in Philosophy & Social Science*, 9: 2-16.

Lazarus, R.S. (1991). *Emotion and adaptation*. New York: Oxford University Press.

LeDoux, J.E. (1998). *The Emotional Brain*. London: Weidenfeld & Nicolson.

Lee, S.T., Maslog, C.C., & Kim, H.S. (2006). Asian conflicts and the Iraq war. *International Communication Gazette*, 68: 499–518.

Lemert, E. (1951). *Social Pathology: A systematic approach of the theory of sociopathic behaviour*. New York: McGraw-Hill.

Lerner, M.J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion*. New York: Plenum.

Lerner, M.J. (1965). Evaluation of performance as a function of performer's reward and attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1: 355-360.

Levenson, R.W. (1994). Human emotions: A functional view. In Ekman P., & Davidson R. (eds.) (1994), *The nature of emotion: Fundamental questions*, New York: Oxford University Press, 123-126.

Levenson, R.W. (1992). Autonomic nervous system differences among emotions. Psychological Science, 3, 23-27.

Levinson, S. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: CUP.

Lewis, D.A., & Salem, G.W. (1986). *Fear of crime: Incivility and the production of a social problem*. New Brunswick: Transaction Books.

Lewis, J. (1996). Decoding Television News. In Corner J., & Harvey S. (eds.) (1996), *Television Times: A Reader*, London: Edward Arnold.

Leyens, J., Paladino, M.P., Rodriguez-Torres, R., Vaes, J., Demoulin, S., Rodriguez-Perez, A. et al. (2000). The emotional side of prejudice: The attribution of secondary emotions to ingroups and outgroups. *Personality & Social Psychology Review*, 4: 186-197.

Lichter, L.S., Lichter, S.R., & Amundson, D. (1989). *The New York News Media and the Central Park Rape*. New York: Centre of Media and Public Affairs.

Lilleker, D.G. (2006). *Key Concepts in Political Communication*. London: Sage.

Lippmann, W. (1965). *Public opinion*. New York: Free Press.

Livingstone, S. (1988). Why People Watch Soap Operas: An Analysis of the Explanations of British Viewers. *European Journal of Communication*, 3: 55-80.

Livingstone, S. (1990). *Making sense of television: The psychology of audience interpretation*. Oxford: Butterworth Heinemann.

Livingstone, S. (1996). On the continuing problem of media effects. In Curran J., & Gurevitch M. (eds.) (2000), *Mass media and society* (2nd ed.), London: Edward Arnold, 305-324.

Livingstone, S., & Lunt, P. (1994). *Talk on Television: Audience Participation and Public Debate*. London: Routledge.

Liyanarachchi, G.A. (2007). Feasibility of Using Student Subjects in Accounting Experiments: A Review. *Pacific Accounting Review*, 19: 47-67.

Locke, E.A. (ed.) (1986). *Generalizing from laboratory to field settings*. Lexington, MA: Lexington Books.

Loges, W.E. (1994). Canaries in the Coal Mine: Perceptions of Threat and Media System Dependency Relations. *Communication Research*, 21: 5-23.

Lombroso, C. (1895). *L'homme criminel*, 2e éd.. Paris: Alcan.

Loo, R. (2002). Belief in a just world: support for independent just world and unjust world dimensions. *Personality and Individual Differences*, 33: 703-711.

Luhmann, N. (2000). *The Reality of the Mass Media*. Stanford: Stanford University Press.

Macdonald, D. (1953). A theory of mass culture. *Diogenes*, 3: 1-17.

Mannheim, H. (1972). *Pioneers in criminology* (2nd ed.). Montclair, NJ: Patterson Smith.

Marcuse, H. (1964). *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*. London: Routledge & Kegan Paul.

Markus, H.R. (2004). A social psychological model of behavior. *Dialogue*, 19: 1–4.

Marsh, I., & Melville, G. (2009). *Crime, Justice and the Media*. London: Routledge.

Marx, G.T. (1995). Electric eye in the sky: some reflections on the new surveillance and popular culture. In Ferrell J., & Sanders CR. (eds.) (1995), *Cultural Criminology*, Boston: Northeastern Univ. Press, 106-141.

Mason, P. (ed.) (2003). *Criminal Visions: Media Representations of Crime and Justice*. Cullompton, UK: Willan.

Matheson, D. (2005). *Media Discourses*. Maidenhead: Open University Press.

Mathiesen, T. (1987). The Eagle and the Sun: On Panoptical Systems and Mass Media in Modern Society. In Lowman J., Menziesand R., & Palys T. (eds.) (1987), *Transcarceretion: Essays in the Sociology of Social Control*, Aldershot: Gower, 59-76.

Mathiesen, T. (1997). The Viewer Society: Michel Foucault's 'Panoptican Revisited'. *Theoretical Criminology*, 1(2): 215-234.

Matthes, J., & Kohring, M. (2008). The content analysis of media frames: Toward improving reliability and validity. *Journal of Communication*, 58: 258–279.

Mayer, J.D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In Salovey P., & Sluyter D. (eds.) (1997), Emotional development and emotional intelligence: Educational implications, New York: Perseus Book Group, 3-31.

McDermott, R. (2002). Experimental Methodology in Political Science. *Political Analysis*, 10: 325-342.

McGarrell, E.F., Giacomazzi, A.L., & Thurman, Q.C. (1997). Neighborhood disorder, integration, and the fear of crime. *Justice Quarterly*, 14: 479−500.

McGrath, J.E., Martin, J. & Kulka, R.A. (1982). *Judgment Calls in Research*. Beverly Hills: Sage.

McGuire, W.J. (1989). Theoretical foundations of campaigns. In Rice R.E., & Atkin C.K. (eds.) (1989), *Public communication campaigns* (2nd ed.), Newbury Park, CA: Sage, 43-65.

McLeod, J.M., Kosicki, G., & Zhongdang, P. (1991). On understanding and misunderstanding media effects. In Curran J., & Gurevitch M. (eds.) (2000), *Mass media and society*, London: Edward Arnold, 235-266.

McQuail, D. (1994). *Mass Communication Theory – An introduction* (3rd ed.). London: Sage.

McQuail, D. (2000). *Mass communication theory: An introduction* (2nd ed.). Beverly Hills, CA: Sage

McRobbie, A. (1980). Settling accounts with subcultures: a feminist critique. *Screen Education*, 34: 37-49.

Medin, D.L. (1989). Concepts and conceptual structure. *American Psychologist*, 44: 1469–1481.

Medin, D.L., & Ortony, A. (1989). Psychological essentialism. In Vosniadou S., & Ortony A. (eds.) (1989), *Similarity and analogical reasoning*, New York, NY: Cambridge University Press, 179–195.

Meinhof, U.H. (1994). Double encoding in news broadcasts. In Graddol D., & Boyd-Barrett O. (eds.) (1994), *Media Text: Authors and Readers*, Clevedon: Multilingual Matters, 212-223.

Merton, R. (1938). Social Structure and Anomie. *American Sociological Review*, 3: 672-682.

Merton, R.K. (1968a). Social Structure and Anomie. In Merton R.K. (ed.) (1968), *Social Theory and Social Structure* (Enlarged edition), New York: The Free Press, 185-214.

Meyer, D.K., & Turner, J.C. (2002). Discovering emotion in classroom motivation research. *Educational Psychologist*, 37(2): 107-114.

Miller, M.M. (1997). Frame mapping and analysis of news coverage of contentious issues. *Social Science Computer Review*, 15: 367–378.

Miller, S.M. (1979). Coping with impending stress: Psychophysiological and cognitive correlates of choice. *Psychophysiology*, 16: 572-581.

Miller, S.M. (1987). Monitoring and blunting: Validation of a questionnaire to assess styles of information seeking under threat. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52: 345-353.

Million, T., & Lerner, M.J. (2003). *Handbook of Psychology: Volume 5 Personality and Social Psychology*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Mitchell, G. (2012). Revisiting Truth or Triviality: The External Validity of Research in the Psychological Laboratory. *Perspectives on Psychological Science*, 7(2): 109-117.

Montgomery, M. (2007). *The Discourse of Broadcast News: A Linguistic Approach*. Abingdon: Routlegde.

Morgan, M., & Signorielli, N. (1990). Cultivation analysis: Conceptualization and methodology. In Signorielli N., & Morgan M. (eds.) (1990), *Cultivation analysis: New directions in media effects research*, Newbury Park, CA: Sage, 13-34.

Morley, D. (1980). *The Nationwide Audience: structure and decoding*. London: British Film Institute.

Murji, K. (1999). Wild life: constructions and representations of yardies. In Ferrell J., & Websdale N. (1999), *Making Trouble: Cultural Constructions of Crime, Deviance, and Control*, Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter, 179-201.

Murphy, P. (2001). Affiliation bias and expert disagreement in framing the nicotine addiction debate. *Science, Technology & Human Values*, 26: 278–299.

Newman, G. (1998). Popular culture and violence: decoding the violence of popular movies. In Bailey F.Y., & Hale D.C. (eds.) (1998), *Popular Culture, Crime and Justice*, Belmont, CA: West/Wadsworth, 40-56.

Niesel, J. (1998). The horror of everyday life: taxidermy, aesthetics and consumption in horror films. In Anderson S.E., & Howard G.J. (eds.) (1998), *Interrogating Popular Culture: Deviance, Justice and Social Order*, Guilderland, NY: Harrow & Heston, 16-31.

Nisbet, R. (1970). *The Sociological Tradition*. London: Heinemann.

Nyberg, A.K. (1998). Comic books and juvenile delinquency: a historical perspective. In Bailey F.Y., & Hale D.C. (1998), *Popular Culture, Crime, and Justice*, Belmont, CA: West/Adsworth, 61-70.

O'Keefe, G.J. (1984). Public views on crime: Television exposure and media credibility. In Bostrom R.N. (ed.) (1984), *Communication yearbook 8*, Beverly Hills, CA: Sage, 514-535.

Ortega y Gasset, J. (1994 [1932]). *The Revolt of the Masses*. New York: W.W. Norton.

Osborne, R. (2002). *Megawords*. London: Sage.

Osgoud, C.E., May, W.H., & Miron, M.S. (1975). *Cross-cultural universals of affective meaning*. Chicago: University of Illinois Press.

Palmer, D.L., & Kalin, R. (1991). Predictive validity of the Dogmatic Rejection Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17(2): 212-218.

Pan, Z., & Kosicki, G.M. (1993). Framing analysis: An approach to news discourse. In Scheufele D.A., & Tewksbury D. (2007), Framing, Agenda Setting, and Priming: the Evolution of Three Media Effects Models, *Journal of Communication*, 57(1): 9-20.

Pan, Z., & Kosicki, G.M. (1993). Framing analysis: An approach to news discourse. *Political Communication*, 10: 59–79.

Pantazis, C. (2000). Fear of crime, vulnerability and poverty. *British Journal of Criminology*, 40: 414-436.

Papacharissi, Z., & Oliviera, M.F. (2008). News frames terrorism: A comparative analysis of frames employed in terrorism coverage in U.S. and U.K. newspapers. *Press/Politics*, 13: 52–74.

Parker, K.D., & Onyekwuluje, A.B. (1992). The influence of demographic and economic factors on fear of crime among African Americans. *Western Journal of Black Studies*, 16: 132-140.

Parsons, T. (1991 [1951]). *The Social System*. London: Routledge.

Payne, R.A. (2001). Persuasion, frames and norm construction. *European Journal of International Relations*, 7(1): 37–61.

Pearson, G. (1983). *Hooligan: A History of Respectable Fears*. London: MacMillan.

Peffley, M., & Hurwitz, J. (1997). Racial stereotypes and Whites' political views of Blacks in the context of welfare and crime. *American Journal of Political Science*, 41: 30-61.

Peffley, M., Shields, T.G., & Williams, B. (1996). The intersection of race and crime in television news stories: An experimental study. *Political Communication*, 13: 309-327.

Perrone, P.A., & Chesney-Lind, M. (1997). Representations of gangs and delinquency: wild in the streets? *Soc. Justice*, 24: 96-116.

Perry, D.K. (1996). *Theory and research in mass communication*. New Jersey: Erlbaum.

Peterson, B., Doty, R., & Winter, D. (1993). Authoritarianism and attitudes toward contemporary social issues. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19: 174-184.

Pfau, M., Haigh, M., Gettle, M., Donnelly, M., Scott, G., Warr, D., & Wittenberg, E. (2004). Embedded Journalists in Military Combat Units: Impact on Newspaper Story Frames and Tone. *Journalism and Mass Communications Quarterly*, 81(1): 76, 74-88, 83-84.

Pfohl, S. (1992). *Death at the Parasite Cafe: Social Science (Fictions) and the Postmodern*. New York: St. Martin's.

Pfohl, S., & Gordon, A. (1986). Criminological displacements: a sociological deconstruction. *Soc. Probl*., 33: 94-113.

Pfuhl, E.H. (1986). *The Deviance Process* (2nd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

Plaut, V.C., & Markus, H.R. (2005). The 'inside' story: A culturalhistorical analysis of being smart and motivated, American style. In Elliot A.J., & Dweck C.S. (eds.) (2005), *Handbook of competence and motivation*, New York, NY: Guilford Press, 457–488.

Plutchik, R. (1962). *The emotions: Facts, theories, and a new model*. New York: Random House.

Plutchik, R. (1980). A general psychoevolutionary theory of emotion. In Plutchik R., & Kellerman H. (eds.) (1980), Emotion: Theory, research, and experience, *Theories of emotion*, New York: Academic Press, 1: 3-31.

Postman, N. (1985). *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of the Show Business*. New York: Penguin Books.

Postman, N. (1986). *Amusing Ourselves to Death*. London: Heinemann.

Potter, W.J., & Chang, I.C. (1990). Television exposure measures and the cultivation hypothesis. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 34: 313-333.

Presdee, M. (2004). Cultural Criminology. The long and winding road. *Theoretical Criminology*, 8(3): 275-285.

Price, V., & Tewksbury, D. (1997). News Values and Public Opinion: A Theoretical Account of Media Priming and Framing. *Progress in Communication Sciences*, 175: 481-506.

Pyszczynski, T., Solomon, S., & Greenberg, J. (1997). Why do we need what we need? A terror management perspective on the roots of human social motivation. *Psychological Inquiry*, 8, 1-20.

Quinney, R. (1970). *The social reality of crime*. Boston: Little, Brown.

Radway, J. (1987). *Reading the Romance: Women, Patriarchy and Popular Literature*. North Carolina: University of North Carolina Press.

Rafter, N. (2006). *Shots in the Mirror: Crime Films and Society* (2nd eds.). New York: Oxford University Press.

Rangel, U., & Keller, J. (2011). Essentialism Goes Social: Belief in Social Determinism as a Component of Psychological Essentialism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100: 1056-1078.

Reinarman, C. (1994). The social construction of drug scares. In Adler P.A., & Adler P. (eds.) (1994), *Constructions of Deviance: Social Power, Context, and Interaction*, Belmont, CA: Wadsworth, 92-104.

Reinarman, C., Duskin, C. (1992). Dominant ideology and drugs in the media. *International Journal of Drug Policy*, 3: 6-15.

Reiner, R. (1997). *Oxford Hand Book of Criminology*. Oxford: Oxford Press.

Rich, F. (2003). Iraq Around the Clock. *New York Times*, 3: B1.

Riger, S., LeBailly, R.K., & Gordon, M.T. (1981). Community ties and urbanites' fear of crime: An ecological investigation. *American Journal of Community Psychology*, 9: 653-655.

Robert, P., & Kellens, G. (1973). Nouvelles perspectives en sociologie de la deviance. *Revue Française de Sociologie*, 14(3): 371-395.

Rosaldo, M.Z. (1983). The Shame of Headhunters and the Autonomy of Self. *ETHOS*, 11: 135-151.

Ross, L. (1977). The intuitive psychologist and his shortcomings: Distortions in the attribution process. In Berkowitz L. (ed.), Advances in Experimental Social Psychology, New York: Academic Press, 10: 174-221.

Ross, L.D., Amabile, T.M., & Steinmetz, J.L. (1977). Social roles, social control, and biases in social-perception processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35: 485–494.

Rotter, J.B. (1966). Generalised expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs*, 80: 609.

Rountree, P.W., & Land, K.C. (1996b). Burglary victimization, perceptions of crime risk, and routine activities: A multilevel analysis across Seattle neighborhoods and census tracts. *The Journal of Research in Crime and Delinquency*, 33: 147-180.

Rubin, A.M., Perse, E.M., & Taylor, D.S. (1988). A methodological examination of cultivation. *Communication Research*, 15: 107-134.

Rubin, Z., & Peplau, A. (1973). Belief in a just world and reactions to anothers lot: a study of participants in the national draft. *Journal of Social Issues*, 29: 73-79.

Ryan, M., & Owen, D. (1976). A content analysis of metropolitan newspaper coverage of social issues. *Journalism Quarterly*, 53: 634-640.

Sales, S. (1973). Threat as a factor in authoritarianism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 28: 44-57.

Sales, S., & Friend, K. (1973). Success and failure as determinants of level of authoritarianism. *Behavioral Science*, 18: 163-172.

Salovey, P., & Mayer, J.D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, 9: 185–211.

Sanders, C.R. (1995). Stranger than fiction: insights and pitfalls in post-modern ethnography. *Studies in Symbolic Interaction*, 17: 89-104.

Sanger, D. (2003). Aftereffects: The President; Bush Declares 'One Victory in a War on Terror'. *New York Times*, 5: A1.

Scannell, P. (1996). *Radio, Television and Modern Life*. Oxford: Blackwell.

Schachter, S. (1951). Deviation, rejection and communication. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 46: 190-207.

Schafer, S. (1969). *Theories in criminolgy: past and present philosophies of the cime problem*. New York: Random House.

Scheingold, S. (1991). *The Politics of Street Crime*. Philadelphia, PA: Temple University Press.

Scheufele, D.A. (1999). Framing as a theory of media effects. *Journal of Communication*, 49(1):103-122.

Scheufele, B.T., & Scheufele, D.A. (2010). *Of spreading activation, applicability and schemas: Conceptual distinctions and their operational implications for measuring frames and framing effects. In Doing news framing analysis: Empirical and theoretical perspectives*. New York, NY: Routledge.

Scheufele, D.A., & Tewksbury, D. (2007). Framing, Agenda Setting, and Priming: the Evolution of Three Media Effects Models. *Journal of Communication*, 57(1): 9-20.

Schmid, A.P. (1992b). Terrorism and the media: Freedom of information vs. freedom from intimidation. In Howard L. (ed.) (1992), *Terrorism: Roots, impact, responses*, New York: Praeger, 95-117.

Schneider, J. (1979b). The Influence of Mass Communication Media on Public Opinion on Crime and Criminal Justice. In Council of Europe (ed.) (1979), Collected Studies in Criminological Research, *Public Opinion on Crime and Criminal Justice*, 17: 121-160.

Seliger, M. (1976). *Ideology and Politics*. London: Allen & Unwin.

Seligman, M.E.P. (1968). Chronic fear produced by unpredictable electric shock. *Journal of Comparative and Physiological Psychology*, 66: 402-411.

Semetko, H.A., & Valkenburg, P.M. (2000). Framing European politics: A content analysis of press and television news. *Journal of Communication*, 50: 93–109.

Sgro, N., & Guimond, S. (2004). Dogmatism and political ideologies: French validation of a measure of dogmatic rejection (DRS). *Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*, 62: 77-88.

Shadish, W.R., Cook, T.D. and Campbell, D.T. (2002). *Experimental and Quasi-Experimental Designs for Generalized Causal Inference*. Boston: Houghton Mifflin.

Shah, D., Watts, M.D., Domke, D., & Fan, D.P. (2002). News framing and cueing of issue regimes: Explaining Clinton's public approval in spite of scandal. *Public Opinion Quarterly*, 66(3): 339–370.

Sharpe, J.A. (1999). *Crime in Early Modern England 1550-1750* (2nd ed.), Halrow: Longman.

Shaw, C., & McKay, H. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas*. Chicago: University of Chicago Press.

Shoemaker, P.J., & Reese, D.S. (1996). Mediating the Message: Theories of Influences on Mass Media Content.12. In Scheufele D.A., & Tewksbury D. (2007), Framing, agenda setting, and priming: The evolution of three media effects models, *Journal of Communication*, 57: 9-20.

Shrum, L.J. (1995). Assessing the social influence of television: A social cognition perspective on cultivation effects. *Communication Research*, 22: 402-429.

Shrum, L.J. (1996). Psychological processes underlying cultivation effects: Further tests of construct accessibility. *Human Communication Research*, 22, 485-509.

Shrum, L.J. (2001). Processing strategy moderates cultivation effect. *Human Communication Research*, 27: 94-120.

Shrum, L.J., & Bischak, V.D. (2003). Mainstreaming, resonance, and impersonal impact: Testing moderators of the cultivation effect for estimates of crime risk. *Human Communication Research*, 27: 187-215.

Shrum, L.J., & O'Guinn, T.C. (1993). Processes and effects in the construction of social reality: Construct accessibility as an explanatory variable. *Communication Research*, 20: 436-471.

Sifneos, P.E. (1967). Clinical observations on some patients suffering from a variety of psychosomatic diseases. *Acta Medicina Psychosomatica*, 21: 133-136.

Signorielli, N., Gross, L., & Morgan, M. (1982). Violence in television programs: Ten years later. In Pearl D., Bouthilet L., & Lazar J. (eds.) (1982), *Television and behavior: Ten years of scientific progress and implications for the eighties*, Rockville, Md: National Institute of Mental Health, 158-173.

Simonson, P. (1999). Mediated Sources of Public Confidence: Lasarsfeld and Merton Revisited. *Journal of Communication*, 49(2): 109-122.

Sinclair, J., & Coulthard, M. (1975). *Toward an Analysis of Discourse: the English Used by Teachers and Pupils*. Oxford: Oxford University Press.

Skogan, W.G. (1990). *Disorder and decline: Crime and the spiral of decay in American neighborhoods*. New York: The Free Press.

Skogan, W.G., & Maxfield, M.G. (1981). *Coping with crime*. Beverly Hills, CA: Sage.

Smith, W. R., & Torstensson, M. (1997). Fear of Crime: Gender differences in risk perception and neutralizing fear of crime. *The British Journal of Criminology*, 37: 608-634.

Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (1991). A terror management theory of social behavior: The psychological functions of self-esteem and cultural worldviews. In Zanna M.E.P. (ed.), *Advances in experimental socialpsychology*, San Diego, CA: Academic Press, 24: 93-159.

Sorenson, S.B., Manz, J.G., & Berk, R.A. (1998). News media coverage and the epidemiology of homicide. *American Journal of Public Health*, 88: 1510-1515.

Sparks, R. (1992). *Television and the Drama of Crime*. Buckingham: Open University Press.

Sparks, R. (1995). Entertaining the crisis: television and moral enterprise. In Kidd-Hewitt D., & Osborne R. (eds.) (1995), *Crime and the Media: The Post-Modern Spectacle*, London: Pluto, 49-66.

Spielberger, C. (ed.) (2004). Encyclopedia of Applied Psychology. San Diego, SA: Academic Press.

Stanley, A. (2003). A Nation at War: The TV Watch. *New York Times*, 3: B11.

Steinberg, J. (2004). Washington Post Rethinks Its Coverage of War Debate. *New York Times*, 8: A14.

Steven, B., Hale, C., & Andrews, G. (1988). Explaining Fear of Crime. *British Journal of Criminology*, 28: 340-355.

Strinati, D. (1992). Postmodernism and Popular Culture. *Sociology Review*, 1(4): 2-7.

Surette, R. (1992). *Media Crime and Criminal Justice: Images and Realities*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Surette, R. (1994), Predator Criminals as Media Icons. In Barak G. (ed.) (1994), *Media Process and the Social Construction of Crime*, New York: Garland Publishing Inc.

Surette, R. (1998). *Media, Crime and Criminal Justice, Images and Realities* (2nd edn.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Susan, S.J. (1984). Crime in the news. *British Journal of Criminology*, 24(3): 289-295.

Swingewood, A. (1977). *The myth of mass culture*. London: Macmillan.

Tamborini, R., Zillmann, D., & Bryant, J. (1984). Fear and victimization: Exposure to television and perceptions of crime and fear. In Bostrom R.N. (ed.) (1984), *Communication yearbook 8*, Beverly Hills: Sage, 492-513.

Tannenbaum, F. (1951). *Crime and the Community*. New York: McGraw-Hill Book Co, Inc.

Taylor, I., Walton, P., & Young, J. (1973). *The New Criminology: For a Social Theory of Deviance*. New York: Harper & Row.

Taylor, D.G., Scheppele, K.L., & Stinchcombe, A.L. (1979). Salience of crime and support for harsher criminal sanctions. *Social Problems*, 26: 413-424.

Taylor, R.B., & Hale, M. (1986). Testing alternative models of fear of crime. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 77: 151-189.

Taylor, S.E., & Crocker, J. (1981). Schematic bases of social information processing. In Higgins E.T., Herman C.P., & Zanna M.P. (eds.) (1981), *Social cognition: The Ontario symposium*, Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1: 89-134.

Taylor, S.E. (1982). Social cognition and health. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 8: 549-562.

Taylor, S.E. (1983). Adjusting to threatening events: A theory of cognitive adaptation. *American Psychology*, 38: 1161-1173.

TenHouten, W.D. (2007). *A general theory of emotions and social life*. London and New York: Routledge.

Thomas, W.I. (1966). The relation of research to the social process. In Janowitz M. (ed.), *W.I. Thomas on Social Organisation and Social Personality*, Chicago: Univ. Chicago Press, 289-305.

Thompson, J. (1995). *Media and Modernity: A Social Theory of the Media*. Cambridge: Polity.

Thompson, S.C. (1981). Will it hurts less if I can control it? A complex answer to a simple question. *Psychological Bulletin*, 90: 89-101.

Thorndike, E.L. (1920). Intelligence and its uses. *Harper's Magazine*, 140: 227-235.

Tolson, A. (1996). *Mediations*. London: Arnold.

Tolson, A. (ed.) (2001). *Television Talk Shows: Discourse, Performance, Spectacle*. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Tolson, A. (2006). *Media Talk, Spoken Discourse on TV and Radio*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Tomkins, S.S. (1962). *Affect, Imagery, Consciousness, Volume 1, The Positive Affects*. New York: Springer.

Tomkins, S.S. (1963). *Affect, Imagery, Consciousness, Volume 2, The Negative Affects*. New York: Springer.

Tooby, J., & Cosmides, L. (1990). The past explains the present: Emotional adaptations and the structure of ancestral environments. *Ethology and Sociobiology*, 11: 375-424.

Toolan, M. (1988). *Narrative: A Critical Linguistic Introduction*. London: Routledge.

Trasciatti, M. (2003). Framing the Sacco-Vanzetti Executions in the Italian American Press. *Critical Studies in Media Communication*, 20(4): 407-430.

Tucker, L.R. (1998). The framing of Calvin Klein. A frame analysis of media discourse about the August 1995 Calvin Klein Jeans advertising controversy. *Critical Studies in Mass Communication*, 15: 141–157.

Tunnell, K.D. (1995). A cultural approach to crime and punishment, bluegrass style. In Ferrell J., & Sanders C.R. (eds.) (1995), *Cultural Criminology*, Boston: Northeastern Univ. Press, 80-105.

Tunnell, K.D. (1998). Reflections on crime, criminals and control in newsmagazine television programs. In Bailey F.Y., & Hale D.C. (eds.) (1998), *Popular Culture, Crime and Justice*, Belmont, CA: West/Wadsworth, 111-122.

Valkenburg, P.M., Semetko, H.A., & de Vreese, C.H. (1999). The effects of news frames on readers' thoughts and recall. *Communication Research*, 26: 550–569.

Van Dijk, T. (1988a). *News as Discourse*. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Van Dijk, T. (1988b). *News Analysis*. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Van Gorp, B. (2007). The Constructionist Approach to Framing: Bringing Culture back in. *Journal of Communication*, 57(1): 60-78.

Van Maanen, J. (ed.) (1995a). *Representation in Ethnography*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Wagstaff, G.F. (1983). Correlates of the just world in Britain. *Journal of Social Psychology*, 121: 145–146.

Walster, E. (1966). Assignment of responsibility for an accident. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3: 73-79.

Warr, M. (1984). Fear of victimization: Why are women and the elderly more afraid? *Social Science Quarterly*, 65: 681-702.

Weaver, J., & Wakshlag, J. (1986). Perceived vulnerability to crime, criminal victimization experience and television viewing. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 30: 141-155.

Websdale, N., & Alvarez, A. (1998). Forensic journalism as patriarchal ideology: the newspaper construction of homicide-suicide. In Bailey F.Y., & Hale D.C. (eds.) (1998), *Popular Culture, Crime and Justice*, Belmont, CA: West/Wadsworth, 123-141.

Weiss, J.M. (1970). Somatic effects of predictable and unpredictable shock. *Psychosomatic Medicine*, 32: 397-409.

White, H. 1980. The Value of Narrativity in the Representation of Reality. In Mitchell W.J.T. (ed.), *On Narrative*, Chicago: University of Chicago, 1-23.

Will, J.A., & McGrath, J.H. (1995). Crime, neighborhood perceptions, and the underclass: The relationship between fear of crime and class position. *Journal of Criminal Justice*, 23: 163-176.

Williams, J. (1998). Comics: a tool of subversion? In Anderson S.E., & Howard G.J. (eds.) (1998), *Interrogating Popular Culture: Deviance, Justice and Social Order*, Guilderland, NY: Harrow & Heston, 97-115.

Willis, P. (1977). *Learning to Labor: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*. New York: Columbia Univ. Press.

Willis, P. (1990). *Common Culture: Symbolic Work at Play in the Everyday Cultures of the Young*. Milton Keynes, UK: Open Univ. Press.

Wills, T.A. (1981). Downward comparison principles in social psychology. *Psychological Bulletin*, 90: 245-271.

Wilson, T.D., Aronson, E., & Carlsmith, K. (2010). The art of laboratory experimentation. In Fiske S.T., Gilbert D.T., & Lindzey G. (eds.), *Handbook of social psychology*, Hoboken, NJ: Wiley, 1: 51-81.

Wodak, R., & Meyer, M. (eds.) (2001). *Methods of Critical Discourse*. London: Sage.

Wong, C.S., & Law, K.S. (2002). The effects of leader and follower emotional intelligence on performance and attitude: an exploratory study. *The Leadership Quartely*, 13(3): 243-274.

Yanich, D. (1999). *Kids, crime & local TV news (A report of the Center for the Community Development and Family Policy and the Jesse Dupont Fund)*. Newark, DE: University of Delaware.

Yar, M. (2010). Screening crime: Cultural criminology goes to the movies. In Hayward K.J., & Presdee M. (eds.), *Framing Crime: Cultural Criminology and the Image*, London: Routledge.

Yin, P. (1982). Fear of crime as a problem for the elderly. *Social Problems*, 30: 240-245.

Young, J. (2010). Robert Merton (1910-2003). In Hayward K., Maruna S., & Mooney J. (eds.) (2010), *Fifty Key Thinkers in Criminology*. London: Routledge, 88-99.

Young, J. (2004). Voodoo Criminology and the Numbers Game. In Ferrell J., Hayward K., Morrison W., & Presdee M. (eds.) (2004), *Cultural Criminology*, http://www.malcolmread.co.uk/JockYoung/voodoo_criminology.pdf. Visited October 2011.

Young, S.P. (2002). *Beyond Rawls: An Analysis of the Concept of Political Liberalism*. USA: University Press of America.

Yzerbyt, V., Rocher, S., & Schadron, G. (1997). Stereotypes as explanations: A subjective essentialistic view of group perception. In Spears R., Oakes P. J., Ellemers N., & Haslam S. A. (eds.), *The social psychology of stereotyping and group life*, Malden, MA: Blackwell, 20–50.

Zuckerman, M., & Gerbasi, K.C. (1977). Belief in a just world and trust. *Journal of Research in Personality*, 11: 306–317.

Παράρτημα

Αποτελέσματα Στατιστικών Αναλύσεων

Κλίμακα Διαχείρισης Συναισθημάτων

Έλεγχος Αξιοπιστίας

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.811	16

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Τις περισσότερες φορές καταλαβαίνω (έχω μια καλή αίσθηση) το γιατί αισθάνομαι τα συναισθήματα που νοιώθω (έτσι όπως αισθάνομαι).	74.8944	104.385	.343	.805
Πάντα μπορώ να καταλάβω πως αισθάνονται οι φίλοι μου με βάση την συμπεριφορά τους.	75.2611	105.803	.283	.808
Πάντα θέτω στόχους για τον εαυτό μου και μετά βάζω τα δυνατά μου για να τους πετύχω.	74.9944	100.832	.375	.803
Μπορώ με την λογική να ελέγξω τον θυμό μου και να αντεπεξέλθω τις δυσκολίες.	75.7944	92.768	.584	.787
Έχω μια καλή κατανόηση των συναισθημάτων μου.	75.0444	101.115	.490	.797

Είμαι καλός παρατηρητής των συναισθημάτων των άλλων.	75.0500	102.182	.398	.802
Πάντα ‘λέω στον εαυτό μου’ ότι είμαι ένα άξιο και ικανό άτομο.	76.0500	101.333	.333	.807
Είμαι απόλυτα ικανός να ελέγξω τα συναισθήματά μου.	76.3611	94.835	.563	.789
Πάντα καταλαβαίνω πώς αισθάνομαι πραγματικά.	75.6500	97.067	.564	.790
Είμαι ευαίσθητος στα συναισθήματα και την συγκινησιακή κατάσταση των άλλων ανθρώπων.	74.7667	108.001	.127	.819
Είμαι ένα άτομο με ισχυρά κίνητρα.	75.1667	102.966	.340	.805
Όταν θυμώνω, πάντα μπορώ να ηρεμήσω γρήγορα.	76.6278	95.475	.430	.801
Πάντα γνωρίζω αν είμαι χαρούμενος ή όχι.	74.9278	102.347	.332	.806
Έχω μια καλή κατανόηση των συναισθημάτων των ανθρώπων γύρω μου.	75.2056	101.583	.468	.798
Πάντα παρακινώ τον εαυτό μου να καταφέρει το καλύτερο.	74.6833	103.067	.408	.801
Έχω καλό έλεγχο των συναισθημάτων μου.	75.7722	95.730	.587	.788

Ανάλυση Διακύμανσης

Descriptives

συναισθηματική νοημοσύνη (alpha=.811)

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	30	5.0333	.70419	.12857	4.7704	5.2963	3.44	6.44
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	30	4.8771	.54051	.09868	4.6753	5.0789	3.94	5.94
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	30	4.9458	.68519	.12510	4.6900	5.2017	3.75	6.38
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	30	5.1063	.70733	.12914	4.8421	5.3704	3.63	6.56
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	30	5.2125	.63539	.11601	4.9752	5.4498	4.00	6.38
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	30	4.9813	.69947	.12771	4.7201	5.2424	3.75	6.44
Total	180	5.0260	.66446	.04953	4.9283	5.1238	3.44	6.56

ANOVA

συναισθηματική νοημοσύνη (alpha=.811)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	2.156	5	.431	.976	.434
Within Groups	76.874	174	.442		
Total	79.030	179			

Κλίμακα Ιδεολογιών

Έλεγχος Αξιοπιστίας (αφού προηγήθηκε αντιστροφή στις προτάσεις με προοδευτικό περιεχόμενο)

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.611	15

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Ο θεσμός του γάμου εξασφαλίζει την κοινωνική σταθερότητα.	46.8944	90.687	.123	.613
Η θέση της γυναίκας είναι στο σπίτι.	48.7667	92.158	.187	.603
Η αληθινή δημοκρατία είναι ανέφικτη.	45.6389	85.215	.235	.596
Πρέπει να επανέλθει η θανατική ποινή για την τιμωρία βαριών κακουργηματικών πράξεων.	47.7167	79.813	.421	.560
Είναι βασικό να κάνουμε σημαντικά πράγματα στη ζωή.	44.1667	92.430	.145	.607
Η φτώχεια είναι αποτέλεσμα τεμπελιάς.	47.5389	83.825	.346	.577
Η εφαρμογή του μέτρου της ευθανασίας θα έκανε καλό στην κοινωνία στο σύνολό της.	47.0167	94.597	-.006	.633
Η έκτρωση είναι απαράδεκτη κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες.	47.2889	83.413	.281	.587
Recoded: Η ελευθερία της έκφρασης συνεπάγεται την ανοχή της πορνογραφίας.	45.9722	86.943	.178	.607

Recoded: Ο μέσος φυλακισμένος μπορεί να επανεντάσσεται κοινωνικά.	46.5889	92.914	.054	.623
Recoded: Στα περισσότερα επαγγέλματα οι γυναίκες είναι εξίσου ικανές με τους άντρες.	48.1667	90.788	.187	.602
Recoded: Πρέπει να νομιμοποιηθούν όλοι οι ξένοι που δεν έχουν άδεια παραμονής στην Ελλάδα.	46.0556	78.377	.452	.553
Recoded: Οι ομοφυλόφιλοι πρέπει να έχουν δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά.	46.3556	79.225	.373	.567
Recoded: Ανεξάρτητα από το φύλο των εργαζομένων, πρέπει να υπάρχει ισότητα αποδοχών για ίση παροχή εργασίας.	48.8389	93.477	.184	.604
Recoded: Η κατάργηση της στρατιωτικής θητείας αποτελεί θετικό μέτρο.	46.9611	80.261	.369	.569

Ανάλυση Διακύμανσης

Descriptives

συντηρητισμός (alpha=.611)

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	30	3.2156	.49198	.08982	3.0318	3.3993	2.13	3.93
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	30	3.1022	.83574	.15258	2.7902	3.4143	1.87	5.27
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	30	3.2422	.78090	.14257	2.9506	3.5338	1.53	4.47
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	30	3.3467	.56552	.10325	3.1355	3.5578	1.87	4.40
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	30	3.5378	.53504	.09768	3.3380	3.7376	2.20	4.60
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	30	3.6689	.52127	.09517	3.4742	3.8635	2.40	4.73
Total	180	3.3522	.65696	.04897	3.2556	3.4488	1.53	5.27

ANOVA

συντηρητισμός (alpha=.611)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	6.841	5	1.368	3.381	.006
Within Groups	70.415	174	.405		
Total	77.256	179			

Post-hoc Έλεγχος Πολλαπλών Συγκρίσεων Bonferroni

Multiple Comparisons

Dependent Variable: συντηρητισμός (alpha=.611)

			Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Bonferroni	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.11333	.16425	1.000	-.3755	.6022
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.02667	.16425	1.000	-.5155	.4622
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.13111	.16425	1.000	-.6200	.3578
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.32222	.16425	.771	-.8111	.1666
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.45333	.16425	.096	-.9422	.0355
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.11333	.16425	1.000	-.6022	.3755
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.14000	.16425	1.000	-.6289	.3489
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.24444	.16425	1.000	-.7333	.2444
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.43556	.16425	.131	-.9244	.0533
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.56667*	.16425	.011	-1.0555	-.0778
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.02667	.16425	1.000	-.4622	.5155
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.14000	.16425	1.000	-.3489	.6289
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.10444	.16425	1.000	-.5933	.3844
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.29556	.16425	1.000	-.7844	.1933
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.42667	.16425	.153	-.9155	.0622

	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.13111	.16425	1.000	-.3578	.6200
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.24444	.16425	1.000	-.2444	.7333
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.10444	.16425	1.000	-.3844	.5933
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.19111	.16425	1.000	-.6800	.2978
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.32222	.16425	.771	-.8111	.1666
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.32222	.16425	.771	-.1666	.8111
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.43556	.16425	.131	-.0533	.9244
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.29556	.16425	1.000	-.1933	.7844
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.19111	.16425	1.000	-.2978	.6800
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.13111	.16425	1.000	-.6200	.3578
	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.45333	.16425	.096	-.0355	.9422
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.56667*	.16425	.011	.0778	1.0555
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.42667	.16425	.153	-.0622	.9155
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.32222	.16425	.771	-.1666	.8111
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.13111	.16425	1.000	-.3578	.6200
Dunnett t (2-sided)[a]	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.45333*	.16425	.027	-.8698	-.0369
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.56667*	.16425	.003	-.9831	-.1502
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.42667*	.16425	.043	-.8431	-.0102
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.32222	.16425	.186	-.7387	.0943
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.13111	.16425	.891	-.5476	.2854

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

a. Dunnett t-tests treat one group as a control, and compare all other groups against it.

Κλίμακα για το Αίσθημα Ασφάλειας/Ανασφάλειας

Έλεγχος Συσχέτισης

Correlations

		Πόσο ασφαλής αισθάνεστε όταν περπατάτε μόνος/η κατά τη διάρκεια της μέρας στην περιοχή που ζείτε;	Πόσο ασφαλής αισθάνεστε όταν περπατάτε μόνος/η κατά τη διάρκεια της νύχτας στην περιοχή που ζείτε;
Πόσο ασφαλής αισθάνεστε όταν περπατάτε μόνος/η κατά τη διάρκεια της μέρας στην περιοχή που ζείτε;	Pearson Correlation	1	.522**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	180	180
Πόσο ασφαλής αισθάνεστε όταν περπατάτε μόνος/η κατά τη διάρκεια της νύχτας στην περιοχή που ζείτε;	Pearson Correlation	.522**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	180	180

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Ανάλυση Διακύμανσης

Descriptives

γενική ανασφάλεια r=.522

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	30	3.7167	1.73545	.31685	3.0686	4.3647	1.00	7.00
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	30	3.5000	1.45033	.26479	2.9584	4.0416	1.00	7.00
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	30	3.3833	1.72048	.31412	2.7409	4.0258	1.00	7.00
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	30	3.6833	1.61076	.29408	3.0819	4.2848	1.00	7.00
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	30	4.1167	1.41837	.25896	3.5870	4.6463	1.50	7.00
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	30	3.5833	1.64570	.30046	2.9688	4.1978	1.00	6.50
Total	180	3.6639	1.59594	.11895	3.4292	3.8986	1.00	7.00

ANOVA

γενική ανασφάλεια r=.522

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	9.607	5	1.921	.749	.588
Within Groups	446.308	174	2.565		
Total	455.915	179			

Κλίμακα περί Φόβου – Κλίμακα περί Προβληματικής Γειτονιάς

Έλεγχος Αξιοπιστίας για την κλίμακα περί φόβου

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.860	7

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Εσείς ή κάποιος από την οικογένειά σας να δεχτεί σεξουαλική επίθεση	22.0611	60.907	.628	.840
Να δεχθείτε επίθεση ενώ οδηγείτε το αυτοκίνητό σας	22.1500	59.994	.640	.838
Να σας ληστέψουν	23.1778	61.611	.696	.832
Να σας χτυπήσουν, να σας μαχαιρώσουν ή να σας πυροβολήσουν	21.8278	58.601	.735	.824
Να σας δολοφονήσουν	20.9333	64.968	.464	.863
Να σας διαρρήξουν ενώ βρίσκεται κάποιος στο σπίτι σας	22.3500	61.391	.610	.843
Να σας διαρρήξουν ενώ δε βρίσκεται κανείς στο σπίτι σας	23.1667	61.022	.632	.839

Ανάλυση Διακύμανσης

Descriptives

Έλλειψη φόβου (alpha=.860)

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	30	3.7524	.99041	.18082	3.3826	4.1222	1.71	5.86
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	30	3.4905	1.17963	.21537	3.0500	3.9310	1.00	5.71
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	30	3.5762	1.27967	.23363	3.0984	4.0540	1.43	6.00
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	30	4.0857	1.53660	.28054	3.5119	4.6595	1.00	7.00
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	30	3.5476	1.49316	.27261	2.9901	4.1052	1.00	7.00
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	30	3.7857	1.18562	.21646	3.3430	4.2284	1.86	5.86
Total	180	3.7063	1.28901	.09608	3.5168	3.8959	1.00	7.00

ANOVA

Έλλειψη φόβου (alpha=.860)

	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	7.232	5	1.446	.867	.504
Within Groups	290.185	174	1.668		
Total	297.417	179			

Έλεγχος Αξιοπιστίας για την κλίμακα περί προβληματικής γειτονιάς

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.858	8

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Βανδαλισμοί	28.1167	89.489	.652	.835
Ομάδες εφήβων ή άλλες που παρενοχλούν πολίτες	28.0889	87.635	.691	.830

Απορρίμματα και ακαθαρσίες σε δημόσιους χώρους	26.4056	92.019	.620	.839
Κυκλοφοριακά προβλήματα	26.5778	89.184	.624	.838
Μεθυσμένοι και άστεγοι σε δημόσιους χώρους	27.7056	86.064	.681	.831
Αδέσποτα ζώα	27.2944	92.958	.501	.852
Συμμορίες	27.8278	85.026	.686	.830
Θόρυβος	26.9667	99.038	.366	.866

Ανάλυση Διακύμανσης

Descriptives

Προβληματική γειτονιά (alpha=.858)

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	30	3.6375	.82155	.14999	3.3307	3.9443	1.88	5.38
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	30	3.9292	1.16138	.21204	3.4955	4.3628	2.00	6.25
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	30	3.7333	1.42209	.25964	3.2023	4.2644	1.00	6.63
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	30	4.2375	1.51975	.27747	3.6700	4.8050	1.00	6.25
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	30	3.7667	1.55112	.28319	3.1875	4.3459	1.25	6.75
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	30	4.1583	1.43724	.26240	3.6217	4.6950	1.13	6.75
Total	180	3.9104	1.34300	.10010	3.7129	4.1079	1.00	6.75

ANOVA

Προβληματική γειτονιά (alpha=.858)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	8.859	5	1.772	.982	.430
Within Groups	313.993	174	1.805		
Total	322.852	179			

Κλίμακα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης

Έλεγχος Συσχέτισης

Correlations

		Βοηθούν ο ένας τον άλλον Ατομικό συμφέρον	Πραγματικό σπίτι Απλά ένα μέρος που ζω
Βοηθούν ο ένας τον άλλον Ατομικό συμφέρον	Pearson Correlation	1	.253**
	Sig. (2-tailed)		.001
	N	180	180
Πραγματικό σπίτι Απλά ένα μέρος που ζω	Pearson Correlation	.253**	1
	Sig. (2-tailed)	.001	
	N	180	180

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Αναλύσεις Διακύμανσης

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1. Θα περιγράφατε την περιοχή που μένετε σαν ένα μέρος όπου οι άνθρωποι ως επί το πλείστον βοηθούν ο ένας τον άλλον ή ο καθένας φροντίζει για το ατομικό του συμφέρον;	Between Groups	11.933	5	2.387	.839	.524
	Within Groups	494.867	174	2.844		
	Total	506.800	179			
2. Θα χαρακτηρίζατε την περιοχή που μένετε περισσότερο σαν το πραγματικό σας σπίτι ή απλά σαν ένα μέρος που ζείτε;	Between Groups	20.894	5	4.179	.844	.521
	Within Groups	861.967	174	4.954		
	Total	882.861	179			

3. Πόσο συχνά μιλάτε με τους γείτονές σας;	Between Groups	16.961	5	3.392	1.198	.312
	Within Groups	492.567	174	2.831		
	Total	509.528	179			
4. Όταν εξυπηρετείτε έναν γείτονά σας περιμένετε να σας το ανταποδώσει;	Between Groups	23.200	5	4.640	2.035	.076
	Within Groups	396.800	174	2.280		
	Total	420.000	179			

Κλίμακα για τα Αποδιδόμενα Αίτια στην Εγκληματική Συμπεριφορά

Έλεγχος Αξιοπιστίας για τον παράγοντα ψυχοκοινωνικής υστέρησης

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.731	8

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
έχουν υποφέρει από την έλλειψη στοργής από το περιβάλλον τους	23.7500	50.792	.253	.735
έχουν περιορισμένες πνευματικές δυνατότητες	25.1722	42.702	.535	.679
υποφέρουν εξαιτίας των παρορμήσεών τους και της συναισθηματικής τους αστάθειας	23.5333	49.099	.311	.725
έδειξαν αδιαφορία στην θρησκευτική τους εκπαίδευση	26.3556	46.957	.452	.699

αφήνονται να παρασυρθούν από κακές παρέες	24.4278	43.721	.492	.689
δεν έχουν μάθει να ξεχωρίζουν το καλό από το κακό	25.0722	46.146	.427	.703
υστερούν έναντι των άλλων σε ότι αφορά τη σωματική τους διάπλαση	25.8278	47.104	.443	.701
προέρχονται από διαλυμένες οικογένειες	24.2722	45.026	.468	.695

Έλεγχος Αξιοπιστίας για τον παράγοντα εγγενούς ροπής στο κακό

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.791	4

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
αρνούνται να υπακούσουν στους βασικούς κανόνες της κοινωνικής ζωής	11.8111	17.852	.526	.776
αρέσκονται στο να προκαλούν καταστροφές	12.3056	15.431	.688	.693
βρίσκουν ικανοποίηση στο να καταπατούν το νόμο	12.2000	15.915	.682	.698
αρνούνται τις όποιες προσπάθειες ένταξής τους στην κοινωνία	12.4833	18.307	.513	.781

Έλεγχος Συσχέτισης για τον παράγοντα κοινωνικής αντίδρασης

Correlations

		υπάρχει μεγάλη αδικία στην κατανομή του πλούτου και των αγαθών	βρίσκονται όλο και συχνότερα στο περιθώριο της κοινωνίας	θέλουν να δηλώσουν ότι υπάρχει κοινωνική αδικία γύρω τους
υπάρχει μεγάλη αδικία στην κατανομή του πλούτου και των αγαθών	Pearson Correlation	1	.070	.199**
	Sig. (2-tailed)		.353	.007
	N	180	180	180
βρίσκονται όλο και συχνότερα στο περιθώριο της κοινωνίας	Pearson Correlation	.070	1	.036
	Sig. (2-tailed)	.353		.631
	N	180	180	180
θέλουν να δηλώσουν ότι υπάρχει κοινωνική αδικία γύρω τους	Pearson Correlation	.199**	.036	1
	Sig. (2-tailed)	.007	.631	
	N	180	180	180

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Αναλύσεις Διακύμανσης

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: ψυχοκοινωνική υστέρηση (alpha=.731)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	32.119[a]	6	5.353	7.055	.000
Intercept	29.163	1	29.163	38.434	.000
ATTITUD	11.395	1	11.395	15.018	.000
condition	12.679	5	2.536	3.342	.007
Error	131.266	173	.759		
Total	2422.969	180			
Corrected Total	163.385	179			

a. R Squared = .197 (Adjusted R Squared = .169)

Estimated Marginal Means

Dependent Variable: ψυχοκοινωνική υστέρηση (alpha=.731)

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	3.238[a]	.160	2.923	3.553
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	3.163[a]	.161	2.845	3.481
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	3.536[a]	.159	3.221	3.851
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	3.836[a]	.159	3.522	4.149
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	3.592[a]	.160	3.276	3.908
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	3.893[a]	.162	3.573	4.214

a. Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: conservatism (alpha=.611) = 3.3522.

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: ψυχοκοινωνική υστέρηση (alpha=.731)

	(I) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	(J) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Bonferroni	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.1208	.23379	1.000	-.5750	.8167
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.3083	.23379	1.000	-1.0042	.3875
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.6500	.23379	.090	-1.3458	.0458
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.4833	.23379	.603	-1.1792	.2125
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.8375*	.23379	.007	-1.5333	-.1417
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.1208	.23379	1.000	-.8167	.5750
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.4292	.23379	1.000	-1.1250	.2667
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.7708*	.23379	.018	-1.4667	-.0750
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.6042	.23379	.159	-1.3000	.0917
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.9583*	.23379	.001	-1.6542	-.2625

	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.3083	.23379	1.000	-.3875	1.0042
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.4292	.23379	1.000	-.2667	1.1250
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.3417	.23379	1.000	-1.0375	.3542
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.1750	.23379	1.000	-.8708	.5208
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.5292	.23379	.373	-1.2250	.1667
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.6500	.23379	.090	-.0458	1.3458
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.7708*	.23379	.018	.0750	1.4667
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.3417	.23379	1.000	-.3542	1.0375
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.1667	.23379	1.000	-.5292	.8625
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.1875	.23379	1.000	-.8833	.5083
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.4833	.23379	.603	-.2125	1.1792
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.6042	.23379	.159	-.0917	1.3000
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.1750	.23379	1.000	-.5208	.8708
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.1667	.23379	1.000	-.8625	.5292
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.3542	.23379	1.000	-1.0500	.3417
	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.8375*	.23379	.007	.1417	1.5333
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.9583*	.23379	.001	.2625	1.6542
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.5292	.23379	.373	-.1667	1.2250
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.1875	.23379	1.000	-.5083	.8833
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.3542	.23379	1.000	-.3417	1.0500
Dunnett t (2-sided)[a]	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.8375*	.23379	.002	-1.4303	-.2447
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.9583*	.23379	.000	-1.5511	-.3655
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.5292	.23379	.097	-1.1220	.0636
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.1875	.23379	.889	-.7803	.4053
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.3542	.23379	.414	-.9470	.2386

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = .820.

*. The mean difference is significant at the .05 level.

a. Dunnett t-tests treat one group as a control, and compare all other groups against it.

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: εγγενής ροπή στο κακό (alpha=.791)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	59.539[a]	6	9.923	6.751	.000
Intercept	19.455	1	19.455	13.236	.000
ATTITUD	32.410	1	32.410	22.049	.000
condition	14.649	5	2.930	1.993	.082
Error	254.286	173	1.470		
Total	3290.625	180			
Corrected Total	313.825	179			

a. R Squared = .190 (Adjusted R Squared = .162)

Estimated Marginal Means

Dependent Variable: εγγενής ροπή στο κακό (alpha=.791)

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	4.068[a]	.222	3.629	4.506
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	3.953[a]	.224	3.510	4.396
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	3.491[a]	.222	3.053	3.929
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	4.245[a]	.221	3.809	4.682
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	4.341[a]	.223	3.901	4.781
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	4.302[a]	.226	3.856	4.748

a. Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: conservatism (alpha=.611) = 3.3522.

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: εγγενής ροπή στο κακό (alpha=.791)

	(I) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	(J) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Bonferroni	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.1917	.33143	1.000	-.7948	1.1781
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.5583	.33143	1.000	-.4281	1.5448
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.2667	.33143	1.000	-1.2531	.7198
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.4917	.33143	1.000	-1.4781	.4948
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.5417	.33143	1.000	-1.5281	.4448
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.1917	.33143	1.000	-1.1781	.7948
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.3667	.33143	1.000	-.6198	1.3531
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.4583	.33143	1.000	-1.4448	.5281
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.6833	.33143	.611	-1.6698	.3031
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.7333	.33143	.423	-1.7198	.2531
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.5583	.33143	1.000	-1.5448	.4281
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-.3667	.33143	1.000	-1.3531	.6198
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.8250	.33143	.206	-1.8114	.1614
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-1.0500*	.33143	.027	-2.0364	-.0636
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-1.1000*	.33143	.017	-2.0864	-.1136
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.2667	.33143	1.000	-.7198	1.2531
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.4583	.33143	1.000	-.5281	1.4448
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.8250	.33143	.206	-.1614	1.8114
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.2250	.33143	1.000	-1.2114	.7614
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.2750	.33143	1.000	-1.2614	.7114
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.4917	.33143	1.000	-.4948	1.4781
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.6833	.33143	.611	-.3031	1.6698
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	1.0500*	.33143	.027	.0636	2.0364

		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.2250	.33143	1.000	-.7614	1.2114
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.0500	.33143	1.000	-1.0364	.9364
	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.5417	.33143	1.000	-.4448	1.5281
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.7333	.33143	.423	-.2531	1.7198
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	1.1000*	.33143	.017	.1136	2.0864
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.2750	.33143	1.000	-.7114	1.2614
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.0500	.33143	1.000	-.9364	1.0364
Dunnett t (2-sided)[a]	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.5417	.33143	.341	-1.3820	.2987
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.7333	.33143	.109	-1.5737	.1070
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-1.1000*	.33143	.005	-1.9404	-.2596
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.2750	.33143	.875	-1.1154	.5654
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.0500	.33143	1.000	-.8904	.7904

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = 1.648.

*. The mean difference is significant at the .05 level.

a. Dunnett t-tests treat one group as a control, and compare all other groups against it.

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: κοινωνική αντίδραση (r=.20)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	16.471[a]	6	2.745	1.690	.126
Intercept	171.576	1	171.576	105.621	.000
ATTITUD	6.138	1	6.138	3.778	.054
condition	8.445	5	1.689	1.040	.396
Error	281.029	173	1.624		
Total	3677.500	180			
Corrected Total	297.500	179			

a. R Squared = .055 (Adjusted R Squared = .023)

Κλίμακα μέτρησης στάσεων απέναντι σε διάφορους Αιτιολογικούς παράγοντες ερμηνείας της Εγκληματικότητας

Παραγοντική ανάλυση

Communalities

	Initial	Extraction
Η εγκληματικότητα αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που οι αιτίες του ενυπάρχουν στο κοινωνικο-οικονομικό και πολιτικό σύστημα.	1.000	.794
Η παράνομη συμπεριφορά προέρχεται από μία συγγενή ψυχική ανωμαλία.	1.000	.603
Για το ίδιο αδίκημα αυτοί που θα προσαχθούν πιο συχνά στο δικαστήριο είναι όσοι προέρχονται από μη προνομιούχα στρώματα.	1.000	.615
Οι εγκληματικές πράξεις συνιστούν μια αντίδραση σε αυξημένες φιλοδοξίες που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν με έντιμα μέσα.	1.000	.594
Η Ποινική Δικαιοσύνη παράγει υποτροπές.	1.000	.556
Οι βαθιές αιτίες της συμπεριφοράς του εγκληματία οφείλονται σε μια φυσιολογική ανωριμότητα της εγκεφαλικής λειτουργίας.	1.000	.658
Μια πράξη δεν είναι αυτή καθεαυτή εγκληματική: είναι η κυρίαρχη ιδεολογία που καθορίζει τα σχετικά κριτήρια.	1.000	.477
Οι αιτίες της εγκληματικότητας πρέπει να αναζητηθούν στην προσωπική ιστορία του εγκληματία.	1.000	.438
Η εγκληματικότητα είναι μια αντίδραση εξέγερσης απέναντι σ' ένα μη ανεκτικό κοινωνικό περιβάλλον.	1.000	.551
Η παράνομη συμπεριφορά συσχετίζεται με τις μορφολογικές ιδιομορφίες του δράστη της.	1.000	.527
Η εγκληματικότητα θεωρείται σαν μια κοινωνική ασθένεια της οποίας οι ρίζες βρίσκονται στην καταπίεση και στην εκμετάλλευση.	1.000	.674
Η εγκληματική συμπεριφορά είναι συνέπεια των απογοητεύσεων που προέρχονται από μη ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις.	1.000	.344
Οι αιτίες της εγκληματικότητας πρέπει να αναζητηθούν στις ανισότητες του ισχύοντος κοινωνικού συστήματος.	1.000	.645

Οι βαθιές αιτίες της συμπεριφοράς του εγκληματία πρέπει να αναζητηθούν στους νόμους της κληρονομικότητας.	1.000	.481

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2.784	19.882	19.882	2.784	19.882	19.882	2.506	17.901	17.901
2	2.748	19.626	39.509	2.748	19.626	39.509	2.344	16.741	34.642
3	1.231	8.796	48.305	1.231	8.796	48.305	1.615	11.539	46.181
4	1.196	8.544	56.849	1.196	8.544	56.849	1.493	10.668	56.849
5	.938	6.700	63.549						
6	.840	5.999	69.549						
7	.746	5.327	74.876						
8	.680	4.860	79.736						
9	.652	4.660	84.396						
10	.533	3.809	88.205						
11	.494	3.530	91.735						
12	.469	3.353	95.089						
13	.370	2.645	97.733						
14	.317	2.267	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotated Component Matrix[a]

	Component			
	1	2	3	4
Η εγκληματικότητα θεωρείται σαν μια κοινωνική ασθένεια της οποίας οι ρίζες βρίσκονται στην καταπίεση και στην εκμετάλλευση.	.820			
Η εγκληματικότητα είναι μια αντίδραση εξέγερσης απέναντι σ' ένα μη ανεκτικό κοινωνικό περιβάλλον.	.738			

Οι αιτίες της εγκληματικότητας πρέπει να αναζητηθούν στις ανισότητες του ισχύοντος κοινωνικού συστήματος.	.715			
Μια πράξη δεν είναι αυτή καθεαυτή εγκληματική: είναι η κυρίαρχη ιδεολογία που καθορίζει τα σχετικά κριτήρια.	.674			
Η εγκληματική συμπεριφορά είναι συνέπεια των απογοητεύσεων που προέρχονται από μη ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις.	.408			
Η παράνομη συμπεριφορά συσχετίζεται με τις μορφολογικές ιδιομορφίες του δράστη της.		.713		
Η παράνομη συμπεριφορά προέρχεται από μία συγγενή ψυχική ανωμαλία.		.689		
Οι βαθιές αιτίες της συμπεριφοράς του εγκληματία πρέπει να αναζητηθούν στους νόμους της κληρονομικότητας.		.674		
Οι αιτίες της εγκληματικότητας πρέπει να αναζητηθούν στην προσωπική ιστορία του εγκληματία.		.644		
Η εγκληματικότητα αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που οι αιτίες του ενυπάρχουν στο κοινωνικο-οικονομικό και πολιτικό σύστημα.			-.732	.439
Οι εγκληματικές πράξεις συνιστούν μια αντίδραση σε αυξημένες φιλοδοξίες που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν με έντιμα μέσα.			.672	
Οι βαθιές αιτίες της συμπεριφοράς του εγκληματία οφείλονται σε μια φυσιολογική ανωριμότητα της εγκεφαλικής λειτουργίας.		.567	.579	
Για το ίδιο αδίκημα αυτοί που θα προσαχθούν πιο συχνά στο δικαστήριο είναι όσοι προέρχονται από μη προνομιούχα στρώματα.				.755
Η Ποινική Δικαιοσύνη παράγει υποτροπές.				.732

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 6 iterations.

Περιεχόμενο Παραγόντων:
1ος Παράγοντας: κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος
2ος Παράγοντας: Lombroso
3ος Παράγοντας: ατομική προσαρμογή
4ος Παράγοντας: κακή λειτουργία της δικαιοσύνης

Έλεγχος Αξιοπιστίας για τον παράγοντα κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.713	5

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Μια πράξη δεν είναι αυτή καθεαυτή εγκληματική: είναι η κυρίαρχη ιδεολογία που καθορίζει τα σχετικά κριτήρια.	18.3444	14.194	.452	.683
Η εγκληματικότητα είναι μια αντίδραση εξέγερσης απέναντι σ' ένα μη ανεκτικό κοινωνικό περιβάλλον.	18.0722	15.565	.512	.649
Η εγκληματικότητα θεωρείται σαν μια κοινωνική ασθένεια της οποίας οι ρίζες βρίσκονται στην καταπίεση και στην εκμετάλλευση.	17.6944	15.040	.647	.601
Η εγκληματική συμπεριφορά είναι συνέπεια των απογοητεύσεων που προέρχονται από μη ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις.	18.0167	18.597	.247	.744
Οι αιτίες της εγκληματικότητας πρέπει να αναζητηθούν στις ανισότητες του ισχύοντος κοινωνικού συστήματος.	17.4056	15.315	.548	.635

Έλεγχος Αξιοπιστίας για τον παράγοντα Lombroso

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.724	5

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Η παράνομη συμπεριφορά προέρχεται από μία συγγενή ψυχική ανωμαλία.	15.2889	18.397	.543	.653
Οι βαθιές αιτίες της συμπεριφοράς του εγκληματία οφείλονται σε μια φυσιολογική ανωριμότητα της εγκεφαλικής λειτουργίας.	15.7389	18.563	.551	.650
Οι αιτίες της εγκληματικότητας πρέπει να αναζητηθούν στην προσωπική ιστορία του εγκληματία.	13.8167	20.329	.408	.705
Η παράνομη συμπεριφορά συσχετίζεται με τις μορφολογικές ιδιομορφίες του δράστη της.	14.8722	19.352	.436	.697
Οι βαθιές αιτίες της συμπεριφοράς του εγκληματία πρέπει να αναζητηθούν στους νόμους της κληρονομικότητας.	15.9722	19.312	.482	.678

Έλεγχος Συσχέτισης για τον παράγοντα ατομικής προσαρμογής

Correlations

		Η εγκληματικότητα αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που οι αιτίες του ενυπάρχουν στο κοινωνικο-οικονομικό και πολιτικό σύστημα.	Οι εγκληματικές πράξεις συνιστούν μια αντίδραση σε αυξημένες φιλοδοξίες που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν με έντιμα μέσα.
Η εγκληματικότητα αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που οι αιτίες του ενυπάρχουν στο κοινωνικο-οικονομικό και πολιτικό σύστημα.	Pearson Correlation	1	-.178*
	Sig. (2-tailed)		.017
	N	180	180
Οι εγκληματικές πράξεις συνιστούν μια αντίδραση σε αυξημένες φιλοδοξίες που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν με έντιμα μέσα.	Pearson Correlation	-.178*	1
	Sig. (2-tailed)	.017	
	N	180	180

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

RECODE caus1 (7=1) (6=2) (5=3) (4=4) (3=5) (2=6) (1=7) (MISSING=SYSMIS) INTO recaus1. EXECUTE.

Έλεγχος Συσχέτισης για τον παράγοντα κακής λειτουργίας της δικαιοσύνης

Correlations

		Για το ίδιο αδίκημα αυτοί που θα προσαχθούν πιο συχνά στο δικαστήριο είναι όσοι προέρχονται από μη προνομιούχα στρώματα.	Η Ποινική Δικαιοσύνη παράγει υποτροπές.
Για το ίδιο αδίκημα αυτοί που θα προσαχθούν πιο συχνά στο δικαστήριο είναι όσοι προέρχονται από μη προνομιούχα στρώματα.	Pearson Correlation	1	.245**
	Sig. (2-tailed)		.001
	N	180	180
Η Ποινική Δικαιοσύνη παράγει υποτροπές.	Pearson Correlation	.245**	1
	Sig. (2-tailed)	.001	
	N	180	180

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Αναλύσεις Διακύμανσης

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος (alpha=.713)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	11.963[a]	6	1.994	2.264	.040
Intercept	202.162	1	202.162	229.521	.000
ATTITUD	10.612	1	10.612	12.048	.001
condition	2.165	5	.433	.492	.782
Error	152.379	173	.881		
Total	3771.640	180			
Corrected Total	164.342	179			

a. R Squared = .073 (Adjusted R Squared = .041)

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Lombroso (alpha=.724)

Source	Type III Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	34.465[a]	6	5.744	5.973	.000
Intercept	21.974	1	21.974	22.850	.000
ATTITUD	22.135	1	22.135	23.017	.000
condition	6.773	5	1.355	1.409	.223
Error	166.372	173	.962		
Total	2778.800	180			
Corrected Total	200.836	179			

a. R Squared = .172 (Adjusted R Squared = .143)

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: ατομική προσαρμογή (r=.178)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	19.171[a]	6	3.195	3.942	.001
Intercept	16.978	1	16.978	20.948	.000
ATTITUD	14.214	1	14.214	17.538	.000
condition	4.132	5	.826	1.020	.408
Error	140.211	173	.810		
Total	1980.250	180			
Corrected Total	159.382	179			

a. R Squared = .120 (Adjusted R Squared = .090)

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: κακή λειτουργία της δικαιοσύνης (r=.245)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	19.546[a]	6	3.258	2.730	.015
Intercept	221.416	1	221.416	185.537	.000
ATTITUD	9.229	1	9.229	7.733	.006
condition	9.542	5	1.908	1.599	.163
Error	206.454	173	1.193		
Total	4431.000	180			
Corrected Total	226.000	179			

a. R Squared = .086 (Adjusted R Squared = .055)

Κλίμακα Συναισθημάτων

Έλεγχος Συσχέτισης για τον παράγοντα των πρωτογενών θετικών συναισθημάτων

Correlations

		Χαρά	Οργή	Ηρεμία
Χαρά	Pearson Correlation	1	.021	.400**
	Sig. (2-tailed)		.795	.000
	N	150	150	150
Οργή	Pearson Correlation	.021	1	-.170*
	Sig. (2-tailed)	.795		.038
	N	150	150	150
Ηρεμία	Pearson Correlation	.400**	-.170*	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.038	
	N	150	150	150

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

RECODE sent16(οργή) (1=7) (2=6) (3=5) (4=4) (5=3) (6=2) (7=1) INTO resent16. EXECUTE.

Έλεγχος Αξιοπιστίας για τον παράγοντα των πρωτογενών αρνητικών συναισθημάτων

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.792	5

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Θλίψη	16.7667	35.764	.716	.703
Τρόμος	17.9600	36.240	.642	.728
Λύπη	16.4667	40.895	.571	.754
Έκπληξη	17.3600	41.198	.417	.804
Ενόχληση	16.5667	40.771	.531	.764

Έλεγχος Αξιοπιστίας για τον παράγοντα των δευτερογενών θετικών συναισθημάτων

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.869	8

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Ελπίδα	13.8467	69.205	.694	.844
Αγάπη	14.0467	68.246	.700	.843
Αισιοδοξία	13.9933	68.409	.737	.839
Απόλαυση	14.6800	77.870	.557	.860
Τρυφερότητα	13.6933	69.382	.611	.855
Ευτυχία	14.7000	76.762	.679	.851
Πάθος	14.1533	71.460	.614	.854
Μεταμέλεια	13.9600	76.321	.448	.872

Έλεγχος Αξιοπιστίας για τον παράγοντα των δευτερογενών αρνητικών συναισθημάτων

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.865	13

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Ενοχή	36.8333	203.415	.534	.855
Ταπείνωση	36.6267	196.638	.620	.850
Μελαγχολία	34.6533	196.631	.598	.851
Πόνος	34.8267	193.755	.626	.849

Πανικός	36.0067	191.148	.631	.849
Τύψη	36.8000	201.638	.567	.853
Διάθεση παραίτησης	36.8133	203.133	.521	.856
Ντροπή	36.3067	200.738	.516	.856
Οδύνη	35.3400	190.749	.649	.848
Συμπόνια	34.7400	217.966	.174	.877
Μοναξιά	36.4133	198.526	.546	.854
Νοσταλγία	37.2533	212.808	.415	.861
Μνησικακία	36.7467	202.539	.555	.854

Αναλύσεις Διακύμανσης

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: πρωτογενή θετικά συναισθήματα Α (χαρά και ηρεμία)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	15.451[a]	5	3.090	2.002	.082
Intercept	39.667	1	39.667	25.700	.000
ATTITUD	3.695	1	3.695	2.394	.124
condition	10.134	4	2.534	1.641	.167
Error	222.264	144	1.543		
Total	762.250	150			
Corrected Total	237.715	149			

a. R Squared = .065 (Adjusted R Squared = .033)

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: πρωτογενή θετικά συναισθήματα Β (ηρεμία και αντεστραμμένη οργή)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	84.307[a]	5	16.861	10.512	.000
Intercept	154.997	1	154.997	96.627	.000
ATTITUD	36.230	1	36.230	22.586	.000
condition	41.146	4	10.286	6.413	.000
Error	230.987	144	1.604		
Total	1469.000	150			
Corrected Total	315.293	149			

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: πρωτογενή θετικά συναισθήματα Β (ηρεμία και αντεστραμμένη οργή)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	84.307[a]	5	16.861	10.512	.000
Intercept	154.997	1	154.997	96.627	.000
ATTITUD	36.230	1	36.230	22.586	.000
condition	41.146	4	10.286	6.413	.000
Error	230.987	144	1.604		
Total	1469.000	150			
Corrected Total	315.293	149			

a. R Squared = .267 (Adjusted R Squared = .242)

Estimated Marginal Means

Dependent Variable: πρωτογενή θετικά συναισθήματα Β (ηρεμία και αντεστραμμένη οργή)

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	2.711[a]	.232	2.253	3.168
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	2.725[a]	.233	2.264	3.185
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	2.681[a]	.231	2.224	3.138
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	3.694[a]	.231	3.237	4.151
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	2.056[a]	.235	1.592	2.520

a. Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: conservatism (alpha=.611) = 3.2889.

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: πρωτογενή θετικά συναισθήματα Β (ηρεμία και αντεστραμμένη οργή)

	(I) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	(J) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Bonferroni	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-.1000	.35051	1.000	-1.0992	.8992
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.0500	.35051	1.000	-.9492	1.0492
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.8833	.35051	.128	-1.8825	.1158
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.9000	.35051	.113	-.0992	1.8992
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.1000	.35051	1.000	-.8992	1.0992
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.1500	.35051	1.000	-.8492	1.1492
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.7833	.35051	.270	-1.7825	.2158
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	1.0000*	.35051	.050	.0008	1.9992
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.0500	.35051	1.000	-1.0492	.9492
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-.1500	.35051	1.000	-1.1492	.8492
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.9333	.35051	.086	-1.9325	.0658
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.8500	.35051	.165	-.1492	1.8492
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.8833	.35051	.128	-.1158	1.8825
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.7833	.35051	.270	-.2158	1.7825
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.9333	.35051	.086	-.0658	1.9325
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	1.7833*	.35051	.000	.7842	2.7825
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.9000	.35051	.113	-1.8992	.0992
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-1.0000*	.35051	.050	-1.9992	-.0008
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.8500	.35051	.165	-1.8492	.1492
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-1.7833*	.35051	.000	-2.7825	-.7842
Dunnett t (2-sided)[a]	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.9000*	.35051	.039	.0346	1.7654
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	1.0000*	.35051	.018	.1346	1.8654
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.8500	.35051	.056	-.0154	1.7154
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	1.7833*	.35051	.000	.9179	2.6487

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = 1.843.

*. The mean difference is significant at the .05 level.

a. Dunnett t-tests treat one group as a control, and compare all other groups against it.

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: πρωτογενή αρνητικά συναισθήματα

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	110.677[a]	5	22.135	13.605	.000
Intercept	35.027	1	35.027	21.528	.000
ATTITUD	17.657	1	17.657	10.852	.001
condition	83.905	4	20.976	12.892	.000
Error	234.293	144	1.627		
Total	3062.000	150			
Corrected Total	344.970	149			

a. R Squared = .321 (Adjusted R Squared = .297)

Estimated Marginal Means

Dependent Variable: πρωτογενή αρνητικά συναισθήματα

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	4.426[a]	.233	3.965	4.887
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	4.486[a]	.235	4.022	4.950
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	3.471[a]	.233	3.011	3.932
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	3.436[a]	.233	2.975	3.897
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	5.461[a]	.236	4.994	5.928

a. Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: conservatism (alpha=.611) = 3.2889.

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: πρωτογενή αρνητικά συναισθήματα

	(I) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	(J) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Bonferroni	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.0000	.34035	1.000	-.9702	.9702
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.9400	.34035	.065	-.0302	1.9102
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.9200	.34035	.077	-.0502	1.8902
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-1.2067*	.34035	.005	-2.1769	-.2365
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.0000	.34035	1.000	-.9702	.9702
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.9400	.34035	.065	-.0302	1.9102
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.9200	.34035	.077	-.0502	1.8902
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-1.2067*	.34035	.005	-2.1769	-.2365
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.9400	.34035	.065	-1.9102	.0302
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-.9400	.34035	.065	-1.9102	.0302
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.0200	.34035	1.000	-.9902	.9502
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-2.1467*	.34035	.000	-3.1169	-1.1765
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.9200	.34035	.077	-1.8902	.0502
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-.9200	.34035	.077	-1.8902	.0502
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.0200	.34035	1.000	-.9502	.9902
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-2.1267*	.34035	.000	-3.0969	-1.1565
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	1.2067*	.34035	.005	.2365	2.1769
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	1.2067*	.34035	.005	.2365	2.1769
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	2.1467*	.34035	.000	1.1765	3.1169
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	2.1267*	.34035	.000	1.1565	3.0969
Dunnett t (2-sided)[a]	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-1.2067*	.34035	.002	-2.0470	-.3663
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-1.2067*	.34035	.002	-2.0470	-.3663
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-2.1467*	.34035	.000	-2.9870	-1.3063
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-2.1267*	.34035	.000	-2.9670	-1.2863

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = 1.738.

*. The mean difference is significant at the .05 level.

a. Dunnett t-tests treat one group as a control, and compare all other groups against it.

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: δευτερογενή θετικά συναισθήματα

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	17.125[a]	5	3.425	2.486	.034
Intercept	23.895	1	23.895	17.343	.000
ATTITUD	.016	1	.016	.012	.914
condition	16.208	4	4.052	2.941	.023
Error	198.398	144	1.378		
Total	827.078	150			
Corrected Total	215.523	149			

a. R Squared = .079 (Adjusted R Squared = .047)

Estimated Marginal Means

Dependent Variable: δευτερογενή θετικά συναισθήματα

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	2.186[a]	.215	1.762	2.610
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	2.230[a]	.216	1.803	2.657
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	2.362[a]	.214	1.938	2.786
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	1.897[a]	.214	1.473	2.321
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	1.421[a]	.217	.991	1.850

a. Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: conservatism (alpha=.611) = 3.2889.

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: δευτερογενή θετικά συναισθήματα

	(I) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	(J) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Bonferroni	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-.0458	.30203	1.000	-.9068	.8152
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.1750	.30203	1.000	-1.0360	.6860
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.2917	.30203	1.000	-.5693	1.1527
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.7708	.30203	.117	-.0902	1.6318
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.0458	.30203	1.000	-.8152	.9068
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.1292	.30203	1.000	-.9902	.7318
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.3375	.30203	1.000	-.5235	1.1985
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.8167	.30203	.077	-.0443	1.6777
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.1750	.30203	1.000	-.6860	1.0360
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.1292	.30203	1.000	-.7318	.9902
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.4667	.30203	1.000	-.3943	1.3277
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.9458*	.30203	.021	.0848	1.8068
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.2917	.30203	1.000	-1.1527	.5693
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-.3375	.30203	1.000	-1.1985	.5235
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.4667	.30203	1.000	-1.3277	.3943
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.4792	.30203	1.000	-.3818	1.3402
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.7708	.30203	.117	-1.6318	.0902
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-.8167	.30203	.077	-1.6777	.0443
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.9458*	.30203	.021	-1.8068	-.0848
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.4792	.30203	1.000	-1.3402	.3818
Dunnett t (2-sided)[a]	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.7708*	.30203	.040	.0251	1.5166
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.8167*	.30203	.027	.0709	1.5624
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.9458*	.30203	.008	.2001	1.6916
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.4792	.30203	.322	-.2666	1.2249

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = 1.368.

*. The mean difference is significant at the .05 level.

Multiple Comparisons

Dependent Variable: δευτερογενή θετικά συναισθήματα

	(I) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	(J) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Bonferroni	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-.0458	.30203	1.000	-.9068	.8152
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.1750	.30203	1.000	-1.0360	.6860
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.2917	.30203	1.000	-.5693	1.1527
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.7708	.30203	.117	-.0902	1.6318
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.0458	.30203	1.000	-.8152	.9068
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.1292	.30203	1.000	-.9902	.7318
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.3375	.30203	1.000	-.5235	1.1985
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.8167	.30203	.077	-.0443	1.6777
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.1750	.30203	1.000	-.6860	1.0360
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.1292	.30203	1.000	-.7318	.9902
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.4667	.30203	1.000	-.3943	1.3277
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.9458*	.30203	.021	.0848	1.8068
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.2917	.30203	1.000	-1.1527	.5693
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-.3375	.30203	1.000	-1.1985	.5235
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.4667	.30203	1.000	-1.3277	.3943
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.4792	.30203	1.000	-.3818	1.3402
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.7708	.30203	.117	-1.6318	.0902
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-.8167	.30203	.077	-1.6777	.0443
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.9458*	.30203	.021	-1.8068	-.0848
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.4792	.30203	1.000	-1.3402	.3818
Dunnett t (2-sided)[a]	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.7708*	.30203	.040	.0251	1.5166
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.8167*	.30203	.027	.0709	1.5624
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.9458*	.30203	.008	.2001	1.6916
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.4792	.30203	.322	-.2666	1.2249

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = 1.368.

*. The mean difference is significant at the .05 level.

a. Dunnett t-tests treat one group as a control, and compare all other groups against it.

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: δευτερογενή αρνητικά συναισθήματα

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	20.569[a]	5	4.114	3.205	.009
Intercept	16.179	1	16.179	12.605	.001
ATTITUD	9.829	1	9.829	7.658	.006
condition	9.751	4	2.438	1.899	.114
Error	184.834	144	1.284		
Total	1563.260	150			
Corrected Total	205.403	149			

a. R Squared = .100 (Adjusted R Squared = .069)

Κλίμακα μέτρησης στάσεων απέναντι στην κάλυψη εγκληματικών ενεργειών από τα ΜΜΕ

Αναλύσεις Διακύμανσης

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Να διακόπτει όλες τις προγραμματισμένες εκπομπές και να μεταδίδει συνεχώς ρεπορτάζ για το γεγονός

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	34.267[a]	6	5.711	3.471	.003
Intercept	5.823	1	5.823	3.539	.062
ATTITUD	11.750	1	11.750	7.141	.008
condition	15.434	5	3.087	1.876	.101
Error	284.683	173	1.646		
Total	1313.000	180			
Corrected Total	318.950	179			

a. R Squared = .107 (Adjusted R Squared = .076)

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Να παρέχει εκτενείς μεταδόσεις αλλά πέρα από αυτό να συνεχίζει σύμφωνα με το κανονικό πρόγραμμα

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	52.231[a]	6	8.705	2.960	.009
Intercept	40.109	1	40.109	13.640	.000
ATTITUD	13.048	1	13.048	4.437	.037
condition	30.462	5	6.092	2.072	.071
Error	508.719	173	2.941		
Total	3465.000	180			
Corrected Total	560.950	179			

a. R Squared = .093 (Adjusted R Squared = .062)

Estimated Marginal Means

Dependent Variable: Να παρέχει εκτενείς μεταδόσεις αλλά πέρα από αυτό να συνεχίζει σύμφωνα με το κανονικό πρόγραμμα

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	4.259[a]	.314	3.638	4.879
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	3.274[a]	.317	2.648	3.900
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	3.714[a]	.314	3.094	4.334
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	4.402[a]	.313	3.784	5.020
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	4.453[a]	.315	3.831	5.076
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	3.997[a]	.320	3.366	4.628

a. Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: conservatism (alpha=.611) = 3.3522.

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Να παρέχει εκτενείς μεταδόσεις αλλά πέρα από αυτό να συνεχίζει σύμφωνα με το κανονικό πρόγραμμα

	(I) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	(J) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Bonferroni	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	1.0333	.44711	.330	-.2974	2.3641
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.5333	.44711	1.000	-.7974	1.8641
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.2000	.44711	1.000	-1.5307	1.1307
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.3333	.44711	1.000	-1.6641	.9974
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	.0667	.44711	1.000	-1.2641	1.3974
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-1.0333	.44711	.330	-2.3641	.2974
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.5000	.44711	1.000	-1.8307	.8307
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-1.2333	.44711	.096	-2.5641	.0974
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-1.3667*	.44711	.039	-2.6974	-.0359
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.9667	.44711	.480	-2.2974	.3641
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.5333	.44711	1.000	-1.8641	.7974
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.5000	.44711	1.000	-.8307	1.8307
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.7333	.44711	1.000	-2.0641	.5974
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.8667	.44711	.813	-2.1974	.4641
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.4667	.44711	1.000	-1.7974	.8641
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.2000	.44711	1.000	-1.1307	1.5307
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	1.2333	.44711	.096	-.0974	2.5641
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.7333	.44711	1.000	-.5974	2.0641
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.1333	.44711	1.000	-1.4641	1.1974
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	.2667	.44711	1.000	-1.0641	1.5974

	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.3333	.44711	1.000	-.9974	1.6641
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	1.3667*	.44711	.039	.0359	2.6974
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.8667	.44711	.813	-.4641	2.1974
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.1333	.44711	1.000	-1.1974	1.4641
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	.4000	.44711	1.000	-.9307	1.7307
	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.0667	.44711	1.000	-1.3974	1.2641
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.9667	.44711	.480	-.3641	2.2974
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.4667	.44711	1.000	-.8641	1.7974
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.2667	.44711	1.000	-1.5974	1.0641
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.4000	.44711	1.000	-1.7307	.9307
Dunnett t (2-sided)[a]	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	.0667	.44711	1.000	-1.0670	1.2004
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.9667	.44711	.122	-2.1004	.1670
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.4667	.44711	.745	-1.6004	.6670
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	.2667	.44711	.964	-.8670	1.4004
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	.4000	.44711	.840	-.7337	1.5337

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = 2.999.

*. The mean difference is significant at the .05 level.

a. Dunnett t-tests treat one group as a control, and compare all other groups against it.

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Να μεταδίδει ένα ειδικό σύντομο δελτίο ειδήσεων αναφορικά με το γεγονός και να το επαναλαμβάνει κάθε τόσο

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	6.220[a]	6	1.037	.327	.922
Intercept	51.120	1	51.120	16.123	.000
ATTITUD	.792	1	.792	.250	.618
condition	5.423	5	1.085	.342	.887
Error	548.508	173	3.171		
Total	2469.000	180			
Corrected Total	554.728	179			

a. R Squared = .011 (Adjusted R Squared = -.023)

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Να αποφεύγεται κάθε περιγραφή της ενέργειας την ημέρα του ίδιου του γεγονότος και να παρουσιάζεται σύντομο ρεπορτάζ την επόμενη ημέρα

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	32.573[a]	6	5.429	1.488	.185
Intercept	54.090	1	54.090	14.826	.000
ATTITUD	.056	1	.056	.015	.902
condition	32.535	5	6.507	1.783	.119
Error	631.177	173	3.648		
Total	2375.000	180			
Corrected Total	663.750	179			

a. R Squared = .049 (Adjusted R Squared = .016)

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	46.316[a]	6	7.719	3.440	.003
Intercept	237.352	1	237.352	105.758	.000
ATTITUD	8.605	1	8.605	3.834	.052
condition	34.378	5	6.876	3.064	.011
Error	388.262	173	2.244		
Total	5096.000	180			
Corrected Total	434.578	179			

a. R Squared = .107 (Adjusted R Squared = .076)

Estimated Marginal Means

Dependent Variable: Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	4.986[a]	.275	4.444	5.528
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	5.946[a]	.277	5.399	6.493
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	4.595[a]	.274	4.054	5.136
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	4.698[a]	.274	4.158	5.238
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	5.165[a]	.276	4.621	5.709
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	5.144[a]	.279	4.593	5.695

a. Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: conservatism (alpha=.611) = 3.3522.

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της

	(I) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	(J) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Bonferroni	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-1.0000	.38994	.168	-2.1606	.1606
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.4000	.38994	1.000	-.7606	1.5606
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.3333	.38994	1.000	-.8272	1.4939
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.0667	.38994	1.000	-1.2272	1.0939
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	.0000	.38994	1.000	-1.1606	1.1606
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	1.0000	.38994	.168	-.1606	2.1606
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	1.4000*	.38994	.006	.2394	2.5606
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	1.3333*	.38994	.012	.1728	2.4939
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.9333	.38994	.266	-.2272	2.0939
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	1.0000	.38994	.168	-.1606	2.1606
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.4000	.38994	1.000	-1.5606	.7606
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-1.4000*	.38994	.006	-2.5606	-.2394
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.0667	.38994	1.000	-1.2272	1.0939
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.4667	.38994	1.000	-1.6272	.6939
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.4000	.38994	1.000	-1.5606	.7606
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.3333	.38994	1.000	-1.4939	.8272
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-1.3333*	.38994	.012	-2.4939	-.1728
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.0667	.38994	1.000	-1.0939	1.2272
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.4000	.38994	1.000	-1.5606	.7606
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.3333	.38994	1.000	-1.4939	.8272

	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.0667	.38994	1.000	-1.0939	1.2272
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-.9333	.38994	.266	-2.0939	.2272
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.4667	.38994	1.000	-.6939	1.6272
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.4000	.38994	1.000	-.7606	1.5606
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	.0667	.38994	1.000	-1.0939	1.2272
	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.0000	.38994	1.000	-1.1606	1.1606
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	-1.0000	.38994	.168	-2.1606	.1606
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.4000	.38994	1.000	-.7606	1.5606
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.3333	.38994	1.000	-.8272	1.4939
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.0667	.38994	1.000	-1.2272	1.0939
Dunnett t (2-sided)[a]	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	.0000	.38994	1.000	-.9887	.9887
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	1.0000*	.38994	.046	.0113	1.9887
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.4000	.38994	.757	-1.3887	.5887
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.3333	.38994	.862	-1.3221	.6554
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	.0667	.38994	1.000	-.9221	1.0554

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = 2.281.

*. The mean difference is significant at the .05 level.

a. Dunnett t-tests treat one group as a control, and compare all other groups against it.

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις προσφέρουν μια σχετικά λογική και ισορροπημένη παρουσίαση της κατάστασης

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	70.407[a]	6	11.735	4.953	.000
Intercept	2.193	1	2.193	.926	.337
ATTITUD	31.830	1	31.830	13.436	.000
condition	19.751	5	3.950	1.667	.145
Error	409.837	173	2.369		
Total	1948.000	180			
Corrected Total	480.244	179			

a. R Squared = .147 (Adjusted R Squared = .117)

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πολύ λίγες λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	33.330[a]	6	5.555	2.165	.049
Intercept	9.785	1	9.785	3.814	.052
ATTITUD	13.396	1	13.396	5.221	.024
condition	22.162	5	4.432	1.728	.131
Error	443.870	173	2.566		
Total	1822.000	180			
Corrected Total	477.200	179			

a. R Squared = .070 (Adjusted R Squared = .038)

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: το επιχείρημα που προβάλλει το δικαίωμα του κοινού να γνωρίζει (συμπεριλαμβανομένων των οδυνηρών και δύσκολων λεπτομερειών)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	28.298[a]	6	4.716	1.831	.096
Intercept	66.378	1	66.378	25.770	.000
ATTITUD	2.787	1	2.787	1.082	.300
condition	24.494	5	4.899	1.902	.096
Error	445.613	173	2.576		
Total	3322.000	180			
Corrected Total	473.911	179			

a. R Squared = .060 (Adjusted R Squared = .027)

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: το επιχείρημα που τονίζει τη σημασία της προστασίας της ψυχικής υγείας και του ηθικού του κοινού (με τον περιορισμό της παρουσίασης ιδιαιτέρως δύσκολων και οδυνηρών λεπτομερειών)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	17.211[a]	6	2.869	1.069	.383
Intercept	93.884	1	93.884	34.997	.000
ATTITUD	3.433	1	3.433	1.280	.259
condition	12.524	5	2.505	.934	.461
Error	464.100	173	2.683		
Total	4420.000	180			
Corrected Total	481.311	179			

a. R Squared = .036 (Adjusted R Squared = .002)

```
RECODE argum2 (το επιχείρημα που τονίζει τη σημασία της προστασίας της ψυχικής υγείας και του ηθικού του
κοινού) (7=1) (6=2) (5=3) (4=4) (3=5) (2=6) (1=7) INTO reargum2.
EXECUTE.
COMPUTE argtot=MEAN(reargum2,argum1).
EXECUTE.
```

Frequencies

Statistics

δικαίωμα του κοινού να ενημερώνεται χωρίς να υπάρχει περιορισμός στην προβολή δραματικών λεπτομερειών (r=.46)

N	Valid	180
	Missing	0
Mean		3.6500
Median		3.5000

δικαίωμα του κοινού να ενημερώνεται χωρίς να υπάρχει περιορισμός στην προβολή δραματικών λεπτομερειών (r=.46)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1.00	6	3.3	3.3	3.3
	1.50	8	4.4	4.4	7.8
	2.00	19	10.6	10.6	18.3
	2.50	21	11.7	11.7	30.0
	3.00	15	8.3	8.3	38.3
	3.50	23	12.8	12.8	51.1
	4.00	34	18.9	18.9	70.0
	4.50	12	6.7	6.7	76.7
	5.00	21	11.7	11.7	88.3
	5.50	6	3.3	3.3	91.7
	6.00	10	5.6	5.6	97.2
	7.00	5	2.8	2.8	100.0
	Total	180	100.0	100.0	

IF (argtot<=3.50) argumgroup=1 (πιστεύουν στην προστασία της ψυχικής υγείας). EXECUTE.
IF (argtot>3.50) argumgroup=2 (υποστηρίζουν το δικαίωμα στην πληροφόρηση, ακόμη και όταν οι πληροφορίες περιλαμβάνουν οδυνηρό υλικό). EXECUTE.

Frequencies

Statistics

argumgroup

N	Valid	180
	Missing	0
Mean		1.4889
Median		1.0000

argumgroup

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1.00	92	51.1	51.1	51.1
	2.00	88	48.9	48.9	100.0
	Total	180	100.0	100.0	

Descriptive Statistics

Dependent Variable: Να διακόπτει όλες τις προγραμματισμένες εκπομπές και να μεταδίδει συνεχώς ρεπορτάζ για το γεγονός

argumgroup	ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean	Std. Deviation	N
προστασία κοινού	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	2.2667	1.09978	15
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	1.6316	1.30002	19
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	1.8462	1.21423	13
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	2.5455	1.50756	11
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	2.3529	1.36662	17
	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	2.6471	1.45521	17
	Total	2.1957	1.34442	92
δικαίωμα πληροφόρησης	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	2.7333	1.27988	15
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	1.6364	.92442	11
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	2.4706	1.50489	17
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	2.5789	1.50243	19
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	2.6923	1.43670	13
	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	2.7692	.72501	13
	Total	2.5114	1.31301	88

Total	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	2.5000	1.19626	30
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	1.6333	1.15917	30
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	2.2000	1.39951	30
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	2.5667	1.47819	30
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	2.5000	1.38340	30
	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	2.7000	1.17884	30
	Total	2.3500	1.33486	180

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Να διακόπτει όλες τις προγραμματισμένες εκπομπές και να μεταδίδει συνεχώς ρεπορτάζ για το γεγονός

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	38.227[a]	12	3.186	1.895	.038
Intercept	5.793	1	5.793	3.446	.065
ATTITUD	10.238	1	10.238	6.091	.015
argumgroup	3.104	1	3.104	1.846	.176
condition	13.521	5	2.704	1.609	.160
argumgroup * condition	.805	5	.161	.096	.993
Error	280.723	167	1.681		
Total	1313.000	180			
Corrected Total	318.950	179			

a. R Squared = .120 (Adjusted R Squared = .057)

Descriptive Statistics

Dependent Variable: Να παρέχει εκτενείς μεταδόσεις αλλά πέρα από αυτό να συνεχίζει σύμφωνα με το κανονικό πρόγραμμα

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	argumgroup	Mean	Std. Deviation	N
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	προστασία κοινού	4.3333	1.63299	15
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.0667	1.48645	15
	Total	4.2000	1.54026	30
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	προστασία κοινού	3.0526	1.80966	19
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.3636	1.85864	11
	Total	3.1667	1.80198	30

ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	προστασία κοινού	3.3077	1.60128	13
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.9412	2.07577	17
	Total	3.6667	1.88155	30
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	προστασία κοινού	3.5455	1.96792	11
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.8947	1.48678	19
	Total	4.4000	1.77337	30
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	προστασία κοινού	4.2941	1.68689	17
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.8462	1.51911	13
	Total	4.5333	1.61316	30
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	προστασία κοινού	3.7059	2.05441	17
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.6923	1.10940	13
	Total	4.1333	1.75643	30
Total	προστασία κοινού	3.7065	1.81894	92
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.3409	1.66703	88
	Total	4.0167	1.77025	180

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Να παρέχει εκτενείς μεταδόσεις αλλά πέρα από αυτό να συνεχίζει σύμφωνα με το κανονικό πρόγραμμα

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	80.291[a]	12	6.691	2.325	.009
Intercept	32.290	1	32.290	11.219	.001
ATTITUD	14.848	1	14.848	5.159	.024
condition	23.225	5	4.645	1.614	.159
argumgroup	15.483	1	15.483	5.379	.022
condition * argumgroup	13.104	5	2.621	.911	.476
Error	480.659	167	2.878		
Total	3465.000	180			
Corrected Total	560.950	179			

a. R Squared = .143 (Adjusted R Squared = .082)

Descriptive Statistics

Dependent Variable: Να μεταδίδει ένα ειδικό σύντομο δελτίο ειδήσεων αναφορικά με το γεγονός και να το επαναλαμβάνει κάθε τόσο

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	argumgroup	Mean	Std. Deviation	N
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	προστασία κοινού	3.0667	1.66762	15
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.8000	1.89737	15
	Total	3.4333	1.79431	30
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	προστασία κοινού	2.7895	1.84327	19
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.3636	1.96330	11
	Total	3.0000	1.87543	30
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	προστασία κοινού	3.1538	1.77229	13
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.4118	1.97037	17
	Total	3.3000	1.85974	30
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	προστασία κοινού	3.5455	1.86353	11
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.4211	1.70996	19
	Total	3.4667	1.73669	30
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	προστασία κοινού	2.1765	1.28624	17
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.2308	1.42325	13
	Total	3.0667	1.68018	30
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	προστασία κοινού	3.2353	1.71499	17
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.3846	1.75777	13
	Total	3.3000	1.70496	30
Total	προστασία κοινού	2.9457	1.69915	92
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.5909	1.77231	88
	Total	3.2611	1.76041	180

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Να μεταδίδει ένα ειδικό σύντομο δελτίο ειδήσεων αναφορικά με το γεγονός και να το επαναλαμβάνει κάθε τόσο

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	45.066[a]	12	3.755	1.231	.266
Intercept	43.778	1	43.778	14.345	.000
ATTITUD	1.457	1	1.457	.478	.491
condition	2.946	5	.589	.193	.965
argumgroup	16.088	1	16.088	5.272	.023
condition * argumgroup	22.403	5	4.481	1.468	.203
Error	509.662	167	3.052		
Total	2469.000	180			
Corrected Total	554.728	179			

a. R Squared = .081 (Adjusted R Squared = .015)

Descriptive Statistics

Dependent Variable: Να αποφεύγεται κάθε περιγραφή της ενέργειας την ημέρα του ίδιου του γεγονότος και να παρουσιάζεται σύντομο ρεπορτάζ την επόμενη ημέρα

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	argumgroup	Mean	Std. Deviation	N
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	προστασία κοινού	3.6000	1.72378	15
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.8000	1.52128	15
	Total	3.2000	1.64841	30
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	προστασία κοινού	3.7895	2.27496	19
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.4545	2.11488	11
	Total	3.6667	2.18669	30
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	προστασία κοινού	2.5385	1.71345	13
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.4118	1.17574	17
	Total	2.4667	1.40770	30
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	προστασία κοινού	3.3636	2.37793	11
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.5789	1.89490	19
	Total	2.8667	2.08001	30

ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	προστασία κοινού	3.1765	2.03824	17
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.2308	1.69085	13
	Total	2.7667	1.92414	30
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	προστασία κοινού	4.2941	2.25734	17
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.5385	1.26592	13
	Total	3.5333	2.06336	30
Total	προστασία κοινού	3.5109	2.09916	92
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.6364	1.62014	88
	Total	3.0833	1.92564	180

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Να αποφεύγεται κάθε περιγραφή της ενέργειας την ημέρα του ίδιου του γεγονότος και να παρουσιάζεται σύντομο ρεπορτάζ την επόμενη ημέρα

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	71.836[a]	12	5.986	1.689	.073
Intercept	49.955	1	49.955	14.094	.000
ATTITUD	.035	1	.035	.010	.921
condition	27.207	5	5.441	1.535	.181
argumgroup	27.226	1	27.226	7.681	.006
condition * argumgroup	11.705	5	2.341	.660	.654
Error	591.914	167	3.544		
Total	2375.000	180			
Corrected Total	663.750	179			

a. R Squared = .108 (Adjusted R Squared = .044)

Descriptive Statistics

Dependent Variable: Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	argumgroup	Mean	Std. Deviation	N
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	προστασία κοινού	5.6000	.98561	15
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.4667	1.45733	15
	Total	5.0333	1.35146	30
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	προστασία κοινού	5.9474	1.12909	19
	δικαίωμα πληροφόρησης	6.1818	.60302	11
	Total	6.0333	.96431	30
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	προστασία κοινού	5.4615	1.39137	13
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.0000	1.36931	17
	Total	4.6333	1.54213	30
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	προστασία κοινού	5.2727	1.42063	11
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.3684	2.13985	19
	Total	4.7000	1.93248	30
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	προστασία κοινού	4.7059	1.49016	17
	δικαίωμα πληροφόρησης	5.6154	1.70970	13
	Total	5.1000	1.62629	30
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	προστασία κοινού	5.4706	1.50489	17
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.4615	1.26592	13
	Total	5.0333	1.47352	30
Total	προστασία κοινού	5.4239	1.35252	92
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.7386	1.68492	88
	Total	5.0889	1.55814	180

c

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της

Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	Hypothesis	195.824	1	195.824	79.598	.000
	Error	67.790	27.555	2.460[a]		
ATTITUD	Hypothesis	3.563	1	3.563	1.709	.193
	Error	348.260	167	2.085[b]		
condition	Hypothesis	29.093	5	5.819	1.120	.452
	Error	26.102	5.023	5.196[c]		
argumgroup	Hypothesis	13.732	1	13.732	2.608	.168
	Error	25.990	4.936	5.265[d]		
condition * argumgroup	Hypothesis	26.072	5	5.214	2.500	.033
	Error	348.260	167	2.085[b]		

a. .032 MS(argumgroup) + .968 MS(Error)

b. MS(Error)

c. .994 MS(condition * argumgroup) + .006 MS(Error)

d. 1.016 MS(condition * argumgroup) - .016 MS(Error)

Estimated Marginal Means

3. ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ * argumgroup

Dependent Variable: Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πάρα πολλές λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	argumgroup	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	προστασία κοινού	5.551[a]	.375	4.811	6.291
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.452[a]	.373	3.715	5.188
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	προστασία κοινού	5.933[a]	.331	5.279	6.587
	δικαίωμα πληροφόρησης	6.046[a]	.448	5.163	6.930

ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	προστασία κοινού	5.351[a]	.409	4.543	6.159
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.039[a]	.352	3.345	4.733
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	προστασία κοινού	5.312[a]	.436	4.451	6.174
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.343[a]	.332	3.688	4.999
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	προστασία κοινού	4.767[a]	.353	4.069	5.464
	δικαίωμα πληροφόρησης	5.636[a]	.401	4.845	6.428
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	προστασία κοινού	5.530[a]	.353	4.833	6.227
	δικαίωμα πληροφόρησης	4.556[a]	.407	3.752	5.359

a. Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: conservatism (alpha=.611) = 3.3522.

Descriptive Statistics

Dependent Variable: Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις προσφέρουν μια σχετικά λογική και ισορροπημένη παρουσίαση της κατάστασης

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	argumgroup	Mean	Std. Deviation	N
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	προστασία κοινού	2.1333	1.35576	15
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.2000	1.69874	15
	Total	2.6667	1.60459	30
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	προστασία κοινού	2.0526	1.22355	19
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.2727	1.10371	11
	Total	2.1333	1.16658	30
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	προστασία κοινού	2.1538	1.72463	13
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.7647	1.25147	17
	Total	2.5000	1.47975	30
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	προστασία κοινού	3.4545	1.29334	11
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.8421	1.70825	19
	Total	3.0667	1.57422	30

ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	προστασία κοινού	3.8235	2.21459	17
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.8462	1.51911	13
	Total	3.4000	1.97571	30
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	προστασία κοινού	3.4706	1.62472	17
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.2308	1.73944	13
	Total	3.3667	1.65015	30
Total	προστασία κοινού	2.8370	1.74958	92
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.8750	1.52234	88
	Total	2.8556	1.63797	180

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις προσφέρουν μια σχετικά λογική και ισορροπημένη παρουσίαση της κατάστασης

Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	Hypothesis	2.603	1	2.603	1.144	.286
	Error	380.196	167.043	2.276[a]		
ATTITUD	Hypothesis	27.288	1	27.288	11.605	.001
	Error	392.685	167	2.351[b]		
condition	Hypothesis	16.195	5	3.239	.947	.523
	Error	17.245	5.040	3.422[c]		
argumgroup	Hypothesis	.009	1	.009	.003	.961
	Error	16.852	4.891	3.445[d]		
condition * argumgroup	Hypothesis	17.140	5	3.428	1.458	.206
	Error	392.685	167	2.351[b]		

a. .032 MS(argumgroup) + .968 MS(Error)

b. MS(Error)

c. .994 MS(condition * argumgroup) + .006 MS(Error)

d. 1.016 MS(condition * argumgroup) - .016 MS(Error)

Descriptive Statistics

Dependent Variable: Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πολύ λίγες λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	argumgroup	Mean	Std. Deviation	N
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	προστασία κοινού	2.2667	1.38701	15
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.2000	1.52128	15
	Total	2.7333	1.50707	30
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	προστασία κοινού	2.3684	1.57093	19
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.0909	1.30035	11
	Total	2.2667	1.46059	30
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	προστασία κοινού	2.4615	1.71345	13
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.8824	1.83311	17
	Total	3.2667	1.89251	30
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	προστασία κοινού	2.3636	1.20605	11
	δικαίωμα πληροφόρησης	3.3684	1.83214	19
	Total	3.0000	1.68154	30
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	προστασία κοινού	3.1176	1.65387	17
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.1538	1.67562	13
	Total	2.7000	1.70496	30
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	προστασία κοινού	2.2941	1.75943	17
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.6154	.86972	13
	Total	2.4333	1.43078	30
Total	προστασία κοινού	2.4891	1.56538	92
	δικαίωμα πληροφόρησης	2.9886	1.67122	88
	Total	2.7333	1.63277	180

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Μετά από μία εγκληματική ενέργεια, οι τηλεοπτικές μεταδόσεις περιλαμβάνουν πολύ λίγες λεπτομέρειες και εικόνες της ενέργειας και των συνεπειών της

Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	Hypothesis	12.977	1	12.977	4.941	.029
	Error	204.246	77.773	2.626[a]		
ATTITUD	Hypothesis	7.777	1	7.777	3.145	.078
	Error	412.912	167	2.473[b]		
condition	Hypothesis	16.648	5	3.330	.704	.645
	Error	23.800	5.030	4.731[c]		
argumgroup	Hypothesis	7.247	1	7.247	1.516	.274
	Error	23.510	4.917	4.781[d]		
condition * argumgroup	Hypothesis	23.722	5	4.744	1.919	.094
	Error	412.912	167	2.473[b]		

a. .032 MS(argumgroup) + .968 MS(Error)

b. MS(Error)

c. .994 MS(condition * argumgroup) + .006 MS(Error)

d. 1.016 MS(condition * argumgroup) - .016 MS(Error)

Κλίμακα της Πίστης σε έναν Δίκαιο Κόσμο

Έλεγχος Αξιοπιστίας για την υποκλίμακα του Δίκαιου κόσμου

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.786	11

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Οι άτυχοι άνθρωποι προκαλούν συνήθως οι ίδιοι τις ατυχίες τους.	36.9944	80.888	.355	.780
Κατά βάση, ο κόσμος είναι δίκαιος.	37.7944	79.740	.493	.765
Σπάνια φυλακίζονται άδικα οι αθώοι.	36.9944	78.709	.486	.765
Οι άνθρωποι που διατηρούνται σε φόρμα έχουν λίγες πιθανότητες καρδιακής προσβολής.	35.4778	86.430	.220	.792
Αργά ή γρήγορα, το έγκλημα τιμωρείται.	35.8056	76.437	.517	.761
Σχεδόν πάντα, οι άνθρωποι είναι άξιοι της τύχης τους.	36.7056	77.404	.508	.762
Η Ιστορία του ανθρώπου δείχνει ότι στο τέλος το καλό κερδίζει.	36.5556	75.567	.565	.755
Σχεδόν πάντα, οι μαθητές αξίζουν τους βαθμούς που παίρνουν.	36.8722	84.190	.284	.786
Όταν οι γονείς τιμωρούν τα παιδιά τους, το κάνουν γιατί τα παιδιά το αξίζουν.	37.2389	85.512	.283	.785

Αργά ή γρήγορα, οι άνθρωποι που κάνουν τη δουλειά τους φτάνουν στην κορυφή.	35.9556	76.110	.593	.753
Τα καλά τυχαίνουν σε αυτούς που προσπαθούν στη ζωή και το αξίζουν.	36.3278	77.093	.531	.759

Έλεγχος Αξιοπιστίας για την υποκλίμακα του Άδικου κόσμου

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.608	9

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Συμβαίνει συχνά ένας ένοχος να «τη βγάζει καθαρή».	34.9389	36.784	.315	.575
Συχνά οι καλές πράξεις περνούν απαρατήρητες και δεν ανταμείβονται.	35.1722	34.546	.370	.558
Οι γονείς συνήθως δεν προσέχουν και δεν εκτιμούν τις πιο αξιέπαινες πράξεις των παιδιών τους.	36.6111	34.932	.306	.576
Είναι συνήθως αδύνατο να τύχει κανείς μίας πραγματικά δίκαιης δίκης.	36.4333	34.850	.401	.552
Στον επαγγελματικό αθλητισμό η διαιτησία συνήθως δεν είναι αντικειμενική.	35.6389	36.612	.317	.574
Οι πολιτικοί που είναι προσηλωμένοι στις αρχές τους σπάνια εκλέγονται.	35.4889	35.056	.352	.563

Σπάνια αξίζει κανείς την αναγνώριση που έχει από τους άλλους.	36.9056	38.075	.211	.599
Πολλοί άνθρωποι υποφέρουν χωρίς να φταίνε σε τίποτα οι ίδιοι.	35.2611	35.669	.323	.571
Οι προσεκτικοί οδηγοί έχουν τις ίδιες πιθανότητες με τους απρόσεκτους να πάθουν ατύχημα.	36.4389	38.348	.094	.640

Αναλύσεις Διακύμανσης

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Δίκαιος κόσμος (alpha=.786)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	25.849[a]	6	4.308	6.535	.000
Intercept	35.949	1	35.949	54.530	.000
ATTITUD	9.397	1	9.397	14.254	.000
condition	12.823	5	2.565	3.890	.002
Error	114.049	173	.659		
Total	2552.570	180			
Corrected Total	139.898	179			

a. R Squared = .185 (Adjusted R Squared = .156)

Estimated Marginal Means

Dependent Variable: Δίκαιος κόσμος (alpha=.786)

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	3.995[a]	.149	3.702	4.289
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	3.273[a]	.150	2.977	3.570
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	3.519[a]	.149	3.226	3.812
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	3.790[a]	.148	3.497	4.083
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	3.438[a]	.149	3.144	3.733
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	3.951[a]	.151	3.652	4.250

a. Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: conservatism (alpha=.611) = 3.3522.

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Δίκαιος κόσμος (alpha=.786)

	(I) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	(J) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Bonferroni	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.7636*	.21748	.009	.1164	1.4109
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.4667	.21748	.499	-.1806	1.1139
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.1576	.21748	1.000	-.4897	.8049
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.4394	.21748	.673	-.2079	1.0867
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.1212	.21748	1.000	-.7685	.5261
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.7636*	.21748	.009	-1.4109	-.1164
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.2970	.21748	1.000	-.9442	.3503
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.6061	.21748	.089	-1.2533	.0412
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.3242	.21748	1.000	-.9715	.3230
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.8848*	.21748	.001	-1.5321	-.2376
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.4667	.21748	.499	-1.1139	.1806
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.2970	.21748	1.000	-.3503	.9442

		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.3091	.21748	1.000	-.9564	.3382
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.0273	.21748	1.000	-.6746	.6200
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.5879	.21748	.113	-1.2352	.0594
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.1576	.21748	1.000	-.8049	.4897
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.6061	.21748	.089	-.0412	1.2533
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.3091	.21748	1.000	-.3382	.9564
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.2818	.21748	1.000	-.3655	.9291
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.2788	.21748	1.000	-.9261	.3685
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.4394	.21748	.673	-1.0867	.2079
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.3242	.21748	1.000	-.3230	.9715
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.0273	.21748	1.000	-.6200	.6746
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.2818	.21748	1.000	-.9291	.3655
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.5606	.21748	.162	-1.2079	.0867
	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.1212	.21748	1.000	-.5261	.7685
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.8848*	.21748	.001	.2376	1.5321
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.5879	.21748	.113	-.0594	1.2352
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.2788	.21748	1.000	-.3685	.9261
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	.5606	.21748	.162	-.0867	1.2079
Dunnett t (2-sided)[a]	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.1212	.21748	.973	-.6727	.4302
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.8848*	.21748	.000	-1.4363	-.3334
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.5879*	.21748	.032	-1.1393	-.0364
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.2788	.21748	.574	-.8302	.2727
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.5606*	.21748	.045	-1.1121	-.0092

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = .709.

*. The mean difference is significant at the .05 level.

a. Dunnett t-tests treat one group as a control, and compare all other groups against it.

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Άδικος κόσμος (alpha=.608)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	2.942[a]	6	.490	.909	.490
Intercept	106.005	1	106.005	196.562	.000
ATTITUD	.566	1	.566	1.050	.307
condition	1.752	5	.350	.650	.662
Error	93.299	173	.539		
Total	3716.284	180			
Corrected Total	96.241	179			

a. R Squared = .031 (Adjusted R Squared = -.003)

Κλίμακα της Πίστης σε έναν Επικίνδυνο Κόσμο

Έλεγχος Αξιοπιστίας (αφού προηγήθηκε αντιστροφή στις προτάσεις που έκαναν λόγο για έναν μη επικίνδυνο κόσμο)

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.837	.838	10

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Το χάος και η αναρχία απειλούν πλέον την καθημερινότητά μας. Όλα τα σημάδια οδηγούν σε αυτό.	40.4333	74.202	.654	.511	.809
Υπάρχουν πολλοί επικίνδυνοι άνθρωποι στην κοινωνία μας, οι οποίοι θα μπορούσαν να επιτεθούν σε κάποιον χωρίς κανέναν λόγο παρά μόνο για να του κάνουν κακό.	40.2611	77.066	.613	.431	.814
Καθώς η κοινωνία γίνεται ολοένα και πιο άναρχη, οι πιθανότητες να πέσει κάποιος θύμα ληστείας, επίθεσης ή ακόμη και δολοφονίας αυξάνονται συνεχώς.	39.4889	76.866	.661	.510	.810

Φαίνεται ότι κάθε χρόνο οι πραγματικά αξιόλογοι άνθρωποι όλο και λιγοστεύουν, ενώ αντίθετα αυτοί που δεν έχουν ίχνος ηθικής και αποτελούν απειλή για την κοινωνία διαρκώς πληθαίνουν.	40.1111	80.077	.481	.321	.827
Σύμφωνα με τις γνώσεις και τις εμπειρίες μου, η κοινωνία στην οποία ζούμε είναι κατά βάση επικίνδυνη και απρόβλεπτη. Οι ανθρώπινες αξίες της καλοσύνης, της αρετής και της ηθικής απειλούνται και παραβιάζονται από κακούς ανθρώπους.	40.0444	78.032	.575	.432	.818
Recoded: Μολονότι μπορεί να φαίνεται ότι τα πράγματα γίνονται διαρκώς πιο επικίνδυνα, στην πραγματικότητα δεν είναι έτσι. Κάθε εποχή έχει τις δυσκολίες της και οι πιθανότητες ενός ανθρώπου να έχει μία ήσυχη και ασφαλή ζωή είναι σήμερα περισσότερες από ποτέ.	39.9833	80.005	.508	.362	.825
Recoded: Ανεξάρτητα από το τι ακούγεται σχετικά με το «έγκλημα στους δρόμους», πιθανότατα η εγκληματικότητα σήμερα δεν είναι συχνότερη απ' ότι στο παρελθόν.	40.0944	79.628	.503	.324	.825
Recoded: Εάν κάποιος είναι προσεκτικός, τίποτα κακό δεν πρόκειται να του συμβεί. Δεν ζούμε σε έναν επικίνδυνο κόσμο.	39.1389	83.495	.491	.410	.826

Recoded: Σύμφωνα με τις γνώσεις και τις εμπειρίες μου η κοινωνία στην οποία ζούμε είναι ασφαλής και οι άνθρωποί της είναι κατά βάση καλοί.	39.4000	84.409	.458	.416	.829
Recoded: Το «τέλος» δεν είναι κοντά. Όσοι πιστεύουν ότι οι σεισμοί, οι λιμοί και οι πόλεμοι προμηνύουν τη βούληση του Θεού να καταστρέψει τον κόσμο, είναι απλά ανόητοι.	41.6444	83.080	.367	.169	.839

Ανάλυση Διακύμανσης

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Πίστη σε έναν Επικίνδυνο Κόσμο (alpha=.837)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	59.197[a]	6	9.866	15.002	.000
Intercept	24.581	1	24.581	37.378	.000
ATTITUD	37.193	1	37.193	56.555	.000
condition	7.812	5	1.562	2.376	.041
Error	113.773	173	.658		
Total	3739.200	180			
Corrected Total	172.970	179			

a. R Squared = .342 (Adjusted R Squared = .319)

Estimated Marginal Means

Dependent Variable: Πίστη σε έναν Επικίνδυνο Κόσμο (alpha=.837)

ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	4.299[a]	.149	4.006	4.593
ΦΡΑΝΤΖΗΣ	4.158[a]	.150	3.862	4.454
ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	4.307[a]	.148	4.014	4.600
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	4.524[a]	.148	4.232	4.816
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	4.788[a]	.149	4.494	5.083
ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	4.630[a]	.151	4.331	4.928

a. Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: conservatism (alpha=.611) = 3.3522.

Post Hoc Tests

Multiple Comparisons

Dependent Variable: Πίστη σε έναν Επικίνδυνο Κόσμο (alpha=.837)

	(I) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	(J) ΤΥΠΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Bonferroni	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.2233	.24050	1.000	-.4925	.9391
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.0267	.24050	1.000	-.7425	.6891
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.3200	.24050	1.000	-1.0358	.3958
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.7233*	.24050	.045	-1.4391	-.0075
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.6600	.24050	.101	-1.3758	.0558
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	-.2233	.24050	1.000	-.9391	.4925
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	-.2500	.24050	1.000	-.9658	.4658
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.5433	.24050	.377	-1.2591	.1725
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.9467*	.24050	.002	-1.6625	-.2309
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.8833*	.24050	.005	-1.5991	-.1675
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.0267	.24050	1.000	-.6891	.7425
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.2500	.24050	1.000	-.4658	.9658

		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	-.2933	.24050	1.000	-1.0091	.4225
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.6967	.24050	.064	-1.4125	.0191
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.6333	.24050	.138	-1.3491	.0825
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.3200	.24050	1.000	-.3958	1.0358
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.5433	.24050	.377	-.1725	1.2591
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.2933	.24050	1.000	-.4225	1.0091
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.4033	.24050	1.000	-1.1191	.3125
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.3400	.24050	1.000	-1.0558	.3758
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.7233*	.24050	.045	.0075	1.4391
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.9467*	.24050	.002	.2309	1.6625
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.6967	.24050	.064	-.0191	1.4125
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.4033	.24050	1.000	-.3125	1.1191
		ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	.0633	.24050	1.000	-.6525	.7791
	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	.6600	.24050	.101	-.0558	1.3758
		ΦΡΑΝΤΖΗΣ	.8833*	.24050	.005	.1675	1.5991
		ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	.6333	.24050	.138	-.0825	1.3491
		ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	.3400	.24050	1.000	-.3758	1.0558
		ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	-.0633	.24050	1.000	-.7791	.6525
Dunnett t (2-sided)[a]	ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.6600*	.24050	.029	-1.2698	-.0502
	ΦΡΑΝΤΖΗΣ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.8833*	.24050	.002	-1.4932	-.2735
	ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.6333*	.24050	.039	-1.2432	-.0235
	ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	-.3400	.24050	.481	-.9498	.2698
	ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΛΕΓΧΟΥ	.0633	.24050	.999	-.5465	.6732

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = .868.

*. The mean difference is significant at the .05 level.

a. Dunnett t-tests treat one group as a control, and compare all other groups against it.